ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU

Nr zespołu: **47**
Nazwa zespołu: **Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939**
Sygnatura: **100**

Miesięczne sprawozdania sytuacyjne wojewody białostockiego za 1938 r.

Spis zawartości:

1. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 1 za miesiąc styczeń 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
2. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 2 za miesiąc luty 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
3. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 3 za miesiąc marzec 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
4. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 4 za miesiąc kwiecień 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
5. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 5 za miesiąc maj 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
6. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 6 za miesiąc czerwiec 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
7. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 7 za miesiąc lipiec 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
8. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 8 za miesiąc sierpień 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
9. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 9 za miesiąc wrzesień 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
10. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 10 za miesiąc październik 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
11. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 11 za miesiąc listopad 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe
12. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 12 za miesiąc grudzień 1938 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

23 1

Poufne!

Nr. 43/1/38 r.
-10-

Białystok, dn. 10 lutego 1938 r.

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.1. za miesiąc styczeń 1938 roku.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach Nr. ewid. 1,2,3,4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.1/38

/ z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

Dział Ogólny
Dział Informacyjny
22 LUT. 1938
1195
Sekretariat

Sam. Ref. Inf. D.O.K. IX
Zrozum. 24/IV-38.
Inf. Tyl.

Za Wojewodę
/ A. Dworak /
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyzn.Rel.i Ośw.Publ.	Nr.5	1
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	1
" Poleski	Nr.7	1
" Nowogródzki	Nr.8	1
" Warszawski	Nr.9	1
" Lubelski	Nr.10	1
" Łódzki	Nr.11	1
" Tarnopolski	Nr.12	1
" Stanisławowski	Nr.13	1
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	1
" " " w Warszawie	Nr.15	1
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	1
" " " " w Grodnie	Nr.17	1
" " " " w Łomży	Nr.18	1
" " Wydz.Zam.S.Okr. w Suwałkach	Nr.19	1
Dekapozytura Nr.1. Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	1
Wyodrębniony Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	Nr.21	1
" " DOK. IX. w Brześciu n/B.	Nr.23	1
" " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	1
10 P.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	1
Pan Starosta Powiatowy Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	12
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	1
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	1
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	1
Archiwum	Nr.41	1
Odbito		45

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU
4

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE

Nr.PN. 43 /1/38 T.

Białystok, dnia 10 lutego 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.1/38.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ I.- Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W miesiącu styczniu br.nie zaobserwowano na ogół ciekawszych wydarzeń politycznych na terenie województwa. Stosunkowo największe zainteresowanie budziły debaty w Izbach Ustawodawczych nad budżetem Państwa, oraz oświadczenia, względnie przemówienia poszczególnych ministrów.- Przebieg Kongresu Pracowniczego w Warszawie śledzony był z większym zainteresowaniem jedynie przez sfery urzędnicze i to raczej, jeśli chodziło o sprawy zawodowe, a nie momenty polityczne Kongresu.-

Z wydarzeń lokalnych silniejszym echem w terenie odbiła się sprawa interpelacji radnego Arona Jezierskiego na posiedzeniu grodzieńskiej rady miejskiej, zgłoszona w sprawie odczytu ks.Trzeciaka, któremu użyczono na odczyt sali stanowiącej własność miasta. Grodzieńska prasa żydowska i polska prowadziły niezwykle ożywioną polemikę na ten temat, używając niewybrednych argumentów. Celem przeciwstawienia się wzrastającemu antysemityzmowi, wybitniejsi przedstawiciele społeczeństwa żydowskiego starali się nawiązać odpowiednie kontakty z PPS.i skaptować ją do wspólnej walki, obiecując wzamian dla PPS.po-

parcie finansowe. Ponadto czynione są próby w kierunku utworzenia politycznego bloku wszystkich mniejszości narodowych.-

Prawie identyczny wypadek na tle nienawiści rasowej i wzrastającego ustawicznie antysemityzmu - miał miejsce w radzie miejskiej w Białymstoku w związku ze skreśleniem subsydiów na szkolnictwo żydowskie w tegorocznym budżecie. Radni żydowscy po powzięciu uchwały, dotyczącej skreślenia wspomnianych subsydiów, opuścili zebranie i zapowiedzieli całkowite wycofanie się od udziału w pracach rady miejskiej. Wraz z radnymi narodowości żydowskiej opuścił także salę obrad socjalistyczny radny Klepacki, oświadczając, iż solidaryzuje się całkowicie ze stanowiskiem mniejszości żydowskiej.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu stycznia br.przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

Obóz Zjednoczenia Narodowego: Najprawdopodobniej z powodu zaszłych zmian na stanowisku szefa O. Z. N. nie przejawiał w ciągu stycznia prawie żadnej działalności, zwłaszcza na odcinku propagandowo-organizacyjnym. Drugim momentem, który wpłynął na bezczynność O.Z.N.w ciągu miesiąca stycznia była zdaje się sprawa zapowiedzianych zmian organizacyjnych w kierunku zespolenia w jednym ręku kierownictw sektoru wiejskiego i miejskiego, prowadzących dotychczas swe prace oddzielnie

Zastój w pracach O.Z.N., zwłaszcza na odcinku wiejskim, pociągnął za sobą specjalnie przykre następstwa, jeśli chodzi o powiat wysoko-mazowiecki. W okresie bowiem zawieszenia działalności Str.Narod. przygotowano tam odpowiednio teren dla akcji propagandowo-organizacyjnej O.Z.N. między innymi skaptowano szereg działaczy Str.Narodowego. Z ramienia O.Z.N.nie przedsięwzięto jednakowoż żadnych kroków, by odpowiednio wykorzystać nadarzającą się okazję i sprzyjającą koniunkturę dla prac organizacyjnych.-

Ewentualnie podjęta akcja O.Z.N.w przyszłości natrafiać już bę-

daje na co raz to większy opór i trudności, gdyż Str.Narodowe z chwilą wznowienia swej działalności, rozwinęło energiczną działalność przeciw O.Z.N.-

Stronnictwo Narodowe: W ciągu stycznia nie zaobserwowano właściwie bardziej charakterystycznych przejawów działalności Str.Narod.na terenie województwa. W okręgu białostockim wszelkie zapowiedziane akcje nie dochodziły zazwyczaj do skutku z powodu braku odpowiednich ludzi do ich realizowania, a następnie z powodu dywersji szerzonej przez grupę O.N.R. /Falangi/, która postawiła sobie za zadanie odciągnięcie ze Str.Narodowego najbardziej aktywnego elementu.-

W powiatach bielskim i wysoko-mazowieckim po przywróceniu działalności Str.Narod. z dn.5 stycznia br.rozpoczęto ożywioną akcję celem odzyskania zachwianych wpływów w kierunku montowania rozluźnionych ogniw organizacyjnych. Na zebraniach organizacyjnych, odbytych w ciągu stycznia br.kładziono jednak nacisk na zaniechanie wszelkich ekscesów i unikanie awantur i nieporozumień z policją na tle akcji bojkotowej handlu żydowskiego.-

Stronnictwo Ludowe - zaobserwowane było głównie przygotowaniami do Kongresu w Krakowie, względnie wyborami delegatów na ten Kongres. Z innych przejawów działalności zasługuje na zaznaczenie akcja za tworzeniem Z.M.L. "Wici" dla omówienia której zwołane zostało specjalne zebranie Zarządu wojewódzkiego w Białymstoku. Dotychczas nie zgłoszono jednak jeszcze utworzenia nowych jednostek organizacyjnych "Wici".

P.P.S. - C.K.N. - Poza wyżej przedstawioną akcją na terenie rad miejskich w Grodnie i Białymstoku, przejawów działalności bardziej charakterystycznych nie zaobserwowano. W Białymstoku odbyło się w ciągu stycznia tylko jedno zebranie, drugie zaś nie doszło do skutku z powodu nieprzybycia członków. W czasach ostatnich daje się zauważyć w partii co raz większe rozluźnienie dyscypliny organizacyjnej.-

Radykalna Partia Chłopska - Koło R.P.Ch.zorganizowane dnia 4 grudnia ub.r.we wsi Granne pow.bielskiego zostało już zlikwidowane. Zarząd tego koła zwrócił sekretariatowi w Sokołowie-Podl.wszelkie dokumenty i legitymacje z oświadczeniem, że nie ma kandydatów do tej organizacji.-

Sytuacja gospodarcza - w ciągu stycznia nie uległa zasadniczo większym zmianom i utrzymała się na poziomie przedstawionym w sprawozdaniu sytuacyjnym za grudzień ub.r. Ilość poszukujących pracy /zarejestrowanych/ zwiększyła się na terenie województwa o 2.044 osób i wynosiła w końcu stycznia ogółem 17.149 bezrobotnych. Na zwiększenie się stanu bezrobocia wpłynęło w pewnym stopniu unieruchomienie kilku fabryk włókienniczych, a dalej zmniejszenie stanu zatrudnienia na robotach publicznych.-

b/ Przegląd prasy

1/Przegląd treści:

Poza grodzieńskim czasopismem "Nowe Życie" /Gh.D./, pozostała prasa lokalna nie poruszała spraw o szerszym znaczeniu, ograniczając się do podawania miejscowych kronik wypadków i omawiania spraw lokalnych o mniejszym znaczeniu.-

W Nr.2 czasopisma "Nowe Życie" Karol Wierczak w artykule pt. "Wstrzymanie ofenzywy ukraińskiej" omawiał kurczenie się polskiego stanu posiadania w Małopolsce wschodniej i kontrakcję społeczeństwa polskiego ze Str.Narod.na czele, wskazując na konieczność przygotowania szybkiej ofenzywy ze strony Polaków na tym terenie.-

W następnym numerze tenże autor w artykule pt."Zagubiła się sanacja moralna" dowodził, że rzeczywistość w Polsce daleko odbiegła od rzuconego w 1926 roku hasła sanacji moralnej, przytaczając szereg procesów urzędniczych.-

2/Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e :

3/Zmiany w wydawnictwach:

a/Wiktor Hermanowski, wydawca i redaktor miesięcznego czasopisma filatelistycznego "Ikaros" w Białymstoku zgłosił w styczniu br.zmianę tytułu "Ikaros" na "Ikaros - organ oficjalny Związku Stowarzyszeń Filatelistycznych w Polsce".-

b/w dniu 22 stycznia br.został zgłoszony jako redaktor odpowiedzialny czasopisma "Robotnik Białostocki" w Białymstoku Wacław Radulski, zam.w Białymstoku przy ul.Br.Pierackiego Nr.115 m.11 na miejsce redaktora Kazimierza Kwiecińskiego.-

4/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

5/Procesy prasowe:

a/obłożono aresztem czasopismo "Nowy Grodzieński Kurier 5 groszy" w Grodnie z dnia 4.I.br.Nr.4 za artykuł pt. "P.Lup-escu opuszcza króla Karola i udaje się na wywczasy za granicę". Sąd Okręgowy w Grodnie konfiskatę zatwierdził;

b/obłożono aresztem czasopismo "Nowy Grodzieński Kurier 5 groszy" w Grodnie z dnia 5.I.br.Nr.5 za artykuł pt. "Konfiskata", omawiający wyjazdy Lupescu z Rumunii. Sąd Okręgowy w Grodnie uchylił areszt;

c/obłożono aresztem czasopismo "Grodner Moment" w Grodnie z dnia 4 stycznia br.Nr.3 za artykuł pt. "Premier Goga przepędził Madame Lupescu z Rumunii". Sąd Okręgowy w Grodnie zatwierdził areszt;

d/obłożono aresztem czasopismo "Grodner Moment" w Grodn[illegible] z dn[illegible]
[illegible]cznia br.Nr.4 z powodu zamieszczenia artykułu omawiającego
fiskatę z dnia poprzedniego. Sąd Okręgowy [illegible] dnie [illegible]
e/obłożono aresztem czasopismo "Dziennik Kresowy" w G[illegible]
4.I.br.Nr.3 za artykuł pt. "P.Iupescu wygnana z [illegible]
gowy w Grodnie areszt zatwierdził;
f/obłożono aresztem czasopismo "Dziennik Kresowy" w Grodnie z
5.I.br.Nr.4 za umieszczenie artykułu omawiającego konfiskat[illegible]
poprzedniego. Sąd Okręgowy w Grodnie uchylił areszt.-

6/Uchylenie aresztu:

Sąd Okręgowy w Białymstoku na posiedzeniu w dniu 5 styczn[illegible]
br.uchylił areszt nałożony na czasopismo "Robotnik Białostocki"
Białymstoku z dnia 24 grudnia 1937 roku Nr.118 za artykuł pt. "
kto otrzymał na gwiazdkę /wywiad ze św.Mikołajem/".-

———oooOooo———

5

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Akcja organizacyjna O.Z.N. prowadzona dość intensywnie w poprzednim miesiącu, uległa w ciągu stycznia znacznemu osłabieniu.

Jak już wspomniano wyżej wpłynęły na to najprawdopodobniej zmiana na stanowisku szefa O.Z.N. oraz projektowane zmiany organizacyjne. Było poważnym przeoczeniem, że O.Z.N. nie wykorzystał momentu zawieszenia działalności Str.Nar. w powiatach bielskim i wysoko-mazowieckim, gdzie do współpracy z O.Z.N. zgłosił się szereg wybitniejszych działaczy Str.Nar..-

Poszczególne fazy działalności O.Z.N. w styczniu 1938 r. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. W okresie sprawozdawczym odbyło się zebranie obwodu augustowskiego pod przewodnictwem prezesa - Juliana Łazarskiego i przy udziale posła i prezesa Okręgu Białostockiego - Michała Łazarskiego. Omówiono sprawy kulturalno-oświatowe.-

W wyniku pracy utworzono 16 zespołów wiejskich.-

Powiat białostocki. Odbyło się jedno ogólne zebranie m-ców m. Supraśla, na którym wygłoszono referat na temat działalności i znaczenia O.Z.N.

Zorganizowano 1 nową komórkę.-

Powiat grodzieński. Sektor miejski w styczniu b.r. w dalszym ciągu prowadził akcję gospodarczą. Sektor Wiejski urządził w dniach 30 i 31.I.b.r. kurs społeczny dla działaczy O.Z.N., w którym wzięło udział około 200 osób. Wygłoszono szereg referatów z dziedziny społeczno gospodarczej i kulturalno-oświatowej.

Powiat łomżyński. Uruchomiono w Łomży sekretariat powiatowy przy sektorze wiejskim.-

Powiat ostrołęcki. Dnia 23.I.b.r. odbyło się w Łysych zebranie organizacyjne przy udziale około 100 osób. Obecny był poseł dr Kuklinski. Na zebraniu tym powołano do życia Komitet Gminny O.Z.N., do którego weszło 17 osób. Na prezesa gminnego wybrano Juliana Gwiazdę.-

Powiat suwalski. Utworzono koło O.Z.N. we wsi Wychodne, do którego zapisało się 16 członków.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N. w styczniu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyj	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja		nowe	zli-wi-dowane
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
Augustowski	-	-		1	38		16	-
Białostocki	1	90		-	-		1	-
Grodzieński	-	-		1	100		-	-
Ostrołęcki	-	-		1	100		2	-
Suwalski	-	-		1	16		1	-
Ogółem:	1	90		4	254	16-100	19	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Władze Str.Nar. w dalszym ciągu wywierają nacisk na akcję bojkotową handlu żydowskiego, zalecają jednak prowadzenie jej w sposób umiarkowany, bez agresywnych wystąpień.-

Do znacznego osłabienia wpływów tego Stronnictwa przyczyniło się w znacznej mierze zawieszenie jego działalności na terenie powiatów bielskiego i wysoko-mazowieckiego.-

Ważniejsze przejawy działalności Stronnictwa Narodowego w poszczególnych powiatach przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 4.I.b.r. odbyło się w Augustowie posiedzenie Rady Powiatowej, na którym Eugeniusz Chadaj złożył sprawozdanie z działalności Str.Nar. na terenie powiatu. Ponadto dokonano wyborów nowego Zarządu Powiatowego i wybrano dwóch kandydatów na kurs instruktorski w Warszawie, gdzie mają otrzymać wyszkolenie na mówców wiecowych.-

W dniach 7 i 8.I.b.r. odbył się w Augustowie kurs instruktorski dla 15 kierowników i sekretarzy kół z terenu powiatu. Jednym z mówców był Leon Michlewicz, który oświadczył, że w Polsce niebawem obejmie władzę Stronnictwo Narodowe, do którego należy obecnie 6.800.000 członków. Następnie Eugeniusz Chadaj, charakteryzując działalność Str.Nar., zaznaczył, że największym wrogiem Stronnictwa i Polski jest Żyd, którego należy zwalczać wszelkimi możliwymi sposobami.- Następnie przemawiał Sylwester Dryll, który oświadczył, że Polsce przysłużył się gen. Haller, a nie Marszałek Piłsudski, który w czasie wojny polsko-bolszewickiej zdołał zgromadzić zaledwie 24.000 strzelców, a Haller zorganizował we Francji armię 150-tysięczną. Na zakończenie zaznaczył, że Pan Premier zgodził się na przyjęcie do Polski Żydów z Rumunii.-

Poza tym w okresie sprawozdawczym zorganizowano 5 zebrań we wsiach: Uścianki, Nowiny-Bargłowskie, Żrobki, Solistówka i Brzozówka, na którym omawiano sprawy organizacyjne.

Powiat białostocki. Dnia 2.I.b.r. odbyło się w Wasilkowie zebranie, na którym przemawiał ks.Jan Ostrowski. Mówca podkreślił, że Str.Nar., będąc organizacją b.silną, nie dopuści do władzy żydo-komuny, która, składając się z około 6 milionów ludzi, opanowała całkowicie przemysł, handel i kulturę. Zdaniem ks.Ostrowskiego winę w tym wypadku ponosi sanacja, która pozwoliła na rozpanoszenie się żydostwa.-

Dnia 16.I.b.r. odbyło się w Wasilkowie zebranie członków i sympatyków Str. Nar., na którym przemówienie wygłosił Antoni Cieśluk. Mówca zalecał dalszy bojkot handlu żydowskiego i zapewniał zebranych, że sanacja stała się bezradna, ponieważ mimo zawieszenia działalności Str.Nar., członkowie jego w dalszym ciągu samorzutnie bojkotowali sklepy żydowskie.-

Dnia 30.I. b.r. odbyło się w Jasionówce zebranie publiczne. Antoni Cieśluk oświadczył, że staraniem Str.Nar. zatrudniono w Państwie 50.000 ludności przez zakładanie sklepów i straganów. Ponadto wyraził się, że sanacja narówni z innymi organizacjami dąży do wywołania podobnego zamętu, jaki jest w Hiszpanii i jedynie Str.Nar. zdolne jest do utrzymania ładu w Polsce.-

Miasto Białystok. Akcja Str.Nar. jest znacznie osłabiona przez działalność O.N.R., do którego przechodzi znaczna ilość aktywnych działaczy z pośród młodzieży.-

Dnia 15.I. b.r. odbyło się zebranie, na którym dokonano dekoracji 14 osób "mieczykami".-

Powiat bielski. Dnia 9.I.b.r. w m.Ciechanowcu ogłoszono delegatom obwodu Str.Nar. Ciechanowiec wygaśnięcie terminu

zawieszenia działalności Str.Nar.

Podobne zebranie odbyło się dnia 15.I.b.r. w Bradsku i we wsi Falki-Stare, na którym przemawiał Kobyliński - działacz z terenu powiatu wys. maz. Mówca poddał krytyce system rządzenia, utyskując na zbyt wielkie podatki.-

Dnia 16.I.b.r. w Ciechanowcu odbyło się walne zebranie członków, na którym wygłosili przemówienia: Organiński §660/28 z Czyżewa i Sylwester Dryll §660/28, 559/28.- Organiński zalecał spokój i zaniechanie agresywnych występień głównie w czasie akcji bojkotowej. Dryll omówił politykę zagraniczną, podkreślając, że od czasu powstania Państwa nie było dobrego Rządu, ponieważ zawsze są w nim żydzi.-

Na zebraniu tym zapadła uchwała przyłączenia powiatu bielskiego do okręgu warszawskiego Str.Nar.-

Powiat grodzieński. W okresie sprawozdawczym odbyło się w Grodnie zebranie Sekcji Młodych /8.I.b.r./ i zebranie straży porządkowej /25.I.b.r./.-

Ponadto zorganizowano 2 nowe koła we wsiach Ostapkowszczyzna i Łapicze.-

Powiat łomżyński. Działalność Stronnictwa znacznie osłabła wskutek wynikłych nieporozumień w łonie zarządu. Zarząd Powiatowy stara się ożywić działalność komórek na terenie powiatu, a ponadto odzyskać utracone wpływy za pośrednictwem "Pracy Polskiej", delegując do niej bardziej wyrobionych instruktorów.-

Powiat ostrołęcki. Celem osłabienia działalności PPS-CKW wśród robotników - Zarząd Powiatowy Str.Nar. zorganizował dnia 16.I. b.r. w Ostrołęce zebranie robotników, na którym omówiono sprawę konieczności zorganizowania robotników pod hasłem: "pracy dla

robotnika", "oświaty w duchu ideowo-patriotycznym" i "pomocy w nagłych wypadkach".-

W wyniku tego zebrania zdołano wciągnąć do współpracy w "Pracy Polskiej" - 60 robotników.-

Powiat ostrowsko-mazow. Poza zorganizowaniem 3 zebrań /Boguty, Obryte, Nur/, na których omówiono sposoby prowadzenia walki ekonomicznej z żydami - Str.Nar. większej działalności nie przejawiło.-

Powiat sokólski. Dnia 23.I. i 30.I.b.r. odbyło się w Dąbrowie jedno zebranie członków i jedno zebranie przedstawicieli w poszczególnych kół z terenu powiatu. Omawiano sprawy nasilenia akcji bojkotowej.-

Powiat suwalski. We wsi Wychodne nowozałożone koło Str.Nar. zostało zdekompletowane wobec przejścia znacznej ilości członków do O.Z.N.

Powiat szczuczyński. Dnia 19.I.b.r. zorganizowano w Grajewie zebranie bezrobotnych. Przemawiał Kazimierz Gapski - wiceprezes Zarządu Powiatowego, który oświadczył, że jednym z zadań Str.Nar. jest zorganizowanie masy robotniczej w "Pracy Polskiej". Zdaniem mówcy, jedynie obóz narodowy jest w możności zaspokoić żądania robotników.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 7.I.b.r. adw. Jursz zwołał zebranie bardziej aktywnych działaczy stronnictwa z terenu powiatu i wezwał ich do wznowienia pracy. Na skutek tego wezwania w szeregu miejscowości odbyły się zebrania członków i odprawy kierowników. Stwierdzono, iż praca stronnictwa, która zupełnie niemal przycichła w czasie zawieszenia działalności - zaczyna się stopniowo ożywiać, a główny wysiłek skierowany jest

przeciw akcji organizacyjnej O.Z.N.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str. Nar. w styczniu 1938 roku zebrań i zgromadzeń - ilustruje poniższe zestawienie: -

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja		nowe	zlikwidowane
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
Augustowski	1.	400		8	123	15- 70	-	-
Białostocki	2	330	130-200	1	300		-	-
Bielski	-	-		5	510	15-400	-	-
Grodzieński	-	-		6	113	7- 50	2	-
Łomżyński	-	-		4	93	16- 36	-	-
Ostrołęcki	-	-		2	150	50-100	-	-
Ostrowski	-	-		3	185	15-100	1	-
Sokólski	-	-		2	20	10-15	-	-
Suwalski	-	-		4	136	13- 70	-	-
Szczuczyński	1	50		1	50		-	-
Wysoko-Maz.	-	-		13	347	7-150	-	-
O g ó ł e m :	4	780	50-400	49	2027	7-400	3	-

3. Stronnictwo Ludowe.

Ponieważ przesunięto termin odbycia się Kongresu Ludowego w Krakowie, Str.Lud. w dalszym ciągu zaabsorbowane jest tą kwestią. Na zebraniach odbytych w okresie sprawozdawczym omawiano przede wszystkim sprawę wyboru delegatów na Kongres.-

Poszczególne fazy działalności Str.Lud. w m-cu styczniu 1938 roku przedstawiały się następująco: -

M. Białystok. Ponieważ Str.Lud. dąży do zorganizowania kół

8

[illegible] "Wici" [illegible] sprawozdawczym odbyło się [illegible] na którym postanowiono zwołać do [illegible] zjazd Związku Młodzieży Ludowej "Wici".-

Ponadto dnia 24.I.b.r. odbyło się zebranie Zarządu Powiatowego, na którym wybrano dwóch delegatów na mający się odbyć w Krakowie Kongres Str.Lud., a mianowicie - Władysława Pragę i Dominika Łosia.-

366/36 V

Powiat bielski. Sekretarz Str.Lud. z Brańska - Józef Pietrzak zorganizował koło we wsi Lisów, do którego zapisało się 13 członków.-

Powiat grodzieński. W dniach 2,16 i 25.I.b.r. we wsiach: Cidowicze, Rusoła i Czeszczewlany odbyły się zebrania członków, na których dokonano wyborów zarządów tych kół.-

Powiat suwalski. Na zebraniach odbytych w okresie sprawozdawczym na terenie powiatu omawiano przeważnie sprawy organizacyjne.

Powiat wołkowyski. Na zebraniu dnia 7.I.b.r. we wsi Koniuchy miejscowe koło zdołało pozyskać 5 nowych członków.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud. w styczniu 1938 roku zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwi
M.Białystok	-	-		1	10		-	-
Bielski	-	-		1	20		1	-
Grodzieński	-	-		3	105	25- 50	-	-
Łomżyński	-	-		1	20		-	-
Suwalski	-	-		8	177	5 -60	-	-
Wołkowyski	-	-		1	35		-	-
Ogółem:	-	-		15	367	5-177	1	-

9

4. Polska Partia Socjalistyczna - CKW.

W styczniu b.r. PPS. nie przejawiała prawie żadnej działalności. Powołanie do życia t.zw. kół fachowych nie doszło do skutku. W ostatnich czasach zaobserwowano wyjątkowo duże rozluźnienie dyscypliny w partii. Aktywni działacze nie są w stanie nie przeprowadzić wobec biernego oporu ogółu członków.-

Jedynie na terenie Łap w powiecie wysoko-mazow. PPS. CKW kontynuowała swoją akcję za pośrednictwem ZZK, który zorganizował tam w styczniu b.r. szereg zebrań. Poruszano na nich przeważnie sprawy ekonomiczne i zawodowe, robotników i niższych funkcjonariuszów kolejowych.-

Ilość odbytych przez PPS.-CKW. w styczniu 1938 roku zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie: -

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja		nowe	zlikwidowane.
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
M. Białystok	-	-		1	19		-	-
O g ó ł e m	-	-		1	19		-	-

- - - - - o o o o o - - - - -

H.F.

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

Podczas składania życzeń noworocznych w starostwie ostrołęckim zwracała uwagę nieobecność ani ks.dziekana Waltera ani nikogo z przedstawicieli duchowieństwa katolickiego.-

Ks.kanonik Walter bierze żywy udział w pracach Str.Narodowego. Dnia 16 stycznia br.przewodniczył na zebraniu robotników w sali domu katolickiego w celu zorganizowania Związku "Praca Polska".-

Znacznie więcej agresywnie w stosunku do rządu występuje ks.Jan Ostrowski, proboszcz w Złotorii. Jako prezes okręgowy Stronnictwa Narodowego ks.Ostrowski wziął udział w zebraniu tego stronnictwa w dniu 8 stycznia br.w Wasilkowie,pow.białostockiego. Po złożeniu życzeń świątecznych i podzieleniu się opłatkiem ks.Ostrowski wygłosił demagogiczne przemówienie, zakończone okrzykiem: "Niech żyje rząd Narodowy, który wkrótce obejmie władzę".-

Funkcje prezesa tymczasowego Zarządu Powiatowego Str.Narodowego na powiat bielski pełni ks.Dziewierz-Duda, proboszcz w Strabli. Wziął on udział w dniu 20.I.br.w zebraniu członków Zarządu Powiatowego Str. Narodowego w Bielsku-Podlaskim, gdzie uchwalono przyłączenie powiatu bielskiego do okręgu warszawskiego zamiast białostockiego Str.Narod.-

W dniu 16 stycznia br.zmarł ks.Jan Bronowicz, proboszcz w Grabowie, pow.suwalskiego. Był asystentem Kościelnym Parafialnej Akcji Katolickiej.-

Akcja Katolicka rozwija znaczną działalność głównie na terenie diecezji łomżyńskiej. W styczniu powstał oddział męski w Troszynie, pow.łomżyńskiego oraz oddziały żeńskie w Śniadowie i Tykocinie. Ogó-

10

łem Stowarzyszenie to powiększyło się w ciągu roku ubiegłego o 8 oddziałów tak, że obecnie na ogólną liczbę 133 parafii, jest 98 oddziałów Akcji Katolickiej.-

Ks.wikary Jan Rogowski w Piątnicy, w powiecie łomżyńskim w czasie chodzenia po kolendzie wypytywał mieszkańców, czy należą do Str. Narodowego i ile kto nie należał groził, że go do spowiedzi Wielkanocnej nie przyjmie i nie będzie święcił potraw na Wielkanoc.-

W dniu 16 stycznia br.w Domu Katolickim w Łomży, staraniem Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej, były wygłoszone dwa odczyty na temat "Prawo własności w pojęciu katolickim". Na odczycie popularnym było obecnych około 200 osób, na wieczornym dla inteligencji około 60 osób.-

W dniu 19 stycznia br.wikary Hajkowski z Grajewa, chodząc po kolendzie, nawoływał do zorganizowania oddziału katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży i potępiał Związek Młodej Wsi, jako rzekomo komunizujący młodzież.-

W dniu 23 stycznia br.odbyła się w Wąsoszu,pow.szczuczyńskiego uroczystość 25-lecia kapłaństwa ks.proboszcza Antoniego Kuklewicza,w której wzięli udział Katol.Stow.Młodzieży i okoliczne straże pożarne.-

Na terenie archidiecezji Wileńskiej w Kwasówce, pow.grodzieńskiego zanotowano, że miejscowy proboszcz ks.Jan Żytkiewicz prowadzi akcję przeciwko Związkowi Strzeleckiemu i Ochotniczej Straży Pożarnej, używając do tego ambony i grożąc sankcjami kościelnymi opornym.-

Dnia 1 stycznia br.proboszcz parafii w Mostach,pow.grodzieńskiego ks.Marian Wądołowski podczas kazania wytykał korupcję, panującą rzekomo wśród urzędników państwowych zaznaczając, że "starostowie Czarnocki i Robakiewicz trwonili pieniądze z podatków na sławetnej pamięci BBWR.i Strzelca. W Sejmie dziś mówią, że główny zarząd Z.N.P. za pośrednictwem swych piśmideł rozsiewał z rozsiewa zarazę komuni-

./.

styczną w młodym pokoleniu, którą wychowuje w szkołach".-

Z parafii w Łyskowie, pow.wołkowyskiego został przeniesiony do Lwowa ks.misjonarz Henryk Zapiór, a na jego miejsce przydzielony został ks.misjonarz Jan Iwadź z Ozostkowa.-

W związku ze stałymi skargami parafian Łapienica-Wielka,w pow. wołkowyskim na proboszcza tej parafii, ks.Tadeusza Sieczko, miejscowy dziekan wystąpił z wnioskiem do Kurii Metropolitalnej o przeniesienie go na inne stanowisko.-

2/ Wyznanie prawosławne

W dniu 1 stycznia br.podczas składania życzeń noworocznych delegacja Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego prosiła ks.biskupa Sawę, aby przybył na poświęcenie świetlicy, które zostało wyznaczone na 6 lutego br. Ks.biskup początkowo odmówił i wyznaczył na swego przedstawiciela ks.dziekana Sahajdakowskiego. Wywołało to oburzenie wśród członków Stowarzyszenia, gdyż ks.Sahajdakowski jest zdecydowanym wrogiem tej organizacji.-

Ks.dziekan Sahajdakowski ostatnio rozwinął propagandę protestacyjną wśród ludności prawosławnej przeciwko zamierzonej rozbiórce cerkwi garnizonowej św.Aleksandra na placu Tyzenhauza w Grodnie.-

Dnia 12 stycznia br.zostali wezwani do ks.biskupa Sawy prezes i sekretarz Zarządu Stowarzyszenia Polaków Prawosławnych w celu przyłączenia się stowarzyszenia do akcji protestacyjnej przeciwko zamierzonej rozbiórce cerkwi garnizonowej w Grodnie. Wezwani oświadczyli, że jako Polacy do akcji tej nie przyłączą się, bo obecna cerkiew garnizonowa była postawiona jako pomnik zemsty moskiewskiej za powstanie styczniowe. Stanowisko to poparł cały zarząd stowarzyszenia, wobec czego ks.biskup oświadczył, że nie weźmie udziału w uroczystości po-

11

święcenia świetlicy.-

Ks.biskup Sawa w dniu 22.I.br.wyjeżdżał do Warszawy, aby interweniować w tej sprawie w Ministerstwie Wyznań Rel.i Ośw.Publ.oraz w Ministerstwie Spraw Wojskowych i złożyć podanie z zebranymi podpisami miejscowych parafian wyznania prawosławnego.-

Zwróciło uwagę, że ks.dziekan Sahajdakowski został wezwany w dniu 27 stycznia br.przez Metropolitę Dyoniżego. Wezwanie to łączy się z wystąpieniem Sahajdakowskiego na kursie zwalczania bezbożnictwa i sekciarstwa, zorganizowanym przez ks.kapelana Fedorenko w dniach 7 i 8 grudnia 1937 roku w Grodnie.-

Po powrocie z Warszawy ks.biskup Sawa wyraził zgodę na wzięcie udziału w uroczystości otwarcia świetlicy Polaków Prawosławnych i w dniu 6 lutego br.na uroczystości tej wygłosił okolicznościowe kazanie.

Dnia 19 stycznia br.kościół prawosławny obchodził uroczyście święto "Jordanu" przy udziale wojska i przedstawicieli władz oraz społeczeństwa prawosławnego.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie

W dniu 22 stycznia br.w związku z obchodem rocznicy powstania styczniowego w Białymstoku odbyły się uroczyste nabożeństwa w świątyniach wszystkich wyznań z wyjątkiem wyznania ewangelicko-augsburskiego. Jak się wyjaśniło, powodem tego było niedopatrzenie Komitetu, który na czas nie powiadomił Zarządu Parafii Ewangelicko-Augsburskiej o zamierzonym obchodzie.-

Wydarzenie to wywołało komentarze w prasie i wśród społeczeństwa polskiego, które oceniło je jeko nowy dowód antypolskiego nastawienia Zarządu miejscowej gminy ewangelicko-augsburskiej. Za inicjatora tego nastawienia powszechnie jest uważany ks.pastor Bruno Kraeter, który

między innymi na zebraniu członków i sympatyków "Niemieckiego Związku Ludowego" i "Jugend Bundu" w dniu 2 stycznia br. powiedział, że "Niemcy w Polsce mają swój kościół, lecz kościół ten nie jest czysto niemiecki, powinni więc Niemcy dążyć do tego, aby kościół ten stał się niemieckim w całym tego słowa znaczeniu".-

4/ Gminy wyznaniowe żydowskie

W styczniu br. zostały ostatecznie podsumowane wyniki wyborów, przeprowadzonych w dniu 30 listopada 1937 roku na terenie powiatów: białostockiego, bielskiego, sokólskiego i wołkowyskiego do zarządów 21 małych gmin wyznaniowych żydowskich. Syjoniści ogólni uzyskali 58 mandatów, ortodoksi - 27 mandatów, Mizrachi - 17 mandatów, Syjoniści Rewizjoniści - 12 mandatów, Poalej-Syjon - 15 mandatów, Bund - 16 mandatów i Bezpartyjni - 25 mandatów. Przeprowadzone następnie wybory na przewodniczących zarządów dały zdecydowaną przewagę syjonistom. Jeden z wyjątków stanowi gmina wyznaniowa żydowska w Brańsku, powiatu bielskiego, gdzie na przewodniczącego został wybrany prezes miejscowej organizacji Bundu.-

W dniu 20 stycznia br. członkowie "Bundu" urządzili w czasie obrad Rady i Zarządu Gminy Wyzn. Żyd. w Łodzy awanturę, chcąc niedopuścić do uchwalenia budżetu gminy.-

5/ Inne wyznania.-

W dniu 7 stycznia br. odbyło się nabożeństwo sekty baptystów we wsi Starawieś, a następnie 8 stycznia br. we wsi Hornowo i 9 stycznia br. we wsi Szeszyły, gm. Boski, pow. bielskiego z udziałem zielicznych wyznawców tej sekty.-

W dniu 21 stycznia w Sohonikach, pow. sokólskiego odbyło się ogólne zebranie muzułman, zamieszkałych w powiecie, na którym wybrano im na Samuela Muchę, jako delegata na Wszechpolski Kongres Muzułmanów w Wilnie.-

[illegible] OBWODU [illegible]
[illegible] Społeczno-Polityczny
[illegible] 1/38.T.

Białystok, dnia 20 lutego 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.1/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ II.- Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W życiu Białorusinów, Rosjan i Ukraińców nie zanotowano momentów zasługujących na podkreślenie.-

Niem. Zw. Ludowy w Białymstoku rozwijając działalność kładzie silny nacisk na podniesienie poczucia narodowego wśród miejscowych Niemców. Projektowane jest założenie prywatnej szkoły niemieckiej w Białymstoku.-

Ugrupowania sjonistyczne zajęte były pracami przygotowawczymi do Kongresu Samopomocy Żydowskiej.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Przejawów działalności nie dostrzeżono.-

2. Rosjanie.

Rosyjskie Stowarzyszenie Młodzieży i Ros. T-wo Dobroczynności w Białymstoku urządziły choinkę dla najbiedniejszych dzieci i zabawę dla swych członków/około 150 osób/.-

Ros. T-wo Dobroczynności w Grodnie w ramach prac kulturalno-oświatowych urządziło 6 odczytów, w których wzięło

udział około 210 osób /frekwencja od 9 do 52 osób/. Nadto wymienione K-wo urządziło 1 zebranie /72 osoby/ i 3 zabawy /130 osób/.-

Wg uzyskanych informacji, Siedlarewicz Mikołaj przewodniczący oddziału R.O.N. w Grodnie, brał udział w ogólnopolskim zjeździe R.O.N-u, jaki odbył się w końcu ub.r. w Warszawie i na zjeździe tym jakoby uskarżał się na grodzieńskie władze administracyjne za hamowanie działalności R.O.N. w Grodnie. Nadto w tejże sprawie rzekomo złożył skargę do Min.Spraw Wewn.

3/ U k r a i ń c y .

Oddział U.K.C. w Augustowie odbył zebranie swych członków, poświęcone sprawom organizacyjnym. Obecnych 10 osób.-

Oddział U.K.C. w Białymstoku urządził dwie akademie: jedną z okazji 20-lecia proklamowania Ukraińskiej Republiki Ludowej i drugą żałobną w rocznicę bitwy pod Krutami.

Frekwencja 12 i 9 osób.-

4/ N i e m c y .

Niesłabnącą ruchliwość wykazują nadal Niemcy w Białymstoku których stara się podporządkować swoim wpływom miejscowy oddział Niem.Zw. Ludowego z pastorem B.Kraeterem na czele. Wyrazem tych dążeń było m.in. urządzenie wspólnego zebrania członków i sympatyków Niem.Zw. Ludowego i lokalnej niemieckiej organizacji młodzieżowej "Jugend-Bund", na którym pastor Kraeter nawoływał do zapisywania się do organizacji niemieckich, wytrwałej pracy w tym kierunku i wzmocnienia poczucia narodowego.-

W przemówieniu swoim poruszył nadto sprawę kościoła, oświa

czając, że wprawdzie Niemcy w Polsce mają swój kościół, jednak nie jest to kościół czysto niemiecki i Niemcy winni dążyć, by się stał się on kościołem niemieckim w całym tego słowa znaczeniu.-

Ostatnio działalność Kraetera spotyka się z pewną krytyką członków Niem. Zw. Ludowego z uwagi na jego próby wprowadzenia momentów religijnych do działalności Związku z czym nie godzi się ogół członków.

Wśród Niemców w Białymstoku projektowane jest założenie prywatnej szkoły niemieckiej w lokalu przy kościele ewangelickim. Realizacja tego projektu nie została dotychczas podjęta.

W dniu 6.I.b.r. przybyło do Białegostoku 4 profesorów niemieckich, którzy mają jeździć po wszystkich większych ośrodkach niemieckich w Polsce celem zapoznania się z życiem mniejszości niemieckiej. W związku z tym odbyło się zebranie członków Niem. Zw. Ludowego, na którym jeden z przybyłych profesorów wychwalał stosunki w Niemczech.-

5. Litwini.

W dniu 23.I.b.r. z inicjatywy ks.Butkiewicza Zenona odbyło się w Marcinkańcach, pow.grodzieńskiego przedstawienie amatorskie, z którego dochód w kwocie 226 zł.90 gr. ma być przekazany na rzecz stow."Rycerstwo Jezusowe".-

Na przedstawienie przybyło około 700 osób w tym wszyscy b.kierownicy czytelń T-wa "Rytas" i b.członkowie stow. Św.Kazimierza z okolicznych wsi, specjalnie powiadomieni o przedstawieniu przez Suchockiego Teofila za pośrednictwem kurierów.-

6/ Żydzi.

Ugrupowania sjonistyczne nadal były zaabsorbowane pracami przygotowawczymi do Kongresu Samopomocy Żydowskiej. W ciągu stycznia zakładano w dalszym ciągu lokalne Komitety organizacyjne, zaś w Białymstoku została zwołana wojewódzka konferencja Białostockiego Komitetu Organizacyjnego wymienionego Kongresu.-

Z innych ugrupowań dużą żywotność wykazał Bund, m.in. kontynuując urządzanie obchodów z okazji 40-lecia swego istnienia.-

Życie polityczne.

Sjoniści ogólni.

Staraniem organizacji sjonistycznej odbyła się w dniu 9.I.b.r. w Białymstoku wojewódzka konferencja przedstawicieli ugrupowań sjonistycznych, Zw.Kupców Żydów i Zw.Drobnych Kupców, mająca na celu zorganizowanie Białostockiego Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego Kongresu Samopomocy Żydowskiej.-

W konferencji wzięło udział około 220 osób, w tym 95 delegatów z 26 miast województwa białostockiego oraz dyr.Bloch z Warszawy i dr Kahan - przedstawiciel Centralnego Komitetu Organizacji Sjonistycznej.-

Poszczególni mówcy scharakteryzowali obecną sytuację Żydów w Polsce, krytykowali ugrupowania, które uchyliły się od wzięcia udziału w Kongresie oraz nawoływali do wzięcia jak najliczniejszego udziału w Kongresie bez względu na przekonania polityczne, by w ten sposób stworzyć siłę, zdolną do wywalczenia lepszego jutra dla Żydów w Polsce.-

W toku obrad wybrano prezydium Komitetu, powołano komisję mandatową i permanentną oraz uchwalono następującą rezolucję:

14

" 1/ Wojewódzka Konferencja, która odbyła się dnia 9.I.1938 r. w Białymstoku, reprezentująca ludność żydowską na obszarze całego województwa, uznając konieczność zwołania Ogólnego Żydowskiego Kongresu w Polsce, przedstawiającego sobą demokratyczną reprezentację żydostwa polskiego, jako wyraz zjednoczonego ludowego życzenia do szerokiej obrony i akcji samopomocy.-

2/ Wojewódzka Konferencja wzywa wszystkie żydowskie organizacje polityczne i grupy gospodarcze, jak również najszersze masy ludności ogółu żydostwa w Polsce do ruchliwego udziału przy stworzeniu ogółu demokratycznych reprezentacyj żydowskich, które winny dążyć do ogólnej żydowskiej ~~nacjonalistyczne~~ nacjonalnej koncentracji.-

3/ Wojewódzka konferencja w związku z tragiczną sytuacją żydowskiego ogółu w kraju w obliczu dyskryminacji i eksterminacji polityki, która prowadzona jest przeciwko 3½ milionów żydowskiej ludności w kraju, podnosi swój głos ostrego protestu przeciwko każdej próbie zmniejszenia i uszczuplenia naszych politycznych i obywatelskich praw, przeciwko bojkotowi gospodarczemu w stosunku do ludności żydowskiej i przeciwko zamiarom naszego równouprawnienia w kraju. Oddając cześć i honor starym znanym i niewiadomym ofiarom dzikiego antysemickiego podjudzania, Wojewódzka konferencja oświadcza jej niezłomną wolę prowadzenia do zwycięstwa walki za nasze obywatelskie, polityczne i gospodarcze równouprawnienie. W zupełnym przekonaniu słuszności swych żądań naród żydowski przeciwstawia się uszczupleniu jego praw i pewnym jest, że razem z nim walkę tę prowadzić będą wszystkie prawomyślne i uczciwe części polskiego społeczeństwa.-

4/ Przesyłając swe pozdrowienie żydowskiej młodzieży akademickiej protestuje konferencja przeciwko próbom wprowadzenia ghetta na wyższych uczelniach polskich. Żółtą łatę, która chcą

zawiesić naszej młodzieży odrzucamy z pogardą i oświadczamy, że zjednoczony naród żydowski nigdy nie zgodzi się na wyłom w naszych równouprawnieniach.-

5/ Konferencja wzywa do wytrwania ludność żydowską zamieszkałą w Polsce i oświadcza, że kupiectwo, drobny handel i rzemieślnicy wszelkimi środkami nie dadzą się usunąć ze swych wybudowanych w ciągu długich lat pracy, pozycji gospodarczych. Protestując przeciwko polityce "owczem", akcji bojkotowej i pikiet, żydowski handel i rzemiosło, opierając się na prawie wolnej konkurencji, prowadzić będzie obronną walkę przeciwko prowadzonej akcji zniszczenia.-

6/ Konferencja oświadcza, że walka o równe prawa pracy, niskiego kredytu, rozwoju gospodarczego jest najświętszą sprawą w chwili obecnej i ludność żydowska ze swych praw nie zrezygnuje.-

7/ Wojewódzka konferencja wyraża swą solidarność ze wszystkimi elementami demokratycznymi, które walczą przeciwko antysemityzmowi i za wolność, równość, braterstwo i demokrację.-

8/ Wojewódzka konferencja reprezentując żydowską ludność w województwie demonstruje nierozerwalną łączność narodu żydowskiego z wybudowaną Palestyną, uroczyście oświadcza naszą niezłomną wolę wybudowania żydowskiego kraju w jego historycznych granicach. Konferencja protestuje przeciwko próbom uszczuplenia uznanych praw żydowskich do Palestyny i przeciwko wszelkiego rodzaju projektom dążącym do utrzymania tamże ciągłej mniejszości. W pełnej wierze w Palestynę oświadcza konferencja, że naród żydowski nie bacząc na wszelkie trudności budować będzie i zbuduje żydowską Palestynę. Konferencja przesyła swe pozdrowienia ogółowi żydowskiemu w Palestynie, protestuje przeciwko zmniejszeniu emigracji do Palestyny i oświadcza swe żądania do wolnej emigracji do Palestyny.

9/ Wojewódzka konferencja wyraża swój najostrzejszy pro-

test przeciwko próbom uszczuplenia obywatelskich, narodowych i ludzkich praw miliona ogółu żydowskiego w Rumunii. Współczując jego losowi przesyłamy najserdeczniejsze nasze pozdrowienia, wzywając ich do wytrwania w trudnej walce na miejscu.-

Bund.

Urządził w kilku miejscowościach obchody 40-lecia swego istnienia. Najokazalej wypadła akademia, urządzona w Białymstoku w dniu 12.I.b.r., w której wzięło udział około 1000 osób.-

Sjoniści Państwowcy.

W dniu 1.I.b.r. uległ samolikwidacji oddział Sjonistów Państwowców w Suwałkach z braku funduszów na prowadzenie działalności.-

Ruchliwość poszczególnych organizacji politycznych ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Wiece i zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikwid.
Sjoniści ogólni	1	2	7	2.050	40-900		-	-
Poalej Sjon Praw.	-	-	1	100	-		-	-
H.I.S.	-	2	1	246	8-230		-	-
Bund	4	9	6	2.915	15-1000		-	-
Mizrachi	-	-	5	460	40-150		-	-
Sjoniści Państwowcy	-	-	-	-	-		-	1 x/

x/ w Suwałkach.

Z innych dziedzin życia nie zanotowano momentów zasługujących na specjalne omówienie.-

Ze spraw lokalnych wymienić należy sprawę rozgrywek w Radzie miejskiej w Grodnie w związku z interpelacją radnego Jezierskiego Arona co do udzielenia sali Teatru Miejskiego na odczyty antyko-

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU 4

ministyczne, wygłoszone w grudniu ub.roku przez ks.Trzeciaka, których treścią uczuli się dotknięci Żydzi. W związku z tą interpelacją radni-Polacy /frakcja OZN/ postawili wniosek o wykluczenie Jezierskiego z Rady, dopatrując się w jego interpelacji prowokacji i obrazy uczuć narodu polskiego, co wywołało zdenerwowanie wśród Żydów i polemikę na łamach lokalnej prasy żydowskiej, która dopatrywała się w postępowaniu frakcji OZN w Radzie stosowanie metod hitlerowskich.

Ruchliwość poszczególnych organizacji kulturalno-oświatowych i in. ilustruje poniższe zestawienie:

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedstawienia i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyj nowe	Jednostki organizacyj zlikw
Zjedn.Szkół Żydowskich	-	1	3	350	70-100		-	-
Żyd.Stow.Kulturalne	-	2	-	180	80-100		-	-
Tarbuth	1	1	3	330	50-100		-	-
Szulkult	-	-	3	320	60-180		-	-
Żyd.Biblioteka Ludowa	-	2	-	140	40-100		-	-
Kultur-Liga	-	1	2	260	60-120		-	-
Cukunft	2	-	-	190	90-100		-	-
Hechaluc-Pionier	-	-	1	70			-	-
W i z o	-	1	1	240	120		-	-
Liga Pomocy Prac.w Palestynie	-	-	2	235	35-200		-	-
Związek Kupców	3	-	-	87	17-50		-	-
Zw.Rzemieślników Żydów	3	-	-	170	50-70		-	-
Zw.Studentów Żydów	-	1	1	340	40-300		-	-
Gemilus-Chesed	-	-	1	250			-	-
Linas Hacedek	-	-	4	450	70-150		-	-
Centa	-	-	3	270	60-150		-	-
Żyd.T-wo Sport."Nordyja"	-	-	1	100			-	-

- - - o o o - - -

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU 4

23. 16

Wojewoda Białostocki
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/2/38.T.

Białystok, dn. 9... marca 1938 r.

Przesyłam sprawozdanie miesięczne Nr.2 za miesiąc luty 1938 roku.-

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach Nr.ewid. 1, 2, 3, 4.

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.2/38.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Za Wojewodę

Nowogródzki

Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

WOJEWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU NR IX
SAMODZIELNY REFERAT OBYWATELSKI
WPŁYNęŁO DNIA 1687
MARZ. 1938 r.
Załączników

Sam. Ref. Inf. O.K.K.
Notowan
14/III-38 /Inf. tłu... r.

Przesyłamy do wiadomości:

Ministerstwo Wyzn.Rel.i Ośw.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" Poleski	Nr.7	-	1 "
" Nowogródzki	Nr.8	-	1 "
" Warszawski	Nr.9	-	1 "
" Lubelski	Nr.10	-	1 "
" Łódzki	Nr.11	-	1 "
" Tarnopolski	Nr.12	-	1 "
" Stanisławowski	Nr.13	-	1 "
Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	-	1 "
" " " w Warszawie	Nr.15	-	1 "
" " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1 "
" " " w Grodnie	Nr.17	-	1 "
" " " w Łomży	Nr.18	-	1 "
" Wydz.Zam.B.Okr. w Suwałkach	Nr.19	-	1 "
Prokuratura Nr.1. Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III. w Grodnie	Nr.21-22	-	2 "
" " DOK.IX. w Brześciu n/B.	Nr.23	-	1 "
" " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	-	1 "
P.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1 "
Powiat Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	-	12 "
Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1 "
Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	-	1 "
Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	-	1 "
Archiwum	Nr.41-43	-	3 "
Odbito:	-	-	43 egzem.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

T A J N E

Nr.PN.43/2/38.T.

Białystok, dnia 10 marca 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.2/38

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia spo
politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I.- Polskie życie polityczne

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sy
gospodarcza

W ciągu miesiąca lutego br.nie zanotowano ważniejszych
rzeń politycznych na terenie województwa. Uwagę ogólną zaprz
nadal debaty nad budżetem Państwa, prowadzone w Izbach Ustawo
czych, a pod koniec miesiąca śledzono z wielkim zainteresowan
przebieg Kongresu Stronnictwa Ludowego w Krakowie. Należy obj
nie zaznaczyć, że stanowisko Str.Ludowego, zajęte na Kongresi
kowskim w sprawie prowadzenia samodzielnej polityki, bez łącz
się z kimkolwiek z prawa,czy z lewa, a następnie rezolucje, d
jące się w sposób stanowczy pełni praw politycznych i reform
łecznych dla wsi - spotkały się z niekłamaną sympatią wśród s
kich sfer społeczeństwa, bez względu na zabarwienie polityczne

Sprawa reorganizacji władz wojewódzkich O.Z.N.przeszła
głośniejszego echa. Jedynie nominacja senatora Terlikowskiego
przewodniczącego Okręgowej Rady O.Z.N.spotkała się z pewnymi
strzeżeniami na terenie Grodna. W danym wypadku, wchodzą jak
w grę animozje osobiste, nad którymi można przejść do porządk

W związku z incydentem wileńskim zaobserwowano, iż szer

/.

opinia, nie wyłączając sympatyków Stronnictwa Narodowego, stanęła po stronie wojskowych, którzy w sposób męski i zdecydowany zareagowali przeciw znieważeniu pamięci Wielkiego Marszałka.

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu lutego b.r. przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

Obóz Zjednoczenia Narodowego: Jak już wyżej zaznaczono, w życiu tego ugrupowania zaszedł poważny ewenement w postaci mianowania nowej Rady Okręgowej na województwo białostockie, oraz fakt zespolenia w jednym ręku kierownictwa sektoru wiejskiego i miejskiego, prowadzących dotychczas swe prace oddzielnie.

Posunięcie to przyjęte zostało z zadowoleniem, a omawianej zmianie organizacyjnej przypisuje się dobre rezultaty. Prace organizacyjno-propagandowe w terenie uległy w ciągu lutego pewnemu ożywieniu, zwłaszcza na odcinku miejskim i młodzieżowym. Dotychczas jednak nie wykazują należytej prężności, która rokowałaby pociągnięcie do pracy w O.Z.N. szerokich mas.

Stronnictwo Narodowe: - podobnie jak i w ciągu stycznia, tak i w miesiącu lutym b.r. nie zaobserwowano właściwie bardziej ciekawszych przejawów działalności Stronnictwa Narodowego na terenie województwa. Daje się zauważyć, że Stronnictwo Narodowe ma obecnie najwięcej kłopotów z grupą O.N.R. która stara się przeciągnąć bardziej aktywniejszych działaczy do swych szeregów. Tarcia wewnętrzne w łonie Stronnictwa doprowadziły np. w Białymstoku do tego, że poważnie brany jest w rachubę projekt władz stronnictwa, by zlikwidować koło grodzkie Stronnictwa Narodowego w Białymstoku i w to miejsce powołać do życia tak zwany Związek Inteligencji Narodowej. W przemówieniach działaczy Stronnictwa Narodowego, wygłaszanych na zebraniach i zgromadzeniach, poza - - -

utartymi i znanymi hasłami antyżydowskimi - słyszy się co raz częściej nutę zdradzającą rozczarowanie i wzrastającą nienawiść do O.Z.N.i tak zwanej "sanacji". Przyczyna tego zdaje się tkwić w tym, że zmiana na stanowisku szefa O.Z.N.komentowana jest jako zwrot na lewo w poczynaniach O.Z.N.-

Stronnictwo Ludowe: Podobnie jak i w poprzednim miesiącu ugrupowanie to pochłonięte było głównie przygotowaniami do kongresu.-

W nastrojach pokongresowych nic bardziej charakterystycznego i ciekawego dotychczas nie zaobserwowano. Najwięcej uwagi i energii poświęca się narazie sprawie organizowania "Chłopskiej straży porządkowej". Pierwsze kroki w tym kierunku zostały już poczynione na terenie powiatu grodzieńskiego.-

P.P.S. - C.K.W.: Z ważniejszych przejawów działalności tego ugrupowania w okresie sprawozdawczym zasługuje na uwagę rozpoczęcie wydawania czasopisma p.t."Walka Ludu", wychodzącego w Grodnie. Pismo ma dość mocne podstawy finansowe, gdyż jak się dało stwierdzić, ma ono zapewnioną pomoc materialną ze strony mniejszości żydowskiej. Na terenie Białegostoku trwają w dalszym ciągu poważne tarcia między czołowymi działaczami partyjnymi, głównie na tle rozgrywek o wpływy w związkach zawodowych.-

Sytuacja gospodarcza: Na ogół nie uległa żadnym zmianom i utrzymała się w ramach przedstawionych w sprawozdaniu sytuacyjnym za styczeń br. Pewne zmniejszenie się bezrobocia odnotowano jedynie w przemyśle włókienniczym na skutek uruchomienia dodatkowych zmian robotniczych w szeregu zakładach, w związku z otrzymanymi zamówieniami rządowymi, oraz z Hiszpanii. Poważniejszego zmniejszenia się stanu bezrobocia oczekuje się dopiero z chwilą uruchomienia sezonowych robót publicznych, oraz wyjazdu na roboty rolne do Łotwy i Niemiec.-

./.

18

b/ Przegląd prasy

1/Przegląd treści:

Ani polska prasa białostocka, ani grodzieńska nie umieszczała w okresie sprawozdawczym na swych łamach artykułów o szerszym ogólnym znaczeniu, któreby zasługiwały na omówienie.-

Prasa zaś żydowska omawiała głównie sprawy lokalne, a w pierwszym rzędzie - wyniki wyborów do gmin wyznaniowych żydowskich.-

2/Powstały nowe czasopisma:

Z dniem 6 lutego br.rozpoczęło ukazywać się w Grodnie czasopismo codzienne p.t."Walka ludu". Nowe pismo to jest organem miejscowego OKR.PPS., Rady Klas.Zw.Zaw.i TUR'u.-

3/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

4/Konfiskaty prasowe:

a/obłożono aresztem w Białymstoku czasopismo codzienne "Echo Białostockie" Nr.50 z dn.20.II.1938.za notatkę p.t."Spotkała ich zasłużona w pełni kara";

b/w Grodnie obłożono aresztem następujące czasopisma:

"Dziennik Kresowy" Nr.50 z dnia 20 lutego br.za notatkę p.t."Źle dzieje się w Wilnie";

ten sam dziennik Nr.52 z dnia 22 lutego br.za notatkę pt."Zajścia antyżydowskie pod Surażem. Rozagitowani chłopi odbierali żydom towary";

"Nowy Grodzieński Kurier 5 groszy" z dn.24 lutego br.za umieszczenie wiersza p.t."Mizerja w Grodnie", noszącego znamiona przestępstwa z art.214 KK.-

B. POLS[illegible] LEGALNY RUCH POLI[illegible]NY.

1. Obóz Zjednoczenia Narod[illegible]ego.

Na czoło wydarzeń w O.Z.N. w okresie sprawozdawczym wysuwa się mianowanie Białostockiej Okręgowej Rady O.Z.N. Prez[illegible]dium Rady stanowią: senator Konstanty Terlikowski - jako przewodniczący, oraz poseł Michał Łazarski, dr Czesław Karwowski i adw.Władysław Olszyński - jako zastępcy przewodniczącego. Ponadto w skład Rady wchodzą: Witold Antonowicz, Leon Bernacki, Teofil Budzanowski, Adam Oliwa, Helena Czarnocka, Józef Bielecki, Bolesław Kozon, Jan Walicki, Maria Machalicowa, Stanisław Smuszyński, Władysław Kruszewski, Stefan Scisłowski, Czesław Sawko, Bohdan Kiełczowski i Michał Kawenczyński.-

Powołanie senatora Terlikowskiego na przewodniczącego prezydium Okręgowej Rady O.Z.N. spotkało się z pewnym niezadowoleniem działaczy O.Z.N. w Grodnie, skąd pochodzi sen. Terlikowski. Działacze ci zarzucają sen. Terlikowskiemu chwiejność przekonań politycznych. Wynikiem tego niezadowolenia było ustąpienie wiceprzewodniczącej organizacji miejskiej O.Z.N. w Grodnie, Janiny Studnickiej.-

Działalność zewnętrzna O.Z.N. w ciągu miesiąca lutego była naogół nieznaczna.-

Ważniejsze posunięcia i wystąpienia przedstawiały się w zarysach ogólniejszych następująco:

Pow. augustowski. Dnia 20.II.1938 r. odbyło się w Augustowie zebranie miejscowych członków O.Z.N., poświęcone obchodowi rocznicy ogłoszenia deklaracji płk. Koca. Obecnych na zebrani było 18 osób.-

19

Pow. białostocki. Dnia 2.II.1938 r. w Tryzówce, gm. Zawyki odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale 250 osób. Przemawiali na tym zgromadzeniu: redaktor Czesław Ancerewicz z Białegostoku i Antoni Rutkowski - dyrektor Bazaru Przemysłu Ludowego w Białymstoku.-

Pow. grodzieński. Dnia 20.II.1938 r. w Teatrze Miejskim w Grodnie O.Z.N. zwołał zgromadzenie publiczne przy udziale około 500 osób. Pierwszy przemawiał prof. Harbich z Warszawy, charakteryzując osiągnięcia O.Z.N. od chwili ogłoszenia deklaracji przez płk. Koca do czasów obecnych. Drugim mówcą był Wiktor Kołajtes, który zachęcał robotników do organizowania się w szeregach Z.P.Ł.Z.

Pow. ostrowski. Na terenie powiatu odbyły się dwa zebrania: dnia 2.II.1938 r. - w Andrzejewie /20 osób/ i 5.II. - w Nurze /70 osób/. Przemawiał poseł Gromada, przedstawiając obecną sytuację polityczną i gospodarczą Państwa.-

Pow. wysoko-mazowiecki. W Łapach w dniu 11.II.1938 r. założono oddział O.Z.N. Na członków zapisali się przeważnie pracownicy miejscowych warsztatów P.K.P.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w lutym b.r. przez O.Z.N. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organ	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-		1	18	-	-	-
Białostocki	1	250		2	70	20-50	-	-
Grodzieński	1	500		-	-		-	-
Łomżyński	-	-		1	20		-	-
Ostrowski	-	-		2	90	20-70	-	-
Wołkowyski	1	50		-	-		-	-
Wysoko-Maz.	-	-		1	73		1	-
Ogółem:	3	800	50-500	7	271	20-70	1	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

W okresie sprawozdawczym notowano postępujące dalej rozluźnianie się więzów organizacyjnych w zasięgu wpływów białostockiego okręgu Str.Narodowego. Do takiego stanu rzeczy w znacznym stopniu przyczyniła się grupa działaczy O.N.H./z pod znaku Piaseckiego/. Mówi się nawet o likwidacji w Białymstoku Zarządu Okręgowego Str.Nar., a powołanie do życia "Związku Inteligencji Narodowej".-

Jako symptom dezorganizacji Str.Nar. w okręgu białostockim służy uchwała Zarządu Powiatowego Stron. Narodowego w Bielsku-P., zrywająca dotychczasową zależność organizacyjną z Zarządem Okr. w Białymstoku.-

W okręgu łomżyńskim prowadzono usilną propagandę za wykupowaniem legitymacji członkowskich na r.1938.-

Działalność Str.Nar. w pow.wysoko-mazow. i ostrowskim była bardzo ożywiona.Ochował ją pewien umiar zwłaszcza co do akcji antyżydowskiej./unikanie wywoływania ekscesów/.-

Poszczególne fazy działalności Str.Nar. przedstawiały się następująco:

Pow. augustowski. Dn.2.II.1938 r.odbyło się w Augustowie posiedzenie Rady Powiatowej Str.Nar. przy udziale 18 osób.Poza tym na terenie powiatu odbyło się 10 zebrań organizacyjnych w poszczególnych kołach.-

Pow.bielski. Dnia 2.II.1938 r. zorganizowano w Boćkach obwód Str.Nar. Poza tym odbyło się 5 zebrań organizacyjnych członkowskich oraz utworzono nowe koło Str.Nar. we wsi Miłkowice-Kaćki, gm.Drohiczyn.-

Pow.ostrowski. Na odbytych na terenie powiatu 5 zebraniach poruszano sprawy organizacyjne, a nadto kładziono silny nacisk

20

na konieczność bojkotu ekonomicznego żydów, a jednocześnie ostrzegano przed wywoływaniem ekscesów z żydami.-

Pow. suwalski. W dniach 18-20.II. 1936 r. odbywał się na plebanii w Dąbrowie kurs polityczno-społeczny Str.Nar. Prelegentem był Jan Balasewicz - sekretarz zarządu powiatowego Str.Nar. w Grodnie. Mówca zarzucał rządowi nieudolność w sprawie Gdańska, podkreślał stały rozwój ruchu narodowego w kraju oraz nawoływał do bojkotu żydów i co walki z komunizmem. Każdego dnia na kursie przeciętnie było po około 50 osób.-

Pow. szczuczyński. Dnia 5.II.1936 r. odbyło się w Szczuczynie zebranie członków Str.Nar. Na zebraniu tym postanowiono, że w związku ze zbliżającymi się wyborami do miejscowej Rady Miejskiej Str.Nar. wystawi własną listę kandydatów na radnych.-

Na zebraniu członków Str.Nar. we wsi Obrytki w dniu 13.II. 1936 r., instruktor powiatowy - Gapski nawoływał zebranych do regularnego opłacania składek członkowskich, następnie podkreślił że w Grajewie na 5 koncesji sprzedaży napojów alkoholowych, polak otrzymał tylko jedną koncesję, a resztę otrzymali żydzi.-
W końcu mówca dał wyraz nadziei, że wkrótce władzę w kraju obejmie Str.Narodowe.-

Pow. wołkowyski. Dnia 7.II.1936 r. Jędrzej Giertych z Warszawy wygłosił w Wołkowysku odczyt na temat "Walka z religią katolicką w Hiszpanii". Obecnych na odczycie było około 250 osób.-

Pow. wysoko-mazowiecki. Na stanowisku prezesa rejonu czyżewskiego zaszła zmiana. Mianowicie, ustąpił z powodu wyjazdu dotychczasowy prezes Orceniński, a na jego miejsce przybył delegowany z Warszawy Pisarski.-

Działalność Str.Nar. na terenie tego powiatu była bardzo ożywiona. Odbyło się 12 zebrań na których omawiano sprawy ewent

20

zacyjne oraz podkreślano potrzebę dalszej akcji antyżydowskiej w ramach legalnych.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Nar. zgromadzeń i zebrań w lutym - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid
Augustowski	-	-		11	158	10-18	-	-
Białystok-M.	-	-		4	250	25-80	-	-
Białostocki	-	-		1	6		-	-
Bielski	-	-		5	245	20-100	1	-
Grodzieński	1	-		1	40		-	-
Łomżyński	-	-		2	90	30-60	-	-
Ostrołęcki	-	-		3	100	20-50	-	-
Ostrowski	-	-		5	190	20-80	-	-
Sokólski	-	-		1	50		-	-
Szczuczyński	-	-		4	110	18-40	1	-
Wysoko-Maz.	-	-		12	375	10-100	-	-
O g ó ł e m:	-	-		49	1614	10-100	2	-

3/ Stronnictwo Ludowe.

Działalność Str.Ludowego w okresie sprawozdawczym odbywała się pod znakiem przygotowań do Kongresu w Krakowie. Na zebraniach członkowskich debatowano przeważnie nad sprawami, jakie winne być poruszone przez delegatów na Kongresie.-

Wskutek przybycia dwóch instruktorów, znacznie ożywił się ruch organizacyjny na terenie powiatów łomżyńskiego i ostrołęckiego.-

Ważniejsze przejawy działalności Str.Ludowego w lutym b.r. przedstawiały się następująco:

Pow. augustowski. Zwolniony z kierownictwa sekretariatem powiatowym Str.Lud. w Suwałkach, Antoni Trochim osiedlił się w Augustowie i przystąpił tu do zorganizowania również sekretariatu powiatowego Str.Lud.

Dotychczasowe wysiłki organizacyjne Trochima nie przynio-

21

sły jednak sukcesów.

Pow.łomżyński. Świeżo przybyły na teren pow.łomżyńskiego instruktor,Józef Pietrzak,znacznie ożywił działalność Str.Lud., pozyskując dla tego ugrupowania politycznego 80 nowych członków. Zawdzięczając instruktorowi Pietrzakowi, odbyły się 2 jednodniowe kursy polityczno-gospodarczo-społeczne: jeden dnia 12.II. we wsi Konarzyce przy udziale około 60 osób, a drugi - we wsi Bronowo przy udziale około 75 osób.-

Pow. ostrołęcki. Dnia 20.II.1938 r. odbył się we wsi Czarnia zjazd powiatowy Str.Lud. przy udziale 280 osób. Na zjeździe tym wybrano nowy zarząd powiatowy Str.Lud. Prezesem został adwokat Rek z Warszawy.-

Pow. suwalski. Dnia 22.II.1938 r. odbyło się w Suwałkach zebranie członków Str.Lud. Na zebraniu tym wybrano delegatów na Kongres Str.Lud. w Krakowie. Delegatami tymi zostali: Piotr Trochym - sekretarz zarządu powiatowego Str.Ludź w Suwałkach i Józef Bokuniewicz.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w lutym przez Str.Lud. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
iałostocki	-	-		2	40	13-27	1	-
omżyński	-	-		9	420	15-75	3	-
strołęcki	-	-		1	28		-	-
uwalski	-	-		5	203	13-70	-	-
Ogółem	-	-		17	691	13-75	4	-

4/ Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Podobnie jak w styczniu, tak i w okresie sprawozdawczym PPS CKW żywszej działalności nie wykazała.-

W Białymstoku pomiędzy czołowymi działaczami partii powstały nieporozumienia i wzajemne podejrzewanie się o pozostawanie na usługach organów bezpieczeństwa. Między innymi miejscowemu sekretarzowi OKR PPS, Tomaszowi Kapitułce zarzucają, że pije on z Kierownikiem Wydziału Śledczego i z urzędnikami Starostwa. Kapitułko przyznał się do tego, motywując swoje postępowanie chęcią utrzymania dobrych stosunków z władzami, co mu w wielu wypadkach miało pomagać przy załatwianiu różnych spraw związkowych i partyjnych. Oświadczenie to wywołało konsternację i oburzenie wśród działaczy PPS.CKW i niektórzy z nich nie podają obecnie Kapitułce ręki. M.K.R. postanowił sprawę t rozpatrzyć podczas zapowiedzianego pobytu w Białymstoku Niedziałkowskiego.-

Czasopismo "Robotnik Białostocki" wciąż jest deficytowe. Obec nie długi wynoszą 900 zł. Postanowiono jednak pismo wydawać nadal przy jednoczesnym zmniejszeniu do minimum kosztów administracyjnych.

W Grajewie zorganizowano w lutym b.r. M.K.R., który ma za zada nie rozbicie zw.zaw."Praca Polska" obejmującego swymi wpływami większość miejscowych robotników.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w lutym b.r.przez PPS CKW zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid
Białystok-M.	-	-		3	15	4- 7	-	-
Szczuczyński	-	-		1	10		1	-
O g ó ł e m:	-	-		4	25	4-10	1	-

H.F.

- - - o o o - - -

22

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

W dniu 13 lutego br.,t.j.w 16-tą rocznicę koronacji Papieża Piusa XI odbyły się na terenie całego województwa we wszystkich parafiach odchody i akademie papieskie, zorganizowane przez organizacje katolickie.-

W ramach tych uroczystości odbyło się szczególnie uroczyste nabożeństwo w Katedrze Łomżyńskiej, odprawione przez biskupa ks.Łukomskiego.-

W dniu 2 lutego br.staraniem Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej odbył się w Łomży w sali Domu Katolickiego odczyt na temat "Kapitał i prawa", wygłoszony przez Stanisława Wojkowskiego.-

Z tego samego cyklu wykładów, obejmujących "Katolickie zasady społeczne podstawą społeczną przebudowy świata", odbył się w dniu 27 lutego br.w Domu Katolickim w Łomży odczyt J.Napiórkowskiego na temat "Dzieje ruchu robotniczego w Polsce".-

Pozostające w ścisłym kontakcie z Akcją Katolicką Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży na terenie Diecezji Łomżyńskiej rozwijają swoją działalność w przymierzu ze Stronnictwem Narodowym.-

O ile duchowieństwo,poza nielicznymi wyjątkami księży, jawnie zaangażowanych w Stronnictwie Narodowym jest ks.Jan Ostrowski ze Złotorii, ks.Duda-Dziewierz ze Strabli, unika naogół jaskrawych wystąpień w tym kierunku, to instruktorzy świeccy Katolickiego Stow.Młodz. zaczynają nie krępować się w swych wypowiedzeniach. Między innymi miało to miejsce w dniu 2 lutego br.w sali parafialnej we wsi Jabłonka - Kościelna, gdzie w związku z wznowieniem działalności Stronnictwa Na-

114/38, 266/38

rodowego, w powiecie wysoko-mazowieckim instruktor Kat.Stow.Mł. zalecał współpracę Stronnictwa Narodowego z Akcją Katolicką i Kat.Stow.Mł. oraz wyjaśnił jakie znaczenie ma ta współpraca.-

Chęć zagarnięcia pod opiekę Akcji Katolickiej wszelkich przejawów życia społecznego wsi zaznaczyła się również w następującym fakcie, który miał miejsce w dniu 19 lutego br.podczas objazdu z kolendą we wsi Żebry, gminy Wąsosz, powiatu szczuczyńskiego przez kapelana Bronisława Żarzeckiego, który przy zetknięciu się z członkami Związku Młodej Wsi i Koła Gospodyń Wiejskich, nawoływał do porzucenia tych organizacji, gdyż te same cele mają katolickie stowarzyszenia.-

Działalność Akcji Katolickiej zaczyna wzmagać się ostatnio i na terenie Archidiecezji Wileńskiej, obejmującej w województwie białostockim powiaty: białostocki, sokólski, grodzieński i wołkowyski. W powiatach tych został zorganizowany przez Akcję Katolicką cykl wykładów w m-cu lutym na temat "Socjalizm i komunizm w świetle nauki Kościoła".

2/ Wyznanie prawosławne.

W związku ze zjazdem misjonarzy prawosławnych, który się odbył w Warszawie pod przewodnictwem Metropolity Dyonizego z udziałem dziekana grodzieńskiego ks.Dahajdskowskiego, w Konsystorzu Prawosławnym w Grodnie wyłonił się projekt zorganizowania Okręgowego Komitetu Misyjnego. Zadaniem Komitetu będzie prowadzenie akcji przeciwko katolicyzmowi przez wykładanie w szkołach nauki religii prawosławnej w języku macierzystym uczniów.-

Udział ks.biskupa Sawy w poświęceniu dnia 6 lutego br.świetlicy Stowarzyszenia Polaków-Prawosławnych w Grodnie był komentowany w Konsystorzu jako przejaw braku stałej konsekwentnej linii w postępowaniu ordynariusza oraz chęć wyłamania się z pod wpływów rusofilskiego otoczenia.-

23

Tarcia między ks. Biskupem Sawą a jego doradcami Swityńem i Pantelejewym przyjęły ostrzejsze formy na zjeździe dziekanów który odbył się w dniach 23 i 24 lutego b.r. w Grodnie dla omówienia budżetu Konsystorza prawosławnego na r. 1938.-

W dniu 4 lutego na posiedzeniu Rady Miejskiej m. Grodna zapadła uchwała o rozbiorze cerkwi garnizonowej na placu Wolności na wniosek D.O.K. III. W zamian rozebranej cerkwi Rada Miejska uchwaliła wybudować w innym miejscu cerkiew dla potrzeb wojska. Protest przeciwko uchwale zgłosił radny, Włodzimierz Szerszeń prawosławny. Od głosowania wstrzymali się radni żydzi.-

W związku z uchwałą Rady Miejskiej ma być wybrana delegacja do Wojewody Białostockiego i Ministra W.R.i O.P. z pośród parafian w celu poczynienia starań, aby uchwała ta nie była zatwierdzona przez władze nadzorcze.-

Wśród prawosławnych na terenie Grodna obserwuje się ostatnio niezadowolenie z biskupa Sawy, któremu zarzucają nikłą inicjatywę w sprawie obrony zamierzonej rozbiórki cerkwi garnizonowej.-

W dniu 20.II.bractwo sofijskie w Grodnie urządziło odczyt biskupa Sawy o jego pobycie w Finlandii.-

Dnia 10 lutego b.r. Komornik Sądu Grodzkiego w Sokółce na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dn. 26.XI.1937 r. wprowadził b.mnicha Eliasza Klimowicza w posiadanie 37 ha gruntu i cerkwi w Grzybowszczyźnie gm.Szudziałowo, pow.sokólskiego. Pełnomocnik Konsystorza Prawosławnego mimo wezwania nie przybył, wobec czego Komornik początkowo nie usuwał z cerkwi przedmiotów kultu znajdujących się na ołtarzu oraz obrazów, polecając Klimowiczowi, by wezwał Konsystorza do dobrowolnego opróżnienia cerkwi. Ponieważ Konsystorz cerkwiew opróżnił komornik w

dniu 26 lutego b.r. oddał całkowicie w posiadanie kościoła
czowi, który ją sprzedał osobie prywatnej, a ta z kolei Ku
Rzymsko-Katolickiej w Wilnie.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Z dniem 1.III.b.r. przestał pełnić obowiązki proboszc
Białymstoku ks.pastor Teodor Zirkwitz,przechodząc na emery
Pastorem został ks.pastor Senon Kraeter, obowiązki wikarego
ks.Zygmunt Kliner, świeżo przybyły do Białegostoku.-

4/ Zbór Ewangelickich Chrześcijan Baptystów.

Zbór ten ożywił ostatnio swą działalność na terenie po
wołkowyskiego. W Rosi odbyło się w lutym 4 nabożeństwa, w
również 4 nabożeństwa przy udziale 90 wiernych.-

Kaznodzieja Sekty Aleksander Kirem zamierzał zorganiz
nabożeństwa w Wołkowysku z udziałem pastora z Warszawy. Po
kazania misyjne na zamierzonym nabożeństwie miały się odby
w języku-rosyjskim, Starostwo Wołkowyskie zakazało urządza
tych zgromadzeń na podstawie przepisów ustawy o Zgromadzen

5/ Gminy Wyznaniowe Żydowskie.

Starosta Wołkowyski unieważnił wybory do Zarządu Gmin
Wyznaniowej Żydowskiej w Wołkowysku wobec dopuszczenia do
wpłynęły
omań regulaminu wyborczego, które na wynik wyborów.-

W Mysyńcu, powiatu ostrołęckiego odbyły się w luty
ry rabina gminy wyznaniowej żydowskiej. Został wybrany Ic
Piączek z Wąsewa, ortodoksa. Wyznaczone na dzień 16 luteg
ry przewodniczącego Rady Gminy i Zarządu Gminy Wyznaniowej
dowskiej w Białymstoku nie odbyły się, gdyż na salę posie
wtargnął tłum, wobec czego posiedzenie zostało przerwane.

rzenie to było inscenizowane zapewne przez syjonistów, którzy nie byli pewni większości.

Wybory te odbyły się w dniu 27 lutego b.r. Na przewodniczącego Rady Gminnej został wybrany Golman - bundowiec, prezesem zarządu został Ołdak Chackiel - sympatyk syjonizmu.-

W dniu 27 lutego odbyły się wybory do Zarządu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Siemiatyczach. Było uprawnionych do głosowania 959 osób, złożono 828 głosów ważnych. Najwięcej głosów otrzymała lista Nr.1 - Bundu /249 gł./, otrzymała 2 mandaty. Lista Nr.4 Związku Rzemieślników Żydów - 200 gł., 2 mandaty, Lista Nr.5 ortodoksów, 172 gł., 2 mandaty. Lista Nr.2 Ligi Pracującej Palestyny - 115 gł., 1 mandat. Lista Nr.3 Syjonistów ogólnych, 92 gł. - 1 mandat.-

- - - o 0 o - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE

Nr PN.43/2/38.T.

Białystok, dnia 30 marca 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.2/38.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia spo
-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Życie mniejszości narodowych pulsowało w okresie sprawozd
słabym tętnem.-

Działalność Niem.Zw.Ludowego w Białymstoku osłabia nieco
tarć powstałych pomiędzy pastorem E.Kraeterem a działaczami te
Związku.-

Litwini zamierzają wybudować w pow.suwalskim spółdzielczy
motorowy.-

Zainteresowanie Żydów odnosiło się niemal wyłącznie do s
lokalnych, w których czołowe miejsce zajmowały sprawy określan
przez Rady Miejskie w Białymstoku i Grodnie subwencyj na szkoln
żydowskie.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Istniejąca w Białymstoku Oddzielnia Pracowników Teatru
Białoruskiego "Płomień" złożyła do Urzędu Wojewódzkiego podanie o
lenie zezwolenia na objazdowe przedsięwzięcie teatralne.-

25

2. Rosjanie.

Oddziały Ros. T-wa Dobroczynności urządziły w Białymstoku 2 zebrania towarzyskie przy udziale 210 osób /60 i 150/ oraz w Grodnie 7 - przy udziale 206 osób /frekwencja od 16 do 53 osób/ Zebrania połączone są z odczytami, deklamacjami, śpiewami i tańcami.-

Oddział Ros. Stow. Młodzieży w Białymstoku odbył walne zebranie członków /42 osoby/, na którym dokonano wyboru nowego Zarządu.-

3. Ukraińcy.

Przy udziale 14 osób odbyło się walne zebranie członków oddziału UzK.C. w Białymstoku, na którym dokonano wyboru nowego Zarządu.-

4. Niemcy.

Pomiędzy oddziałem Niem. Zw. Ludowego a innymi organizacjami niemieckimi w Białymstoku, mającymi swoją siedzibę w jednym lokalu, zaszły nieporozumienia prawdopodobnie na skutek intrygi pastora B. Kraetera, który ostatnio był w konflikcie z Niem. Zw. Ludowym za próby wprowadzenia momentów religijnych do działalności Związku.

W wyniku tych nieporozumień wypowiedziano lokal Niem. Związkowi Lud., a następnie zażądano płacenia czynszu.-

W dniu 20. II. b. r. odbyły się wybory Zarządu Stow. Młodzieży Ewang.-Luterskiej "Jugend-Bund", w których wyniku pastor B. Kraeter został prezesem, a pastor Z. Kliner - przewodniczącym.-

5. Litwini.

Przypadająca w dniu 16. II. b. r. 20-ta rocznica ogłoszenia niepodległości Litwy spotkała się z b. słabym zainteresowaniem ze

strony Litwinów.-

W dniach 14 i 15 lutego b.r. we wsi Dzuny, gminy Beran
powiatu grodzieńskiego mieszkańcy tejże wsi Pilinko Józef i
daczewski Michał, zbierali pieniądze na mszę, jaka miała być
odprawiona we wsi Radziłło gminy Orany, pow.wileńsko-trockiego
w dniu 16.II.b.r. w związku ze świętem Litwy.- Niepodległości

Z tej okazji ks.Czaglis Franciszek odprawił w dniu 16 l
tego b.r.nabożeństwo we wsi Kobele, gminy Marcinkańce,pow.gr
dzieńskiego,w którym wzięło udział około 60-osób młodzieży,
tym kierownicy zlikwidowanych czytelń Litewskiego Towarzystw
"Rytas".-

Wszyscy mieli poprzypinane kokardki o barwach narodowy
litewskich.-

Po nabożeństwie wszyscy udali się do lokalu litewskie
spółdzielni spożywców "Gelytne", skąd po upływie około godzin
czasu rozeszli się do domów.-

Należy przypuszczać, że w lokalu spółdzielni odbyła s
okolicznościowa akademia, lecz narazie brak w tym względzie
informacji.-

Poza tym ludność litewska nie przerywała swych codzi
nych zajęć. Nauka w szkołach odbywała się przy normalnej f
wności dzieci litewskich.-

W dniu 20.II.b.r. odbyło się zebranie członków litew
spółdzielni spożywców "Nuta" w Sejnach, pow.suwalskiego, p
udziale 42 osób. Jak wynika ze złożonego sprawozdania spół
dzielnia rozwija się dobrze i obecnie obraca kapitałem ponad 10
złotych. W wolnych wnioskach podnoszono konieczność werbowa
nowych członków i uświadamiania ludności wiejskiej, by nie
kupowała u żydów.-

W dniu 27.II.b.r. pod przewodnictwem Pojawsa Jana,

26

się zebranie członków lit.spółdz.spoż."Talka" w Puńsku i spółdzielni mleczarskiej w Oszkinach, gm.Sejwy,pow. suwalskiego,na którym postanowiono wybudować spółdzielczy młyn motorowy.-

6. Żydzi.

W okresie sprawozdawczym większym zainteresowaniem cieszyły się sprawy lokalne, z których na czołowe miejsca zajmowały sprawy określenia przez Rady Miejskie w Białymstoku i Grodnie subwencyj na szkolnictwo żydowskie i sprawa wyboru prezydium gminy wyznaniowej w Białymstoku wobec usiłowań nie dopuszczenia do wyboru bundowców na przewodniczących Rady i Zarządu Gminy.-

Nadto na skutek nalegań Bundu w Grodnie miejscowy komitet żydowski do walki z antysemityzmem podjął się zasilania materialnego wydawanego od dnia 6.II.b.r. czasopisma "Walka Ludu", będącego organem OKR PPS, Rady Klas.Zw.Zaw. i TUR-u w Grodnie.-

Zainteresowanie się Kongresem Samopomocy Żydowskiej znacznie osłabło i m.in. jedno z zebrań, zwołanych w tej sprawie przez Sjonistów Ogólnych w Białymstoku, nie doszło do skutku wobec znikomej frekwencji.-

Ruchliwość poszczególnych organizacyj politycznych ilustruje poniższe zestawienie:

[illegible] organizacji.	Wiece i zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od do	Jednostki organizacyjn. nowe	zlikw.
[illegible] ogólni	-	-	7	670	50 -150	-	-
	2	-	2	430	30 -300	-	-
	1	3	6	1505	10-1000	-	-

Ruchliwość poszczególnych organizacji młodzieżowych kulturalno - oświatowych i in. ilustruje następujące z-

wienia

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody przedstawienia i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość od do	Jedn. orgn. nowe
Cukunft	-	3	1	450	50 - 300	-
Frajhajt	-	-	1	120		-
Brith Trumpeldor	-	-	1	220		-
Kultur-Liga	-	-	2	72	32 - 40	-
WIZO	-	1	-	20		-
Hechaluc Pionier	-	-	2	210	90 - 120	-
Haszomch Hacair	-	1	-	30		-
Liga Pomocy Prac. w Palestynie	-	-	4	775	100-350	-
Zw. Żydów Uczestników Walk o Niepodl. Polski	1	-	-	45		-
Zw. Rzemieślników Żydów	3	-	-	290	50-150	-
Stow. Studentów Żydów	2	-	-	30	12- 18	-
Żyd. Stow. Kulturalne	2	-	-	270	120-150	-
Szulkult	3	-	-	320	70-150	-
Zjedn. Szkół Żydowskich	3	1	-	347	50-120	-
Stow. Żyd. Bibl. Ludowej	-	1	-	35		-
Tarbuth	1	1	1	240	30-110	1x
T-wo Przyjaciół Uniwer. Hebr. w Jerozolimie	1	-	-	90		-
Gemiłus Chesed	-	-	1	80		-
TOZ	-	1	1	160	60-100	-
Centos	1	-	2	210	30-120	-
Linas Hacedek	-	3	5	850	30-150	-
Linas Chojlim	-	-	1	80		-
Żyd. Klub Sport. "Hapoel"	1	-	1	60	30- 30	-

Uwaga: x/ w Brańsku, powiatu bielskiego.

- - - o o o - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr. PN.43/3/38 T.

Białystok, dnia 7 kwietnia 1938 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr. 3 za miesiąc marzec 1938 roku.-

Nr. Ewid. 23. 27

TAJNE.

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I. Polityczny

w Warszawie.

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Kotowan
L. W. W. Inf. tel.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach Nr. ewid. 1, 2, 3, 4.-

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr. 3/38.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
WPŁYNĘŁO DNIA 16 KWIETNIA 1938 L. 2446

Za Wojewodę

/A. Dworak
Naczelnik Wydz. Społ.-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel. i Ośw. Publ.	Nr. 5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr. 6	-	1 "
" " Poleski	Nr. 7	-	1 "
" " Nowogródzki	Nr. 8	-	1 "
" " Warszawski	Nr. 9	-	1 "
" " Mołodzieński	Nr. 10	-	1 "
" " Łódzki	Nr. 11	-	1 "
" " Tarnopolski	Nr. 12	-	1 "
" " Stanisławowski	Nr. 13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr. 14	-	1 "
" " " " w Warszawie	Nr. 15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr. 16	-	1 "
" " " " w Grodnie	Nr. 17	-	1 "
" " " " w Łomży	Nr. 18	-	1 "
" " Wydz. Zam. S. Okr. w Suwałkach	Nr. 19	-	1 "
Ekspozytura Nr. 1. Oddz. II. Szt. Gł. w Wilnie	Nr. 20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK. III. w Grodnie	Nr. 21-22	-	2 "
" " " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	Nr. 23	-	1 "
" " " " DOK. I. w Warszawie	Nr. 24	-	1 "
K. O. P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr. 25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew. Białostockiego	Nr. 26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr. 38	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P. P. w Białymstoku	Nr. 39	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr. 40	-	1 "
Archiwum	Nr. 41-43	-	3 "
Odbito:		-	43 egzem.

H.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/3/38.T.

Białystok, dnia 10 kwietnia 1938 r.

TAJNE.

28

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.3/38.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

CZĘŚĆ I.- Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Miesiąc marzec br.upłynął pod znakiem dużego ożywienia i podniecenia nastrojów na odcinku życia polityczno-społecznego. Złożyły się na to tego rodzaju wypadki na arenie międzynarodowej, jak przyłączenie Austrii do Niemiec, a następnie sprawa konfliktu polsko-litewskiego.-

Zatarg polsko-litewski w masie społeczeństwa polskiego wywołał olbrzymie zainteresowanie, oraz niedwuznaczną chęć do zbrojnej rozgrywki z Litwą. Nastroje tego rodzaju dawały się zauważyć nie tylko w prasie, ale także na wiecach i zebraniach, poświęconych tym sprawom. Ugodowe załatwienie zatargu polsko-litewskiego wywołało odcień niezadowolenia wśród pewnych odłamów społeczeństwa. Na ogół jednak pokojowe załatwienie sprawy przyjęte zostało życzliwie. Fakt nawiązania pertraktacyj, a nawet przeprowadzenie pewnych rozmów na temat nawiązania normalnej komunikacji z Litwą - spotkał się z dużym zainteresowaniem i zadowoleniem sfer gospodarczych. Najważniejszą jednak rzeczą i objawem jaki się dało stwierdzić przy okazji konfliktu polsko-litewskiego, to fakt jednomyślności i solidarności całego społe-

czeństwa polskiego, gdy chodzi o zagadnienie obrony naszych granic, względnie naszej ekspansji.-

W tak ważnych chwilach dla Państwa nie brakło jednak i objawów warcholstwa, za jakie uważać trzeba zachowanie się członków Stronnictwa Narodowego z powiatów wysoko-mazowieckiego i ostrowskiego. Na skutek agitacji i nastawień inspirowanych przez osoby stojące bardzo blisko zarządu głównego Str.Narodowego w dniu 19 marca br.udała się do Warszawy z wyżej wymienionych powiatów grupa członków Str.Narod.w sile około 800 osób, która miała być użyta do wywołania zamieszek i awantur, zmierzających do objęcia władzy w Państwie przez Str.Narodowe w momencie, kiedy Rząd był zaabsorbowany czym innym. Próby te spełzły jednak na niczym dzięki odpowiednim posunięciom władz administracyjnych, które zostały o tych zamiarach w porę poinformowane.-

Do innych wydarzeń politycznych, które wywołały szerszy oddźwięk wśród ogółu społeczeństwa - należy zaliczyć obchody rocznic w dniach 18 i 19 marca, oraz przemówienie Pana Prezydenta, wygłoszone przez radio w dniu 19 marca br.-

Sprawa konsolidacji społeczeństwa i zgody narodowej była nadal przedmiotem rozważań i dyskusji. Bardziej charakterystyczne uwagi na ten temat zostały zamieszczone w "Sprawie Katolickiej", organie łomżyńskiej kurii biskupiej, oraz w "Walce Ludu", organie PPS., wychodzącym w Grodnie.-

W artykule "Na błędnych drogach", zamieszczonym w numerze 15 "Sprawy Katolickiej" powiedziano między innymi, że... "Ostatni zatarg Polski z Litwą wykazał doniosłe znaczenie zgody narodowej. Jeżeli Litwa skwapliwie i bez zastrzeżeń zgodziła się na wszystkie żądania polskie, to uczyniła to dla różnych powodów, lecz przede wszystkim dlatego, że widziała, że naród polski zjednoczył się i stanął frontem przeciwko Litwie...". Siła Polski, jej wielkość i powodzenie wszy-

./.

29

stkich obywateli zależą od zwycięstwa obozu Katolickiego i narodowego nad frontem ludowym, im prędzej to nastąpi, tym lepiej będzie dla kraju. Ale nie ma zgody w samym obozie katolickim i narodowym - i to właśnie jest naszą największą chorobą i źródłem wielu niepowodzeń. Obóz legionowy jest u szczytu wpływów i znaczenia, trzyma w garści wiele wpływowych stanowisk, ale jest nieliczny. Ogólną zaś wadą obozów nielicznych, będących u władzy jest to, że brak im ludzi odpowiednich na właściwe stanowiska... Mówi się wiele o konsolidacji i zgodzie, ale ciągle na pierwszym miejscu wysuwa się i obsypuje łaskami organizacje, które nie zdały egzaminu życiowego, natomiast źle jest widziany i nieprzychylnie traktowany obóz narodowy i ludowy.... Zarówno narodowy, jak i ludowy dopuszczeni do udziału w rządach daliby Polsce wielki zasób sił, ta energia i rozmach, jakie dziś marnują się na walki wewnętrzne - mogłyby cudów dokonać....".-

Ciekawą również była dyskusja na temat konsolidacji, prowadzona między Janem Sierpem /pseud./, piszącym na łamach "Nowego Grodzieńskiego Kuriera Codziennego", a Jerzym Knutem /Dymitr Oniszczyk/, piszącym na łamach "Walki Ludu". Jan Sierp występuje mianowicie kategorycznie przeciw jakiejkolwiek współpracy PPS. z komunistami, a wskazuje natomiast na konieczność nawiązania zbliżenia i kontaktów z partią legionową i Stronnictwem Ludowym, twierdząc, że..."partia legionowa" ma swój romantyzm z okopów. Oni przeważnie wyuczyli się walki i buntu na elementarzu PPS. Poza miłością ojczyzny nic ich z prawicą nie łączy. Jeżeli PPS. nie uczyni wysiłku w tym kierunku, zmarnuje czas i rolę swoją współczesną.... Może przyjść czas, że szkody nie da się już naprawić. Rząd szuka pomocy i współpracy, chce zwrotu na lewo. Ale nie można być ortodoksą. Nie wolno tylko oponować. Marszałek Piłsudski musi być filarem ideologii na kanwie Karola Marksa z 1905r. - Marksa spolonizowanego bohaterstwem twórców P.P.S...".-

./.

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu ca br.przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

Obóz Zjednoczenia Narodowego - w okresie sprawozdawczym n przejawiał żywszej działalności. Po nominacji Rady Okręgowej, d łacze obozu czekują dalszych nominacji w niższych ogniwach org cyjnych. Ze wszech stron słyszy się głosy, że osobom powołanym kierownicze stanowiska na stopniu powiatowym, czy gminnym, nie stawiać żadnych zarzutów pod względem moralnym, czy lojalności tycznej. Według powszechnej opinii są to jednak ludzie apatyczn bez odpowiedniego nerwu organizacyjnego i żyłki politycznej, a samym niezdolni do jakiejkolwiek pracy pozytywnej, zwłaszcza, g chodzi o konsolidację społeczeństwa. Na marginesie tych uwag wy się konieczność zasilenia terenu ludźmi młodymi, z odpowiednim zjazmem i przeszkoleniem w pracach społeczno-politycznych.-

Stronnictwo Narodowe - w ciągu marca br.poświęcało najwię uwagi sprawie samorządu. W szeregu powiatów przeprowadzono maso instrukcyjne kursy na temat zagadnień samorządowych, dając nast nie w kierunku opanowywania samorządów. W powiecie augustowskim ły się np.kursy samorządowe w 23 kołach, w których wzięło udzia ło 400 uczestników. Identyczne kursy miały miejsce w powiatach: żyńskim, ostrołęckim, szczuczyńskim, bielskim i t.d.-

Akcja bojkotowa handlu żydowskiego prowadzoną była z nie cą energią i konsekwencją. W sprawach organizacyjnych Str.Narod zaszły żadne poważniejsze zmiany w okresie sprawozdawczym. Ostat obiegają wersje, iż okręg łomżyński Str.Narodowego ma być zlikwi ny w roku bieżącym i przyłączony do okręgu warszawskiego.-

Stronnictwo Ludowe - prowadziło ożywioną akcję werbunkowo-nizacyjną, kładąc duży nacisk na wciąganie kobiet do stronnictwa zebraniach, odbytych w ciągu marca zapoznawano uczestników o pro

30

gu i uchwałach kongresowych, napomykając o projektowanym strajku chłopskim, który ma być zastosowany na wypadek dalszego ignorowania żądań mas chłopskich, zorganizowanych w Str.Ludowym. Podkreślano na zebraniach, że ostatni kongres wykazał siłę i spoistość stronnictwa oraz wysokie zrozumienie dla potrzeb gospodarczych i obronności Państwa. Chłopi zorganizowani w Str.Ludowym winni wykazać, że nigdy nie zaprzestaną walki, pomimo poniesionych ofiar, więzień i represji o urzeczywistnienie swych postulatów, szczegółowo przedstawionych w petycji, złożonej Naczelnemu Wodzowi w Nowosielcach.-

Bardziej ożywioną działalność organizacyjno-propagandową, prowadzoną przez Str.Ludowe, zauważono jedynie na terenie powiatów: suwalskiego, augustowskiego i grodzieńskiego, a częściowo i na powiatach: białostockim, łomżyńskim i ostrołęckim.-

P.P.S. - C.K.M. - bardziej charakterystycznych przejawów działalności nie zaobserwowano. Tak w Grodnie, jak i w Białymstoku jako większych ośrodkach robotniczych. Kładziono nacisk głównie na akcję propagandową, prowadzoną na łamach pism partyjnych. Z okazji przyjazdu M.Niedziałkowskiego do Białegostoku z odczytem na zaproszenie TUn-u, odbyło się zebranie O.K.R.przy udziale delegatów K.M. Na konferencji tej omawiano między innymi trudności finansowe "Robotnika Białostockiego". Niedziałkowski zalecał nie zrażać się tymi trudnościami na jakie napotyka wydawnictwo i równocześnie przyobiecał pomoc ze strony centrali.-

Sytuacja gospodarcza - na odcinku bezrobocia nastąpiło poważne odprężenie, na skutek uruchomienia robót publicznych w szeregu powiatów przez samorządy i Fundusz Pracy. Do polepszenia sytuacji przyczyniła się w pewnej mierze także rozpoczęta w marcu rekrutacja na roboty sezonowe do Niemiec i państw bałtyckich. W przemyśle włókienniczym

./.

jak i drzewnym poważniejszego spadku zatrudnienia nie notowano. Konjunktura utrzymała się nadal na poziomie okresu poprzedniego.-

W końcu marca br.zaznaczył się dość duży spadek cen żyta / z 20 zł.za centnar na 17 zł./ co pociągnęło za sobą spadek cen pieczywa. Ceny trzody chlewnej utrzymały się bez zmian. Zwyżkowały natomiast ceny bydła rogatego, co odbiło się na zwyżce przetworów mięsnych.-

b/ Przegląd prasy

1/Przegląd treści:

Konflikt polsko-litewski, który spowodował tak powszechne poruszenie i który omawiany był na łamach wszystkiej prasy - wywołał także i w miejscowej prasie bliższe zainteresowanie tym zagadnieniem. z uwagi na bezpośrednią styczność miejscowego terenu z granicą litewską. W krótkich artykułach na łamach lokalnej prasy "Dzień Ziemi Suwalskiej" z dnia 21.III.i 23.III.oraz "Dziennik Kresowy", wychodzący w Grodnie z dnia 27.III. - omawiane były korzyści gospodarcze, jakie może osiągnąć miejscowe społeczeństwo z nawiązaniem stosunków z Litwą i podawano również o ewent.utworzeniu konsulatów litewskich w Grodnie a także w Białymstoku.-

Prasa żydowska omawiała jedynie sprawy lokalne.-

2/Powstały nowe czasopisma:

W Grodnie w dniu 2 marca br.powstało nowe czasopismo "Grodzieńska Nowa Prawda", jako mutacja czasopisma "Nowa Prawda", wychodzącego w Warszawie.-

./.

31

3/Przestały wychodzić czasopisma:

Z dniem 18 marca br.przestał wychodzić wspom.czasopismo "Grodzieńska Nowa Prawda" z powodu częstych konfiskat "Nowej Prawdy" w Warszawie.-

Z dniem 31 marca br.przestało wychodzić w Grodnie czasopismo pt."Walka Ludu", mutacja "Robotnika", organu miejscowego OKR.PPS., a jako dalszy ciąg tej gazety zaczął wychodzić z dniem 1 kwietnia br. "Ilustrowany Dziennik Ludowy".-

4/Konfiskaty prasowe:

Obłożono aresztem czasopismo "Echo Białostockie" w Białymstoku Nr.73 z dnia 15 marca br.za treść artykułu "Orlem piórem", przedstawiając w niewłaściwym świetle zajście pomiędzy Starostą Grodzkim Białostockim a Dyrektorem Teatru Objazdowego w Grodnie Józefem Grodnickim.-

Obłożono aresztem czasopismo pt."Walka Ludu" w Grodnie Nr.77 za art."Pietyzm na rozkaz", omawiający w złośliwy sposób wpływy prorządowe w związku z tym, że na premierze "Gałązka Rozmarynu" sala była prawie pusta.-

5/Zatwierdzenie aresztu:

Sąd Okręgowy w Białymstoku na posiedzeniu w dniu 3.III.br.postanowił zatwierdzić areszt, nałożony na czasopismo pt."Echo Białostockie" z dnia 20.II.1938r.Nr.50, z motywów, że w treści artykułu "Orla Piórem" omawiane są wypadki, będące przedmiotem dochodzeń sądowo - śledczych, które nie zostały przez odnośne władze ujawnione i przedwcześnie rozpowszechniane mogą zaszkodzić sprawie, ponadto autor artykułu przytacza fakty wręcz nieprawdziwe, a mianowicie jakoby pewne

./.

grupa młodzieży akademickiej występowała przeciwko armii polskiej, a zatem są to wiadomości fałszywe i mogące wywołać niepokój publiczny.-

------ooOoo------

32

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Akcja O.Z.N. w marcu b.r. na odcinku organizacyjnym nie miała momentów, zasługujących na podkreślenie.-

Najwydatniej może akcja O.Z.N. przejawiła się na terenie pow.wołkowyskiego, gdzie kontynuował on współpracę z organizacjami gospodarczymi, szczególnie ze Stow.Kupców Polskich, dopomagając w realizowaniu postulatów, zmierzających do podniesienia polskiego stanu posiadania.-

O.Z.N. brał również żywy udział w akcji protestacyjnej społeczeństwa w związku z konfliktem z Litwą.-

Poszczególne fazy działalności O.Z.N. w marcu b.r. przedstawiały się następująco:

m. Białystok. O.Z.N. rozwinął na terenie miasta szerszą akcję werbunkową, pozyskując na członków około 400 osób.

Pow. bielski. Przy współudziale O.Z.N. odbyło się w dniu 20.VIII. 1938 r. w Bielsku-Podl. zebranie rzemieślników-chrześcijan w celu ściślejszego zorganizowania rzemiosła polskiego. Udział w zebraniu wzięło około 130 rzemieślników.-

Pow.grodzieński. W związku z konfliktem litewskim O.Z.N. zorganizował w Grodnie w dniu 20 marca b.r. wiec protestacyjny, który zgromadził około 2.000 osób.-

Pow. wołkowyski. Dnia 10.3.1938 r. podobny wiec protestacyjny zwołał O.Z.N. w Wołkowysku. Obecnych na wiecu było około 4.000 osób.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zebrań i zgromadzeń O.Z.N.

w marcu b.r. - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid
Bielski	-	[illegible]		1	130		-	-
Grodzieński	1	2.000		-	-		-	-
Suwalski	-	-		1	100		-	-
Wołkowyski	1	4.000		1	100		-	-
Ogółem:	2	6.000	2000-4000	3	330	100-130	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

Pogłębiające się rozluźnianie więzów organizacyjnych w okręgu białostockim spowodowało władze naczelne stronnictwa do obsadzenia stanowiska sekretarza okręgowego Str.Nar. w Białymstoku nową siłą. Jest nim Witold Bućkowski, były sekretarz tego stronnictwa w Baranowiczach. Bućkowski pełni jednocześnie obowiązki sekretarza zarządu grodzkiego i powiatowego Str.Nar. w Białymstoku. Nowy sekretarz jest zwolennikiem radykalnych metod działania i usiłuje wprowadzić dyscyplinę wojskową oraz zorganizować własny wywiad do walki z konfidentami. Nadto zamierza on powołać do życia "Sekcję Młodych", by tym sposobem odciągnąć młodzież od O.N.R.

Ostatnio Str.Nar. uruchomiło na szerszą skalę t.zw. kursy samorządowe. Mają one na celu przygotowanie przyszłych działaczy samorządowych z jednej strony, a podkreślenie potrzeby opanowywania samorządów przez Str.Nar.- z drugiej strony. Kursy te są przeważnie jednodniowe, przy czym prelegenci jeżdżą od koła do koła i tam wygłaszają swe referaty. W referatach swych podkreślają że ostatecznie podatki państwowe nie są zbyt wysokie,

natomiast dręczą ludność podatki samorządowe, które są o wiele wyższe od podatków, pobieranych przez Skarb Państwa, a które idą w lwiej części na utrzymanie szeroko rozbudowanej administracji w samorządach. Prelegenci twierdzą dalej, że z chwilą opanowania samorządów przez Str.Nar., nastąpi znaczna redukcja podatków, a nadto, po opanowaniu samorządów, przyjdzie kolej na objęcie władzy w Państwie.-

W zasięgu wpływów okręgu warszawskiego Str.Nar., na terenie pow.ostrowskiego i wysoko-mazowieckiego nastroje ogółu ludności i sympatie do Stronnictwa Narodowego naogół słabe, niemniej jednak działalność organizacyjna na tych terenach była w dalszym ciągu b.ożywiona. W znacznym stopniu do podważenia autorytetu Str.Nar. przyczyniło się zorganizowanie masowego wyjazdu członków stronnictwa w dniu 19 marca do Warszawy rzekomo na demonstracje antylitewskie. Przed wyjazdem rozsiewane były wśród członków Str.Nar. fałszywe pogłoski,że za okazaniem legitymacji partyjnej kolej I wiezie darmo uczestników demonstracji do Warszawy. Agitacji tej dało posłuch szereg osób i udało się bez biletów do Warszawy.-

Grupowaniu się w Warszawie przeszkodziła policja, odstawiając uczestników zamierzonej demonstracji szupasem do miejsc zamieszkania. Nieudany ten wyjazd do Warszawy poderwał zaufanie wśród dołów Str.Nar. do władz zwierzchnich, a nadto wywołał niefortunnych wycieczkowiczów do Warszawy stali się obecnie dla sąsiadów przedmiotem kpin i żartów.-

Wodą na młyn w agitacji Str.Nar. było zabójstwo ks. Streichera. Zwoływane z tego powodu wiece protestacyjne przez Akcję Katolicką były niejednokrotnie wyzyskiwane przez Str. Nar. dla agitacji antyżydowskiej.-

Poszczególne fazy działalności Str.Nar. w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Pow. augustowski. Dnia 20 marca b.r. w lokalu zamkniętym w Augustowie odbyło się zgromadzenie publiczne Str.Nar. przy udziale około 650 osób. Zgromadzenie to poprzedziło nabożeństwo w miejscowym kościele.-

Na wiecu pierwszy przemawiał prezes Akcji Katolickiej w Augustowie, Żółtek. Przemówienie jego poświęcone było podkreśleniu szkodliwości kompartii i potępieniu zabójstwa, dokonanego na ks.Streicherze.-

Następnie zabrał głos delegat Zarz.Gł.Str.Nar.w Warszawie,redaktor Dzieżyński. Podkreślił on, że promotorami komunizmu w Polsce i na całym świecie są żydzi i aby zadać cios komunizmowi należy pozbyć się żydów. Według słów mówcy, kwestię żydowską w Polsce może rozwiązać pozytywnie tylko rząd narodowy. Poruszając zatarg z Litwą, Dzieżyński oświadczył, że rząd Polski nie wykorzystał należycie zatargu. Polska bowiem mogłaby osiągnąć większe korzyści, niż osiągnęła. Powinna była bowiem wyjednać sobie u rządu kowieńskiego prawo urządzenia bazy wojennej dla swej floty w Kłajpedzie, by na wypadek konfliktu zbrojnego z Niemcami, który jest nieunikniony, mieć wolny dostęp do morza również i przez Kłajpedę. W końcu dodał mówca, że wprawdzie obóz narodowy ceni przywiązanie litwinów do swej państwowości i nie pragnie utraty przez Litwę niepodległości, niemniej jednak wpływy Polski na Litwę muszą być jak najdalej posunięte.-

Zgromadzenie zakończono wzniesieniem stereotypowych okrzyków na cześć obozu narodowego i jego działaczy oraz odśpiewaniem hymnu "Boże coś Polskę".-

Przebieg zgromadzenia spokojny.-

Po wymienionym wyżej zgromadzeniu odbyło się zebranie pre

zesów i sekretarzy kół Str.Nar. przy udziale Dzieżyńskiego. Omawiano sprawy organizacyjne.-

W dniach 6 i 11 marca b.r. odbyły się w Augustowie posiedzenia Rady Powiatowej Str.Nar. Debatowano nad sprawą uaktywnienia pikietowania sklepów żydowskich. Poza tym poruszano zajścia wileńskie w związku z artykułem w "Dzienniku Wileńskim".- Sekretarz zarządu pow. Str.Nar. Eugeniusz Chadaj zaznaczył, że pobicie prof. Gywińskiego i najście na redakcję nie wynikło bynajmniej z nastroju antynarodowego armii, lecz że dokonane zostało przez grupę oficerów na własną rękę, i że duch narodowy armii jakim był, takim i pozostał.-

W okresie sprawozdawczym Str.Nar. na terenie pow. augustowskiego urządziło kursy samorządowe w 23 kołach. Wykładów wysłuchało około 320 osób. Kursy te były jednodniowe. Prelegenci udawadniali konieczność opanowania samorządów przez Str.Nar., by potem dojść do władzy w Państwie.-

Pow. białostocki. Na stanowisku sekretarza okręgowego, a zarazem powiatowego i grodzkiego Str.Nar. w Białymstoku zaszła zmiana. Przybył z Baranowicz nowy sekretarz Witold Łuckowski. Poprzedni sekretarz, Sylwester Dryll, niezadowolony ze zwolnienia z płatnego stanowiska sekretarza począł urabiać nieprzychylne nastroje do nowego sekretarza.-

Wśród członków zarządu grodzkiego Str.Nar. w Białymstoku trwają wciąż tarcia. W związku z tym władze zarządu okręgowego zamierzają obsadzić stanowisko prezesa zarządu grodzkiego w Białymstoku nowym człowiekiem.-

Dnia 13.III.1938 r. na zebraniu członków i sympatyków Str.Nar. w Surażu wygłosił przemówienie b.sekretarz okręgowy Str.Nar., Sylwester Dryll. Przemówienie jego nacechowane było nienawiścią do Rządu. W związku z tym wszczęto przeciwko Dryllowi

dochodzenie. Obecnych na zebraniu było około 60 osób.-

Dnia 16.III.1938 r. Str.Nar.zorganizowało w Wasilkowie obchód żałobny w związku z zabójstwem ks.Streichera. Obecnych było około 800 osób.-

Pow. bielski. W dniu 17.III.1938 r. staraniem Str.Nar. odprawiono w Ciechanowcu nabożeństwo za ś.p.ks.Streichera.Na nabożeństwo to przybyli czwórkami w zwartym szyku członkowie Str.Nar. w liczbie około 200 osób. Po nabożeństwie odbyło się zebranie Str.Nar.

Pow.grodzieński. Dnia 6.III.1938 r. odbyło się w Grodnie zebranie członków Str.Nar.przy udziale 25 osób. Omawiano potrzebę walki z komunizmem, a następnie poddano krytyce O.Z.N., imputując mu lewicowe nastawienie.-

Pow. łomżyński. Dnia 6 marca w Łomży, a dnia 7 marca b.r. w Zambrowie urządzone były kursy samorządowe. Na kursach tych przemawiał delegat Zarządu Gł.Str.Nar.,adwokat Starysiak z Warszawy. W Łomży brało udział na kursach 74 osoby, a w Zambrowie 100 osób.-

Pow. ostrowski. Działalność Str.Nar. na terenie pow.ostrowskiego nieco osłabła. Powodem tego jest ta okoliczność, że poprzednio przywódcy otrzymywali wynagrodzenie, sięgające do 400 zł. miesięcznie. Obecnie, z braku funduszów, zapłaty nie otrzymują, więc i intensywniejszej zaprzestali działalności.-

W dniach 7-12 marca b.r. we wsi Drewnowo-Dąbogi odbył się kurs dla wybitniejszych działaczy Str.Nar.Wykładowcami byli lokalni działacze, Jan Piesarski,adwokat Jursz i apl.adwok.Leon Mirecki. Na kurs uczęszczało 21 osób.-

Pow. sokólski. Dnia 6.III.38 r. zorganizowany został w Sokółce zarząd powiatowy Str.Nar.Dotychczas pow.sokólski należał organizacyjnie do zarządu powiatowego Str.Nar. w Grodnie.

35

Pow. szczuczyński. W związku z zabójstwem ks. Streichera Zarząd Pow. Str. Nar. urządził w Grajewie w dniu 13.III.38 r. manifestację antyk munistyczną. Manifestacja rozpoczęła się od nabożeństwa w kościel dokąd przybył w zwartym szyku oddział członków Str. Nar. w liczbie około 300 osób. Po nabożeństwie odbył się wiec. Przemawiał delegat z Warszawy, student Konrad Bonart oraz instruktor pow., Kazimierz Gapski.-

Pow. wysoko-mazow. Dnia 4.III.38 r. w Wysokiem-Maz. odbyła się odpr wa kierowników obwodów i kół przy udziale około 40 osób. Odprawa poświęcona była sprawozdaniom kasowym.-

W dniach 7-9 marca zorganizowano we wsi Sierki, gm. Stelmachowo kurs dla kierowników kół.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str. Nar. zgromadzeń i zebrań w marcu b.r. - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	650		26	416	12-35	-	-
Białystok-M.	-	-		6	200	15-60	-	-
Białostocki	1	800		2	160	60-100	-	-
Bielski	1	200		2	40	15-25	-	-
Grodzieński	-	-		3	44	7-25	-	-
Łomżyński	-	-		10	650	26-150	1	-
Ostrołęcki	-	-		5	177	22-60	-	-
Ostrowski	-	-		5	185	20-100	-	-
Sokólski	-	-		3	115	13-70	1	-
Szczuczyński	1	1.300	300-1000	4	235	35-100	-	-
Wysoko-Maz.	-	-		14	700	15-120	-	-
Ogółem:	4	3.950	200-1300	80	2922	7-150	2	-

3. Stronnictwo Ludowe.

Okres sprawozdawczy poświęcony był przez Str. Ludowe intensywnej pracy nad sprawami organizacyjnymi i przygotowywaniem gruntu pod przyszły strajk chłopski. Poza uaktywnianiem kół, do

35

strzeżono próby tworzenia "Chłopskich Straży Porządkowych".-

Ważniejsze przejawy działalności Str.Lud.przedstawiały się następująco:

Pow.augustowski. Odbyły się 4 zebrania członków Str.Lud.we wsiach Ginowicze i Rakowicze, na których zapoznano zebranych z treścią i przebiegiem obrad Kongresu Krakowskiego.-

Pow.białostocki. Dnia 6.III.1938 r. we wsi Krynickie, gm.Zabłudów, reaktywowano koło Str.Lud.

Pow.grodzieński. Dnia 27 marca b.r. odbył się w Grodnie powiatowy zjazd wybitniejszych działaczy Str.Lud. przy udziale 55 osób. Omawiano sprawy organizacyjne, oraz postanowiono nawiązać współpracę z organizacjami robotniczymi. W tym celu wysłano na odbywające się w tym czasie w Grodnie zgromadzenie PPS delegata Kazimierza Bilenicę, który pozdrowił zgromadzonych na wiecu i wyraził chęć współpracy Str.Lud. z PPS.-

Pow.łomżyński. Dnia 13 marca b.r. odbyła się w Łomży konferencja prezesów kół i wybitniejszych działaczy Str.Ludu z terenu pow. łomżyńskiego. Sprawozdanie z tej konferencji przedłożono Min.Spraw Wewn. dnia 22.III.38 r. za Nr.PN.1-1-c-3/38.-

Pow. suwalski. Na terenie powiatu odbyło się szereg zebrań członków Str.Lud. ,na których debatowano nad sprawami organizacyjnymi, podkreślając konieczność wydajniejszej współpracy na rzecz stronnictwa.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w marcu przez Str.Lu zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-		4	130	30 - 35	-	1
Białostocki	-	-		2	70	30 - 40	1	-
Grodzieński	-	-		2	67	12 - 55	-	-
Łomżyński	-	-		5	137	12 - 40	-	-
Suwalski	-	-		7	240	7 - 30	1	-
Szczuczyński	-	-		2	25	8 - 17	-	-
Ogółem:	-	-		22	569	7 - 55	2	1

4/ Polska Partja Socjalistyczna /PPS/.

Jak i poprzednio, PPS nie wykazała żywszej działalności. W Białymstoku wiele kłopotów ma partia z utrzymaniem przy życiu dziennika "Robotnik Białostocki". Jest on wciąż deficytowy. Obecnie dług tego wydawnictwa wynosi 1007 zł. Niedziałkowski, podczas pobytu swego w Białymstoku, rozłożył spłatę tego długu na dogodne raty miesięczne. Obecnie "Robotnik Białostocki" posiada 300 stałych prenumeratorów /samowystarczalny byłby przy 500 stałych prenumeratorach/, bije zaś 750-1000 egzemplarzy, z których część sprzedawana jest przez kolporterów.-

W kołach PPS w Białymstoku omawiana już była sprawa obchodu 1-majowego. W roku bież. pochód PPS ma być zorganizowany w Białymstoku bez udziału Bundu i związków zawodowych, pozostających pod jego wpływami.-

W Grodnie PPS. urządziła w dniu 27 marca b.r. zgromadzenie publiczne. Sprawozdanie z przebiegu tego zgromadzenia przedłożono Min. Spraw Wewn. dnia 6.IV.b.r. za Nr.PN.I-1-d-6/38.-

Dnia 13 marca b.r. odbyło się w Wołkowysku zebranie T-wa Klubu Kobiet Pracujących. Przemówienie na zebraniu wygłosiła delegatka - Warszawy, Szymanowska, omawiając sytuację międzynarodową, a szczególnie akcentując zaborczość niemiecką. Obecnych na zebraniu było

około 100 osób.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w marcu zgromadzeń i zebrań P.P.S.-ilustruje poniższe zestawienie.

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid
Białystok-M.	-	-		2	29	14-15	-	-
Grodzieński	1	1000		-	-		-	-
Suwalski	-	-		3	39	12-14	-	-
Wołkowyski	-	-		1	100		-	-
Ogółem:	1	1000		6	168	12-15	-	-

- - -o o o- - -

H.F.

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/Wyznanie rzymskokatolickie

Ks.biskup Łukomski wydał list pasterski, omawiający uchwały Polskiego Synodu Plenarnego, który odbył się w sierpniu 1936 roku. List ten był odczytywany podczas nabożeństw we wszystkich parafiach diecezji łomżyńskiej. W liście tym między innymi zaznaczono, że Kościół nie obchodzi, jaki będzie ustrój Państwa, ale tylko pragnie, aby Państwo Polskie było silne, zespolone wiarą katolicką i patriotyzmem. List pasterski został przyjęty przez ludność przychylnie i z dość znacznym zainteresowaniem.-

W dniu 3 marca br.biskup Łukomski, rewizytując starostę szczuczyńskiego w Grajewie, zatrzymał się w Szczuczynie, gdzie odwiedził Kur. Zastępowych, zorganizowany przez Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży.-

W związku z morderstwem ks.Streicha, proboszcza w Łuboniu Akcja Katolicka zorganizowała nabożeństwa i zebrania, które wykorzystane były przez Str.Narodowe dla urządzenia pochodów i manifestacyj antykomunistycznych.-

W dniu 11 marca br.odbyło się w Katedrze Łomżyńskiej nabożeństwo żałobne ekspiacyjne za duszę śp.ks.Streicha odprawione przez ks.infułata Szczęsnowicza.-

W dniu 27 marca br.podczas manifestacji wygłosił przemówienie ks.proboszcz Dołębowski w Radziłowie,pow.szczuczyńskiego, nawiązując sprawę zabójstwa ks.Streicha do zamordowania w r.1920 przez bolszewików b.proboszcza radziłowskiego - ks.Kołomyjskiego.-

W tym samym dniu Katolickie Stowarzyszenie Mężów w Bogutach,

./.

pow.ostrowskiego urządziło wiec antykomunistyczny w związku z zabójstwem ks.Streicha. Przemówienie wygłosił miejscowy proboszcz ks.Józef Przekop.-

Analogiczne wiece odbyły się w Wysokiem-Mazowieckiem, Sokołach i Kobylinie, powiatu wysoko-mazowieckiego.-

Zostało stwierdzone, że Akcja Katolicka na terenie diecezji łomżyńskiej rozwija swą działalność w porozumieniu ze Stronnictwem Narodowym. Księża opodatkowali się w wysokości 25 zł.miesięcznie na rzecz tego stronnictwa.-

Z innych objawów działalności kleru zanotować należy, że w dniu 13 marca br.w Wysokiem-Mazowieckiem ks.dziekan Grunwald na zebraniu mężów katolickich odczytał rezolucję, żądającą, aby miarodajne czynniki nie zezwalały na zabawy taneczne w lokalu szkoły, gdyż zabawy demoralizują młodzież i przyzwyczajają do alkoholu. Ponadto rezolucja domaga się, aby członkowie Akcji Katolickiej popierali tylko handel polski.-

W dniu 20 marca na zebraniu Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Łapach, powiatu wysoko-mazowieckiego, referaty wygłosili ks.ks.Lewczyk i Bagiński.-

Na terenie archidiecezji wileńskiej znamiennymi objawami działalności kleru było wystąpienie ks.Jana Kanickiego, proboszcza w Indurze powiatu ~~xxxx~~ grodzieńskiego, który w dniu 27 marca br.w czasie kazania, mówiąc o bojkocie żydów, wyraził się, że "jeżeli żyd chce kupić coś u wieśniaka, należy go wypędzić z domu".-

Ks.Adam Ostrowski, proboszcz w Janowie, powiatu sokólskiego, któremu pomaga wikary ks.Władysław Michalak, głosił z ambony oraz przy każdej bytności na wsi, że bez jego pozwolenia nie wolno zakładać żadnych stowarzyszeń oraz bez jego wiedzy nie wolno nikomu do nich należeć.-

./.

Księża ci nie uznają Kółek Rolniczych, Kół Gospodyń Wiejskich, Związku Młodej wsi, Związku Rezerwistów, Związku Strzeleckiego, grożąc, że parafianie, którzy zapisują się do tych "związków zakazanych będą wyklęci w kościele.-

Ponadto ks.Ostrowski odnosi się niechętnie do zakładanej obecnie w Janowie biblioteki gminnej, uważając, że w bibliotece Katolickiego Stowarzyszenia Mężów wszyscy i wszystko winno się koncentrować.-

Dnia 13 marca br.odbyło się w Grzybowszczyźnie, pow.sokólskiego poświęcenie kościoła, powstałego z cerkwi, będącej dawniej własności b.mnicha Klimowicza.-

Poświęcenia dokonał dziekan z Krynek. Na uroczystość przybyło około 500 osób z okolicznych wsi, w tym wielu prawosławnych. Spokój i porządek nie został zakłócony, mimo, że przed poświęceniem prawosławni odgrażali się, że do aktu poświęcenia nie dopuszczą.-

2/Wyznanie prawosławne .

Jadąc do Litwy, Łotwy i Estonii, odwiedził w Grodnie ks.biskupa Sawę dziennikarz jugosłowiański, Milan Stanikowicz, który zbiera informacje o położeniu Kościoła Prawosławnego w Polsce dla metropolity serbskiego.-

W rozmowie z tym dziennikarzem ks.biskup Sawa zapytywał, czy może liczyć na przyjęcie swojej kandydatury na biskupa w Jugosławii. W Konsystorzu panuje przekonanie, że Metropolita Dyonizy ma wkrótce zabrać biskupę Sawę z Grodna i wystarać się dla niego o stanowisko biskupa polowego.-

W związku z uchwałą Rady Miejskiej w Grodnie o rozbiórce cerkwi garnizonowej Stowarzyszenie Polaków Prawosławnych wystosowało petycję o udzielenie pozwolenia na użycie materiałów z rozbiórki na budowę domu z kaplicą dla Polaków Prawosławnych.-

./.

Ostatnio powstała myśl użycia części materiałów na wystawienie pomnika niepodległości na miejscu rozebranej cerkwi.-

W dniu 30 marca br.Rada Miejska m.Białegostoku uchwaliła przystąpić do rozbiórki niedokończonej cerkwi na placu Wolności. Przeciwko tej uchwale głosowali radni z "Bundu" oraz przedstawiciel PPS.-

W związku z wyświęceniem b.cerkwi w Grzybowszczyźnie, powiatu sokólskiego na kościół rzymskokatolicki wśród prawosławnych panuje przygnębienie. Duchowny prawosławny, który rezydował przy byłej cerkwi i odprawiał w niej nabożeństwa, przeniósł się do prywatnego domu w Grzybowszczyźnie i tam odprawia modły.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie .

W Grodnie prowadzona była akcja w sprawie utworzenia stowarzyszenia ewangelików narodowości polskiej.-

W dniach 25 i 26 marca br.odbyły się w Grodnie odczyty pod tytułem "Kwestia żydowska, jej przyczyny", organizowane przez Misję Ewangelizacji wśród Żydów.-

Odczyty wygłosili misjonarze tej Misji Goldryd Frochwajn i Abarun Brylant. Obecnych było 20 osób z pośród młodzieży żydowskiej.-

Delegowanie do parafii w Białymstoku w charakterze wikariusza ks.pastora Zygmunta Klinera spotkało się z zastrzeżeniami członków parafii, którzy twierdzą, że ks.pastor Zirkwitz przez długie lata, póki był młodszy, potrafił sam obsłużyć parafię i nie był pracą przemęczony. Obecny ks.pastor Kraster winien sam wykonywać wszystkie obowiązki proboszcza i nie obciążać budżetu parafii utrzymaniem wikariusza.- Objęcie obowiązków katechety w szkołach powszechnych przez ks.wikariusza Klinera spotkało się z protestem ze strony nauczycielstwa, które w obawie jego działalności germanizacyjnej zażądało od Inspektora Szkolnego usunięcia go.-

./.

4/ Gminy wyznaniowe żydow. 19 .

W związku z uchwałą Sejmu o zniesienie uboju rytualnego . gminach wyznaniowych żydowskich na terenie całego województwa został ogłoszony w dniu 31 marca br. specjalny post. W dniu tym odbyły się w synagogach nabożeństwa specjalne.-

------ooOoo------

W.D.

40

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr. PN.43/3/38.T.

TAJNE.

Białystok, dnia 10 kwietnia 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.3/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ II.- Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Białoruska spółdzielnia "Zrzeszenie Pracowników Teatru Białoruskiego "Płomień" w Białymstoku zdecydowała się nawiązać kontakt z Kompartią celem uzgodnienia współpracy na odcinku białoruskim.-

Organizacje rosyjskie w Grodnie skierowują głównie swoją działalność na zwalczenie polonizacji cerkwi prawosławnej i niedopuszczenie do rozbiórki cerkwi.-

Z żywą reakcją społeczeństwa litewskiego spotkał się incydent graniczny i przyjęcie ultimatum przez rząd kowieński. Na podkreślenie zasługuje różnica w nastrojach młodzieży i starszej generacji litewskiej, związanych z tymi wypadkami.-

Wśród Żydów najsilniejszym echem odbiło się przyłączenie Austrii do Niemiec i uchwalenie przez Sejm ustawy o zniesieniu uboju rytualnego, wywołując żywy niepokój i przygnębienie.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Jak wynika z posiadanych informacyj poufnych Zrzeszenie Pracowników Teatru Białoruskiego "Płomień" w Białymstoku zdecydowało się nawiązać kontakt z Kompartią celem uzgodnienia współpracy na

odcinku białoruskim. Projektowana na dzień 20.III.b.r. pierwsza konferencja w tej sprawie nie odbyła się wobec zaabsorbowania Komp partii innymi sprawami.-

Na teren gminy Nowy Dwór w pow. sokólskim poczęto nadsyłać bezpłatnie z Wilna wydawnictwa białoruskie. Dotychczas stwierdzono nadesłanie 4 egz.Komunikatu Nr.7 Biał.Zjedn.Narodowego oraz nadsyłanie po 9 egz."Chrystijańskiej Dumki".-

2. Rosjanie.

Z pośród organizacyj rosyjskich największą aktywnością odznaczały się oddziały Ros.T-wa Dobroczynności i R.O.M. w Grodnie skierowując przede wszystkim swoją działalność na walkę z polonizacją cerkwi prawosławnej oraz na niedopuszczenie do rozbiórki cerkwi w Grodnie. Główną sprężyną całej tej akcji jest Siedlarewicz Mikołaj, prezes R.O.M-u w Grodnie.-

Poza tym w Grodnie ROM urządził 1 zebranie /25 osób/. a Ros. T-wo Dobroczynności 2 zebrania, 2 odczyty i 1 wieczór towarzyski, w których ogółem wzięło udział 201 osób./frekwencja od 18 do 110/

Oddział ROM w Białymstoku urządził 2 przedstawienia, wystawiając komedyjki Czechowa /130 osób/.-

3. Ukraińcy.

Oddział U.K.C. w Białymstoku urządził odczyt, poświęcony twórczości Szewczenki /18 osób/.-

Takiż oddział w Płocicznie,pow.suwalskiego,nadesłał wyrazy hołdu dla Rządu Polskiego w związku z pomyślnym załatwieniem incydentu na granicy polsko-litewskiej.-

4. Niemcy.

W wyniku tarć o których doniesiono w poprzednim sprawozdaniu miesięcznym Stow.Młodzieży Ewang.-Lut. "Jugend-Bund", którego

41

prezesem jest pastor B.Kraeter, wyprowadziłże się z dotychczasowego lokalu do lokalu gminy ewangelickiej, opróżnionego przez szkołę powszechną, zaś Niem.Zw. Ludowy pozostał w dotychczasowym lokalu. Pomimo tych tarć wywołanych na tle religijnym działalność Niem.Zw. Ludowego i pastora B.Kraetera idzie nadal w jednym kierunku-budzenia ducha wielkoniemieckiego i nie wykazuje tendencyj do osłabienia.-

N.Z.L. ostatnio powołał do życia sekcję młodzieżową, uruchomił bibliotekę, z której członkowie Związku korzystają za minimalną opłatą, zamierza wysłać liczną delegację na mający się wkrótce odbyć zjazd N.Z.L. w Łodzi oraz powziął uchwałę bojkotu gospodarczego Żydów. W dniu urodzin Hitlera ma być urządzona okolicznościowa akademia.

Nadto rozpoczęto zapisy dziatwy na wyjazd na kolonie letnie do Niemiec. Te z pośród dzieci, które w ub.r. wyjeżdżały na lato do Niemiec, w tym roku mają być skierowane w Poznańskie i odwrotnie.-

5. L i t w i n i .

Wydarzeniem, które wywarło najsilniejsze wrażenie na ludności litewskiej, był incydent na granicy polsko-litewskiej, zakończony przyjęciem przez Litwę ultimatum Rządu R.P. Związane z tym nastroje społeczeństwa litewskiego Urząd Wojewódzki przedstawił w specjalnym sprawozdaniu z dn.29.III.b.r. Nr.PN.III.O.Lit.14/38.-

W starszym społeczeństwie, nie biorącym udziału w życiu politycznym, a zainteresowanym jedynie gospodarczo, daje się wyczuć zadowolenie z przyjęcia przez Litwę ultimatum, natomiast młodzież, pozostająca pod wpływami płatnych funkcjonariuszów zawieszonych organizacji litewskich była oburzona decyzją rządu kowieńskiego i w okresie napięcia gotowa była zbiec na Litwę by walczyć przeciw Polsce. Obecnie nastąpiło pewne uspokojenie i przywódcy litewscy wyrażają nadzieje, iż nawiązanie stosunków polsko-litewskich zostan

nie wykorzystane do wznowienia i uintensywnienia działalności zawieszonych organizacji litewskich.-

Jak to zostało przedstawione w specjalnym sprawozdaniu z d. 4.III.b.r. Nr.PN.III.O.Lit.11/38 działacze litewscy zwrócili ostatnio uwagę na nasilenie akcji gospodarczej. W dniu 13.III.b.r odbyło się w Sejnach, pow.suwalskiego zebranie członków lit.spółdz spoż."Ruta" przy udziale przeszło 60 osób, na którym m.in.wyłoniono komisję do zbadania możliwości założenia filii spółdzielni we wsi Bubelo, zaś inż.agr.Pojawis Jan omówił sprawę stosowania w rolnictwie nawozów sztucznych, przy czym przyrzekł swą pomoc w dostawie tych nawozów.-

6. Żydzi.

Najsilniejszym echem wśród społeczeństwa żydowskiego odbiło się przyłączenie Austrii do Niemiec i uchwalenie przez Sejm ustawy o zniesieniu uboju rytualnego, wywołując żywy niepokój i przygnębienie.-

W odniesieniu do uboju rytualnego podkreślić należy całkowitą zgodność w tym względzie całego społeczeństwa żydowskiego bez względu na przekonania polityczne. Bund solidaryzując się w akcji przeciw zniesieniu uboju rytualnego motywuje swój krok koniecznością obrony warsztatów pracy proletariatu żydowskiego, dopatrując się, że walka o zniesienie tego uboju ma na celu pozbawienie kawałka chleba rzeźników i żydowskich kupców mięsnych.-

Stąd też wyznaczony na dzień 31.III.b.r. jednodniowy post może być dość zgodnie zachowany przez ogół żydowski.-

Powodów do przygnębienia dostarczyła również przeprowadzona reorganizacja w sprawie koncesji na sprzedaż wyrobów monopolu tytoniowego, w której wyniku Żydzi utracili b.dużą ilość koncesji i tak np. na 150 wydanych koncesji w Grodnie, Żydzi otrzymali

42

zaledwie 4, a w Sosnowcu, gdzie poprzednio było około 80 punktów sprzedaży wyrobów monopolu tytoniowego, z czego prawie 75% w rękach żydowskich, obecnie jest tylko 20 punktów i wszystkie są w rękach chrześcijańskich.-

Jeśli chodzi o zachowanie się Żydów w dniach 18 i 19.III.b.r w związku z wystosowanym do rządu kowieńskiego ultimatum, to na terenie województwa nie stwierdzono wypadków prowadzenia agitacji za wycofywaniem wkładów lub pozbywaniem się papierów wartościowych niemniej jednak wycofywanie wkładów przez Żydów na większą skalę miało miejsce w Grodnie i Łomży.-

Tak organizacje polityczne, jak społeczne, młodzieżowe i inne nie uzewnętrzniły w większym stopniu swojej działalności w okresie sprawozdawczym.-

Ruchliwość poszczególnych organizacji politycznych ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedstaw. i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw
Cukunft	2	-	-	70	30-	40	-	-
Frajhajt	1	-	-	50			-	-
Brith Trumpeldor	-	-	4	205	15-	100	-	-
Kultur Liga	-	-	1	70			-	-
Liga Pomocy Prac.w Palestynie	-	1	5	330	40-	180	-	-
Stow.Studentów Żydów	2	1	-	50	15-	20	-	-
Stow.Żyd.Kobiet Prac.	-	1	-	250			-	-
Zw.Rzem.Żydów	2	-	1	490	60-	350	-	-
Centr.Zw.Kupców	1	-	-	40			-	-
Zjedn.Szkół Żydow.	-	2	-	130	60 -	70	-	-
Tarbuth	-	1	10	856	20-	160	-	-
Żyd.Stow.Kulturalne	-	1	-	90			-	-
Żyd.Biblioteka Lud.	-	1	-	90			-	-
Gemilus Hesed	1	-	2	200	50-	80	-	-
Linas Hacedek	-	-	7	830	40-	150	-	-
Linas Chojlim	-	-	1	80			-	-
T.O.Z.	-	-	1	100			-	-
Centos	-	-	1	150			-	-

Ruchliwość poszczególnych organizacji, kulturalno-oświatowych, młodzieżowych i t.p. obrazuje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Wiece i zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jedn. orga-nowe
Sjoniści ogólni	1	3	6	1135	40	300	-
N. O. S.	-	2	1	180	40	80	-
B u n d	-	4	4	590	20	250	-
Poalej Sjon Praw.	-	1	1	130	30	100	1x
Mizrachi	-	1	-	30			-

U w a g a : x w Ojajewie.

- - - o o o - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/4/38 T.

Białystok, dnia 9 maja 1938r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.4 za m-c kwiecień 1938 roku.-

Nr.Ewid. 23

43

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr.ewid. 1, 2, 3, 4.-

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.4/38.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Od Notowano
Ilość zał. Nazw.

ZA WOJEWODĘ
Aworadj
/ADWORAK/
NACZELNIK WYDZ.SPOŁ.-POLIT.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publicznego	Nr. 5	- 1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr. 6	- 1 "
" " Poleski	Nr. 7	- 1 "
" " Nowogródzki	Nr. 8	- 1 "
" " Warszawski	Nr. 9	- 1 "
" " Lubelski	Nr.10	- 1 "
" " Łódzki	Nr.11	- 1 "
" " Tarnopolski	Nr.12	- 1 "
" " Stanisławowski	Nr.13	- 1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	- 1 "
" " " w Warszawie	Nr.15	- 1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	- 1 "
" " " w Grodnie	Nr.17	- 1 "
" " " w Łomży	Nr.18	- 1 "
" " Wydz.Zam.S.Okr.w Suwałkach	Nr.19	- 1 "
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Gł.w Wilnie	Nr.20	- 1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	Nr.21-22	- 2 "
" " " DOK.IX.w Brześciu n/B.	Nr.23	- 1 "
" " " DOK.I. w Warszawie	Nr.24	- 1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	- 1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	- 12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	- 1 "
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	Nr.39	- 1 "
" Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	- 1 "
Arc[illegible]	Nr.41-43	- 3 "
	Odbito -	43 egz.

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr. IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
WPŁYNĘŁO DN. 13 MAJ 1938 r. 3136
Załączników

[illegible] WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PB.43/4/36.T.

Białystok, dnia 10 maja 1936 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.4/36.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Do wydarzeń politycznych o skali ogólnokrajowej, które wywołały w ciągu kwietnia b.r. głośniejszy oddźwięk wśród szerokich sfer - zaliczyć trzeba przemówienie Pana Ministra Kwiatkowskiego, wygłoszone w Katowicach, a komentowane jako zapowiedź szukania nowych dróg do przyśpieszenia procesu wewnętrzno-politycznej konsolidacji społeczeństwa, oraz sprawa rozłamu na terenie OZN, na skutek wystąpienia grupy "Jutra Pracy", oraz "Związku Młodej Polski". Rozłam ten był skwapliwie wykorzystywany przez Stronnictwo Narodowe do wrogiej agitacji przeciw O.Z.N.

Z wydarzeń lokalnych skupiała na sobie bardzo wiele uwagi tu sfer politycznych sprawa wyborów rady, oraz członków Zarządu Białostockiej Izby Rolniczej.-

Rywalizacja o wpływy na terenie Izby Rolniczej, trwająca od dłuższego czasu między zwolennikami kierunku Pana Ministra Ponistowskiego a grupą posłów i senatorów z województwa białostockiego, z posłem Michałem Bazarskim na czele - przybrała bardzo ostre formy z okazji bieżących wyborów organów zarządzających Izby.-

"Echo Białostockie", zbliżone do grupy opozycyjnej, działającej na terenie Izby i sympatyzujące z posłem Michałem Lazarskim, - podało między innymi, że ostatnie wybory radców do Białostockiej Izby Rolniczej odbyły się pod presją władz administracji ogólnej, które przez odpowiednie posunięcia w czasie odbywających się wyborów zapewniły większość w nowej radzie zwolennikom polityki Pana Ministra Poniatowskiego.-

Na skutek odniesionej porażki przy ostatnich wyborach do Izby grupa posłów i senatorów z województwa białostockiego, wysuwając jako główny powód swego niezadowolenia, rzekomo tendencyjność władz administracyjnych, działających jakoby pod presją Ministerstwa Rolnictwa - zagroziła wystąpieniem z O.Z.N. o ile nie otrzyma odpowiedniej satysfakcji. Jak się potoczą dalsze wypadki na tle tego zatargu, trudno narazie przewidzieć.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu kwietnia b.r. przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

Obóz Zjednoczenia Narodowego - przejawił ośkolwiek żywszą działalność jedynie na odcinku robotniczym na terenie Grodna i Białegostoku. Zapowiedziane zmiany na stanowiskach kierowniczych nie zostały dotychczas przeprowadzone. Fakt ten utrudnia normalną pracę i przeciąga istnienie stanu tymczasowości. Z innych wydarzeń zasługuje na znaczenie kryzys w "Związku Młodej Polski", wywołany wystąpieniem Jerzego Rutkowskiego z OZN. Kierownik Białostockiego Okręgu ZMP. Ryć odpowiedział się wprawdzie za pozostaniem w OZN, jednakowoż około 30% członków wypowiedziało posłuszeństwo władzom związkowym i nawiązało ścisły kontakt z grupą "Falangi". Celem zapewnienia powstałej wyrwy, kierownictwo okręgu urządza w pierwszych dniach ma-

ja br.kursy kandydackie dla nowo-zwerbowanych sympatyków.-

Sfery kierownicze O.Z.N., jak zaznaczono wyżej, były zaabsorwane głównie walką, jaka rozgarzała na terenie Izby Rolniczej z okazji wyborów.-

Stronnictwo Narodowe - prowadziło w dalszym ciągu intensywną akcję za bojkotem handlu żydowskiego. Akcja ta prowadzona bez odpowiedniego umiaru, tak, jak i w okresach poprzednich trzymała w napięciu władze bezpieczeństwa, które zmuszone są czuwać ustawicznie, nie dochodziło do poważniejszych ekscesów i zakłócenia spokoju.-

Z posunięć organizacyjnych Str.Narod.na terenie województwa białostockiego zasługuje na zaznaczenie fakt likwidacji okręgu łomżyńskiego z dniem 1 kwietnia br.i przydzielenia powiatów: ostrołęckiego oraz łomżyńskiego do okręgu warszawskiego Str.Narod., a powiatu szczuczyńskiego do okręgu białostockiego.-

Stronnictwo Ludowe - prowadziło ożywioną akcję organizacyjno-propagandową, starając się w miarę możności dociągnąć do nastawień i dyrektyw, powziętych na ostatnim Kongresie. Pod koniec miesiąca sprawozdawczego aktywność ta znacznie jednak osłabła. Jak twierdzą niektórzy, osłabienie działalności Str.Lud.w terenie, a zwłaszcza przygotowań do strajku chłopskiego ma pozostawać w pewnym związku z pertraktacjami, jakie podobno zostały nawiązane między Rządem, a władzami stronnictwa.-

P.P.S. - C.K.N. - była zaabsorbowana całkowicie przygotowaniami do obchodów 1-szomajowych. W czasie tych przygotowań najwięcej uwagi poświęcano sprawie odseparowania się PPS.od związków i organizacyj żydowskich w czasie tegorocznych obchodów. Trzeba tu zaznaczyć, że tylko dzięki wytężonym zabiegom żydowskich działaczy robotniczych dało się doprowadzić do tego, iż doszło do wspólnych pochodów w niektó

./.

rych miejscowościach. Polskie masy robotnicze były bowiem zasadniczo przeciwne łączeniu się z organizacjami żydowskimi, jako opanowanymi w dużym procencie przez komunistów, którzy obchody 1-majowe starają się wykorzystać w swoisty sposób dla swoich celów, ze szkodą dla dobrego imienia robotnika polskiego.-

Partia Kosynierska - W dniu 22 kwietnia br. zostało zgłoszone w Białymstoku założenie oddziału Partii Kosynierskiej, na czele której stanął Feliks Bogoziński. Partia ta zgłosiła wiec na dzień 24 kwietnia br., na którym miał przemawiać jej założyciel Stanisław Łatuszewski z Wilna. Mimo dość silnej reklamy, wiec nie dopisał, gdyż przybyło na niego zaledwie około 50 osób. Partia ta na terenie Białegostoku nie ma żadnych szans powodzenia i widoków rozwoju.-

Sytuacja gospodarcza - w miesiącu sprawozdawczym zanotowano znaczny spadek bezrobocia. Na zmniejszenie się stanu bezrobocia wpłynęło uruchomienie szeregu fabryk włókienniczych, w związku z rozpoczęciem kampanii letniej, oraz zwiększenie stanu zatrudnienia na robotach publicznych.-

W przemyśle włókienniczym, a porównaniu z sytuacją w roku ubiegłym, zaobserwowano znaczne pogorszenie, spowodowane głównie zmniejszeniem zamówień zagranicznych na skutek silnej konkurencji włoskiej na Wschodzie i w Afryce.-

Na odcinku rolniczym zasługuje na zaznaczenie przede wszystkim katastrofalny brak paszy, spowodowany zeszłoroczną suszą. Cena żyta wzrosła z 17 zł. do 19 zł. Ceny pieczywa nie uległy jednak zmianie. Bydło rogate nieznacznie zwyżkowało. Na rynku mięsnym nie zachodziła jednakowoż potrzeba przeprowadzania rewizji cen.-

------oooOoo------

b/ Przegląd prasy.

1/Przegląd treści:

Prasa miejscowa w miesiącu sprawozdawczym nie zamieszczała artykułów zasługujących na podkreślenie, ograniczała się do podawania wiadomości kronikarskich.-

W prasie grodzieńskiej zauważono kilka złośliwych i będących na niskim poziomie polemik niby na tle różnic politycznych, zaś w zasadzie prowadzono w ten sposób porachunki osobiste, wywołując tym niezdrową atmosferę. Prasa żydowska nie poruszała ważniejszych zagadnień

2/Powstały nowe czasopisma:

w Białymstoku: "Mieszczanin", tygodnik społeczno-gospodarczy i kulturalno-oświatowy, organ Chrześć.Porozum.Gospod.w Białymstoku, którego wydawcą i redaktorem jest Rybicki Zenon /bezp.praw./. Pierwszy numer świąteczny ukazał się z datą 17 kwietnia br.o nakładzie 2 tys.egz.-

w Grodnie: z dnia 10.IV.br.tygodnik "Nad Niemnem".-

3/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e.-

4/Konfiskaty prasowe:

w Grodnie: 1/Dziennik Kresowy"Nr.96 z dnia 7.IV.br.za art."Katastrofa samolotu koło Porzecza", posiadającego cechy przestępstwa z art. 18 § 1 rozporz.o niektórych przest.pstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa;

2/"Ilustrowany Dziennik Ludowy" Nr.100 z dnia 13.IV.br.za art."Zbrodnicza działalność", występujący przeciwko O.Z.N.za wywoływanie nec

./.

antysemickich,w szczególności w sposób wysoce złośliwy zarzuca artykuł tę akcję O.Z.N.w fabryce Państw.Mon.Tytoniowego w Grodnie. Zajęcia dokonano z art.170 K.K;-

3/Ulotka pt. "Robotniku, Polaku, Chrześcijaninie" z dnia 30.IV.br., wydana przez Polską Drukarnię Kresową w Grodnie, występująca przeciwko P.P.S.i świętowaniu dnia 1 maja. Zajęcia dokonano z art.170 KK.-

5/Procesy prasowe:

w Białymstoku: Sąd Okręgowy na posiedzeniu dnia 23.III.38r.postanowił uchylić areszt nałożony na czasopismo "Echo Białostockie" z dnia 15.III.38r.Nr.73 za art."Ołłem piórem", w którym w niewłaściwym świetle podane zostało zajście pomiędzy Starostą Grodzkim Białostockim, a dyrektorem teatru objazdowego w Grodnie Józefem Grodnickim, wobec braku cech przestępstwa, podlegającego ~~xxxxxxxx~~ ściganiu z oskarżenia publicznego.-

———ooOoo———

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Akcja O.Z.N. była w dalszym ciągu słaba. Jedynie na terenie pow. wołkowyskiego uprawia O.Z.N. ożywioną działalność na odcinku życia gospodarczego.-

Rozłam w Z.M.P. i wykluczenie z grupy parlamentarnej O.Z.N. posła Budzyńskiego odbiło się głośnym echem wśród społeczeństwa polskiego. Ugrupowania opozycyjne wykorzystały te momenty w kierunku prowadzenia agitacji zmierzającej do przekonania społeczeństwa o nieżywotności O.Z.N. i o jego rozkładzie od wewnątrz.-

Z pośród poszczególnych faz działalności O.Z.N., zanotować należy zjazd Rady Okręgowej w Białymstoku, poświęcony w głównej mierze sprawom organizacyjnym.-

Pewne postępy czyni O.Z.N. na odcinku pracowniczym w Białymstoku, organizując poszczególne kategorie pracowników w ZPZZ. Zorganizowani w ten sposób już zostali pracownicy biurowi i handlowi oraz dozorcy domowi. Obecnie czynione są starania nad zorganizowaniem robotników budowlanych i włókienniczych.-

Dnia 10 kwietnia b.r. O.Z.N. urządził w Wołkowysku zjazd powiatowy rzemiosła chrześcijańskiego. Na zjeździe tym przemawiał delegat centrali O.Z.N., dr Wilhelm Wilrat.-

Dnia 22 kwietnia odbyło się w Wołkowysku zebranie robotników budowlanych przy udziale około 100 osób. W wyniku zebrania postanowiono przystąpić do ZPZZ.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zebrań O.Z.N. w kwietniu ilustruje poniższe zestawienie:

47

Powiat	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białystok-M.	-	-		1	15		-	-
Wołkowyski	-	-		1	100		-	-
Razem:	-	-		2	115	15-100	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

Akcja Str.Nar. skierowana była głównie w kierunku bojkotu handlu żydowskiego i pikietowania sklepów żydowskich. Nie przybrała ona jednak spodziewanego przez organizatorów rozmiaru, głównie spowodu malejącego zainteresowania tą sprawą dołów Str.Nar. Intensywną natomiast była akcja kulportażowa. O ile jak wspomniano wyżej, doły Str.Nar. mniej się interesowały akcją bojkotową, o tyle kupiectwo chrześcijańskie nie szczędziło środków na uaktywnienie tej akcji, w wyniku której czerpało zyski materialne.-

W stanie organizacyjnym Str.Nar. zaszły pewne zmiany, a mianowicie okręg łomżyński Str.Nar. został z dniem 1 kwietnia b.r. zlikwidowany, a należące do tego okręgu powiaty łomżyński i ostrołęcki podporządkowano okręgowi warszawskiemu, a szczuczyński przydzielono do okręgu białostockiego.-

Poszczególne fazy działalności Str.Nar. w kwietniu b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Odbyły się trzy zgromadzenia publiczne w lokalu zamkniętym, z których dwa w os.Raczki w dniach 3 i 24 kwietnia b.r. i jedno w Augustowie w dniu 24 kwietnia b.r.

W Raczkach przemawiali miejscowi działacze, nawołując do walki z komunizmem oraz do bojkotu handlu żydowskiego.-

Na zgromadzeniu w Augustowie wygłosił przemówienie instruktor powiatowy Str.Nar. w Grajewie, Kazimierz Gąpski, który, podkreśliwszy na wstępie, że Str.Nar. jest ugrupowaniem, zespalającym wszystkich Polaków, poddał następnie ostrej krytyce Str.Dem. i PPS, nazywając te ugrupowania przybudówkami partii komunistycznej. Z kolei wzywał do walki z żydami, lecz nie drogą ekscesów, ale bojkotem ekonomicznym. W końcu dał wyraz przekonaniu, że wkrótce Polska będzie skonsolidowana pod sztandarami obozu narodowego.-

Białystok-miasto. W Białymstoku akcja Str.Nar. nastawiona była na pikietowanie sklepów żydowskich zwłaszcza w okresie przedświątecznym. Akcja ta, do której sekretarz okręgowy Witold Buckowski miał zaangażować około 300 członków Str.Nar., zawiodła. Pikietowanie wcale nie miało miejsca a ograniczono się jedynie do kolportażu ulotek. Akcją tą udało się zainteresować kupiectwo chrześcijańskie, które, widząc w niej doraźną korzyść dla siebie nie szczędziła na nią datków pieniężnych. Zebrano w ten sposób ponad 600 zł.

Powiat białostocki. Dnia 18.IV.b.r. w Sasilkowie odbyło się zebranie członków Str.Nar. Przemawiał przybyły z Białegostoku sekretarz okręgowy stronnictwa, Witold Buckowski. Przemówienie jego poświęcone było uzasadnianiu konieczności bojkotu ekonomicznego żydów. Po zebraniu odbyło się tradycyjne "święcone". Buckowski, dzieląc się z zebranymi jajkiem, podszedł także do obecnych na sali policjantów i składając im życzenia świąteczne, również poczęstował ich jajkiem, zebrani zaś wznieśli okrzyk "Niech żyje policja narodowa!". Ogółem na zebraniu było około 150 osób.-

48

Powiat bielski. Dnia 7 kwietnia odbyło się w Bielsku-Podl. powiatowe zebranie kierowników kół i prezesów obwodów Str.Nar. przy udziale prezesa Zarządu Okr. tego stronnictwa w Białymstoku, ks. Jana Ostrowskiego. Omawiano sprawy organizacyjne. Między innymi postanowiono, że w pow.bielskim nie będzie zarządu powiatowego Str.Nar., a obwody stronnictwa na terenie tego powiatu zostają podporządkowane Zarządowi Okr. w Białymstoku, za wyjątkiem obwodu ciechanowieckiego, który podlega rejonowi w Wysokiem-Mazowieckiem.-

Powiat grodziński. Dnia 10 kwietnia 1938 r. odbyło się w Grodnie zgromadzenie publiczne Str.Nar. przy udziale około 450 osób, rekrutujących się przeważnie ze sfer drobnomieszczańskich, rzemieślniczych i kupieckich. Przemawiał Witold Staniszkis, który, scharakteryzowawszy na wstępie rolę żydów w walce z polskością pod b.zaborem rosyjskim, dowodził konieczności bojkotu gospodarczego żydów. Przemówienie Staniszkisa nie wywołało głębszego wrażenia wśród obecnych na zgromadzeniu.-

Pow.łomżyński. Z dniem 1 kwietnia został zlikwidowany okręg łomżyński Str.Nar., a należące do tego okręgu powiaty łomżyński i ostrołęcki podporządkowano okręgowi warszawskiemu, szczuczyński zaś - białostockiemu.-

Powiat szczuczyński. Dnia 4 kwietnia b.r. w Wąsoszu zorganizowano oddział żeński przy kole Str.Nar. Na członkiń zapisało się 16 kobiet.-

Powiat wysoko-mazowiecki. W okresie sprawozdawczym zwołano ogółem 10 zebrań członkowskich, poświęconych sprawom organizacyjnym. Mimo usilnej agitacji, ludność nie wykazuje już obecnie tak dużych sympatii do Str.Nar., jakimi przedtym go obdarzono.

Dają się teraz wyczuwać tarcia pomiędzy działaczami północnej części powiatu i południowej. Północną część powiatu reprezentuje Jan Pogorzelski, a południową - Tons Surmacewicz. Toczą między sobą walkę o wpływy w Str.Nar. W walce tej zarzucają sobie wzajemnie kontakty z policją, nieścisłości w dysponowaniu pieniędzmi partyjnymi i t.p.

Pod koniec okresu sprawozdawczego propagowano wśród członków Str.Nar. udanie się do Łap celem zamanifestowania tam przeciwko obchodowi 1-majowemu PPS. W ostatniej jednak chwili odstąpiono od tego zamiaru.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Nar. zgromadzeń i zebrań w kwietniu - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyj.	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	3	1100	250-500	2	50	20-30	-	-
Białystok-M.	-	-		5	138	12-68	-	-
Białostocki	-	-		1	150		-	-
Bielski	-	-		2	35	15-20	-	-
Grodzieński	1	450		2	37	13-14	-	-
Łomżyński	-	-		1	14		-	1
Ostrowski	-	-		4	175	24-70	-	-
Sokólski	-	-		2	50		-	-
Suwalski	-	-		1	28		-	-
Szczuczyński	-	-		3	76	10-30	2	-
Wołkowyski	-	-		2	87	40-47	-	-
Wysko-Mazow.	-	-		10	560	20-120	-	-
Razem:	4	1550	250-500	34	1390	10-120	2	1

48

3/ Stronnictwo Ludowe.

W związku z projektowanym "strajkiem chłopskim" Str.Lud. prowadziło ożywioną akcję organizacyjną. Akcja ta miała szczególnie natężenie w pierwszej połowie kwietnia wobec przygotowań do "obchodów Kościuszkowskich".

49

Ponieważ jednak władze administracyjne nie zezwoliły na urządzanie tych obchodów o skali, przewyższającej teren jednego powiatu, więc tempo akcji Str.Lud. nieco osłabło. Zamierzone powiatowe zjazdy w dniu 24 kwietnia nie wszędzie doszły do skutku wobec nieprzybycia wogóle lub też stawienia się małej liczby osób. Wspomniany zjazd powiatowy odbył się tylko w Suwałkach. W dniu zaś 18 kwietnia urządzono "święcone" dla członków Str.Lud. we wsi Bojary, pow. augustowskiego.-

Organizacja nowych kół, aczkolwiek powoli, lecz stale postępuje naprzód. Akcja za tworzeniem "Chłopskich Straży porządkowych", początkowo dość silna, obecnie nie wykazuje prawie żadnych postępów.

Na podkreślenie zasługuje zainteresowanie kompartii akcją Str.Lud. zwłaszcza na terenach o ludności z silną domieszką białoruskiej mniejszości narodowej, jak powiaty grodziński i wołkowyski. Na terenie tych powiatów kompartia zabiega wszelkimi środkami ku tworzeniu nowych kół Str.Lud. starając się w kołach tych umieścić jak największą liczbę swych zwolenników.-

Naogół zainteresowanie kompartii projektowanym "strajkiem chłopskim" jest dość silne.-

Wszelkie przejawy akcji Str.Lud.w okresie sprawozdawczym Urząd wojewódzki przedkładał Min.Spr.Wewn.w codziennych biuletynach.-

Liczbowo ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud. w kwietniu b.r.zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja		nowe	zlikw.
		ogólna	rozciąg.		ogólna	rozciąg.		
Augustowski	-	-		2	136	3-22	3	-
Łomżyński	-	-		1	25		-	-
Grodzieński	-	-		2	76	20-5	3	-
Wołkowyski	-	-		1	15		-	-
Suwałki	-	-		5	1.5		-	-
Razem				11	[illegible]	8-60	6	-

4/ Polska Partia Socjalistyczna CKW.

Okres sprawozdawczy upłynął dla PPS.CKW ,od znaków przyg wań do obchodu 1-majowego.

W Białymstoku panuje silne oburzenie wśród członków PPS i działacza partii, Mikołaja Pietruczuka. Powodem oburzenia jest napisanie przez Pietruczuka listu do CKW ,w którym oskarża Tomasza Kapitułkę - miejscowego filara partii, o pozostawanie w bli kich stosunkach z Wydziałem Śledczym i urzędnikami administracj ogólnej. W związku z tym listem, sekretarz Generalny partii, Pużak polecił przeprowadzić w tej sprawie szczegółowe dochodze nie. Misją tą został obarczony Jan Marciniak. Zarówno sam Marciniak, jak i inni członkowie partii żywią całkowite zaufan do Kapitułki, wystąpienie zaś Pietruczuka uważają za niegodne towarzysza partyjnego. Dochodzenie to nie zostało dotychczas ukończone. Wszystko jednak przemawia za tym, że Kapitułko wyjd obronną ręką. W związku z powyższym incydentem, Kapitułka jak i inni działacze partii zamierzają "wykończyć" Pietruczuka, jako członka PPS i zmusić go do opuszczenia Białegostoku.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zebrań przez PPS CKW w kwietniu - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organizac.
	Ilość	Frekwencja	Ilość	Frekwencja		
		ogólna rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe zl
Białystok-M.	-	-	1	12		- -
Grodzieński	-	-	3	44	10-17	- -
Łomżyński	-	-	1	8		- -
Suwalski	-	-	2	10	5-5	- -
Wysoko-Maz.	-	-	2	50	20-30	- -
Razem:	-	-	9	124	5-30	- -

- - - o o o - - -

50

C. RUCH WYZNANIOWY .

1/ Wyznanie rzymskokatolickie .

Dnia 7 kwietnia br.odbyły się w Łomży w Domu Katolickim obrady prezesów parafialnych Zarządów Akcji Katolickiej z całej diecezji łomżyńskiej przy udziale Rady Diecezjalnej i 80 delegatów pod przewodnictwem szambelana papieskiego J.Szczuki.-

Zjazd poprzedzony był rekolekcjami, w których wziął udział ks. biskup Łukomski. Na program zjazdu złożyły się sprawozdania z działalności Zarządów Akcji Katolickiej oraz referaty: A.Lasockiej o "Roli Parafialnych Zarządów Akcji Katolickiej i ks.kan.J.Rogińskiego", "Co wsi polskiej daje Akcja Katolicka".-

Dnia 17 kwietnia br.biskup Łukomski urządził w salach Domu Katolickiego w Łomży przyjęcie dla młodzieży akademickiej, na które przybyło około 70 osób z młodzieży akademickiej, przebywającej na feriach świątecznych w Łomży. W czasie przyjęcia wygłoszone zostały przemówienia przez delegatów młodzieży i ks.biskupa, który zachęcał młodzież do owocnej pracy dla dobra Polski.-

Ks.prałat Saturnin Rostkowski, prokurator Kurii biskupiej w Łomży w czasie przeprowadzenia tranzakcji handlowej z żydami w Piątnicy pod Łomżą został wygwizdany i zwymyślany przez członków Str.Nar. którzy przepędzili również w dniu 10 kwietnia br.żydowskich kupców, przybyłych w sprawach handlowych do majątku Kurii Biskupiej "Marianowo". Czołowi działacze Str.Narod.i "Pracy Polskiej" zwracali się do ks.biskupa Łukomskiego z prośbą o przeniesienie ks.Rostkowskiego z Łomży do innej miejscowości ze względu na jego przychylne ustosunkowanie się do żydów.-

Co do działalności politycznej księży, to jedynie osoba ks.Jana

/

Ostrowskiego, proboszcza w Złotorii, powiatu wysoko-mazowieckiego - zwróciła na siebie uwagę powszechną.-

Ksiądz ten został zaatakowany w prasie białostockiej w charakterze prezesa okręgu Stronnictwa Narodowego.-

W dniu 7 kwietnia br.ks.Ostrowski przewodniczył zebraniu Kierowników Kół i prezesów obwodów Str.Narodowego z terenu powiatu bielskiego w Bielsku-Podlaskim.-

Z innych księży,czynnie pracujących w Str.Narodowym, zanotowany został ks.Antoni Kochański, znany ze swych wystąpień po śmierci Marszałka Piłsudskiego w Tykocinie, który obecnie współpracuje ze Str. Narodowym na terenie gospodarczym, co się zaznaczyło na odprawie kierowników placówek obwodu Puchały, powiatu łomżyńskiego w dniu 28-go kwietnia br.-

W dniu 4 kwietnia br.przybył do Grabowa w pow.szczuczyńskim na stanowisko proboszcza ks.Władysław Szepietowski ze Śniadowa, pow.łomżyńskiego. Wśród licznie zgromadzonej ludności, witającej nowego proboszcza, zwracali uwagę zgromadzeni w większej ilości członkowie Str.Narodowego.-

Na terenie powiatów, wchodzących w skład archidiecezji wileńskiej najważniejszym objawem działalności Akcji Katolickiej były odczyty, jakie odbyły się w Sokółce w dniach 3 i 10 kwietnia br. na temat "Zagadnienia wsi współczesnej i udział katolików w ruchu społecznym". Odczyty te zamknęły cykl wykładów, które trwały od lutego br.-

Z wystąpień poszczególnych księży zwróciło uwagę w ramach uroczystości "Dni Kolonialnych" w Janowie, powiatu sokólskiego przemówienie ks.proboszcza Adama Ostrowskiego, który wyraził wątpliwość, czy Polska kolonie otrzyma i czy rozolucje społeczeństwa pomogą. Myśli te rozwinął ks.wikary Władysław Michalak, który oświadczył, że "Polsce kolonie są potrzebne poto, aby tam z Polski żydów wysyłać i dać dostęp do handlu ludności polskiej".-

./.

2/ Wyznanie prawosławne.

W dniu 12 kwietnia br.ks.biskup Sawa, po powrocie z Warszawy, wezwał do siebie ks.Ananiusza Sahajdakowskiego, dziekana grodzieńskiego i misjonarza diecezjalnego i zakomunikował mu, że na polecenie Metropolity zostaje przeniesiony on na inne stanowisko. Wiadomość o tym szybko rozpowszechniła się wśród ludności prawosławnej.-

W niedzielę dnia 16 kwietnia br.o godz.18, gdy przed sobór katedralny zajechał samochodem biskup Sawa. Z pośród zebranego tłumu padły okrzyki wrogie pod adresem biskupa. Taka sama manifestacja powtórzyła się przy odjeździe biskupa, przy czym znana działaczka Michajłowa krzyknęła do biskupa: "Jeżeli jutro nie będzie ks.Sahajdakowskiego, możesz nie przyjeżdżać do soboru".-

Manifestacje te były zorganizowane przez sfery rusofilskie w Grodnie z inicjatywy urzędników Konsystorza, Świtycza i Pantelewicza, którzy zmusili biskupa Sawę do wysłania do Metropolity Dyoniżego listu z prośbą o pozostawienie ks.Sahajdakowskiego w Grodnie.-

W związku z inicjatywą "Rosyjskiego Komitetu Społecznego" zorganizowania obchodu przypadającej w roku bieżącym 950-ej rocznicy chrztu Rusi, biskup Sawa wypowiedział się za urządzeniem uroczystości jubileuszowych i w Grodnie w celu wykorzystania tej rocznicy dla podniesienia prawosławia.-

Sprawa rozbiórki cerkwi garnizonowej w Grodnie oraz budowy nowej cerkwi dla miejscowych Polaków Wyznania Prawosławnego napotkała na olbrzymie niezadowolenie Bractwa Sofijskiego, które, działając pod kierownictwem ks.Sahajdakowskiego, Pantelewicza i Mikołaja Siedlarowicza, zorganizowało zbieranie podpisów na protestach.-

Ponadto Świtycz, jako członek syndykatu dziennikarzy i klubu sprawozdawców parlamentarnych, wykorzystał swe kontakty z prasą ro-

syjską w Polsce i zagranicą, aby nadać tej sprawie jaknajwięcej r
głosu.-

Zarząd Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego zdołał
pomimo tych przeszkód, dzięki poparciu władz, zrealizować myśl bu
nowej cerkwi pod wezwaniem "Zmartwychwstania Chrystusa Pana ku uc
niu XX rocznicy Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polski
w Grodnie przy zbiegu ulic Sobieskiego i Zajęczej, wyznaczając uro
czystość poświęcenia kamienia węgielnego na dzień 3 maja 1938r.-

3/Wyznanie mojżeszowe .

Po unieważnieniu wyborów do zarządu gminy wyznaniowej żydow
skiej w Wołkowysku, władze nadzorcze wyznaczyły nowe wybory na dz
30 maja br. Akcja przygotowawcza zyskuje na intensywności, gdyż ży
wioły lewicowe /Bund i Poalej-Syjon-Lewica/, które postawiły sobie
za cel opanowanie gminy wyznaniowej żydowskiej w Wołkowysku i zdob
ły połowę mandatów przy wyborach, przeprowadzonych w listopadzie
1937r., obecnie pragnęłyby uzyskać zdecydowaną większość przeciwko
ortodoksom i syjonistom.-

W dniu 24 kwietnia br.odbyły się wybory podrabina w Grajewie
Upoważnionych do głosowania było 594 osoby, głosowało 319 na jedyn
go kandydata. Podrabinem został kandydat, należący do Agudas-Izrae

———oo0oo———

52

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PM.43/4/38.T.

Białystok,dn.10 maja 1938r.

TAJNE !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.4/38 T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II, Mniejszości narodowe .

A. Część ogólna .

Na podkreślenie zasługuje niesłabnąca żywotność oddziału Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku, zmierzająca do podniesienia ducha zwłaszcza wśród młodzieży.-

Z innych mniejszości większą ruchliwość wykazali Rosjanie w Grodnie, prowadzący walkę o rosyjskość cerkwi i dążący do stworzenia z niej narzędzia rusyfikacji Białorusinów.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Charakterystyczny wypadek miał miejsce w dniu 10.IV.b.r. w czasie walnego zebrania członków Kasy Stefczyka w Gródku, pow. białostockiego, w którym wzięło udział około 130 osób. W trakcie zebrania m-cy Gródka - Dziermański Aleksander, Chrzanowski Michał i Lińczuk Aleksander, domagali się prowadzenia obrad w języku białoruskim. Żądanie to nie zostało uwzględnione natomiast niektórzy z obecnych zwracając się do prezydium stawiali pytania w jęz. białoruskim.-

Zarząd Kasy na posiedzeniu swoim określił wymienione osoby

z listy członków za niewłaściwe zachowanie się w czasie walne zebrania.-

2. Rosjanie.

Ros. T-wo Dobroczynności w Grodnie urządziło 2 odc[illegible] / razem 71 os./ zaś Ros. Stowarzyszenie Młodzieży w Białymstok[illegible] przedstawienie i zabawę /razem około 140 osób/.-

Rosyjskie organizacje w Grodnie nadal prowadziły walkę o rosyjskość cerkwi, przywiązując do tej sprawy wielką wagę. [illegible] ją one nadzieję stworzenia z cerkwi narzędzia rusyfikacji mni[illegible] szości białoruskiej, przy pomocy której będą mogły rozpocząć walkę o szkołę rosyjską.-

Na czoło działaczy rosyjskich wysuwa się obecnie Śwityc[illegible] Aleksander, sekretarz osobisty biskupa Sawy w Grodnie, który [illegible] siada duże zaufanie wśród miejscowych Rosjan.-

3. Niemcy.

Niemiecki Związek Ludowy w Białymstoku nadal wykazuje niesłabnącą żywotność. Zabiega on przede wszystkim o wpływy wśród młodzieży.-

W dniu 26.IV.b.r. odbyło się zebranie członków wymieni[illegible] go związku przy udziale około 100 osób, na którym przemawiał niejaki Boltz Henryk z Łodzi na temat sukcesu jaki odniósł Hitler przez przyłączenie Austrii do Niemiec.-

Następnie Boltz poddał surowej krytyce działalność [illegible] nazywając ich m.in. "szubrawcami" a działalność ich - szk[illegible] dla społeczeństwa niemieckiego.-

W końcu podkreślił konieczność podniesienia ducha u mło ży jako przyszłych pionierów Niemieckiego Zw. Ludowego, w szo gach którego wkrótce znajdą się wszyscy Niemcy, nad zjednoc niem których pracuje Hitler.-

Mr. Bolt zaznaczył, że Niemcy przegrali w czasie wojny europejskiej, gdyż panował wśród nich duch starych czasów i pełno było zdrajców natomiast obecnie podjętej walki przegrać nie mogą, zaś zdrajcom należy wypowiedzieć nieubłaganną walkę i dążyć do podniesienia młodego ducha.-

Przemówienie to spotkało się z uznaniem obecnych.-

4. Litwini.

Wobec nawiązania stosunków dyplomatycznych polsko-litewskich Litwini oczekują odprężenia sytuacji na odcinku wewnętrzno-państwowym w stosunku do mniejszości litewskiej.-

Poza prowadzoną przez księdza Butkiewicza Zenona proboszcza w Marcinkańcach, pow. grodzieńskiego, akcją w sprawie budowy szpitala dla ludności litewskiej w Marcinkańcach, nie zanotowano innych momentów zasługujących na omówienie.-

Na cele budowy szpitala ks. Butkiewicz Zenon otrzymuje jakoby pomoc materialną od Litwinów z Ameryki.-

5. Żydzi.

Zainteresowanie Żydów ześrodkowane było niemal całkowicie na sprawach lokalnych. Poza tym Bund i Poalej-Sjon Prawica czyniły przygotowania do obchodów 1-majowych.-

Ruchliwość poszczególnych organizacji politycznych ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody	Frekwencja.	Rozpiętość.	Jednostki organizac. nowe zlikw.
Sjoniści Ogólni	1	3	3	892	30 - 300	-
N. O. S.	-	2	1	183	30 - 113	-
Poalej Sjon Praw.	3	3	-	750	30 - 250	-
Bund.	2	4	2	1495	20 - 800	-

W dniach 21-23.IV.b.r. odbył się w Białymstoku Okręgowy Zjazd członków organizacji Hechaluc Pionier, jako kandydatów do grupy pracy "Amal". W zjeździe wzięło udział 26 osób z powiatów sąsiednich i 40 z Białegostoku. Przewodniczył zjazdowi Kane Owsiej. W czasie zjazdu wygłoszono szereg referatów. Delegatka z Palestyny, Szulamit Karl, poruszała sprawy rozruchów palestyńskich i ich wpływów na stan ekonomiczny Palestyny, emigracji do Palestyny oraz polityki Anglii w Palestynie, zaś Kane wygłosił referat na temat sytuacji w Kibucach.

Ruchliwość poszczególnych organizacji młodzieżowych kulturalno-oświatowych i innych, ilustruje poniższe zestawienie:

Nazwa organizacji	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedstawienia i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw
Cukunft	2	1	-	210	40 -120	-	-
Kultur-Liga	-	1	2	450	80 -250	-	-
Hechaluc Pionier	1	-	-	70		-	-
Liga Pomocy Prac. w Palestynie	-	-	1	150		-	-
Brith Trumpeldor	-	-	1	200		-	-
Stow. Studentów Żydów	2	-	-	26	8 - 18	-	-
Zjedn. Szkół Żydowskich	-	1	14	600	15 -150	-	-
Stow. Krzew. Kultury i Ośw. wśród Żydów	-	-	2	280	80 -100	-	-
Tarbuth	-	1	2	220	50 -120	-	-
O. R. T.	-	-	1	150		-	-
Szul-Kult	-	-	1	30		-	-
Żyd. Stow. "Oświata"	-	-	2	250	100 -150	-	-
Gemiłus Chesed	5	-	4	735	15 -150	-	-
Linas Hacedek	-	-	5	410	60 -100	-	-
Centos	-	-	1	60		-	-
Zw. Kupców Żydów	-	-	-	-		-	1 x/
Zw. Detal. i Drobn. Kupców	1	-	-	75		-	-
Zw. Rzemieślników w Rz. P.	1	-	-	200		-	-
Zw. Rzemieślników Żydów	-	-	1	1000			

x/ w Suchowoli, pow. sokólskiego.

- - - o o o - - -

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/5/38 T.

Białystok, dn. 10. czerwca 1938r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.5 za m-c maj 1938r.

Nr.Ewid. 24 54

T A J N E !

Do
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny
w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr.ewid.

1, 2, 3, 4

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.5/38.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

ZA WOJEWODĘ

/A. Dworak/
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	Nr. 5	- 1	egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	- 1	"
" " Poleski	" 7	- 1	"
" " Nowogródzki	" 8	- 1	"
" " Warszawski	" 9	- 1	"
" " Lubelski	" 10	- 1	"
" " Łódzki	" 11	- 1	"
" " Tarnopolski	" 12	- 1	"
" " Stanisławowski	" 13	- 1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 14	- 1	"
" " " w Warszawie	" 15	- 1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	- 1	"
" " " " w Grodnie	" 17	- 1	"
" " " " w Łomży	" 18	- 1	"
" " Wydz.Zam.Sądu Okręgowego w Suwałkach	" 19	- 1	"
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Głównego w Wilnie	" 20	- 1	"
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	" 21-22	- 2	"
" " " DOK.I.w Warszawie	" 23	- 1	"
" " " DOK.IX.w Brześciu n/B.	" 24	- 1	"
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	- 1	"
Panowie Starostowie Powiatowi województwa białostockiego	" 26-37	- 12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	- 1	"
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	- 1	"
" Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	- 1	"
Archiwum	" 41-43	- 3	"
	Odbito		43 egz.

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
WPŁYNĘŁO DNIA 18 CZER. 1938 4640
193 L.
Załączników

Sam. Ref. Inf. D.O.K. IX.
Notowano

55

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/5/38.T.

Białystok, dnia 9 czerwca 1938r.

TAJNE !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.5/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ I. Polskie życie polityczne

A. Sytuacja ogólna .

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza

Miesiąc maj upłynął jak zwykle pod znakiem dość ożywionego ruchu politycznego. Złożyły się na to przypadające na ten miesiąc różne doroczne uroczystości i obchody, a w pewnym stopniu i ogólne nastroje będące wynikiem naprężonej sytuacji międzynarodowej w związku z wypadkami na terenie Czechosłowacji. Trudności wewnętrzne Czechosłowacji i naprężone stosunki z Niemcami były przedmiotem żywego zainteresowania przede wszystkim ze strony mniejszości narodowych. Skomunizowana ludność białoruska łączyła z tymi wypadkami nadzieje na bliski wybuch wojny i możliwość zmian terytorialnych. Sympatie mniejszości białoruskiej, żydowskiej, oraz polskich sfer robotniczych pozostających pod wpływami PPS ujawniały się zdecydowanie po stronie Czechosłowacji.-

Z przejawów działalności poszczególnych partii politycznych zasługują na zaznaczenie poczynione ostatnio posunięcia ze strony PPS-CKW na terenie Grodna, zmierzające do nawiązania ściślej współpracy z mniejszością żydowską, białoruską i ro-

55

syjską. Miejscowi działacze socjalistyczni idąc po linii programu partyjnego, a dość często jeszcze i dalej - głoszą hasła całkowitej autonomii narodowościowej, aby tylko zdobyć możliwie największe wpływy polityczne.-

Kierując się tymi przesłankami, prasa lewicowa, wychodząca w Grodnie,- pragnąc zjednać sobie mniejszość rosyjską i białoruską zamieściła w ciągu maja b.r. szereg artykułów atakujących działalność stowarzyszenia "Polaków wyznania prawosławnego w Grodnie". Stowarzyszeniu temu zarzucano między innymi bezprzedmiotowość istnienia, a jego działaczom dążność do osiągnięcia korzyści osobistych.
Celem zlikwidowania szkodliwej nagonki prasowej na stowarzyszenie Polaków wyznania prawosławnego w Grodnie - miejscowe władze administracyjne zmuszone były zająć te publikacje.-
Zauważono również, iż na terenie Grodna prowadzona jest akcja za zmontowaniem stronnictwa demokratycznego, które stałoby się swego rodzaju platformą, na której potrafionoby zblokować wszystkie mniejszości narodowe pod egidą PPS.
Obserwacje wskazują, iż na odcinku tym pracuje bardzo gorliwie mniejszość żydowska, nieszczędząca środków finansowych, której bardzo zależy na utworzeniu odpowiedniego frontu, mogącego przeciwstawić się hasłom wysuwanym przez Str.Narodowe i O.Z.N. w odniesieniu do zagadnienia żydowskiego w Polsce.-

Drugim ugrupowaniem, które w ciągu maja ujawniło wzmożoną aktywność na odcinku politycznym - było Stronnictwo Ludowe. Tutaj również zasługują na uwagę starania przedostania się na teren białoruski. Starania te dają nawet pewne pozytywne rezultaty. Stronnictwo Ludowe bowiem jako organi-

56

56

zacja demokratyczna, a według swego charakteru - chłopska - jest dla włościaństwa białoruskiego ideologicznie i klasowo bodaj najbardziej bliska.

Na odcinku tym poważne niebezpieczeństwo przedstawia penetracja Kompartii, która dąży do opanowania niższych komórek stronnictwa. Stronnictwo Ludowe zdaje sobie jednak sprawę z tego niebezpieczeństwa i przykłada dużą wagę do odpowiedniej selekcji napływającego elementu białoruskiego. Przenikanie wpływów Kompartii i wysiłki zmierzające do zdobycia dla swej wywrotowej działalności form legalnych - jest specjalnie eksponowanym zagadnieniem na terenie powiatów: grodzieńskiego, wołkowyskiego i białostockiego, oraz pow. słonimskiego z województwa nowogródzkiego, który organizacyjnie należy do okręgu białostockiego Str. Lud.

Działalność Str. Ludowego na terenie województwa białostockiego podciągnął znacznie Zjazd Wojewódzki odbyty w dniu 15 maja b.r. przy udziale 157 delegatów i przedstawicieli N.K.W. /o czym przedłożono specjalne sprawozdanie M.S.Wewn./, oraz przygotowania do "święta ludowego" prowadzone dość intensywnie przez władze stronnictwa.-

Obóz Zjednoczenia Narodowego nie przejawiał żywszej działalności.

W ciągu maja, tak, jak i w okresie poprzednim, uwaga wybitniejszych działaczy tego ugrupowania była zaabsorbowana przeważnie sprawą zatargu powstałego na terenie Izby Rolniczej.

Z uwagi na cele i zadania do jakich został powołany O.Z.N. - sprawa tego zatargu wymaga jak najszybszej likwidacji, gdyż wiele energii i wysiłków idzie na marne i traci się niepotrzebnie czas na rzeczy małe.-

W działalności Str. Narodowego zaobserwowano poważny

spadek nasilenia i dynamiki, jakie jeszcze do niedawna cechowały poczynania tego stronnictwa na terenie województwa białostockiego.

Wprawdzie tu i ówdzie zdarzają się jeszcze wypadki poważniejszych zakłóceń spokoju i porządku na tle akcji antyżydowskiej /np. w Kadzidle, pow.ostrołęckiego/ - są to jednak wystąpienia niezorganizowane i będące wynikiem raczej ogólnych nastrojów i nienawiści rasowej.-

Na terenie okręgu białostockiego Str.Nar. do osłabienia wpływów i zatamowania postępów tego ugrupowania - przyczynia się w dużej mierze dywersyjna akcja młodych narodowców, tkwiących ideologicznie w O.N.R., na czele którego stoi tutaj Zygmunt Stermiński. Grupa białostocka O.N.R. po przystąpieniu do niej rozłamowców ze Zw.Mł.Polski i pozyskaniu narybku z pośród tegorocznych maturzystów - liczy obecnie około 50 osób.-

Sytuacja gospodarcza - Uruchomienie szeregu robót publicznych odprężyło bardzo wydatnie sytuacje na odcinku bezrobocia. Wielu bezrobotnych znalazło również zajęcie w związku z akcją prowadzoną przez władze administracyjne nad podniesieniem wyglądu miast i osiedli. W ciągu maja nastąpiło uruchomienie dalszych zakładów włókienniczych na skutek zamówień zagranicznych.-

Na odcinku rolniczym panują optymistyczne nastroje z powodu obfitych deszczów jakie padały w maju, które wróżą dla rolników dobre urodzaje.-

Przeprowadzona rekrutacja robotników rolnych na roboty sezonowe do Niemiec i Łotwy - wpłynęła wydatnie na zmniejszenie bezrobocia wśród ludności wiejskiej, a zwłaszcza bezrolnej i małorolnej.-

57

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Prasa białostocka w maju b.r. nie zamieszczała artykułów zasługujących na omówienie.

Lewicowa prasa grodzieńska poświęciła wiele miejsca na swych łamach zwalczaniu "Domu Polaków Wyznania Prawosławnego" w Grodnie. Prasa ta zarzucała omawianemu stowarzyszeniu bezprzedmiotowość istnienia, a jego organizatorom - dążność do osiągnięcia korzyści osobistych.

2/ Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .

4/ Konfiskaty prasowe:

Dnia 25.V.b.r. obłożono aresztem czasopismo "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 groszy" za zamieszczenie artykułu atakującego działalność Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego w Grodnie p.t.:"Akcja społeczna nie może być prowadzona przez farbowanych lisów". Zajęcia dokonano na podstawie art.170 K.K.

- - -

H.P.

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY .

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego .

- Działalność O.Z.N. była w dalszym ciągu słaba i przejawiała się ona na odcinku gospodarczo-rzemieślniczym.-

W Białymstoku powołano władze obwodu grodzkiego O.Z.N. Do zarządu tego obwodu weszli: notariusz Zygmunt Gąsiorowski - jako przewodniczący, Józef Kucharski - jako I Wiceprzewodniczący Antoni Łukoś - jako II wiceprzewodniczący, adw. Stanisław Reinhard - jako sekretarz, oraz Józef Adasko, Antoni Bućko, Leon Dulas, Władysław Filipowicz, Bolesław Klepacki, Stanisław Kitlas Alfons Lajdorf, Wacław Sandomierski, Stanisław Wodzyński, Kazimierz Zulauf, Edward Zyznowski, Władysław Olszyński i Antoni Rutkowski - jako członkowie.-

W Grodnie akcja O.Z.N. przejawiła się na terenie kupiecko-rzemieślniczym oraz na odcinku robotniczym.-

Dnia 26 maja w teatrze miejskim w Grodnie urządzono zebranie informacyjne, poświęcone sprawom robotniczym. Obecnych na tym zebraniu było około 300 osób .-

W Wołkowysku zwołano zebranie robotników budowlanych, które odbyło się przy udziale 30 osób. Na zebraniu tym wybrano delegata na zjazd Z.P.Z.Z. do Warszawy.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zebrań OZN w maju ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Grodzieński	1	300		-	-		-	-
Wołkowyski	-	-		1	30		-	-
R a z e m :	1	300	-	1	30	-	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

Akcja Stronnictwa Narodowego na wszystkich odcinkach znacznie zmalała. Bojkot handlu żydowskiego był w zupełnym zaniku.-

Jedynie pewne ożywienie w szeregach Str.Nar. wywołał obchód 3-go Maja, który stronnictwo w wielu miejscowościach pragnęło zdyskontować na swoją korzyść.-

Kontrakcja Str.Nar. przeciwko obchodom 1-majowym była dość energiczna i przejawiła się w sposób bardziej widoczny na terenie Łomży, Grodna i Białegostoku.-

W okręgu białostockim kwestia obsady stanowisk kierowniczych w Str.Nar. jest nadal aktualna. Ks.Ostrowski - prezes okręgu - prowadzi w tym kierunku dyktatorską politykę.-

W Białymstoku zamierzano wydać we mutację wileńskiego "Głosu Narodowego". Projekt ten nie został jednak dotychczas zrealizowany.-

Poszczególne fazy działalności Str.Nar. w maju b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski: Dnia 26 maja we wsi Janówka, gm.Dowspuda odbyło się zgromadzenie publiczne w lokalu zamkniętym, zwołane przez Zarząd Pow. Str.Nar. w Augustowie. Przemawiał delegat Zarządu Okręgowego Str.Nar. z Białegostoku, Witold Bućkowski. Mówca kładł szczególny nacisk na odpowiednie przygotowywanie się członków Str.Nar. do przyszłych wyborów samorządowych.-

Obecnych na zgromadzeniu było około 80 osób.-

Dnia 18 maja we wsi Sciletówka, gm.Bargłów odbyło się zebranie członków miejscowego koła Str.Nar. przy udziale 37 osób. Omawiano sprawy organizacyjne oraz konieczność walki z komunizmem. Między innymi jeden z członków koła Czesław Zagórski oświadczył, że poseł Michał Łazarski ustąpił z OZN i przeszedł

zgłosić akces do Str.Nar. lecz w Stronnictwie tym nie zostanie przyjęty, "gdyż jest to człowiek, który idzie za korytem".-

Białystok-miasto: Str.Nar. projektowało wydawać w Białymstoku mutację wileńskiego "Głosu Narodowego". W związku z tym pobrało na ogłoszenia około 250 zł. od całego szeregu firm handlowych. Dotychczas jednak czasopismo to nie ukazało się i prawdopodobnie wogóle nie ukaże się. W związku z tym Zarząd Grodzki Str. Nar.w Białymstoku znalazł się w nader trudnej sytuacji z powodu niemożności wywiązania się z wziętych na siebie zobowiązań co do ogłoszeń.-

Działalność Str.Nar. w Białymstoku w okresie sprawozdawczym zmalała w porównaniu z okresem poprzednim. Jedynym sukcesem stronnictwa było pozyskanie kupiectwa chrześcijańskiego, które na akcję bojkotu handlu żydowskiego chętnie składała ofiary pieniężne, niemniej jednak pozyskanie kupców tych na członków Stronnictwa Narodowego napotyka na znaczne trudności wobec niechęci ze strony kupców czynnego angażowania się do akcji stronnictwa.-

Powiat białostocki: Z okazji obchodu 3-go Maja Str.Nar. urządziło w Wasilkowie zebranie swych członków w liczbie około 120 osób. Na zebraniu tym jeden z mówców, Witold Bućkowski potępił zachowanie się miejscowego zarządu związku "Praca Polska" za pertraktacje z burmistrzem m.Wasilkowa w sprawie obchodu 3-go Maja. Mówca zaznaczył przy tym, by na przyszłość zarząd "Pracy Polskiej" nie wdawał się w żadne podobne układy.

Powiat bielski: W kwietniu b.r. rozwiązano w Bielsku-Podl. Zarząd Powiatowy Str.Narodowego, a podległe temu zarządowi koła i obwody, za wyjątkiem obwodu ciechanowieckiego, podporządkowano bezpośrednio zarządowi okręgowemu w Białymstoku.

W maju próbowano reaktywować bielski Zarząd powiatowy i w tym celu zwołano dwa zebrania. Próby te nie dały jednak pozytywnych rezultatów.-

Akcja bojkotowa znacznie straciła na sile i ostrości głównie z powodu braku dopływu gotówki od kupców-chrześcijan. Na jednym z zebrań, na którym podnoszono konieczność dalszej intensywnej akcji bojkotowej, pewien członek Stronnictwa Narodowego oświadczył, że poprzednio kupcy płacili "pikieciarzom", sami zaś "pikieciarze" rekrutowali się przeważnie z pośród biedniejszych członków Str.Nar., zarabiając w ten sposób na życie. Z chwilą ustania napływu datków od kupców, "pikieciarze" ci poszli szukać sobie innego zajęcia.-

Powiat łomżyński: W dniu 1 maja grupa członków Str.Nar., licząca około 200 osób, urządziła w Łomży kontrdemonstrację 1-majową przez odśpiewanie hymnu państwowego, hymnu "młodych" oraz wznoszenie okrzyków antyżydowskich. Policja, bez użycia siły, demonstrantów usunęła z placu.-

Dnia 22 maja odbył się w Łomży zjazd powiatowy Str.Nar. przy udziale około 1.000 osób. Sprawozdanie z tego zjazdu Urząd Wojewódzki przedłożył Min.Spraw Wewnętrznych dnia 27.V.b.r. za Nr.PN.I-1-b-23/38.-

Dnia 29 maja w Puchałach odbyło się poświęcenie proporca miejscowego obwodu Str.Nar. Uroczystość ta zgromadziła około 1.000 osób.-

Powiat ostrołęcki: Silne poruszenie w szeregach Str.Nar. na terenie pow.ostrołęckiego wywołała ucieczka z Ostrołęki wybitniejszego członka stronnictwa, Kurzątkowskiego, który dokonał oszustwa na szkodę mieszkańca Piotrkowa, Jarneckiego przy sprzedaży sklepu z farbami w Ostrołęce. Nadto zarzucają Kurzątkowskiemu przywłaszczenie składek członkowskich. Fakt ucieczki Kurzątkow

skiego wywołał silne re[illegible]ięki w łonie s[illegible]du powiatowego Str. Nar.-

Powiat wysoko-mazow. [illegible] Dnia 3 maja odbyło się w Wysokiem-Mazow. poświęcenie proporca Str.Nar. p[illegible] udziale około 350 osób. Po poświęceniu odbył się - mimo zakazu - przemarsz członków Str. Nar. przez miasto.-

Dnia 15 maja we wsi Piekuty Str.Nar.urządziło nielegalne zgromadzenie w szopie strażackiej przy udziale około 300 osób. Na zgromadzeniu tym przemawiał Alfons Surmacewicz, który krytykował Rząd, OZN, organizacje społeczne,jak Związek Strzelecki, Zw.Rezerw. i t.p.,oraz nawoływał do bojkotu żydów.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Nar. zgromadzeń i zebrań w maju b.r. - ilustruje poniższe zestawienie

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid
Augustowski	1	80		3	81	9-37	1	-
Białystok-M.	-	-		4	109	15-50	-	-
Białostocki	-	-		1	120		-	-
Bielski	-	-		6	275	13-100	-	-
Grodzieński	-	-		1	15		-	-
Łomżyński	1	1000		3	1150	16-1000	-	-
Ostrołęcki	-	-		2	128	8-120	-	-
Sokólski	-	-		3	26	6-10	-	-
Suwałk.	-	-		4	73	12-24	-	-
Szczuczyński	-	-		3	260	50-100	-	-
Wołkowyski	-	-		1	25		-	-
Wysoko-Mazow.	2	650	300-350	8	200	10-50	-	-
R a z e m :	4	1730	80-1000	39	2460	9-1000	1	-

3/ Stronnictwo Ludowe.

W okresie sprawozdawczym Str.Lud. na terenie województwa białostockiego najwięcej uwagi poświęciło sprawie zjazdu wojewódzkiego Str.Lud., który odbył się w Białymstoku w dniu 15 maja

60

b.r. oraz przygotowaniom do obchodu "Święta Ludowego". Kwestia "strajku chłopskiego" zeszła na plan drugi i na zebraniach nie była poruszana. Szczegółowe sprawozdanie ze Zjazdu Wojew. Str.Lud. zostało przedłożone M.S.Wewn.dn.19.V.1938 r.Nr.PN.I-1-c-12/38.-

Podkreślić należy oficjalny udział Str.Lud. w obchodzie 1-majowym w Suwałkach, gdzie w obchodzie tym wystąpiło 73 członków Str.Lud. ze sztandarem.-

Poszczególne przejawy działalności Str.Lud. w maju b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski: W osadzie Lipsk usiłowano na dwukrotnych zebraniach w dniach 22 i 29 maja b.r. utworzyć koło Str.Lud. Usiłowania te jednak spełzły na niczym.-

Powiat grodzieński: W łonie zarządu powiatowego Str.Lud. w Grodnie powstały tarcia na tle nieporozumień osobistych pomiędzy prezesem tego zarządu, Bronisławem Makarewiczem a sekretarzem Alfonsem Jarockim.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zebrań Str.Lud. w maju b.r. ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-		5	121	10-50	-	-
Białostocki	-	-		1	160		-	-
Grodzieński	-	-		1	13		-	-
Łomżyński	-	-		1	12		-	-
Suwalski	-	-		1	15		-	-
R a z e m :	-	-		9	321	10-160	-	-

4. Polska Partia Socjalistyczna.

Na pierwszy plan akcji PPS w maju wysuwa się obchód 1-majowy, który wykazał pewne osłabienie wpływów tej partii wśród warstwy robotniczej.

Zarzuty, postawione Tomaszowi Kapitułce przez Mikołaja Pietruczuka - o czym informowano w poprzednim sprawozdaniu miesięcznym - znalazły swój epilog w sprawie, jaka odbyła się w dniu 15 maja b.r. w Białymstoku. Rozprawę prowadził sekretarz techniczny CKW PPS - Karpiński przy udziale wiceprzewodniczącego CKZZ - Zdanowskiego i sekretarza generalnego Zw. Włókniarzy - Walczaka. Karpiński z punktu zaznaczył, że zarzuty, stawiane Kapitułce, uważa za absurdalne i że cała sprawa wynikła wskutek zawiści osobistych. Kapitułko, jak i wszyscy członkowie MKR i OKR, którzy brali udział w rozprawie, zaatakowali Pietruczuka, zarzucając mu brak patriotyzmu, popieranie Białorusinów i nielojalność wobec towarzyszy partyjnych. Przebieg rozprawy zrobił wrażenie, że oskarżonym jest nie Kapitułko, lecz Pietruczuk. Ostateczną decyzję w sprawie Kapitułki ma wydać CKW PPS.

O przebiegu obchodu 1-majowego Urząd Wojewódzki przedłożył Min. Spraw Wewn. specjalne sprawozdanie dn. 7.V.1938 r. za Nr. N. II-15-o-1/38.-

Ruch organizacyjny PPS CKW w maju b.r. przedstawiał się następująco:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	250		-	-	-	-	-
Biał.-stok-M.	1	2.000		-	-	-	-	-
Białostocki	4	1.520	150-540	-	-	-	-	-
Bielski	5	2.060	60-2000	-	-	-	-	-
Grodzieński	2	2.120	120-2000	-	-	-	-	-
Łomżyński	1	1.000		-	-	-	-	-
Ostrołęcki	1	30		-	-	-	-	-
Ostrowski	1	400		-	-	-	-	-
Suwalski	1	320		-	-	-	-	-
Wołkowyski	2	210	60-150	-	-	-	-	-
Prasło-Rad.	1	450		-	-	-	-	-
Ogółem	20	14.410	30-5000	-	-	-	-	-

61

C. RUCH WYZNANIOWY .

1/Wyznanie rzymskokatolickie .

W ostatnim dniu kwietnia przybył do Pietkowa, powiatu wysokomazowieckiego ks.biskup Łukomski, który dokonał w dniach 1 i 2 maja br.konsekracji kościołów w Pietkowie i Poświętnem. Ks.biskupa witała banderia konna, złożona z członków Str.Narodowego w mundurach.-

W dniach 7 i 8 maja br.odbył się w Łomży z całej diecezji zjazd delegatów Oddziałów Kat.Stow.Mł.Męskiej, na który przybyło 65 delegatów i 37 gości. Takiż zjazd delegatek Oddziałów Kat.Stow.Mł.Żeńskiej odbył się w Łomży w dniach 14 i 15 maja br.ze 106 delegatkami i 133 gośćmi.-

Z wizytą u ks.biskupa Łukomskiego przebywał w Łomży w dniach 7 i 8 maja br.gen.Józef Haller wraz z działaczami Zw.Hallerczyków i Stronn. Pracy. Z okazji przyjęcia gen.Hallera przez organizacje katolickie odbyła się w Domu Katolickim akademia, wieczorem zaś raut towarzyski.-

W dniu 22 maja br.ks.biskup Łukomski wyjechał z ks.prałatem Wądołowskim i ks.kan.Rydzewskim na kongres Eucharystyczny do Budapesztu, aby potem wziąć udział w pielgrzymce do Rzymu, gdzie złożyć miał Stolicy Apostolskiej sprawozdanie ze stanu diecezji i życia religijnego za ostatnie pięciolecie.-

W dniu 22 maja br.odbył się w Łomży w sali Domu Katolickiego zjazd powiatowy Str.Narodowego, w którym udział wzięli z duchowieństwa ks.Piotr Krysiak i ks.Antoni Kochański.-

Ks.Antoni Kochański jest głównym organizatorem obwodu Str. w Puchałach,pow.łomżyńskiego. Dokonał on poświęcenia proporca Str.Narodowego w Puchałach w dniu 29 maja br., miejscowy zaś proboszcz ks.

Tałandzewicz wygłosił okolicznościowe kazanie podczas tej uroczystości

W dniu 15 maja br.w Czyżewie,pow.wysoko-mazowieckiego i m.Wysoko Mazowieckiem Akcja Katolicka zorganizowała specjalne obchody. W Czyże poświęcenie sztandaru Kat.Stow.Kobiet i Mężów, w Wysokiem - "Dzień Sp łeczny".-

Trzecia rocznica zgonu Marszałka J.Piłsudskiego była w wojewódz twie obchodzona uroczyście z udziałem duchowieństwa.Powagę uroczystoś zakłócił biskup Łukomski, który zakazał dzwonienia w kościołach łomży skich w dniu 12 maja i nie zezwolił na udekorowanie flagami domów,będ cych własnością Kurii. Zapewne z tymi zarządzeniami zwróciło uwagę d ne zachowanie się ks.Pilarka Franciszka, który odprawił cichą Mszę ś bez egzekwii, mimo to, że w kościele stał katafalk, urządzony przez cowników Zarządu Gminy i funkcjonariuszów PP. Podniosłość nabożeństw zakłócały krzyki członków Kat.Stow.Mł., którym ks.Pilarek kazał grać siatkówkę na placu obok kościoła. Poza tym wikary chciał również w d tym urządzić sportowe strzelanie na strzelnicy.-

Fakty te oburzyły ludność. Ks.Pilarek znany jest ze swego wrog go ustosunkowania do Zw.Strzeleckiego i organizacji prorządowych.-

Poświęcenia sztandaru Związku Młodej Wsi w Grajewie nie chciał konać miejscowy proboszcz, wobec tego uroczystość ta odbyła się w d 29 maja w kościele w Łachowie.-

Ks.Duda-Dziewierz, proboszcz ze Strabli, przewodniczył w dniu maja br.na zebraniu działaczy Str.Narodowego powiatu bielskiego.-

W zebraniu nowoutworzonego oddziału Str.Narod.w winnej tegoż p wiatu wziął udział ks.Dymitrowicz, który dotychczas raczej sprzyjał obozowi prorządowemu, obecnie zaś zapisał się do Str.Narodowego.-

Ks.Madeliński Józef, proboszcz parafii w Perlejewie, powiatu skiego, zapowiedział walkę ze Związkiem Młodej Polski, którego czło grozi niedopuszczeniem do spowiedzi.-

./.

62

Ks.wikariusz Stanisław Miklaszewicz z Kadzidła, powiatu ostrołęckiego, jest uważany za moralnego sprawcę czynnych wystąpień antyżydowskich, które miały miejsce w Kadzidle w dniu 16 maja br., gdyż wzywał on z kazalnicy młodzież do pikietowania sklepów żydowskich i prześladowania Polaków, kupujących u żydów, co wyraziło się w końcu w formie gwałtów na mienie żydowskie w czasie jarmarku.-

Ks.wikariusz Witold Ostrowski wziął udział w zebraniu w dniu 26 maja br.członków Str.Narod.we wsi Marcinowicze, gm.Krzemienica, pow.wołkowyskiego i przemawiał na rzecz ruchu narodowego jako opartego o pierwiastek religijny.-

2/ Wyznanie prawosławne .

W dniu 3 maja br.odbyło się poświęcenie kamienia węgielnego nowej cerkwi prawosławnej w Grodnie ku uczczeniu XX rocznicy odzyskania Niepodległości. Poświęcenia dokonał ks.biskup Sawa.-

W dniu 5 maja br.na posiedzeniu Zarządu Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego w Grodnie wybrano Komitet Budowy tej cerkwi w następującym składzie: prezes - dziekan praw.O.K.III ks.A.Kalinowicz, wiceprezes - prefekt szkół średnich ks.B.Borysiewicz, skarbnik - pułk w st.sp.Gagman, sekretarz - W.Ambrożejczyk.- Protektorat nad Komitetem objął biskup Sawa.-

W dniu 2 maja br.na podwórzu ochronki Rosyjskiego Towarzystwa Dobroczynności w Grodnie odbyło się zebranie prawosławnych Rosjan, na którym wybrano delegację, która ma prosić władze o pozostawienie ks. Sahajdakowskiego w Grodnie.-

W dniu 5 maja br.podczas nauki z młodzieżą w soborze katedralnym ks.Borys Borysiewicz stał się przedmiotem napaści ze strony zwolenników ks.Sahajdakowskiego, którzy starali się przeszkodzić ks.Bo-

rysiewiczowi.-

Ks.Borysiewicz zapowiedział, że odtąd będzie prowadził naukę w kaplicy konsystorza Prawosławnego.-

Wiec Rosjan ze Stowarzyszeniem Polaków Prawosławnych w Grodnie znalazło echo w prasie polskiej. "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny" zamieścił w tej sprawie artykuł pt."Akcja społeczna nie może być prowadzona przez farbowanych lisów", w którym potępił działalność Polaków-Prawosławnych. Artykuł ten został skonfiskowany.-

Wśród duchowieństwa prawosławnego w powiecie wołkowyskim jest prowadzona akcja, zmierzająca do zorganizowania specjalnego obchodu rocznicy 950-lecia chrztu Białorusinów. Obchody te mają odbyć się jakoby 27 lipca br.-

3/ Sekty.

W okresie od 17 do 21 maja codziennie odbywały się w Wołkowysku nabożeństwa dla wyznawców sekty ewangelicznych chrześcijan baptystów i sympatyków przy dość dużej frekwencji.-

We wsi Reduty, gminy Orla w dniu 29 maja br.odbyło się zebranie religijne baptystów przy udziale 30 osób, a następnie chrzest nowych 18-tu członków sekty, dotąd prawosławnych.-

4/ Gminy Wyznaniowe Żydowskie.

W dniu 30 maja odbyły się w Wołkowysku wybory do Żydowskiej Gminy Wyznaniowej, przy czym na ogólną ilość uprawnionych do głosowania 1492 - głosowało 949 osób.-

Zgłoszonych było 7 list kandydatów, które uzyskały następujące wyniki:

63

lista Nr.1	- sjoniści rewizjoniści	-	1 mandat,
" " 2	- sjoniści ogólni	-	2 mandaty,
" " 3	- właściciele nieruchomości	-	bez mandatu,
" " 4	- Bund	-	3 mandaty,
" " 5	- Liga pomocy pracującym w Palestynie	-	1 mandat,
" " 6	- Ortodoksi	-	1 mandat,
" " 7	- Zjedn.blok rzemieśln.i Zw.Kupców	-	bez mandatu

Przebieg wyborów był spokojny.-

——oo0oo——

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/5/38.T.

Białystok, dn.9 czerwca 1938r.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.5/38 T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

C Z Ę Ś Ć II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Życie mniejszości narodowych nie obfitowało w moment godne bliższego omówienia.-

Niemcy wykazują pewną ruchliwość nadal tylko w Białymku.-

Organizacje żydowskie poza obchodami 1-majowymi, nie zupełnie nie uzewnętrzniły swej działalności.-

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i.

N e g a t y w n e.

2. R o s j a n i e.

Rozbiórka cerkwi prawosławnej w Grodnie, przeniesienie z Grodna ks. Sahajdakowskiego - rusyfikatora oraz skreślenie z budżetu m.Grodna subwencji dla Ros.T-wa Dobroczynności w Grodnie, wywołały duże niezadowolenie miejscowych Rosjan, co miejscowi działacze rosyjscy wykorzystują

kierunku szerzenia większego uświadomienia narodowego i werbowania członków do organizacyj rosyjskich.-

W dniu 8.V.b.r. oddział Ros.Stow.Młodzieży w Białymstoku zorganizował odczyt n.t."Obowiązki obywatela względem Państwa w czasie wojny", w którym prelegent nawoływał do zapisywania się na członków LOP?. Odczyt wygłosił Siedlarewicz Mikołaj, prezes oddz.Ros.Stow. Mł. w Grodnie. Po odczycie odbyło się przedstawienie. Obecnych około 200 osób.-

3. U k r a i ń c y .

W dniu 25.V.b.r. odbyło się zebranie członków i sympatyków U.K.C. w Białymstoku, poświęcone 12-ej rocznicy śmierci Atamana Petlury. Okolicznościowy referat wygłosił płk.Pysaniuk.-

Staraniem oddziału tejże organizacji w Białowieży, pow. bielskiego, odprawione zostało w dniu 29.V.b.r. w miejscowej cerkwi prawosławnej nabożeństwo żałobne za Marszałka J.Piłsudskiego i Atamana Petlurę, po czym w lokalu oddziału odbyła się akademia żałobna poświęcona Wodzom Narodu Polskiego i Ukraińskiego. Obecnych około 30 osób.-

Na walnym zebraniu członków oddziału U.K.C. w Hajnówce, pow. bielskiego, wybrano nowy zarząd w składzie następującym: Ponomarow Mikołaj - prezes, Symitrenko Grzegorz -wiceprezes, Reźnik Wasyl -sekretarz, Jankowy Mikołaj-skarbnik i Koreńczuk Mikołaj - członek.-

4. N i e m c y .

Pewną ruchliwość wykazują jedynie Niemcy w Białymstoku. W dniu 2.V.b.r. przybyli do Białegostoku przedstawiciele

le Zarządu Głównego Niem.Zw.Ludowego - Hofman i Fajfer, którzy tegoż dnia na zebraniu członków miejscowego oddziału, wymienionej organizacji nawoływali zebranych do zjednoczenia wszystkich Niemców w Białymstoku i okolicy, zalecając urządzenie w tym celu m.in. wycieczek do miejscowości gdzie istnieją już oddziały Niem.Zw.Ludowego, zabaw i zbiórek, na których można kultywować ducha niemieckiego przez pieśni i tańce niemieckie.-

W dniu następnym urządzono wycieczkę do Zwierzyńca, gdzie na cmentarzu wojskowym /założony przez Niemców w czasie okupacji/ oddano hołd poległym żołnierzom. Wieczorem Hofman i Fajfer uczyli w lokalu Związku pieśni i tańców niemieckich. Frekwencja około 60 osób.-

W dniu 15.V.b.r. staraniem tegoż oddziału Niem.Zw.Lud. urządzono obchód "Dnia Matki", na który złożyły się referat i deklamacje. Prelegentka, Kitznerówna Gertruda, wskazywała na konieczność wychowywania dzieci w duchu czysto niemieckim, by uniknąć w ten sposób polonizacji oraz wzywała do niezawierania małżeństw mieszanych, co przyczynia się do wynarodawiania dzieci.-

Z ramienia białostockiego oddziału wyjeżdżali na dzień 15.V.b.r. do Łodzi na zjazd delegatów Niem.Zw.Ludowego - Krauz Adolf i Irgang Willi. Po powrocie złożyli oni sprawozdanie z przebiegu zjazdu, oraz omówili sprawę wyjazdu dzieci na kolonie letnie. Na kolonie do Niemiec ma wyjechać około 35 dzieci, zaś w Poznańskie około 100 dzieci.-

5. L i t w i n i .

N e g a t y w n e .-

65

6. Żydzi.

Udział żydów w obchodzie 1-majowym przedstawiono w specjalnym sprawozdaniu z dnia 7.V.b.r. Nr.PN.II.15-c-1/38.-

Poza tym życie mniejszości żydowskiej nie obfitowało w momenty zasługujące na bliższe omówienie.-

Życie polityczne. W dniach 27 i 28.V.b.r. odbyła się w Wysokiem-Mazow. konferencja delegatów organizacji Sjonistów Ogólnych z Wysokiego-Maz. Ostrowi-Mazow., Białegostoku, Sokół i Warszawy. Na program złożyły się sprawozdania delegatów z działalności organizacji w poszczególnych miejscowościach oraz referat delegata z Warszawy Felda Szmaja n.t."Aktualne problemy w organizacji".Następnie Feld miał wygłosić publicznie odczyt n.t."Obecna sytuacja w Palestynie", do czego nie dopuścili sjoniści-rewizjoniści, zakłócając spokój, wobec czego odczyt został rozwiązany. Obecnych około 200 osób.-

Na tle ustawicznych tarć pomiędzy sjonistami ogólnymi a sjonistami-rewizjonistami w Wysokiem-Mazow. rozpadł się miejscowy oddział Zw.Rzemieślników Żydów, będący pod wpływami sjon.ogólnych, a na jego miejsce powstał oddział Centrali Rzemiosła i Drobnego Przemysłu Żydowskiego, grupujący sjonistów-rewizjonistów.-

Agudas Izrael w Łomży przystąpił w maju b.r. do wydawania miesięcznika p.t. "Łomzer Cajtung".-

Poza obchodem 1-majowym ruchliwość poszczególnych organizacyj politycznych przedstawiała się następująco:

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość.	Jedn. organizacyjne	zlikw
Sjoniści Ogólni	-	-	4	750	150-200	-	-
Poalej Sjon Praw.	-	-	1	80		-	-
Bund	-	-	3	220	40-120	-	-

Życie gospodarcze. Żydowski Bank Ludowy w Grodnie, silna instytucja finansowa, posiadając wolne kapitały w sumie około 300.000 zł. zamierza przyjść z pomocą żydowskiemu rzemiosłu, drobnemu handlowi i przemysłowi przez zorganizowanie przy Banku instytucji kredytu bezprocentowego, gdyż statut Banku nie zezwala na udzielanie tego rodzaju kredytów.

Ruchliwość poszczególnych organizacji młodzieżowych, kulturalno-oświatowych i innych, ilustruje poniższe zestawienie:

Nazwa organizacji	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedstaw. i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość.	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw.
Hechaluc Pionier	-	1	1	148	68 - 80	-	-
Haszomer Hacair	-	1	-	30		-	-
Brith Trumpeldor	-		1	100		-	-
Kultur Liga	-	-	1	80		-	-
WIZO	-	-	1	100		-	-
Tarbuth	1	-	2	170	50 - 60	-	-
Jabne	1	1	-	70		-	-
Szul-Kult	-	1	-	60		-	-
Ż.Kl.Sport."Szomryja"	-	1	-	45		-	-
Zjedn.Szkół Żyd.	-	-	1	130		-	-
Linas Hacedek	-	-	1	120		-	-
Bet am Sjon	-	-	1	140		-	-
Tow.Ochrony Zdrowia ludn.żyd./TOZ/	-	-	1	150		-	-
Zw.Żydów Ochotników walk o Niepodległość	-	-	1	50		-	-
Ogólny Żyd.Zw.Robótn. "Bund"	-	1	1	230	50 -180	-	-

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PN.43/6/38 T.

Białystok, dn. 8. lipca 1938r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.6 za m-c czerwiec 1938r.

Nr.ewid. 23 66

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

ZANOTOWANO
29.VII 38 Kat.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr.ewid.

1, 2, 3, 4

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.4/38.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D.O.K. II
Dnia 25 LIP 1938 19 r.
Załączników
Nr 6528
Przydział

ZA WOJEWODĘ
Walicki
/Leon Walicki/
Kierownik Oddziału
polityczno--narodowościowego.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publicznego	Nr. 5	- 1	egz
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	- 1	"
" " Poleski:	" 7	- 1	"
" " Nowogródzki	" 8	- 1	"
" " Warszawski	" 9	- 1	"
" " Lubelski	" 10	- 1	"
" " Ł ó d z k i	" 11	- 1	"
" " Tarnopolski	" 12	- 1	"
" " Stanisławowski	" 13	- 1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 14	- 1	"
" " " " w Warszawie	" 15	- 1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	- 1	"
" " " " w Grodnie	" 17	- 1	"
" " " " w Łomży	" 18	- 1	"
" " Wydz.Zam.Sądu Okr.w Suwałkach	" 19	- 1	"
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Głównego w Wilnie	" 20	- 1	"
Samodzielny Referat Informacyjny D.O.K.III.w Grodnie	" 21-22	- 2	"
" " " " IX.w Brześciu n/B.	" 23	- 1	"
" " " " I w Warszawie	" 24	- 1	"
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	- 1	"
Panowie Starostowie Powiatowi województwa Białostockiego	" 26-37	-12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	- 1	"
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	- 1	"
" Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	- 1	"
A r c h i w u m	" 41-43	- 3	"
	Odbito	- 43	egz

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PN.43/6/38.T.

Białystok, dnia 9 lipca 1938r.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.6/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno- politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. POLSKIE ŻYCIE POLITYCZNE

A. SYTUACJA OGÓLNA .

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza .

Brak w ciągu czerwca b.r. poważniejszych wydarzeń politycznych w skali ogólno-państwowej, oraz przypadający czas urlopowy w tym miesiącu - złożyły się na to, że okres sprawozdawczy upłynął całkiem spokojnie. W ogólnych nastrojach ludności nie zaobserwowano żadnych bardziej charakterystycznych momentów. W działalności organizacyjnej, jak i propagandowej poszczególnych ugrupowań politycznych dawał się odczuwać całkiem widoczny spadek. Do przejawów bardziej ciekawych i charakterystycznych, występujących ostatnio coraz jaskrawiej w życiu prawie wszystkich polskich partii politycznych - zaliczyć trzeba wzajemne antagonizmy i spory personalne wśród wybitniejszych działaczy terenowych. Oczywiście, że odbija się to bardzo ujemnie na prężności i wynikach pracy poszczególnych stronnictw. Spory personalne w łonie PPS-ÓW, oraz w łonie Str.Nar.obserwowane na terenie miasta Białegostoku mają charakter czysto osobisty i są wynikiem wzajemnych antagonizmów istniejących między poszczególnymi działaczami tych partii. Na terenie grodna natomiast stwierdzono

poważne rozdźwięki w łonie Str.Ludowego na tle ściślejszej współpracy Str.Lud. z PPS. przeciw której występuje Makarewicz, prezes zarządu pow. Str.Lud. Istnieją tam również poważne dysonanse i tarcia między sekretarzem Str.Narodowego Balsewiczem, a prezesem Daniłowiczem, które doprowadziły chwilowo do całkowitego niemal zastoju działalności Str.Nar. na terenie Grodna.-

W przeciwieństwie do przedstawionych przejawów cechujących ostatnio życie ugrupowań opozycyjnych na terenie województwa - stosunki wewnętrzne i działalność O.Z.N. w ciągu czerwca b.r. uległy pewnej poprawie.

Zasługuje tu na zaznaczenie przede wszystkim bardzo ożywiona działalność O.Z.N. na odcinku robotniczym w Grodnie, która już w najbliższej przyszłości może tam przynieść poważne wzmocnienie stanu posiadania O.Z.N. Na zaznaczenie zasługuje również ożywienie działalności "Związku Młodej Polski" i co najważniejsze, to swego rodzaju konsolidacja rady okręgowej, która dotychczas nie była dostatecznie zgranym organem. Na tę konsolidację, jak i na ożywienie działalności rady okręgowej O.Z.N. wpłynęło w dużym stopniu powołanie "Wojewódzkiej Komijii Współpracy legionowo-powiatowej". Związek Legionistów i P.O.W. powołując bowiem wyżej wspomnianą Komisję główna dla podparcia prac O.Z.N. na obszarze województwa białostockiego, stwierdziły równocześnie, iż dotychczasowe posunięcie, jak i całokształt działalności O.Z.N. pozostawiają wiele do życzenia. To też rada okręgowa urażona tym stwierdzeniem w swych ambicjach stara się obecnie podciągnąć.-

Stronnictwo Narodowe kładło największy nacisk w okresie sprawozdawczym na odpowiednie przygotowanie swych członków do zbliżających się wyborów samorządowych. Witold Stanisz-

kis jeden z czołowych działaczy stronnictwa w b.okręgu łomżyńskim, bawiąc dnia 14.VI.b.r. w Łomży odbył poufną konferencję z kierownikami obwodów, którym zalecał, by w pracy obecnej kładziono główny nacisk na opanowywanie organizacyj gospodarczych i rolniczych, co jedynie zapewnić może zwycięstwo Stron.Narod. w wyborach.-

Akcja antyżydowska, a zwłaszcza "pikietowanie" znacznie osłabło. Wśród wybitniejszych członków Str.Nar. w najbardziej pod tym względem zaangażowanym powiecie wysoko-mazow. panuje n.p. przekonanie, że Str.Nar. z chwilą gdy żydzi wywędrowali już z wiosek - spełniło swe zadanie i osiągnęło cel. Obecnie, agitatorzy terenowi uważając za najważniejsze wpajanie w masy nienawiść do obecnego Rządu i nawołują do bagatelizowania istniejących przepisów i ustaw. Charakterystycznym pod tym względem może być zwoływanie zgromadzeń publicznych, mimo zakazu władz /w Puchałach,pow.łomżyński i w Nurze, pow.ostrowski/. To niebezpieczne anarchizowanie ludności budzić musi tym większą troskę, że warcholskie poczynania uchodzą różnym agitatorom prawie bezkarnie, gdyż dość wysokie kary wymierzane im przez władze administracyjne są prawie z reguły bardzo wydatnie zmniejszane przez instancje odwoławcze.-

W działalności Str.Lud., jak i PPS. w ciągu czerwca b. r. bardziej ciekawszych momentów nie zaobserwowano. Obchody "Święta Ludowego" o przebiegu których przedłożono Ministerstwu specjalne sprawozdanie - wypadły na ogół dość blado. W chwili obecnej najpoważniejszą troską zarządu wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku, zdaje się być dążenie do oczyszczenia komórek terenowych z nalotu elementu komunistycznego i komunizującego, który z napływem członków pochodzenia bia-

68

łoruskiego wtargnęły dość licznie do stronnictwa. W sprawie tej zgłaszał się nawet do Urzędu Wojewódzkiego W. Praga I. Wiceprezes Zarządu Wojew. Str. Lud. z prośbą o pomoc, względnie współpracę władz administracyjnych w tym kierunku.-

Sytuacja gospodarcza - kształtowała się na ogół dość pomyślnie, zwłaszcza, jeżeli chodziło o odcinek bezrobocia. W czerwcu przypadał bowiem, jak zwykle okres największego nasilenia robót publicznych, a głównie ziemnych. Wielu bezrobotnych/murarzy, malarzy i stolarzy/ znalazło zajęcie w związku z realizowaniem akcji nad podniesieniem wyglądu miast i osiedli.-

Sytuacja w przemyśle włókienniczym nie odbiegała prawie w niczym od sytuacji z maja i kształtowała się na ogół pomyślnie, czego choćby dowodem uruchomienie drugich zmian przez szereg fabryk.-

Wśród rolników dawało się odczuwać optymistyczne nastroje, gdyż zbiory tegoroczne zapowiadają się dobrze.-

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Polska prasa białostocka ograniczyła się w okresie sprawozdawczym do umieszczania na swych łamach miejscowej kroniki i do wzajemnej polemiki pomiędzy organami, reprezentującymi różne kierunki polityczne. Polemika ta o zabarwieniu przeważnie osobistym i lokalnym toczyła się głównie pomiędzy "Echem Białostocki", uchodzącym za organ O.Z.N. a "Robotnikiem Białostockim", reprezentującym PPS. Zagadnień jednak o szerszym znaczeniu prasa ta nie poruszała.-

Prasa grodzieńska przywiązywała wielką wagę do uregulowania stosunków z Litwą i podkreślała możliwe korzyści jakie mogą płynąć dla Grodzieńszczyzny z nawiązania stosunków handlowych z Litwą.-

Prasa żydowska, którą w okresie sprawozdawczym [illegible] daleko posunięty umiar, omawiała sprawy żydowskie [illegible]

2/ Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .

4/ Konfiskaty prasowe:

N e g a t y w n e .

- - - o o o - - -

H.P.

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY .

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego .

Akcja O.Z.N.w okresie sprawozdawczym była bardziej ożywiona, niż w miesiącach poprzednich. W czerwcu prowadzono akcję organizacyjną wewnętrzną oraz na odcinku robotniczym i młodzieżowym.-

Przejawy działalności O.Z.N.w czerwcu przedstawiały się następująco:

powiat augustowski: Dnia 19 czerwca br.na zebraniu sympatyków O.Z.N.w Augustowie wybrano Radę Obwodową, oraz przewodniczącego sektoru miejskiego. Do Rady Obwodowej weszli: Franciszek Purwin, Wiktor Wegner, Michał Piaskowski, Jan Rzączyński, Edmund Karecki, Zygmunt Warakomski, Hipolit Milanowski, Michał Stodolnik i Czesław Niemirycz. Przewodniczącym sektoru miejskiego został Franciszek Purwin. Obecnych na zebraniu było 25 osób.-

Miasto Białystok: Dnia 25 czerwca br.pod auspicjami O.Z.N.odbył się w Białymstoku Kongres Rzemiosła Chrześcijańskiego, mający za zadanie skonsolidowanie rzemiosła polskiego, który wypadł okazale i imponująco.-

powiat grodzieński: Dnia 19 czerwca br.w Teatrze Miejskim w Grodnie odbyło się zebranie informacyjne O.Z.N.i Służby Młodych. Obecnych na zebraniu było około 100 osób. Przemawiali: Jan Walicki, Dyrektor Państw.Monopolu Tytoniowego w Grodnie i Bruno Hlebowicz. Obaj mówcy podkreślali doniosłą rolę, jaką w obecnych trudnych warunkach politycznych i gospodarczych odegrać musi Służba Młodych O.Z.N.-

powiat łomżyński: Dnia 2 czerwca br.odbyła się w Łomży konferencja O.Z.N.przy udziale senatora Terlikowskiego i kierownika sekretariatu Rady Okręgowej z Białegostoku, inż.Lipskiego. Na konferencji

./.

tej postanowiono stworzyć wspólne prezydium dla m.Łomży i powiatu łomżyńskiego, a to z uwagi na trudność utworzenia dwóch odrębnych zarządów z powodu braku odpowiednich ludzi. W wyniku obrad, na przewodniczącego wspólnego prezydium powołano emer.inspektora szkolnego, Wojciecha Marszałka, oraz dwóch wiceprzewodniczących: dla odcinka wiejskiego - Stanisława Sleszyńskiego i dla m.Łomży - dyrektora Henryka Namysłowskiego.-

powiat wołkowyski: Dnia 16 czerwca br.odbyło się w Wołkowysku zebranie oddziału Polskiego Związku Zawodowego Robotników Budowlanych przy udziale około 70 osób. Na zebraniu tym prezes oddziału, Koźewnikow, złożył sprawozdanie z pierwszego walnego zjazdu delegatów Z.P.Z.Z.w Warszawie, a następnie sekretarz okręgowy Z.P.Z.Z.z Białegostoku, Sroczyński wygłosił referat na temat: "Zjednoczenie Polskich Związków Zawodowych i znaczenie O.Z.N.".-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N.w czerwcu br zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	1	25	-	-	-
Grodzieński	-	-	-	1	100	-	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	16	-	-	-
Wołkowyski	-	-	-	1	70	-	-	-
Ogółem	-	-	-	4	211	-	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe .

Działalność Stronnictwa Narodowego, podobnie jak i w poprzednim okresie, była słaba. Złożyło się na to szereg powodów. A więc przede

./.

wszystkim okres intensywnych robót polnych, którymi ludność wsi jest zaabsorbowana. Dalej, niesnaski pomiędzy przywódcami stronnictwa. Nie małą rolę w akcji Str.Narod.odgrywa również brak funduszów, które napływają coraz słabiej.-

Działalność Str.Narod.w okresie sprawozdawczym w szczegółach przedstawiała się następująco:

powiat augustowski: W dniach od 30 maja do 3 czerwca br.w osadzie Raczki odbywał się kurs dla kierowników i sekretarzy kół Str.Nar Na kurs uczęszczało 8 członków Str.Narod.z pow.augustowskiego i suwalskiego. Instruktorem kursu był Edmund Kuczys z Białegostoku. Wykładano na kursie sprawy organizacyjne oraz bojkotu handlu żydowskiego.-

Dnia 29 czerwca br.odbyło się w Augustowie poświęcenie proporca miejscowego zarządu pow.Str.Narod., połączone ze zgromadzeniem publicznym. Przemawiali na zgromadzeniu: Kazimierz Gapski - delegat zarządu pow.Str.Narod.z Grajewa, Sylwester Dryll - delegat zarz.okr. z Białegostoku i Belke - delegat Str.Nar.z Warszawy. Mówcy ci podkreślali niebezpieczeństwo żydo-komuny, zaznaczyli, że obecny Rząd nadal obywatelstwo polskie 600 tys.żydom, przybyłym z Niemiec, oraz nawoływali do jednoczenia się pod sztandarami Str.Nar. Obecnych na zgromadzeniu było około 300 osób.-

Białystok-miasto: Po bardzo osłabionej działalności w maju br., czerwiec zaznaczył się pewną ruchliwością w akcji Str.Narod.na terenie Białegostoku. Sekretariat stronnictwa przeniesiono do nowego lokalu przy ul.Pierackiego 28. Odbyło się tam kilka świetlicowych zebrań członkowskich, na których omawiano sprawy organizacyjne.-

Str.Narod.w Białymstoku dotkliwie odczuwa brak funduszów. Jakkolwiek na liście członków figuruje w Białymstoku przeszło 1.100 osób składki jednak płaci zaledwie około 100 osób, wobec czego wpływy pieniężne są b.nikłe. By zaradzić temu, kierownictwo Str.Narod.w Białym-

./.

stoku poleciło nowoprzyjętym członkom, rekrutującym się z tegorocznych maturzystów, obejść wszystkich opieszałych członków i wezwać ich do pracy i ofiar na rzecz Str.Narod. Fermenty u"góry" Str.Nar.w Białymstoku trwają w dalszym ciągu na tle osobistych nieporozumień oraz wzajemnego podejrzewania się o pozostawanie na usługach organów bezpieczeństwa.-

powiat białostocki: Dnia 29 czerwca br.w os.Zabłudów urządzono wiec przy udziale około 400 osób. Przemawiali na wiecu Witold Bućkowski - sekretarz zarządu wojew.Str.Narod.w Białymstoku i Bernard Wojda. Bućkowski omawiał kwestię żydowską, podkreślając, iż żydzi są wrogami Polski i że się trzeba ich jaknajprędzej pozbyć, by dać możność pracy rzeszom Polaków, którzy pracy tej zmuszeni są poszukiwać na obczyźnie. Wojda w przemówieniu swym scharakteryzował program Str. Narodowego.-

powiat bielski: Dnia 19 czerwca br.z inicjatywy ks.Józefa Madalińskiego, proboszcza w Perlejewie, odbyło się w domu parafialnym organizacyjne zgromadzenie publiczne przy udziale około 300 osób.Przemawiał Sylwester Dryll z Białegostoku, oświetlając kwestię żydowską, oraz pomawiając Rząd i O.Z.N.o fałszywą grę i popieranie interesów żydowskich.-

powiat grodzieński: Dnia 13 czerwca br.odbyło się w Grodnie zebranie zarządu powiatowego oraz członków Str.Narod.przy udziale około 200 osób. Przemówienia na tym zebraniu wygłosili: Witold Bućkowski - sekr.zarz.wojew.Str.Narod.w Białymstoku i Jan Balsewicz - sekretarz zarz.pow.Str.Narod.w Grodnie. Obaj mówcy poddali krytyce działalność O.Z.N.i stwierdzili, że po upadku dawnego "BBWR" na czoło życia politycznego w Polsce wysunął się zdecydowanie lewicowy front ludowy.Nadto mówcy podkreślali konieczność walki ekonomicznej z żydami w imię gospodarczej potęgi Polski Narodowej.-

./.

71

powiat łomżyński: W dniach 26 i 27 czerwca br.odbył się w Puchałach dwudniowy kurs dla kierowników kół Str.Narod. Na kurs w pierwszym dniu uczęszczało 12 osób, a w drugim dniu - 14 osób. Kurs przeprowadził delegat zarządu okr.Str.Narod.w Warszawie, Jan Dziżyński.-

powiat ostrowski: Dnia 26 czerwca br.zarząd pow.Str.Narod.w Ostrowi-Mazowieckiej - mimo zakazu Starostwa - urządził w os.Nur zgromadzenie publiczne z okazji poświęcenia proporca miejscowego obwodu Str.Narod. - sprawozdanie z przebiegu tego zgromadzenia Urząd Wojewódzki przedłożył Min.Spr.Wewn.dnia 4 lipca br.za Nr PN.I-1-b-31/38.-

powiat sokólski: Dnia 13 czerwca 1938r.na plebanii w Dąbrowie odbyło się zebranie członków Str.Narod.przy udziale około 150 osób. Przemawiali: wspomniany wyżej Witold Bućkowski i Jan Balcewicz. Obaj mówcy zarzucali Rządowi sprzyjanie żydom i gnębienie ruchu narodowego.

powiat suwalski: Dnia 18 czerwca 1938 roku z inicjatywy Stowarzyszenia Kupców i Rzemieślników Chrześcijan odbył się w Suwałkach wiec, poświęcony propagandzie kupiectwa i rzemiosła polskiego. W wiecu tym wzięło czynny udział Str.Narod., wysyłając 24 umundurowanych członków z 2 proporcami.-

powiat wysoko-mazowiecki: Dnia 4 czerwca 1938r.odbyła się w Wysokiem-Mazow.odprawa kierowników obwodów i kół Str.Narod.przy udziale 22 osób. Na odprawie tej wygłosił przemówienie delegat Str.Narod.z Warszawy, podkreślając, że w Warszawie działacze Str.Narod.poważnie zastanawiają się nad tym, kiedy należy objąć władzę w Państwie.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Narod.zgromadzeń i zebrań w czerwcu - ilustruje poniższe zestawienie:

./.

71

powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja		nowe	zlikwidow.
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
augustowski	1	300	-	1	8	-	-	-
Białystok-M.	-	-	-	5	200	35-50	-	-
białostocki	1	400	-	-	-	-	-	-
bielski	1	300	-	1	60	-	-	-
grodzieński	-	-	-	1	200	-	-	-
łomżyński	-	-	-	1	160	14-60	-	-
ostrołęcki	-	-	-	1	15	-	-	-
ostrowski	1	1160	-	1	50	-	-	-
sokólski	-	-	-	2	250	100-150	-	-
szczuczyński	-	-	-	4	90	15-30	-	-
wysoko-mazow.	-	-	-	4	115	6-50	-	-
Ogółem	4	2160	300-1160	25	1148	8-200	-	-

3/ Stronnictwo Ludowe .

Najważniejszym momentem w akcji Str.Lud.w okresie sprawozdawczym było urządzenie obchodów "Święta Ludowego". Mimo usilnych starań i zabiegów, obchody tego "święta" wypadły blado, przy naogół słabym zainteresowaniu ludności. Jak nieznaczne było zainteresowanie ludności omawianymi obchodami świadczy fakt, że z projektowanej ogólnej liczby 8 obchodów odbyło się tylko 6, pozostałe zaś dwa - w os.Roś, pow.wołkowyskiego i w Siemiatyczach, pow.bielskiego - nie doszły do skutku wobec bardzo nikłej frekwencji. Obchody "Święta Ludowego" odbyły się w 1/w Sopoćkiniach,pow.augustowskiego, 2/w Krypnie pow.białostockiego, 3/w Bielsku-Podlaskim, 4/w Łomży, 5/w Zbójnej, pow.ostrołęckiego i 6/w Suwałkach. Szczegółowe sprawozdanie z prze-

biegu obchodów "Święta Ludowego" przedłożono Min.Spraw Wewn.dnia 13 czerwca 1938 roku za Nr.PN.I-1-c-13/38.-

Poza tym akcja Str.Ludowego była bardzo słaba. Odczuwał się znacznie brak funduszów, gdyż składki członkowskie napływają niewspółmiernie mało. Wobec braku funduszów zaistniał zamiar zlikwidowania sekretariatu powiatowego Str.Lud.na terenie województwa - w Suwałkach, t.j.w powiecie, gdzie wpływy Str.Lud.są najsilniejsze.-

Poszczególne fazy działalności Str.Lud., prócz obchodów "Święta Ludowego", o których przebiegu przedłożono specjalne sprawozdanie, przedstawiały się w czerwcu następująco:

powiat augustowski: Dnia 12 czerwca br.w os.Raczki odbyło się zgromadzenie publiczne Str.Lud.przy udziale około 150 osób. Przemawiali: Antoni Trochim i Piotr Trochym - kierownik sekretariatu zarządu pow.Str.Lud.w Suwałkach. Mówcy ci szczególnie ostro krytykowali Str.Narod.oraz wzywali do organizowania się pod sztandarami Str. Lud., dając przy tym wyraz nadziei, że stronnictwo to musi wkrótce dojść do władzy w Państwie, gdyż reprezentuje sobą 75% ludności.-

powiat suwalski: Na zebraniu członków Str.Lud.w dniu 26 czerwca 1938r.w Suwałkach postanowiono nawiązać ścisły kontakt z wyższymi komórkami organizacyjnymi stronnictwa i w tym celu wybrano 5 stałych delegatów.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud.w czerwcu zgromadzeń i zebrań - prócz obchodów "Święta Ludowego" - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organ.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
augustowski	1	150	-	4	85	15-25	-	-
suwalski	-	-	-	1	40	-	-	-
Ogółem	1	150	-	5	125	15-40	-	-

Zestawienie obchodów "Święta Ludowego

Miescowość	powiat	Frekwencja	Uwagi
Sopoćkinie	augustowski	2500	
Krypno	białostocki	350	
Bielsk-Podlaski	bielski	100	
Łomża	łomżyński	450	
Zbójna	ostrołęcki	100	
Suwałki	suwalski	350	
Ogółem		3.850	

4. Polska Partia Socjalistyczna

Działalność PPS.w okresie sprawozdawczym była prawie że niewidoczna. Ograniczono się bowiem w czerwcu do dwóch zebrań w Białymstoku, gdzie omawiano sprawy organizacyjne, oraz do jednego zebrania w Grodnie, na którym omawiano sprawę urządzenia w dniu 26 czerwca br. wiecu w teatrze Miejskim. Wiec ten jednak nie doszedł do skutku wobec braku funduszów na jego urządzenie.-

O ilości zebrań, odbytych przez PPS.w czerwcu br.i frekwencji na nich - ilustruje przytoczone niżej zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
białostocki	-	-	-	2	21	5-16	-	-
grodzieński	-	-	-	1	23	-	-	-
Ogółem	-	-	-	3	44	5-23	1	-

73

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

Dnia 8.VI.b.r. ks. Kochański z Puchał, pow.łomżyńskiego, ukarany został orzeczeniem karno-administracyjnym na 1.000 zł. grzywny za zorganizowanie nielegalnego zgromadzenia Str.Nar. w Puchałach.-

Dnia 21.VI. powrócił do Łomży z Rzymu biskup Łukomski, witany owacyjnie przez organizacje katolickie ze sztandarami i licznie zebranych wiernych.-

2/ Wyznanie prawosławne.

W związku z akcją elementu rosyjskiego za pozostawieniem w Grodnie ks. Sahajdakowskiego, przeprowadzono w soborze katedralnym w tym mieście demonstracyjną zbiórkę pieniędzy na rzecz ks. Sahajdakowskiego. Zbiórka taka ma być prowadzona również na terenie powiatu grodzieńskiego. Do dnia 22.VI. 1938 roku zebrano ogółem około 1.000 zł.

W okresie od dnia 1 do 15 czerwca b.r. prawosławny biskup grodzieński, ks. Sawa, dokonywał wizytacji kanonicznej wszystkich parafii prawosławnych w obrębie pow.wołkowyskiego. Wizytacje te odbyły się w atmosferze bez zakłócenia spokoju i przy dużej frekwencji wiernych. Jedynie w czasie wizytacji cerkwi w Starym-Lewkowie, gm.Tarnopol zaszedł wypadek zakłócenia spokoju na podłożu roboty wywrotowej. Sprawców awantury pociągnięto do odpowiedzialności.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Dnia 26.VI. Paprosi-Dużej, gm.Jasienica, pow.ostrowskie

go, odbył się obchód 100-ej rocznicy założenia parafii ewangielicko-augsburskiej.-

Obchód ten zgromadził około 2.000 Niemców, zamieszkałych na terenie powiatów ostrowskiego, łomżyńskiego i węgrowskiego. Na program uroczystości złożyło się nabożeństwo, odprawione przez superintendenta Burschego z Warszawy, w czasie którego okolicznościowe przemówienie wygłosił w języku niemieckim miejscowy pastor Rudolf Kersten. Superintendent Bursche wygłosił następnie przemówienie po polsku, wspominając o kolonizacji Niemców w Polsce. W godzinach popołudniowych tego samego dnia odprawiono nabożeństwo na cmentarzu. Podczas tego nabożeństwa wygłoszono szereg przemówień na temat wzajemnego wspierania się i utrzymywania łączności z "Vaterlendem" .-

4/ Sekty.

W dniach 19-21 czerwca b.r. w Zelwie, pow.wołkowyskiego, odbył się ogólnopolski zjazd delegatów sekty ewangelicznych chrześcijan baptystów przy udziale 20 kaznodziejów, oraz około 200 sekciarzy. Kaznodzieje przybyli z Warszawy, Łodzi, Brześcia n/Bugiem, Wilna , Lidy i innych miast Polski. Na program zjazdu złożyły się nabożeństwa, deklamacje, śpiewy religijne i referaty o treści religijnej. Nadto każdy delegat zdał sprawozdanie z działalności swego zboru.-

Jako objaw charakterystyczny, należy podkreślić żądanie delegata Wiśniewskiego z Warszawy, aby nabożeństwa baptystów w Polsce odbywały się wyłącznie w języku polskim.-

Przebieg zjazdu był spokojny.-

- - - o o o - - -

74

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PN.43/6/38.T.

TAJNE !

Białystok, dnia 9 lipca 1938r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.6/38 T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II. MNIEJSZOŚCI NARODOWE.

A. Część ogólna.

Z pośród mniejszości narodowych najżywszą działalność przejawiali Żydzi. Zainteresowania ich szły przede wszystkim w kierunku walki z antysemityzmem, w której np. w Grodnie walnie dopomagał organ PPS."Ilustrowany Dziennik Ludowy", ostatnie zaś dni czerwca minęły pod znakiem wzburzenia z powodu wyroku śmierci, wydanego przez władze angielskie w Palestynie na członka "Bejtaru" Szlomę Ben Josefa.-

Wśród mniejszości litewskiej w pow.grodzieńskim dominują obecnie nastroje wyczekiwania, czy normalizacja stosunków polsko-litewskich przyniesie tolerancję władz polskich w zakresie akcji kulturalno-oświatowej. W związku z tym dostrzeżono w terenie ruchy Litwinów, których celem jest ożywienie tej akcji.-

Z życia innych mniejszości narodowych w okresie sprawozdawczym zasługuje na zaznaczenie akcja Rosjan na terenie Grodna prowadzona przeciw polonizacji cerkwi prawosławnej a mówiąc ściślej przeciw Stowarzyszeniu Polaków Wyznania Prawosławnego, oraz wysiłki różnych organizacyj niemieckich, idące w kierunku uaktywnienia politycznego, elementu niemieckiego.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Negatywne.

2. Rosjanie.

W Grodnie Rosjanie nadal byli zaabsorbowani sprawą przeniesienia ks. Sachajdakowskiego. Przeniesienie to traktowane jest jako jeden z objawów polonizacyjnej działalności władz. W konsekwencji ujmowania sprawy pod tym kątem widzenia, między mniejszością rosyjską a biskupem Sawą zarysował się ostry konflikt i biskup teraz uważany jest przez grupę szowinistów rosyjskich za człowieka wysługującego się polskiej racji stanu.-

Grupa ta zarzuca biskupowi Sawie, że jest zdrajcą sprawy rosyjskiej, bo zgodził się na rozbiórkę cerkwi prawosławnej, nie reagował z powodu wstrzymania subsydium dla rosyjskiej ochronki, oraz jawnie popierał działalność stowarzyszenia "Dom Polaków Wyznania Prawosławnego", "będącego narzędziem walki" władz państwowych z mniejszością rosyjską.-

3. Ukraińcy.

Dnia 5 czerwca 1938 r. w Augustowie odbyło się zebranie Związku Kozaków, im. atamana Nazarowa. Na zebraniu wygłosił przemówienie Safanow Fieoktyst, który podkreślił, że w Związku Kozaków nastąpiła dezorganizacja, a przyczyna tkwi w tym, że są jednostki, które usiłują wszelkimi sposobami rozbić Związek. Safanow nawoływał do popierania organizacji, gdyż tylko silny związek będzie w stanie bronić swych praw.-

Po przemówieniu Safanowa dokonano wyboru zarządu Zw. Koz. w Augustowie w następującym składzie:

prezes - Safanow Fieoktyst
sekretarz i skarbnik - Pastuchow Stefan.

Na zebraniu było obecnych 7 osób.-

75

4. N i e m c y .

Dnia 11.VI.1938 r. do Białegostoku przyjechali: Wolf Ludwik prezes Zarządu Niemieckiego Związku Ludowego, Nippe Eugeniusz i Fajfer. Wolf przywiózł ze sobą sztandar zarządu głównego N.Z.L.

Na drugi dzień Wolf, Nippe i Fajfar oraz około 100 osób, wyjechało do Michałowa, pow. białostockiego, gdzie w lokalu oddziału N.Z.L. odbyła się zbiórka, po czym zebrani udali się do kirchy na nabożeństwo. W godzinach popołudniowych po zbiórce do członków wygłosił przemówienie Wolf Ludwik. Stwierdził on, że widzi postęp w pracy organizacyjnej na terenie białostockim, nawoływał do dalszego zespalania się i zahamowania akcji polonizacyjnej wśród Niemców, oraz wskazywał na konieczność wysuwania swoich postulatów. Dalszy mówca Willy Irgang, członek N.Z.L. oddziału białostockiego nazwał Wolfa wodzem organizacji i złożył przyrzeczenie, że w pracy organizacyjnej nie ustaną, będą ją nadal wytrwale prowadzili i pod sztandarem Związku pozostaną do końca. Na zakończenie chóry z Białegostoku i Michałowa wykonały kilka pieśni ludowych niemieckich, a niektórzy członkowie wygłosili deklamacje. Na zebraniu było około 300 osób, w tym do 50% zaproszonych gości.-

Dnia 13.VI.b.r. do Łodzi wyjeżdżał Willy Irgang, członek białostockiego oddziału N.Z.L. Irgang przeszedł dwudniowe przeszkolenie w zarządzie głównym. Na kursie tym zapoznał się on ze stanem orgsnizacyjnym N.Z.L., oraz otrzymał instrukcję co do organizowania nowych oddziałów w tych miejscowościach, gdzie mieszkają Niemcy, a nie są zorganizowani.-

Dnia 15.VI. była w Białymstoku niejaka Hass Piuchen. członkini i działaczka N.Z.L. w Polsce, która wyjeżdżała do Niemiec z wycieczkami, interesując się tam stosunkami. Na zwołanym specjalnie zebraniu członków Niemieckiego Związku Ludowego Hass wygło-

siła przemówienie, podkreślając, że Niemcy od kilku lat łączą się w jeden wielki naród, podnoszą się gospodarczo i Rzesza Niemiecka zalicza się teraz do najpotężniejszych państw na świecie. W końcu zaznaczyła, jak gościnnie przyjmowani są w Niemczech goście zagraniczni, że nawet kanclerz Hitler udziela im audjencji. Po przemówieniu Hass uczyła zebranych różnych gier i zabaw ludowych.

Dnia 19.VI. w Białymstoku odbyło się doroczne zebranie członków Stowarzyszenia Śpiewaczego Zboru św.Jana "Concordia". Na zebraniu przemówił pastor Kraeter, stwierdzając, że Stowarzyszenie w ostatnim okresie nie rozwija się pomyślnie. Stan ten jest wynikiem tego, że szereg członków Stowarzyszenia należy do Niemieckiego Związku Ludowego, który nieprzychylnie ustosunkowany jest do duchowieństwa ewangelickiego i stowarzyszeń religijnych. W konkluzji - zakończył pastor Kraeter - N.Z.L. wpływa hamująco na rozwój Stowarzyszenia "Concordia"

W ostatnich miesiącach na terenie Białegostoku coraz bardziej uwydatnia się nieprzychylne stanowisko Niem.Zw.Lud. w stosunku do pastora Kraetera i odwrotnie. N.Z.L. usiłuje wciągnąć do swoich szeregów młodzież, której przewodzi pastor Kraeter, a ponieważ Zarząd Główny N.Z.L. prowadzi ostrą kampanię przeciwko superintendentowi Burschemu i większości pastorów, przeto walka ta objęła i białostocki Oddział N.Z.L., który nabiera wrogich tendencyj w stosunku do poczynań pastorów ewangelickich.-

5. Litwini.

Wśród litewskiej mniejszości w pow.grodzieńskim/gm.Marcinkańce/ dają się ostatnio dostrzec przygotowania do ożywienia działalności kulturalno-oświatowej. Patron litewskich młodzieżowych stowarzyszeń religijnych p.n."Krzyż Eucharystii" i "Rycerstwo Chrystusowe" - ks.Franciszek Czaglis,proboszcz we wsi Kobe-

le, gm. Marcinkańce, przygotowywał dzieci szkolne do urządzenia w czasie wakacyj przedstawień w języku litewskim, na których odegranie zamierza uzyskać zezwolenie Starostwa.-

Ponadto b. kierownicy rozwiązanych czytelń litewskich, oraz nauczyciele zamierzają zbierać podpisy na prośbach pisemnych do centralnych władz państwowych o udzielenie zezwolenia na zakładanie związków i stowarzyszeń litewskich, na obszarach zamieszkałych przez ludność litewską.-

Przystępując do tej akcji organizatorzy są przekonani, że władze polskie nie będą jej tamowały z powodu zawarcia porozumienia polsko-litewskiego i widoczną w różnych dziedzinach normalizacją stosunków między Polską i Litwą.-

6. Żydzi.

ycie polityczne.

W życiu mniejszości żydowskiej dominowały w okresie sprawozdawczym dwa zagadnienia: walka z antysemityzmem i sytuacja w Palestynie, to też organizowane na tym tle zgromadzenia i manifestacje obfitowały w mocniejsze akcenty. Ważniejszymi z tych przejawów życia mniejszości żydowskiej były:

Wiec dnia 19.VI. Bundu w Białymstoku z udziałem około 700 osób. Na wiecu przemawiali miejscowi leaderzy Bundu i Kapitułka Tomasz, sekretarz OKR.PPS. Wiec miał charakter protestu p-ko antyżydowskim uchwałom O.Z.N. Charakterystyczniejsze momenty z przemówień są: "OZN i endecja do spółki z syjonistami ogłosili nas za obcych. Ale my oświadczamy, że stąd nie ruszymy, że tu gdzie urodziliśmy się, pracowaliśmy, żyli i walczyli, będziemy walczyli z polskim światem pracy o lepsze jutro /Lew Hersz/". ".... w czasie 40 lat swego istnienia Bund nigdy nie rozsiewał nienawiści rasowej, nigdy nie śpiewał słodkich kołysanek. Teraz Bund również nie ukrywa prawdy, a zupełnie jasno i otwarcie powiada - Jest źle! Brudna i cuchnąca brunatna fala rozlewa się

po świecie. Jest źle, a jutro może być gorzej. W kancelariach czo
nowych nie jedną jeszcze napisze się ustawę antyżydowską-antyro
botniczą. Jest to jedyny piorunochron przeciwko radykalizacji mas
Nie chce się dać ziemi chłopom, a więc pokazuje się im żydowski
stragan, żydowski sklep, żydowski warsztat. Rząd tej hecy patronu
je. Jeżeli "Warszawski Dziennik Narodowy" otwarcie pisze, że ży-
dów nie tylko nie wolno, ale należy bić i mordować, to Rząd nie
zabrania tego, ale wprost odwrotnie - popiera. Nie traćmy otuchy,
nie alarmujmy jak syjoniści, że trzeba uciekać-emigrować. Nie! Ra
mię przy ramieniu z polskim światem pracy, z ujarzmionymi ukraiń
mi i białorusinami do walki o socjalizm, o wolność, o lepsze jutr
/Flomenbaum Beniamin/.-

Następnie odczytano rezolucję opracowaną przez KC Bundu. Rez
lucja zawierała takie same twierdzenie i ogólniki, jakie przewija
ły się w przemówieniach, jednak w tonie złagodzonym.-

Dnia 4.VI. w Wasilkowie, pow. białostockiego J. Zeleźnikow z Wil
na, bundowiec wygłosił odczyt, w którym również poruszał kwestie
antyżydowskich uchwał O.Z.N. Mówca zaatakował syjonistów, którzy
zgłosili akces do współpracy nad konsolidacją w Polsce na gruncie
13 punktów antyżydowskich. Obecni na sali syjoniści poczęli krzy-
czeć, gwizdać i śpiewać, wskutek czego zebranie zostało rozwiązane
przez przewodniczącego. Obecnych na sali było około 120 osób.-

Dnia 6.VI.b.r. w Łomży odbyło się zebranie około 150 członków
Bundu. Do zebranych przemówił Lewin Lejzor z Warszawy, który poru-
szył te same zagadnienia, które omawiane były w Białymstoku i Wa-
silkowie.-

W Grodnie nadal utrzymała się współpraca PPS z żydami pod ha-
słem kontrakcji przeciwko działalności OZN na gruncie związków
zawodowych. Wydana przez Wydział Żydowski Komisji Centralnej
Zw. Zawod. w Polsce ulotka p.t. " Nasza odpowiedź " , -

ta kolportowana była wśród członków Bundu i robotników polskich Grodnie. Ulotka w sposób ostry krytykuje działalność OZN na terenie robotniczym.-

Niepewna i wybuchowa sytuacja w Palestynie mocno absorbowała życie mniejszości żydowskiej. Wyroki śmierci na 3 rewizjonistów za zbrojny napad w okresie stanu wyjątkowego w Palestynie wywołał znaczne poruszenie. Jeden ze skazanych pochodził z Wołkowyska - Abram Szejn, syn właściciela hotelu - został on jednak ułaskawiony. Jako protest p-ko wyrokowi Żjoniści-rewizjoniści wywiesili przy bożnicach i domach modlitwy chorągwie żałobne.-

Ruchliwość poszczególnych organizacyj politycznych przedstawiała się w czerwcu następująco:

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od do	Jednostki organ. nowe	Jednostki organ. zlikwid.
Żjoniści-Rewiz.	1	-	6	1230	90 - 400	-	-
Bund	1	-	5	1310	30 - 700	-	-
Żjoniści og.	-	-	6	1460	30 - 800	-	-

życie gospodarcze.

Sprawa utworzenia bezprocentowej kasy pożyczkowej przy żydowskim Banku Ludowym w Grodnie /omówiona w sprawozdaniu za maj 1938 r./ weszła w okresie sprawozdawczym na tory realizacji. Założyciele kasy wnieśli już do Starostwa podanie o zarejestrowanie kasy, której celem będzie zasilanie handlu i rzemiosła żydowskiego bezprocentowym kredytem.-

Działalność żydowskich organizacyj młodzieżowych, kulturalno - oświatowych i innych, ilustruje zestawienie:

Nazwa organizacji	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedst. zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednost organi nowe
Żydowskie Stow.Kult.	-	2	-	130	50	80	-
Stow.Kobiet Prac.	-	1	-	100			-
Brith-Hadajoł	-	1	-	80			-
Zjedn.Szkół Żyd.	1	1	-	520	20	500	-
Linas Hacedek	1	1	-	100			-
Hechaluc Pionier	-	1	-	70			-
T O Z	-	1	-	150			-
Brith Trump.-Bejtor	-	1	-	50			-
Gemiłus - Chesed	-	1	-	50			-
Szuł-Kult	-	-	1	75			-
Klub Sp."Hapael"	-	-	1	60			-
Zw.Żyd.Uczestn.Walk o Niepodległość	-	1	-	50			-

- - - ooo - - -

H.F.

ZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/7/38.Tjn.

Białystok dnia 10 sierpnia 1938 r.

Nr.ewid. 16

78

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departamenr I.Polityczny

w Warszawie

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.7 za m-c lipiec 1938 r.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr.ewid. 1, 2, 3, 4

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.7/38.Tjn.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Za Wojewodę

/Adam Keller/
Naczelnik Wydz.Społ.-Polit.

Przesyłamy do wiadomości:

Ministerstwo Wyzn.Rel. i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" Poleski	" 7	-	1 "
" Nowogródzki	" 8	-	1 "
" Warszawski	" 9	-	1 "
" Lubelski	" 10	-	1 "
" Łódzki	" 11	-	1 "
" Tarnopolski	" 12	-	1 "
" Stanisławowski	" 13	-	1 "
Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 14	-	1 "
" " " w Warszawie	" 15	-	1 "
" " Okręgowego w Białymstoku	" 16	-	1 "
" " " w Grodnie	" 17	-	1 "
" " " w Łomży	" 18	-	1 "
" Wydz.Zam.Sądu Okr. w Suwałkach	" 19	-	1 "
Prokuratura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	" 20	-	1 "
Oddzielny Referat Informac. DOK.III.w Grodnie	" 21-22	-	2 "
" " DOK.IX.w Brześciu n/B.	" 23	-	1 "
" " DOK. I. w Warszawie	" 24	-	1 "
O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	-	1 "
Powiatowi Starostowie Wojew.Białostockiego	" 26-37	-	12 "
Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	-	1 "
Komendant Wojewódzki P.P.w Białymstoku	" 39	-	1 "
Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	-	1 "
Archiwum	" 41-43	-	3 "
Odbito :	43 egzempl.		

P.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/0/38.T.

Białystok, dnia 9 sierpnia 1938 r.

TAJNE!

79

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.7/38.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ I. Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka, życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Akcja ugrupowań politycznych w lipcu doznała znaczniejszego nasilenia, niż to zwykle bywa w okresie letnim, przez nastawienie się na udział w październikowych wyborach samorządowych.-

Awizowana w poprzednim sprawozdaniu b.ożywiona działalność O.Z.N.na odcinku robotniczym w Grodnie, kontynuowana była w dalszym ciągu z dodatnimi wynikami, przy czym rozszerzona została i na Białystok.-

W Grodnie działalność ta kształtowała się pod znakiem wzmożenia agitacji Z.P.P.P.w łonie klasowych związków zawodowych. Jakkolwiek okres lipcowy nie przyniósł ruchowi robotniczemu ZPZZ.realnych zdobyczy na terenie zawodowym, nie mniej jednak dokonany został wyłom we wpływach klasowych związków zawodowych na masy robotnicze oraz w nastrojach pewnych warstw robotniczych w kierunku sympatii dla obywatelskiego stanowiska, zajmowanego przez ZPZZ.-

Na odcinku młodzieży OZN.również odniósł pewne sukcesy. Mianowicie, w Białymstoku zmontowano obwód Zw.Młodej Polski i wyznaczono nowego kierownika oraz wynajęto odpowiedni lokal. Służba Młodych przy OZN.jest w fazie organizowania bezprocentowych kas, mających

./

ze zadanie niesienia pomocy finansowej polskim placów.om gospodarczym.-

Kierownik okręgowy ZMP.rozpoczął pewną akcję, mającą na celu rozbicie niektórych kół Str.Narodowego w pow.wysoko-mazowieckim przez rozesłanie do poszczególnych osób materiałów kompromitujących Str.Narodowe i przez przygotowanie do masowego kolportażu ulotki. Robota ta większego efektu nie dała.-

Z drugiej strony Służba Młodych rozpoczęła realizację swego planu - podejścia gospodarczego do młodzieży na terenie powiatów grodzieńskiego i wołkowyskiego, który się ma rozwinąć w całej pełni w październiku br.-

Przygotowania OZN.do wzięcia udziału w wyborach samorządowych przejawiły się - jak dotychczas - tylko w rozjazdach wiceprzewodniczącego Rady Okręgowej, posła Michała Łazarskiego oraz sekretarza Lipskiego dla zmontowania zebrań obywatelskich. Żadnego jednak zebrania dotychczas nie odbyto.-

Agitacja Str.Narod.w okresie sprawozdawczym szła niejako w dwóch kierunkach: a/za jak najliczniejszym udziałem ludności w projektowanych na dzień 15 sierpnia br.obchodach rocznicy "Cudu nad Wisłą", oraz b/za wzięciem przez członków Str.Narod.licznego udziału w przyszłych wyborach samorządowych przy nawoływaniu do jak najczujniejszej kontroli ich czystości. Rzecz charakterystyczna, że działacze Str.Narod., propagując i czyniąc przygotowania do obchodów 15-sierpniowych, używają wzmożonych metod konspiracyjnych. Prawdopodobnie konspiracja ta ma na celu pociągnięcie większej ilości młodzieży, której tajemniczość posunięć psychicznie zawsze bardziej odpowiada, niż postępowanie jawne, jak również jest wynikiem obaw o represje policyjne.-

Duży udział w pracach Str.Narod.odgrywa w dalszym ciągu ducho-

./.

wieństwo katolickie, zwłaszcza w diecezji łomżyńskiej.-

Przyjazd Romana Dmowskiego na miesięczny pobyt do Drozdowa, w pow. łomżyńskim nie odegrał roli, pobudzającej działalność Str. Narod. ponieważ zakazane jest odwiedzanie go w Drozdowie, aby nie zakłócać mu wypoczynku. W każdym razie Dmowski był u biskupa Łukomskiego, który go następnie rewizytował.-

Dla przygotowania odpowiednich kadr agitatorów wyborczych, Karol Wierczak - kierownik samorządowy Zarządu Głównego Str. Narod. urządzał pod koniec okresu sprawozdawczego jednodniowe kursy samorządowe w siedzibach poszczególnych zarządów powiatowych Str. Narod. okręgu białostockiego.-

Na podkreślenie zasługuje fakt zorganizowania w Bielsku-Podlaskim nowego zarządu powiatowego Str. Narod. Poprzedni zarząd rozwiązany został przez okręg w kwietniu br. za niesubordynację. Wyłonienie nowego zarządu nastąpiło na skutek bezpośredniego porozumienia się działaczy z Bielska-Podlaskiego z Centralą Str. Narod. w Warszawie, ponieważ z okręgiem w Białymstoku nadal nie ma porozumienia.

W zarządzie okręgowym Str. Narod. w Białymstoku nastąpiła zmiana na stanowisku sekretarza. Dotychczasowy sekretarz, Witold Bućkowski, z powodu ujawnionych nadużyć pieniężnych, został usunięty. Znalazło to nawet wyraz w miejscowej prasie, atakującej Str. Narod.-

Działalność Str. Ludowego nastawiona była na przygotowanie obchodów "czynu chłopskiego", oraz na wybory samorządowe. Początkowo rozlegały się głosy, wprawdzie nieliczne, za kompletnym zbojkotowaniem tych wyborów, jako niedających pełni praw ludności wiejskiej. Później jednak wszczęto usilną agitację za udziałem w wyborach, oraz za opanowywaniem przez Str. Lud. tych organizacyj spółdzielczych i gospodarczych na wsi, jak Kółka Rolnicze, Kasy Stefczyka i tp., które mogą mieć wpływ na przyszłe ukształtowanie się stosunków w samorzą-

dzie.-

Str.Lud.walczy wciąż z trudnościami finansowymi. Wykładnikiem tych trudności jest zlikwidowanie lokalu Sekretariatu Zarz.Pow.Str. Lud.w Suwałkach, gdzie stronnictwo to miało dotychczas najsilniejszą pozycję.-

Nieznacznie ożywiła się również działalność PPS. Ożywienie to polegało na urządzeniu w Białymstoku i na terenie powiatu bielskiego zgromadzeń publicznych przez Stanisława Dubois, oraz w Grodnie - przez lokalne komórki organizacyjne PPS.-

W ruchu wywrotowym nie notowano przejawów akcji komunistycznej./technicznej/, natomiast są usiłowania montażu "wojskówki".-

Mimo kanikuły, duże podniecenie panuje wśród prawosławnych - Rosjan, niezadowolonych z burzenia cerkwi w Lubelszczyźnie, a podniecanych przez kler prawosławny także i z okazji 950-lecia Chrztu Rusi.-

Sytuacja gospodarcza na odcinku miejskim w dalszym ciągu kształtowała się dość pomyślnie. Bezrobocie znacznie zmalało wobec nasilonych okresowych robót publicznych.-

Sytuacja w przemyśle - naogół dobra. Wyjątek stanowi Białystok, w którym przemysł przeżywa okres ciężki z powodu redukcji eksportu o 2/3. W lipcu ub.r.eksport wynosił 1.460.000, gdy w lipcu rb.473.000 zł. Czynione są już przygotowania do kampanii zimowej.-

Jeśli chodzi o wieś, to tegoroczny urodzaj wydał dobre plony, zwłaszcza, że zbiory przypadły na okres bezdeszczowy. Fakt ten jest pocieszającym zjawiskiem, zwłaszcza, że w ub.r.województwo białostockie było nawiedzione klęską posuszy, co b.wyczerpało zasoby materialne naszych rolników. Gorzej nieco przedstawia się siano łąkowe z powodu spóźnionych sianokosów i słotnej w tym czasie pogody.Koniczyna, która w ub.r., wskutek suszy zginęła w 80%, w tym roku za-

./.

91

powiada się dobrze. Wpłynie to dodatnio na hodowlę bydła, sprzedawanego ub.zimy za bezcen.- Depremująco natomiast wpływa na ludność wiejską gwałtowny spadek cen zboża. Urodzaj bowiem zboża spowodował wzmożoną podaż, która z kolei wpłynęła na obniżkę cen zboża. W pow. wołkowyskim zauważono nadto działalność spekulantów zbożowych, którzy tę obniżkę obniżkę jeszcze bardziej pogłębili przez puszczenie fałszywych pogłosek na temat "klęski urodzaju".-

Ostatnie planowe zarządzenia władz w kierunku utrzymania cen na pewnym poziomie, a nawet obniżka cen pieczywa, - na pewną część rolników wpłynęły uspakajająco.-

b/ Przegląd prasy.

1/Przegląd treści:

W związku z polemiką na łamach prasy stołecznej o masonerii dwa czasopisma białostockie: "Echo Białostockie" i "Robotnik Białostocki" również poświęciły wiele miejsca tej kwestii. W roztrząsaniu tej kwestii pisma te wychodzą z biegunowo odmiennych założeń. Mianowicie, "Echo Białostockie", potwierdzając istnienie w Polsce lóż masońskich, zajęło się lożą "Gorliwego Litwina", wywodząc, że do tej loży należało kilku byłych wyższych urzędników z terenu woj.białostockiego. "Robotnik Białostocki" natomiast, negując wogóle istnienie w Polsce lóż masońskich, dowodził, że "ta heca jaśnie pana Kozłowskiego ma spełnić rolę "burzy w szklance wody", aby jeszcze na jakiś czas odwrócić uwagę polskiego świata pracy od zagadnień najbardziej istotnych, a widmem masoństwa przerazić tych wszystkich, którzy myślą o nowej ordynacji wyborczej".-

Prasa grodzieńska omawiała sprawy lokalne.-

./.

2/Powstały nowe czasopisma:

Z dniem 1 lipca poczęło ukazywać się w Druskienikach, pow.grodzieńskiego, czasopismo codzienne pt."Głos Druskienik".-

3/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

4/Konfiskaty prasowe:

W Białymstoku obłożono aresztem czasopismo "Robotnik Białostocki" z dnia 23.VII.1938r.Nr.202 za artykuł pt."Gorliwy Litwin" z "Echa" wietrzy w białostoczczyźnie masonów". Zajęto na tej zasadzie, że w treści przytoczonego wyżej artykułu podane są fałszywe wiadomości, mogące wywołać niepokój publiczny.-

W Grodnie obłożono aresztem następujące czasopisma:

a/"Nowy Grodzieński Kurier Codzienny - 5 groszy" z dnia 1.VII.1938r. za artykuł pt."Aresztowanie Litwinów w pasie granicznym". Zajęto na zasadzie art.22 rozp.o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa. Sąd Okręgowy zajęcie zatwierdził.-

b/"Grodner Moment" z dn.5.VII.1938r.za art.pt."Rewizja i aresztowania wśród Litwinów w rejonie Marcinkańc". Zajęto na tej samej zasadzie, co i czasopismo, wymienione pod a/. Sąd Okręgowy zajęcie zatwierdził.-

c/"Ilustrowany Dziennik Ludowy" z dn.18.VII.1938r.za art.pt."Siedliska ciemnoty". Zajęto na zasadzie.art.173 KK.Sąd Okręgowy konfiskatę zatwierdził.-

d/To samo czasopismo z dnia 21.VII.1938r.za art.pt "Dowody prawdy na wybryk Pana Monkielewicza". Zajęto z art.255 § 5 KK. Sąd Okręgowy konfiskatę zatwierdził.-

./.

e/To samo pismo z dnia 31 lipca 1938 roku za art.pt."Nie tędy droga". Zajęto z art.170 KK.-

-----ooOoo-----

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego .

Akcję O.Z.N.w okresie sprawozdawczym cechowało znaczne ożywienie zarówno na odcinku organizacyjnym jak i robotniczym. Przejawy tej akcji przedstawiały się następująco:

pow.augustowski: W dniach 14 i 17 lipca obradowała Rada Obwodowa O.Z.N.w Augustowie nad sprawami organizacyjnymi. Nadto wysunęto projekt zorganizowania na terenie pow.augustowskiego kilku niższych szkół zawodowych dla młodzieży wiejskiej.-

w Białymstoku O.Z.N.założył bezprocentową kasę pożyczkową, utworzyć spółdzielnię owocową, a nadto wydzierżawia w halach miejskich stoiska dla handlarzy-chrześcijan.-

Na odcinku młodzieżowym przystąpił O.Z.N.do zmontowania w Białymstoku obwodu, wyznaczając na kierownika tego obwodu nauczyciela Stanisława Bartoszewicza.-

pow.grodzieński: Dzięki zabiegom ZPZZ., wśród robotników wielkich zakładów na terenie powiatu uległy zachwianiu wpływy klasowych zw.zawodowych, oraz zarysowała się możliwość przejścia większości tych robotników do ZPZZ.-

pow.ostrołęcki: Na zebraniu w dniu 20 lipca br.powołano w Ostrołęce Radę Obwodową O.Z.N.-

pow.wołkowyski: W Wołkowysku w okresie sprawozdawczym odbyły się dwie konferencje w sprawach organizacyjnych O.Z.N. W obu konferencjach wzięli udział posłowie Łazarski i Bołądź.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N.w lipcu zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

./.

83

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	2	66	21-45	-	-
Ostrołęcki	-	-	-	1	19	-	-	-
Wołkowyski	-	-	-	2	55	25-30	-	-
Ogółem	-	-	-	5	140	19-45	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe .

Działalność Str.Narod.w lipcu była bardzo ożywiona. Akcja ta szła w dwóch kierunkach: jeden - to przygotowania do obchodu rocznicy "Cudu nad Wisłą", a drugi - to urebianie odpowiedniego gruntu w związku ze zbliżającymi się wyborami do samorządów.-

Jak wynika z dotychczasowych obserwacyj, Str.Narod.pójdzie łeżą do wyborów, by przeprowadzić swych kandydatów. Już teraz przygotowuje się kadry agitatorów, którzy prowadzić będą odpowiednią akcję wyborczą. W tym celu Karol Wierczak - kierownik samorządowy Zarządu Głównego S.N.urządził w większości powiatów okręgu białostockiego jednodniowe kursy samorządowe, na których pouczał o konieczności wzięcia udziału w wyborach przez jak najszersze masy ludności, oraz wysuwania kandydatów do samorządów z pośród członków S.N. Zalecał też Wierczak opanowywanie przez członków S.N.organizacyj społecznych i gospodarczych, by pod płaszczykiem tych organizacyj móc przeprowadzić swych kandydatów w przyszłych wyborach.-

W szczegółach działalność Str.Narod.przedstawiała się w okresie sprawozdawczym następująco:

pow.augustowski: Dnia 24 lipca br.odbyło się w Augustowie po-

siedzenie Rady Powiatowej S.N.przy udziale 12 osób. Omawiano sprawy organizacyjne, przy czym zarzucano bezczynność instruktorowi powiatowemu, Czesławowi Zagórskiemu. Po dyskusji postanowiono zwrócić się do Zarządu Okr.S:N.w Białymstoku z prośbą o delegowanie nowego instruktora.-

Dnia 28 lipca br.Karol Wierczak - kierownik wydziału samorządowego Zarządu Głównego S.N.w Warszawie urządził w Augustowie jednodniowy kurs samorządowy, który wysłuchało 28 członków S.N. Wierczak podkreślał w swym wykładzie konieczność rozwinięcia intensywnej propagandy za pozyskaniem jak największej ilości miejsc w samorządzie w przyszłych wyborach.-

Białystok-miasto: Dnia 30 czerwca 1938r.odbyło się w Białymstoku posiedzenie Rady Okręgowej S.N.przy udziale 12 osób, w tym prezesa Zarządu Głównego S.N., Kowalskiego. Omawiano sprawy organizacyjne, a w pierwszym rzędzie - urządzenie obchodu w Białymstoku w dniu 15 sierpnia. Prezes Kowalski wygłosił dłuższy referat polityczny o obecnej sytuacji politycznej zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej.-

Nadto na posiedzeniu tym postanowiono usunąć ze stanowiska sekretarza okręgowego S.N.w Białymstoku Witolda Buckowskiego za nadużycia natury finansowej. Pełnienie obowiązków sekretarza okręgowego powierzono Bolesławowi Milickiemu.-

Dnia 31 lipca odbył się w Białymstoku jednodniowy kurs samorządowy, urządzony przez Karola Wierczaka. Wysłuchało kursu 40 osób z powiatów białostockiego, sokolskiego i wołkowyskiego.-

pow.białostocki: Znaczne ożywienie wykazało S.N.na terenie pow. białostockiego, urządzając w okresie sprawozdawczym 3 zgromadzenia publiczne: dnia 10 i 31 lipca - w Turośni-Kościelnej, oraz dnia 17 lipca - w Niewodnicy-Kościelnej. Na zgromadzeniach w dniu 10 lipca w Turośni-Kościelnej i dnia 17 lipca - w Niewodnicy-Kościelnej wygłosił

przemówienia sekretarz okręgowy S.N.z Białegostoku - Witold Bućkowski. Przemówienia te były w swej treści analogiczne. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu zgromadzenia w Turośni-Kościelnej przedłożono Min. Spraw Wewn.dnia 18.VII.1938r.za Nr.PN.I-1-b-34/38.-

Na wiecu w dniu 31 lipca br.w Turośni-Kościelnej przemawiał Karol Wierczak z Warszawy. Mówca scharakteryzował sytuację polityczną w Europie i zaznaczył, że Polska, znajdując się między dwoma potężnymi sąsiadami - wschodnim i zachodnim, - którzy czyhają na jej niepodległość, winna być silna duchowo i materialnie. Dla osiągnięcia tego celu należy przede wszystkim pozbyć się żydów, a następnie - rządy w Państwie oddać w ręce obozu narodowego. W końcu nawoływał mówca do licznego udziału w wyborach samorządowych.-

pow.bielski: Zmontowano ponownie na zebraniu w dniu 24 lipca br. nowy zarząd Powiatowy S.N.w Bielsku-Podlaskim. W skład zarządu tego weszli: Michał Mierzwiński - jako prezes, Stanisław Niewiński - jako wiceprezes, Bolesław Malinowski - jako sekretarz, Józef Górski - jako skarbnik i Wacław Ostasiewicz - jako instruktor powiatowy.-

Poprzedni zarząd powiatowy Str.Narod.w Bielsku-Podl.rozwiązany został w dniu 7 kwietnia br.na mocy decyzji Zarządu Okr.w Białymstoku wskutek tarć, jakie powstały pomiędzy zarządem powiatowym w Bielsku - Podlaskim a okręgiem.-

Nowy zarząd powstał na skutek porozumienia się działaczy S.N.z terenu bielskiego bezpośrednio z Zarządem Głównym S.N.w Warszawie.-

Nadto odbyły się dwa zebrania członków S.N.: jedno dnia 3.VII. 1938r.w Ciechanowcu przy udziale 150 osób, a drugie dnia 17 lipca br. - w Bielsku-Podl.przy udziale 60 osób. Na obu tych zebraniach omawiano sprawy organizacyjne.-

pow.grodzieński: Dnia 10 lipca br.S.N.urządziło w os.Krynki zgromadzenie publiczne, na którym przemawiali: Olgierd Daniłowicz - prezes zarządu pow.S.N.w Grodnie, oraz Jan Balsewicz - sekretarz tego za

rządu. Obaj mówcy podkreślali konieczność walki z żydo-komuną oraz podnosili potrzebę przygotowania się do wyborów samorządowych. Obecnych na zgromadzeniu było około 100 osób.-

Dnia 29 lipca br.Karol Wierczak urządził w Grodnie jednodniowy kurs samorządowy, w którym wzięło udział 7 osób.-

pow.łomżyński: Dnia 24 lipca br.odbyła się w Łomży odprawa kierowników kół i obwodów Str.Nar.z powiatu łomżyńskiego. W odprawie tej wzięło udział około 90 osób, w tym delegat Zarządu Głównego S.N.z Warszawy - mgr.Władysław Jaworski. Po złożeniu sprawozdań przez poszczególnych kierowników kół i obwodów, dłuższe przemówienie wygłosił delegat Jaworski. Mówca na wstępie wychwalił rządy narodowe we Włoszech i Niemczech, a potępił rządy frontu ludowego we Francji, po czym poddał krytyce rządy pomajowe w Polsce, podnosząc jednocześnie rolę i znaczenie Str.Narodowego, jedynego - zdaniem mówcy - ugrupowania politycznego w Państwie, zdolnego do rządzenia i wyprowadzenia kraju z kryzysu i doprowadzenia go do potęgi na wzór Włoch i Niemiec W końcu wezwał mówca do wytężenia wszystkich sił dla osiągnięcia zwycięstwa w wyborach samorządowych, gdyż w obecnych warunkach S.N.może dojść do władzy tylko przez opanowanie dołów.-

W wolnych wnioskach na propozycję Jana Żelaznego - kierownika koła S.N.w Bożenicy, gm.Kupiski, zebrani uchwalili ufundowanie przez S.N.ciężkiego karabinu maszynowego dla wojska i w tym celu opodatkowano się od każdego członka S.N.po 1 zł. Koszt zakupu tego karabinu ma wynieść 3.000 zł.- Wręczenie wojsku karabinu maszynowego ma się odbyć w dniu 7 listopada br., jako w pierwszą rocznicę poświęcenia sztandaru zarządu powiatowego S.N.w Łomży.-

pow.ostrołęcki: Dnia 24 lipca odbyła się w Ostrołęce odprawa kierowników kół i obwodów S.N.przy udziale 28 osób. Omawiano sprawy, związane z przyszłymi wyborami do samorządów.-

./.

85

pow.ostrowski: Na terenie pow.ostrowskiego odbyły się trzy zebrania członków S.N.: dnia 10 i 31 lipca - w Ostrowi-Mazowieckiej i dn 24 lipca - w Jasienicy. Omawiano sprawę urządzenia obchodu "Cudu nad Wisłą" oraz podnoszono konieczność licznego udziału członków S.N.w wyborach samorządowych.-

pow wołkowyski: Dnia 31 lipca w kościele w Krzemienicy odbyło się poświęcenie proporca koła S.N.w Lebiadach. Poświęcenia dokonał miejscowy wikary, ks.Witold Ostrowski. Po poświęceniu odbyło się zebranie członków S.N.przy udziale 56 osób. Na zebraniu podnoszono konieczność bojkotu ekonomicznego żydów.-

pow.wysoko-mazowiecki: W okresie sprawozdawczym S.N.prowadziło ożywioną akcję, która miała na celu rozbudzenie życia organizacyjnego wśród członków, oraz zainteresowanie ludności sprawami stronnictwa.-

Dnia 10 lipca br.w Piekutach odbyło się poświęcenie proporca miejscowego obwodu S.N., połączone z nielegalnym zgromadzeniem.-

Nadto urządzono w lipcu na terenie pow.wysoko-mazowieckiego 9 zebrań członkowskich.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez S.N.w lipcu zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	2	40	12-28	-	-
Białystok-miasto	-	-	-	2	52	12-40	-	-
Białostocki	3	630	100-350	-	-	-	-	-
Bielski	-	-	-	3	250	40-150	-	-
Grodzieński	1	100	-	2	25	7-18	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	90	-	-	-
Ostrołęcki	-	-	-	1	28	-	-	-
Ostrowski	-	-	-	3	95	-	-	-
Wołkowyski	-	-	-	1	56	-	-	-
Wysoko-Mazowiecki	1	500	-	9	300	15-45	-	-
Ogółem	5	1230	100-350	24	936	7-150	-	-

3/ Stronnictwo Ludowe .

Działalność Str.Ludowego w lipcu nieco ożywiła się w związku z przygotowaniami do obchodu "Czynu Chłopskiego" jak i projektowanymi wyborami samorządowymi.-

Podobnie jak Str.Narodowe tak i Str.Ludowe prowadziło agitację za udziałem w wyborach szerokich rzesz ludności wiejskiej oraz za wysuwaniem kandydatów z pośród członków Str.Ludowego, jakkolwiek samą ustawę samorządową,poddawało ostrej krytyce.-

Poszczególne fazy działalnosci Str.Lud.w lipcu przedstawiały się następująco:

pow.augustowski: W dniach 10 i 24 lipca br.we wsi Ginowicze odbyły się zebrania członków miejscowego koła gminnego Str.Ludowego. Omawiano sprawy organizacyjne, a w pierwszym rzędzie kwestię obchodu "Czynu Chłopskiego". Postanowiono, że na obchód "Czynu Chłopskiego" członkowie S.L.z pow.augustowskiego udadzą się do Grodna.-

pow.grodzieński: Na posiedzeniu zarządu pow.S.L.w Grodnie w dn. 3 lipca uchwalono rezolucję protestacyjną przeciwko ustawie samorządowej. Rezolucję tę przesłano do N.K.W.w Warszawie.-

Dnia 17 lipca br.odbyło się w Grodnie zebranie członków Str.Lud na którym dyskutowano nad sprawą zakładania Komisji Gospodarczych S.L

pow.suwalski: Z powodu braku funduszów na opłacanie komornego, z dniem 1 lipca br.został zlikwidowany w Suwałkach lokal sekretariatu zarządu powiatowego Str.Ludowego.-

W dniach 23 i 24 lipca odbył się we wsi Krużki,gm.Pawłówka kurs polityczny S.L., prowadzony przez kierownika sekretariatu powiatowego S.L.w Suwałkach, Piotra Trochyma.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych w lipcu br.przez Str. Ludowe zebrań ilustruje poniższe zestawienie: ./.

86

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
gustowski	-	-	-	2	45	15-30	-	-
udzieński	-	-	-	2	29	9-20	-	-
walski	-	-	-	2	54	15-39	-	-
Ogółem	-	-	-	6	128	15-39	-	-

4/Polska Partia Socjalistyczna .

Działalność PPS.CKW.w okresie sprawozdawczym nieco ożywiła się. Wyraziła się ona w urządzeniu kilku zgromadzeń publicznych w miejscowościach o większym skupieniu robotniczym. Poza zgromadzeniami, innych przejawów działalności PPS., zasługujących na omówienie - nie notowano.-

W szczegółach, działalność PPS.przedstawiała się następująco:

Białystok: Dnia 3 lipca 1938r.w teatrze "Palace" odbył się wiec, na którym wygłosił przemówienie delegat z Warszawy, Zieliński. Na zakończenie wiecu uchwalono rezolucję, żądającą rozwiązania Izb Ustawodawczych i rozpisania nowych wyborów. Obecnych na wiecu było 600 osób.-

Dnia 30 lipca 1938r.na zgromadzeniu publicznym w Białymstoku wygłosił przemówienie Stanisław Dubois na temat "Europa w obliczu wojny". W zgromadzeniu wzięło udział około 400 osób.-

pow.bielski: W dniu 3 lipca Stanisław Dubois urządził na terenie pow.bielskiego dwa wiece: jeden w Hajnówce przy udziale około 350 osób, a drugi w późniejszych godzinach w Białowieży, gdzie wzięło udział około 200 osób. Specjalne sprawozdanie z przebiegu obu tych wieców przedłożono Min.Spraw Wewn.dnia 8 lipca 1938r.za Nr.PN.I-1-b-9/38.P.-

./.

pow grodzieński: Dnia 24 lipca br. w teatrze Miejskim w Gro
odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale około 600 osób. P
bieg tego zgromadzenia podany został w meldunku doraźnym Nr.147
25 lipca 1938 roku.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez PPS. w lipcu
zgromadzeń ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki o zacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja		nowe	zlikwi
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
Białystok	2	1000	400-600	-	-	-	-	-
Bielski	2	550	200-350	-	-	-	-	-
Grodzieński	1	600	-	-	-	-	-	-
Ogółem	5	1250	200-600	-	-	-	-	-

W.D.

-------ooOoo------

87

C. RUCH WYZNANIOWY .

1/ Wyznanie rzymskokatolickie

3 lipca br.ks.biskup Łukomski wizytował 5 obozów harcerskich w Koźle, gm.Czerwone, pow.łomżyńskiego, złożonych z młodzieży szkół średnich i powszechnych z Łomży i ze Śląska. Ponadto ks.Łukomski podczas bytności w Suwałkach zwiedzał okoliczne obozy harcerskie.-

9 lipca br.bawił u ks.biskupa Łukomskiego biskup śląski dr Stanisław Adamski wraz z bratem swoim ks.kan.W.Adamskim z Poznania.

Roman Dmowski, bawiący na letnisku u właścicielki maj.Drozdowo p.Niklowiczowej, złożył wizytę ks.biskupowi Łukomskiemu, który go rewizytował 31 lipca br.-

Ks.wikary Czesław Żebrowski w dnia targowe chodził po rynku w os.Raczki,pow.augustowskiego i głośno nawoływał, by ludność chrześcijańska nie kupowała u żydów. Interwencja posterunku policji u ks.proboszcza W.Balukiewicza nie odniosła skutku.-

Wymieniony ksiądz 24 lipca br.podczas uroczystości pierwszej Komunii Świętej, do której przystąpiło około 200 dzieci, odbierał od dzieci w kościele przyrzeczenie, że między innymi nigdy nie pójdą do żyda coś kupować. Wśród obecnych na uroczystości rodziców dzieci dało się słyszeć niezadowolenie, że ks.Żebrowski wpaja w dzieci nienawiść w tak uroczystej chwili.-

Działalnością polityczną zaznaczył się znów ks.Antoni Kochański w Puchałach,pow.łomżyńskiego. Zainicjował on uroczyste pożegnanie przez Str.Narod.czwartej grupy artylerii, która odjeżdżała 15 lipca br.ze stacji kolejowej Czerwony-Bór po ćwiczeniach, odbytych w powiecie łomżyńskim. Uroczystość nie doszła do skutku z powodu przybycia policjantów, co spłoszyło narodowców. Ponadto ksiądz Ko-

chański wziął udział 24 lipca br.w odprawie kierowników kół i obwodów Str.Narod.razem z ks.Henrykiem Kubatem z Łomży.-

Ks.proboszcz Gosiewski z Jasienicy,pow.ostrowskiego był obecny na zebraniu miejscowego obwodu Str.Narod.i ofiarował 6 zł.na kupno proporczyka.-

Ks.Roch Modzelewski, proboszcz parafii w Piekutach, pomimo, że został zawiadomiony przez policję, że uroczystość poświęcenia proporca Str.Narod.została zakazana, wziął w niej udział 10 lipca br.-

W zgromadzeniu publicznym, zorganizowanym przez Str.Narod.w domu katolickim w Turośni-Kościelnej,pow.białostockiego, brali udział: ks.Józef Wołejko z Turośni, ks.Walery Szczęśniak z Juchnowca, ks.Paweł Sargiewicz z Tryczówki i ks.Jan Przybiński z Suraża.-

Ks.wikary Witold Ostrowski poświęcił w dniu 31 lipca br.w kościele w Krzemienicy,pow.wołkowyskiego proporzec koła Str.Narod.Ten że ksiądz dokonał poświęcenia krzyża, demonstracyjnie postawionego na spornym placu po spalonym domu żyda Wajnsztejna.- Akcja ta łączy się z działalnością antyżydowską ks.Ostrowskiego.-

2 / Wyznanie prawosławne .

Zakaz urządzenia uroczystości na cześć rocznicy 950-lecia Chrztu Rusi 28 lipca br.odbił się echem w prasie grodzieńskiej. Nr.212 Ilustrowanego Dziennika Ludowego z 31 lipca br.uległ konfiskacie za umieszczenie komentarzy na ten temat. Większość duchownych prawosławnych powstrzymała się od nabożeństw w tym dniu, również przeważnie nie było odczytywane skonfiskowane orędzie biskupów prawosławnych, wydane z powodu rzekomych zamykań świątyń prawosławnych na Podlasiu i Wołyniu w związku z ich rewindykacją.-

Nabożeństwa z okazji 950-lecia Chrztu Rusi odbyły się z zachowaniem charakteru ściśle cerkiewnego w następujących miejscowościach

w Białymstoku, w Gródku, Wasilkowie, Zabłudowie, Choroszczy i Starosielcach, powiatu białostockiego, oraz w Zelwinie i Słowatyczach, powiatu wołkowyskiego.-

Dochodzące do wiadomości szerokiego ogółu wiadomości o przeniesieniu ks. dziekana grodzieńskiego, Sahajdakowskiego, powodują stały ferment w Grodnie i wywołują komentarze nieprzychylne dla biskupa Sawy. Istnieje prawdopodobieństwo, że ferment ten jest podsycany przez samego ks. Sahajdakowskiego, który chce wywołać przez to zmianę decyzji o przeniesieniu.-

3/ Wyznanie mojżeszowe

W dniu 31 lipca br. w większości synagog województwa białostockiego odbyły się nabożeństwa żałobne w związku ze straceniem w Palestynie Ben Josefa.-

---

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/7/38.T.

TAJNE!

Białystok, dnia 9 sierpnia 1938r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.7/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Zakaz urządzania obchodów 950 rocznicy Chrztu Rusi wywołał szczególne niezadowolenie wśród Rosjan w Grodnie, przy czym zakaz ten przypisuje się indolencji biskupa Sawy.-

Z pośród Niemców, zamieszkałych na terenie województwa, żywotnością odznaczają się Niemcy w Białymstoku, pozostający w dużym stopniu pod wpływami miejscowego oddziału Niem.Zw.Ludowego. Oddział ten z polecenia władz centralnych ma podjąć akcję organizacyjną w okolicy.-

Wśród Litwinów stwierdzono akcję wysyłania zbiorowych memoriałów do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Min.W.R.i O.P.w sprawie otwarcia zlikwidowanych w swoim czasie organizacyj litewskich oraz otwarcia szkół w języku litewskim.-

Mniejszość żydowska była zaobsorbowana stale pogarszającą się sytuacją w Palestynie oraz walką z antysemityzmem.-

./.

89

B. Część szczegółowa

1/ Białorusini.

Negatywne.-

2/ Rosjanie.

Punktem zainteresowania Rosjan w okresie sprawozdawczym była 950 rocznica Chrztu Rusi, a zakaz władz administracyjnych co do uroczystego obchodzenia tej rocznicy wywołał szczególne niezadowolenie wśród Rosjan w Grodnie.-

Moment ten został wykorzystany przez element niezadowolony z działalności podziełskiego Biskupa Sawy, któremu zarzuca się, iż zakaz nastąpił wskutek zaniechania przez biskupa zabiegów o zezwolenie na publiczne obchody omawianej rocznicy.-

Poza tym zakaz ten został wykorzystany również przez "Ilustrowany Dziennik Ludowy" organ PPS.CKW.w Grodnie. Czasopismo to, poddając krytyce zarządzenie władz odnośnie obchodów rocznicy Chrztu Rusi deklarowało jednocześnie mniejszości wyznania prawosławnego z chwilą objęcia władzy w Polsce przez front ludowy rozwiązania kwestii wyznaniowej na zasadach pełnej toleranoji.-

3/ Ukraińcy.

W dniu 31 lipca br.zarząd oddziału U.K.C.w Płocicznie,pow.suwalskiego, dokonał uroczystego poświęcenia i otwarcia świetlicy oddziału.-

4/ Niemcy.

W dalszym ciągu ruchliwością odznaczali się Niemcy w Białym-

./.

stoku.-

W dniu 3 lipca br.staraniem białostockiej Rady Kościelnej odbyła się w parku "Rozkosz" zabawa - majówka, nad zorganizowaniem której pracowały wszystkie miejscowe organizacje niemieckie za wyjątkiem Niem.Zw.Ludowego, którego pastor Kraeter nie zaprosił do współpracy.-

W zabawie wzięło udział około 700 osób, w tym dziatwa szkolna, która zaopatrzona w chorągiewki o barwach narodowych polskich, przemaszerowała z orkiestrą na czele ulicami miasta.-

Pomimo niezaproszenia - na zabawę przybyło również około 40 członków Niem.Zw.Ludowego z oznakami organizacyjnymi, przypiętymi do klap.-

Omawiany oddział Niem.Zw.Ludowego otrzymał polecenie z centrali wzmożenia akcji organizacyjnej, podniesienia dyscypliny wśród członków i opracowania planu pracy.-

Sprawy te były omawiane na zebraniach członków, odbytych w dniu 13 lipca br.przy udziale 58 osób i 27 lipca br. przy udziale 40 osób.-

Akcją organizacyjną ma zająć się instruktor Willy Irgang, który przebył odpowiednie przeszkolenie w Łodzi, a następnie był delegowany na teren województwa lwowskiego celem zapoznania się z sytuacją Niemców na tamtym terenie i dorobkiem Niemieckiego Zw.Ludowego tamże.-

Funkcję instruktora Irgang ma pełnić czasowo, gdyż Zarząd Główny Niem.Zw.Ludowego zamierza przysłać z Łodzi w sierpniu lub wrześciu br.specjalnego instruktora do obsługiwania całego terenu województwa, niejakiego Szulca.-

Prócz zakładania nowych oddziałów Niem.Zw.Ludowego projektuje się także na najbliższą przyszłość zwerbowanie nowych członków i gro-

./.

madzenie funduszów na budowę niemieckiego domu ludowego w Białymstoku.-

Przy tym prezes oddziału, Krauze Adolf, ponowił swoją gotowość bezpłatnego oddania placu pod budowę domu.-

5/ L i t w i n i .

Na skutek otrzymanych poleceń z Wilna płatni działacze litewscy wszczęli w okresie sprawozdawczym w powiatach grodzieńskim i suwalskim akcję wysyłania do władz centralnych w Warszawie zbiorowych memoriałów ludności litewskiej w sprawie zezwoleń na ponowne otwarcie zlikwidowanych w swoim czasie organizacyj litewskich, oraz w sprawie otwierania szkół litewskich.-

W powiecie grodzieńskim największą ruchliwością odznaczali się w tym kierunku Nowicki Jan, kierownik lit.spółdz.spoż.we wsi Kobele, gm.Marcinkańce i Makarewicz Wincenty, b.nauczyciel i kierownik czytelni T-wa "Rytas".-

Według posiadanych informacyj zebrali oni około 200 podpisów we wsiach Mustejki, Szklary, Kobele i Morgiewicze.-

W pow.suwalskim akcją tą kierował inż.agr.Pojawis Jan, zam.we wsi Oszkinie, gm.Sejwy przy współudziale Rogalisa Stanisława.-

Zbieranie podpisów w tym powiecie stwierdzono we wsiach Bubele, Reszcie, Sankury i Widugiery, gm.Krasnowo.-

Prócz tego w dniu 12 lipca br.uzyskano informacje, według których sołtys wsi Grudka, gm.Marcinkańce, pow.grodzieńskiego, Waszczyło Józef, opierając się rzekomo na dyrektywach Zw.Wyzwolenia Wilna, zbierał w dniu 20 czerwca br.wśród miejscowych Litwinów podpisy na memoriale do władz kowieńskich, wyrażającym w treści niezadowolenie z zawarcia porozumienia polsko-litewskiego.-

Memoriał jakoby podpisało około 50 osób.-

W wyniku przeprowadzonej rewizji nie znaleziono omawianego memoriału.-

Z racji obchodu "Dnia Spółdzielczości" odbyło się w dniu 24 lipca br.przy udziale około 50 osób zebranie członków lit.spółdz. spożywców "Ruta" w Sejnach, powiatu suwalskiego.-

Maksymowicz Józef, prezes zarządu, w wygłoszonym przemówieniu omówił cele spółdzielni "Ruta"i korzyści z niej osiągane przez okoliczną ludność litewską "uciemiężaną przez Żydów - przemysłowców i Polaków".-

Następnie mówca wzywał do ~~zlik~~ werbowania nowych członków i finansowego popierania filii spółdzielni, jaka ma być otwarta we wsi Bubele, gminy Krasnowo.-

Na zebraniu był również obecny i zabierał głos inż. agr.Pojawis Jan, który przemówienie swoje ograniczył do obszerniejszego omówienia spraw poruszonych przez Maksymowicza.-

6 / Żydzi.

Życie polityczne.- Pogarszająca się sytuacja w Palestynie i walka z antysemityzmem były czołowymi zagadnieniami, które absorbowały mniejszość żydowską w okresie sprawozdawczym.-

W związku z tym stwierdzono m.in.kontynuowanie akademii ku czci Szlomy Ben Josifa i kolportażu ulotek Wydziału Żyd.Komisji Centr.Zw.Zaw.w Polsce p.t."Nasza odpowiedź".-

Sjoniści ogólni.- urządzili w Białymstoku, Grodnie, Wołkowysku i Wysokiem-Mazowieckiem odczyty i obchody z racji rocznic zgonu Teodora Herola - twórcy sjonizmu i Chaima Nachmana Bialika - poety.-

Hatechija.- urządziła także obchód w Łomży w dniu 24 lipca br.przy udziale około 150 osób.-

./.

91

Wobec różnicy zdań co do taktyki zwalczania terroru arabskiego nastąpiło zakłócenie zebrania przez część obecnych, wobec czego przewodniczący rozwiązał je.-

niści Re- joniści.-

i Brith Trumpeldor urządzili w Augustowie, Białymstoku, Trzcianem, powiatu białostockiego, Ciechanowcu, pow.bielskiego, Nowym-Dworze, pow.sokólskiego, Sejnach, pow.suwalskiego i w Wołkowysku, uroczyste nabożeństwa żałobne i odczyty ku czci Szlomy Ben Josifa.-

W obchodzie w Białymstoku wzięło udział około 700 osób.-

Ruchliwość poszczególnych organizacyj politycznych przedstawiała się w lipcu następująco:

Nazwa organizacji	Zgromadzenia	Zebrania	Odczyty i obchody	Frekwencja	Rozpiętość	Jednostki organiz. nowe	Jednostki organiz. zlikwidow.
joniści ogólni	-	-	4	480	80-150	-	-
atechija	1	-	-	80	-	-	-
joniści rewizjoniści	1	-	5	1420	40-350	-	-
balej Sjon Prawica	-	-	1	30	-	-	-
i z r a c h i	-	2	-	150	70-80	-	-
u n d	-	-	1	80	-	-	-

cie kultu- lno-oświa- we.-

Do Białegostoku przybył z Łodzi z zamiarem osiedlenia się poeta żydowski Zysze Bagisz, redaktor i wydawca dziennika literacko - artystycznego w Łodzi "Der Inzeł". Został on przyjęty b.życzliwie przez miejscową lewicową inteligencję żydowską, zgrupowaną w stowarzyszeniu "Idisze Kultur Gezelszaft" i na wzór "Der Inzeł" zamierza wydawać w Białymstoku dwutygodnik.-

W tym celu został utworzony Komitet w składzie:dr.Izrael Szylman, cieszący się dobrą opinią w kołach komunistycznych, nauczyciel

Brodmacher i współwłaściciel drukarni "Feniks" Lejzor Kapłan, znan
z przekonań komunistycznych. Nadto do Komitetu został zaproszony
Hirsz Wider, prezes miejscowego koła literatów żydowskich.-

Według posiadanych informacyj Bagisz ciąży do komuny, co wsk
zuje jaki kierunek będzie nosiło projektowane wydawnictwo.-

Działalność żydowskich organizacyj młodzieżowych, kulturalno
oświatowych i innych, ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji	Zebrania	Odczyty	Obchody, przedst. i zebran.	Frekwencja	Rozpiętość	Jednostki orga	
						nowe	zlikwido
T-wo Przyjaciół Pracujących Palestyny	-	1	-	70	-	-	-
Brith Trumpeldor	-	-	3	240	70-100	-	-
Cukunft	-	-	1	60	-	-	-
Kultur Liga	-	1	-	120	-	-	-
Zjedn.Szkół Żydow.	-	1	-	50	-	-	-
Tarbuth	-	-	2	280	80-200	-	-
O r t	-	1	-	400	-	-	-
C e n t o s	-	-	1	190	-	-	-
Linas Hacedek	1	-	-	60	-	-	-

-----ooOoo-----

W.D.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PW.43/8/38 Tjn.

Białystok dn. 9 wrześn:1938r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.8 za m-c sierpień 1938 roku.-

Nr.ewid. 23 92

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr. ewid. 1, 2, 3, 4

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.8/38 Tjn.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

ZANOTOWANO 19/IX-38.

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D. O. K. IX.
Data 16 WRZ. 1938 r. Przydział
L. dz. 8827

ZA WOJEWODĘ

/A. Keläer /
Naczelnik Wydz.Społ.-Polit.

ZANOTOWANO

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel.i Oświecenia Publicznego	Nr. 5	- 1 e
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	- 1
" " Poleski	" 7	- 1
" " Nowogródzki	" 8	- 1
" " Warszawski	" 9	- 1
" " Lubelski	" 10	- 1
" " Łódzki	" 11	- 1
" " Tarnopolski	" 12	- 1
" " Stanisławowski	" 13	- 1
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 14	- 1
" " " " w Warszawie	" 15	- 1
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	- 1
" " " " w Grodnie	" 17	- 1
" " " " w Łomży	" 18	- 1
" " Wydz.Zam.Sądu Okr.w Suwałkach	" 19	- 1
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.K.w Wilnie	" 20	- 1
Samodzielny Referat Informac. DOK.III w Grodnie	" 21-22	- 2
" " " DOK.IX.w Brześciu nad Bugiem	" 23	- 1
" " " DOK.I w Warszawie	" 24	- 1
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	- 1
Panowie Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego	" 26-37	- 12
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	- 1
Pan Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	- 1
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	- 1
Archiwum	" 41-43	- 3
Odbito		43 egzempl.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PN.43/8/38.T.

Białystok, dnia 9 września 1938r.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.8/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

C Z Ę Ś Ć I. Polskie życie polityczne .

A. Sytuacja ogólna .

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza .

Działalność ugrupowań politycznych - za wyjątkiem PPS.CKW. - była w sierpniu br.bardzo ożywiona, a to w związku z przypadającymi w tym okresie obchodami rocznicy zwycięstwa pod Warszawą w 1920 roku oraz z uwagi na zbliżające się wybory samorządowe.-

Ożywiona akcja O.Z.N.z poprzedniego miesiąca kontynuowana była i w sierpniu, głównie na odcinku młodzieży.-

W Białymstoku Służba Młodych, a w Grodnie Związek Młodej Polski wszczęły intensywną akcję antyżydowską za pomocą uskuteczniania napisów antyżydowskich, kolportowania odezw i ulotek oraz pikietowania sklepów żydowskich. Akcja ta utrzymana była w ramach legalności i zakłóceń spokoju publicznego nie notowano.-

Bojkotując handel żydowski, Służba Młodych w Białymstoku jednocześnie organizowała handel chrześcijański przez wydzierżawianie w halach miejskich straganów. Dla należytego usprawnienia handlu straganiarskiego Służba Młodych ma zorganizować specjalny kurs straganiarski. Narazie brak na to funduszów w wysokości około 700 zł.-

./.

93

Na odcinku robotniczym w Białymstoku Służba Młodych organizuje pracownię rzemieślniczą, składającą się z 4 działów: krawieckiego, bieliźniarskiego, hafciarskiego i trykotarstwa ręcznego. Projektowane jest otwarcie również działu czapkarskiego.-

Na terenie powiatu białostockiego projektowane jest pobudowanie hal targowych w Knyszynie oraz urządzenie kursu betoniarskiego.-

Służba Młodych zorganizowała w Białymstoku "Klub Dyskusyjny", jako placówkę kulturalno-oświatową, oraz utworzono agencję handlową "Pionier".-

W Grodnie ZPZZ.całkowicie pozyskał związek zawodowy dozorców domowych. Przedtem związek ten należał do Chrześcijańskiego Zjednoczenia Związków Zawodowych.-

Stronnictwo Narodowe zaabsorbowane było głównie obchodem "Cudu nad Wisłą". Obchody te, wbrew oczekiwaniom przewódców stronnictwa i mimo usilnej propagendy - wypadły słabiej niż w roku ubiegłym i miały przebieg spokojny. Wiele uwagi poświęcało Str.Narod.przyszłym wyborom samorządowym, sposobiąc na urządzanych kursach oraz pogadankach agitatorów wyborczych.-

Akcja Stronnictwa Ludowego również była ożywiona. Złożyły się na to obchody "Czynu Chłopskiego", których w bieżącym roku na terenie województwa było więcej, niż w r.ub. Zbliżającym się wyborom samorządowym Stronnictwo to poświęcało wiele uwagi, przy czym wśród lokalnych działaczy tego ugrupowania politycznego co do udziału w wyborach zdania były podzielone: jedni byli za gremialnym udziałem, drudzy zaś - za zbojkotowaniem wyborów. Rozbieżności te wynikły wskutek braku dyrektyw z"góry"stronnictwa.-

Jeśli chodzi o sprawę "Strajku Chłopskiego" to "doły" wypowiadały się za bezwzględnym i natychmiastowym strajkiem aż do zwycięstwa".-

-/-

PPS.CKW. nie wykazała się żadną akcją.-

Sytuacja gospodarcza: Kształtowała się na odcinku miejskim w dalszym ciągu pomyślnie. Bezrobocie - wobec nasilonych robót sezonowych - było nieznaczne.-

Sytuacja w przemyśle również zadawalająca, jakkolwiek kampania zimowa w miejscowych fabrykach włókienniczych zapowiada się słabiej niż w roku ubiegłym, przy tym będzie spóźniona.-

Awizowany poprzednio gwałtowny spadek ceny zboża został częściowo zahamowany. Na wsi dominowała ogólna obawa i depresja z powodu niskich cen. Zapowiedziane ostatnio zakupy produktów rolnych przez wojsko wpłynęły w znacznym stopniu na poprawę nastrojów ludności wiejskiej.-

b/ Przegląd prasy .

1/Przegląd treści:

Prasa białostocka zajęta była omawianiem spraw lokalnych, podobnie jak i grodzieńska.-

2/ Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .-

3/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

4/Konfiskaty prasowe:

W Białymstoku obłożono aresztem ulotkę Z.M.P.w Wysokiem-Mazowieckiem pt."Polacy" jako zawierającą cechy przestępstwa z art.17[illegible] K.K.-

W Grodnie obłożono aresztem gazetę "Ilustrowany Dziennik Lu[illegible]

./.

94

wy" dnia 27 sierpnia br.za umieszczenie artykułu pt. "Chłopi polescy zamierzali przedostać się do Hiszpanii" w którym dopatrywano się cech przestępstwa z art.170 KK.-

5/Procesy prasowe:

N e g a t y w n e .-

----ooOoo----

W.D.

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Działalność O.Z.N.w dalszym ciągu cechowało znaczne ożywienie, głównie na odcinku młodzieżowym. W związku ze zbliżającymi się wyborami do samorządów O.Z.N.organizował zjazdy powiatowe. Przejawy akcji O.Z.N.w sierpniu br.przedstawiały się następująco:

pow.augustowski: Dnia 6.VIII.1938r.odbyło się w Augustowie zebranie Rady Obwodowej O.Z.N.przy udziale 35 osób. Na zebraniu tym był obecny delegat Centrali O.Z.N. - Siciński. Omawiano sprawy organizacyjne, oraz debatowano nad kwestią przyjścia z pomocą rolnictwu.-

pow.ostrołęcki: Dnia 21 sierpnia 1938r.w Łysych odbyło się zebranie koła gminnego O.Z.N.przy udziale 25 osób. Na zebraniu tym wybrano na wiceprzewodniczącego koła - inż.Bieńkowskiego oraz powołano dwie sekcje: rolną i kulturalno-oświatową.-

pow.ostrowski: Na dzień 20 sierpnia br.zwołane zostało do Ostrowi-Mazow.zebranie Rady Obwodowej O.Z.N. Na zebranie przybyło 25 osób, w tym posłowie Józef Gromada i Michał Łazarski oraz płk.Siciński. Omawiano szereg zagadnień organizacyjnych oraz dokooptowano do Rady Obwodowej 8 członków.-

pow.sokólski: Dnia 28 sierpnia 1938r.odbył się w Sokółce zjazd powiatowy członków O.Z.N. Na zjazd przybyło około 200 osób w tym senatorowie Terlikowski i Ryszka. Obradowano nad sprawą podniesienia w powiecie stanu rolnictwa i stwierdzono konieczność przeszkolenia młodzieży na kursach rolniczych. Nadto omawiano sprawę zmiany granic pow.sokólskiego, przy czym wszyscy wypowiedzieli się przeciwko tej zmianie.-

pow.suwalski: Dnia 5 sierpnia 1938r.odbyła się w Suwałkach odprawa Rady Obwodowej O.Z.N.przy udziale płk.Sicińskiego i posła

/.

95

Michała Łazarskiego. Omawiano sprawy organizacyjne, zwłaszcza dotyczące odcinka młodzieżowego i robotniczego.-

pow. szczuczyński. Dnia 20 sierpnia 1938r. odbyło się w Grajewie pod przewodnictwem posła Michała Łazarskiego posiedzenie Rady Obwodowej O.Z.N. Na posiedzeniu tym obrano na przewodniczącego Rady Obwodowej Klemensa Lenkowskiego - wójta gminy Bełda.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O:Z.N. w sierpniu br. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	1	35	-	-	-
Ostrołęcki	-	-	-	1	25	-	-	-
Ostrowski	-	-	-	1	25	-	-	-
Sokólski	-	-	-	1	200	-	-	-
Suwalski	-	-	-	1	35	-	-	-
Szczuczyński	-	-	-	1	20	-	-	-
Ogółem	-	-	-	6	340	20-200	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe .

Najwięcej uwagi w okresie sprawozdawczym Str. Narodowe poświęciło na przygotowanie obchodów "Cudu nad Wisłą", oraz na same obchody. Mimo jednak bardzo intensywnych przygotowań i agitacji, wypadły one w bież. roku pod względem ilości uczestników słabiej, niż w roku ubiegłym. Specjalne sprawozdanie z przebiegu obchodów 15 sierpnia br. przedłożono Min. Spraw Wewn. dnia 24 sierpnia 1938r. za Nr. PN.I-1-b-30/3

Bezpośrednio po obchodach "Cudu nad Wisłą" nastąpił pewien za-

/.

stój w działalności Str.Narod. Pod koniec okresu sprawozdawczego akcja stronnictwa znacznie jednak ożywiła się. Rozpoczęto mianowic usilną agitację za bojkotem handlu żydowskiego oraz wszczęto akcję przedwyborczą do samorządów. Dla lepszego uświadomienia członków stronnictwa w odniesieniu do tych wyborów urządzano tak zw.kursy s morządowe, na których zaznajemiano z ustawami samorządowymi oraz p kreślano konieczność głosowania na narodowców, Nadto w sekretariatach powiatowych Str.Narod.urządzane były pogadanki o wyborach i przygotowaniach do nich.-

Szczegóły działalności Str.Narod.w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat Augustowski: Dnia 7 sierpnia 1938r.w Bargłowie odbyło się poświęcenie proporca miejscowego obwodu Str.Narod., połączone ze zgromadzeniem publicznym. Udział w zgromadzeniu wzięło 100 osób. Przebieg spokojny.-

Powiat białostocki: Dnia 5 sierpnia 1938r.w os.Suraż odbyło się zebranie członków Str.Narod.przy udziale około 50 osób. Przemawiali Bolesław Milicki - sekretarz okręgowy z Białegostoku i Bernard Wojda - instruktor. Obaj mówcy nawoływali do uintensywnienia akcji bojkotowej handlu żydowskiego.-

Dnia 7 sierpnia 1938r.odbyło się zgromadzenie publiczne Str. Narod. w Wasilkowie przy udziale około 100 osób. Przemawiał prezes zarządu okręgowego Str.Narod.w Białymstoku ks.Jan Ostrowski. Mówca nawoływał do walki z żydokomuną, potępił działalność Zw.Naucz.Polskiego, oraz nawoływał do głosowania na narodowców w przyszłych wyborach samorządowych.-

Powiat grodzieński: Dnia 7 sierpnia 1938r.odbyło się zebranie członkowskie Str.Narod.w Grodnie przy udziale 25 osób. Przemawiał sekretarz powiatowy Str.Narod. - Jan Balsewicz. Omówił on politykę

./.

zagraniczną, a zwłaszcza wypadki na Dalekim Wschodzie i w Hiszpanii. Następnie podkreślił niebezpieczeństwo żydo-komuny, po czym wezwał zebranych do licznego udziału w obchodzie 15 sierpnia w Białymstoku.-

Powiat łomżyński: Z dniem 1 sierpnia br.prezesurę zarządu powiatowego Str.Narod.w Łomży objął ks.Antoni Kochański - znany z procesów sądowych. Na korespondencji Str.Narod.podpisuje się on jako p.o.prezesa.-

Sprawa ufundowania przez Str.Narod.w Łomży ciężkiego karabinu maszynowego dla wojska - o czym była mowa w poprzednim sprawozdaniu miesięcznym - utknęła na martwym punkcie. Zarząd Główny Str.Narod.bowiem polecił zarządowi powiatowemu w Łomży wstrzymać się od urządzania zbiórki na ten cel, gdyż na nabycie karabinu potrzebne jest zezwolenie Min.Spraw Wojskowych, a na urządzenie zbiórki - zezwolenie władz administracyjnych. Tymczasem ani jednego ani drugiego Str.Narodowe nie posiada.-

Powiat ostrołęcki: Dnia 1 sierpnia 1938r.we wsi Chruśnice,gm. Czerwin odbyło się zebranie członków Str.Narod.przy udziale 50 osób. Przemawiał instruktor organizacyjny na temat zwalczania żydów, przy czym zaznaczył,że w sprawie tej nie należy uciekać się do żadnych gwałtów, a jedynie intensywnie i konsekwentnie bojkotować żydów na polu ekonomicznym.-

Powiat ostrowski: Na zebraniu kierowników kół Str.Narod.w dniu 26 sierpnia 1938r.w Brańszczyku wygłosił przemówienie Wysocki z Wyszkowa, pow.pułtuskiego. Omawiając konieczność bojkotowania handlu żydowskiego, mówca zaznaczył, że w czasie prowadzenia tej akcji należy unikać ekscesów, a organom bezpieczeństwa okazywać szacunek i posłuch Obecnych na zebraniu było 20 osób.-

Powiat suwalski: Dnia 28 sierpnia 1938r.Zarząd Pow.Str.Narod.w Suwałkach urządził zgromadzenie publiczne we wsi Podżyliny,gm.Wiżajny.

./.

Obecnych na zgromadzeniu było około 150 osób. Przemówienia wygłosili: Bolesław Pomian, mgr.Antoni Wałyński i student Józef Zwinogrodzki. Pierwsi dwa, nawoływali do walki z żydami na polu ekonomicznym, trzeci zaś - scharakteryzował politykę światową, wychwalając ustroje nacjonalistyczne - jak Włochy i Niemcy, a jednocześnie wskazując na rozprężenie w państwach o ustroju demokratycznym. Następnie poruszył sprawę masonerii w Europie i w Polsce.-

Przemówienia wszystkich trzech mówców były bardzo ogólnikowe i nie wzbudziły głębszego zainteresowania wśród zgromadzonych.-

Powiat szczuczyński: Dnia 7 sierpnia 1938r.w Wąsoszu odbyło się zgromadzenie antykomunistyczne, zorganizowane przez Str.Narod. Obecnych na zgromadzeniu było około 700 osób. Przemawiał Kazimierz Gapski - instruktor powiatowy Str.Narod. Mówca podkreślił konieczność walki z żydo-komuną, a następnie poddał krytyce działalność Rządu, zwłaszcza na odcinku rolniczym. Przebieg spokojny.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Narod.w sierpniu zgromadzeń i zebrań - prócz obchodów "Cudu nad Wisłą", które przedstawione zostały niżej na osobnej tablicy - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwidow.
Augustowski	1	100	-	-	-	-	-	-
Białostocki	1	100	-	1	50	-	-	-
Grodzieński	-	-	-	1	25	-	1	-
Łomżyński	-	-	-	2	28	9-19	-	-
Ostrołęcki	-	-	-	4	100	10-50	-	-
Ostrowski	-	-	-	4	95	14-32	-	-
Sokólski	-	-	-	2	30	9-21	-	-
Suwalski	1	150	-	-	-	-	-	-
Szczuczyński	1	700	-	2	31	15-16	-	-
Wysoko-Mazow.	-	-	-	7	340	30-120	-	-
Ogółem	4	1050	100-700	23	699	9-120	1	-

./.

97

Wykaz miejscowości, gdzie odbyły się w roku bieżącym obchody "Cudu nad Wisłą" oraz ilość uczestników na tych obchodach:

Powiat	Miejscowość	Liczba uczestników	Uwagi
Białostocki	Białystok	2.000	
Bielski	Bielsk-Podl.	900	
Łomżyński	Łomża	1.200	
Ostrołęcki	Ostrołęka	500	
Szczuczyński	Grajewo	250	
Wysoko-Mazowiecki	Czyżew	1.500	
	Ogółem	6.350	

3/ Stronnictwo Ludowe .

Główna uwaga Str.Ludowego w sierpniu br.zwrócona była na zorganizowanie obchodów "Czynu Chłopskiego". Liczba obchodów tych w roku bieżącym była większa, niż w roku ubiegłym, a tym samym i ogólna ilość uczestników również przewyższała cyfrę zeszłoroczną /w 1937r. urządzono obchody w 5 miejscowościach przy udziale 1.430 osób, a w 1938r. - w 7 miejscowościach przy ogólnej frekwencji 2.290 osób/.-

Wzrost w roku bież.liczby obchodów i uczestników na nich przypisać należy usilnej agitacji oraz rozpowszechnianiu wersyj, że na obchodach tych zapadną doniosłe rozstrzygnięcia polityczne, oraz że będzie tam proklamowany "strajk chłopski". Specjalne sprawozdanie z przebiegu obchodów "Czynu Chłopskiego przedłożono Min.Spraw Wewn.dn. 24 sierpnia 1938r.za Nr.PN.I-1-c-17/38.-

Zbliżające się wybory samorządowe również ożywiły działalność Str.Ludowego. Sprawa "strajku chłopskiego" silnie absorbowała umysły

./.

97

[illegible] działalności Stronnictwa Ludowego [illegible]

Szczegóły działalności Str.Ludowego w sierpniu br.przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski: Dnia 7 sierpnia 1938r.we wsi Ginowicze odbyły się "dożynki" przy udziale około 40 osób. Przemówienie wygłosił Bronisław Makarewicz - prezes Zarządu Powiatowego Str.Ludowego w Grodnie. Mówca nawoływał do licznego udziału w obchodzie "Czynu Chłopskiego". Przyjmując zaś ofiarowany tradycyjny "wianek dożynkowy", mówca oświadczył, że prześle go do Czechosłowacji "włodarzowiziemi chłopskiej".-

Powiat bielski: Dnia 28 sierpnia 1938r.we wsi Narojki,gm.Drohiczyn nad Bugiem zwołano zgromadzenie publiczne, na które przybyło około 50 osób. W trakcie przemówienia jedynego mówcy Józefa Czyżewskiego zgromadzeni poczęli rozchodzić się, wobec czego Czyżewski, nie dokończywszy przemówienia, zgromadzenie rozwiązał.-

Powiat grodzieński: Dnia 21 sierpnia 1938r.odbyła się w Grodnie konferencja delegatów Str.Lud.z poszczególnych powiatów województwa białostockiego, oraz z pow.słonimskiego wojew.nowogródzkiego. W konferencji wzięło udział 22 delegatów. Przewodniczył i przemawiał Władysław Praga - wiceprezes zarządu wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku oraz Sokólski - delegat N.K.W. Omawiano sprawę gotowości ludowców do ewentualnego strajku chłopskiego. Specjalne sprawozdanie z przebiegu tej konferencji przedłożono Min.Spraw Wewn.dn. 29 sierpnia 1938r.za Nr.PN.I-1-c-20/38.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Ludowe w sierpniu zgromadzeń i zebrań - prócz obchodów "Czynu Chłopskiego", które wykazane są niżej na osobnej tabeli - ilustruje poniższe zestawienie:

./.

98

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja		nowe	zlikwidow.
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
Augustowski	-	-	-	2	40	10-30	-	-
Bielski	1	50	-	-	-	-	-	-
Grodzieński	-	-	-	1	22	-	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	9	-	-	-
Ogółem	1	50	-	4	31	9-30	-	-

Wykaz miejscowości, gdzie odbyły się w roku bieżącym obchody "Czynu Chłopskiego" oraz ilość uczestników na tych obchodach:

Powiat	Miejscowość	Data obchodu	Ilość uczestników	Uwagi
Augustowski	Lipsk	15.VIII.	300	
Białostocki	Kalinówka-Kościelna	14.VIII.	250	
"	Dobrzyniewo- "	15.VIII.	300	
Bielski	Miłkowice-Maćki	16.VIII.	600	
Grodzieński	Grodno	15.VIII.	220	
Łomżyński	Drozdowo	15.VIII.	320	
Wołkowyski	Straszewo	14.VIII.	300	
		Ogółem	2290	

4/Polska Partia Socjalistyczna - CKW.

PPS.w sierpniu nie wykazała prawie żadnej akcji. Główny promotor działalności partii w Białymstoku, Tomasz Kapitułko, wyjechał na kurację. Dopiero po jego powrocie można się spodziewać pewnego ożywienia akcji PPS.-

W Grodnie PPS. stara się o utrzymanie dotychczasowego stanu posiadania w Walce z Z.P.Z.Z.-

-----oooOooo-----

W.D.

99

C. RUCH WYZNANIOWY .

1/Wyznanie rzymskokatolickie .

Ks.Jan Ostrowski w charakterze prezesa okręgu Str.Narodowego w Białymstoku podpisał zażalenie na dziekana białostockiego ks.Aleksandra Chodykę do ks.Arcybiskupa Jałbrzykowskiego za nieudzielenie zezwoleń na odbywanie zgromadzeń publicznych na placach kościelnych ze względu na odprawiane nabożeństwo. Ks.Ostrowski prosił o spowodowanie, aby ks.Chodyko nie utrudniał pracy Stronnictwu Narodowemu, do którego ogół duchowieństwa jest usposobiony życzliwie.-

Ks.Jan Ostrowski na wiecu Str.Narod.w Białymstoku w dniu 15 sierpnia, wygłosił przemówienie, w którym zobrazował sytuację polityczną, wezwał obecnych do zdecydowanej walki z żydokomuną oraz usunięcia natychmiastowego żydów z pobliża koszar wojskowych, kościołów i szkół.-

Organizatorem obchodu Str.Narod.w rocznicę "Cudu nad Wisłą" w Bielsku-Podlaskim był ks.Duda-Dziewierz ze Strabli.-

Na zgromadzeniu publicznym Str.Narodowego w Ostrołęce w dniu 15 sierpnia br.przemówienia wygłosili ks.Stanisław Suliński i ks. Tworkowski.-

Obchód "Cudu nad Wisłą" w Łomży był zorganizowany przez Str. Narodowe wspólnie z Akcją Katolicką z inicjatywy Katolickiego Stowarzyszenia Mężów. W pochodzie udział wzięły wraz ze Str.Narodowym stowarzyszenia katolickie i bractwa religijne. Z księży czynny udział wzięli: ks.Antoni Kochański z Puchał, prałat Krysiak, ks.Kulbat i ks.dziekan Szumowski oraz ks.proboszcz Majewski.-

Prezesurę powiatową Str.Narod.objął ks.Antoni Kochański z Puchał, który podjął akcję nad ożywieniem działalności stronnictwa.-

./.

W dniu 21 sierpnia br.ks.biskup Łukomski dokonał wizytacji wsi Łomżycy, powiatu łomżyńskiego. Karecie, w której jechał ks. biskup w towarzystwie ks.infułata Szczęsnowicza, towarzyszyła banderia konna Stronnictwa Narodowego w mundurach. Po powitaniu przy bramie tryumfalnej ks.biskup wysłuchał pieśni chóralnych, wykonanych przez młodzież żeńską oraz deklaracji. Pod koniec uroczystości przybyła straż pożarna. Na zakończenie ks.biskup podziękował za serdeczne przyjęcie i zachęcał do dalszej pracy w stowarzyszeniach katolickich jako pożytecznych dla Kościoła, Państwa, społeczeństwa i Narodu.-

Biskupem sufraganem Łomżyńskim na miejsce zmarłego w roku ub. biskupa Dembka zamianowany został przez Stolicę Apostolską ks.prałat Tadeusz Zakrzewski, rektor Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie, kanonik Metropolitalny Poznański.-

Ks.kan.Józef Rogiński, dyrektor Diecezjalny Instytutu Akcji Katolickiej w Łomży, został mianowany szambelanem papieskim.-

2/ Wyznanie prawosławne .

Zarządzone przez Konsystorz Prawosławny w Grodnie posty w dniu 1, 2 i 3 sierpnia we wszystkich parafiach prawosławnych jako protest przeciwko rzekomym prześladowaniom cerkwi prawosławnej na terenie województwa lubelskiego, nie znalazły wielkiego echa na terenie województwa białostockiego. Jedynie żywiej zareagowała część ludności prawosławnej w Grodnie pod wpływem agitacji ks.Sahajdakowskiego, który od połowy sierpnia wyjechał na urlop wypoczynkowy.-

Nieobecność ks.Sahajdakowskiego w Grodnie podziałała uspakajająco na ogół prawosławnych.-

Podczas urządzonego w cerkwi katedralnej w Grodnie w dniu 15 sierpnia bra nabożeństwa pomyślność wojska polskiego okolicznościowe kazanie wygłosił członek Konsystorza ks.Rodkiewicz.-

/.

W dniu 19 sierpnia br.do ks.biskupa Sawy, przebywającego na wywczasach w Druskienikach, przyjeżdżali ks.biskup Symon i ks.Teodor z Warszawy oraz sekretarz Konsystorza w Grodnie, Pantelewicz, żona ks.Sahajdakowskiego i b.sekretarz biskupa Sawy, Świtycz. Wymienione osoby czyniły biskupowi Sawie zarzuty z powodu dopuszczenia do przeniesienia z Grodna ks.Sahajdakowskiego i Świtycza.-

3/ B a p t y ś c i .

W dniu 7 sierpnia br.na rzece Roś około wsi Jatwieź, gm.Biskupice, pow.wołkowyskiego odbył się chrzest nowych wyznawców Zboru Ewangelicznych Chrześcijan Baptystów. Chrzest przyjęło 6 kobiet.-

W tym samym dniu w Jurowcach powiatu białostockiego na rzece Supraśl odbył się również chrzest Baptystów ze zboru białostockiego. Chrzest przyjęło 4 mężczyzn z rąk kaznodziei Gabriela Bołtniewa z Białegostoku. Obecnych przy tej ceremonii było 40 osób obojga płci, którzy w czasie zanurzania osób chrzczonych, śpiewali pieśni religijne i modlili się.-

-----oooOooo-----

W.D.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

TAJNE !

Nr.PN.43/8/38 T.

Białystok, dn.9 września 1938r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.8/38 T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejstości narodowych/

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe .

A. Część ogólna .

Mniejszość rosyjska wykazywała duże zainteresowanie sprawom polityki wyznaniowej rządu w stosunku do prawosławia. Było to wynikiem ostatnich wypadków na Chełmszczyźnie.-

Wśród Litwinów obserwowano dążenia w kierunku urządzenia zbiorowych wycieczek do Litwy, zaś na odcinku społecznym akcję spółdzielczą.-

Mniejszość żydowska nadal była zaabsorbowana rewolucją palestyńską. Sprawami Palestyny interesowały się wszystkie ugrupowania żydowskie, bez względu na swój programowy stosunek do tego zagadnienia. Na tle zapatrywań na kwestię palestyńską dochodziło do ostrych nieporozumień pomiędzy poszczególnymi ugrupowaniami.-

Mniejszość niemiecka prowadziła akcję konsolidacyjną pod sztandarami D.V.V. Ruch ten centralizuje się w Białymstoku skąd ma promieniować na całe województwo.-

B. Część szczegółowa .

1/ Białorusini .

Negacywne.-

./.

101

2/ R o s j a n i e .

Objektem zainteresowań mniejszości rosyjskiej była sprawa burzenia zbędnych objektów prawosławia na Chełmszczyźnie oraz głośna sprawa orędzia metropolity Szeptyckiego. Sprawy te oraz polityka Rządu, dotyczące wyznania prawosławnego, były stałym przedmiotem rozmów i dyskusji na zebraniach R.O.M.i R.B.O.w Grodnie.-

3/ L i t w i n i .

Do Starostw w Grodnie i Suwałkach zwracało się szereg osób narodowości litewskiej o wydanie zezwoleń na wyjazd do Litwy, dokąd zamierzają się udać za paszportem zbiorowym, jako członkowie chóru litewskiego "Varpas". W gruncie rzeczy osoby te członkami chóru nie są. Niezależnie od tego wybiera się kilkakaście osób do Litwy z wycieczką organizowaną przez inż.Kraużlisa Macieja z Wilna.-

Charakterystycznym jest, że w obu wycieczkach zamierzają brać udział osoby, znane władzom z szowinistycznych przekonań litewskich.

Na terenie powiatu suwalskiego w Bubelach, gm.Krasnowo założono filię litewskiej spółdzielni spożywczej w Sejnach pod nazwą "Ruta".-

14 i 21 sierpnia br.w lokalu litewskiej spółdzielni "Talka" w Puńsku,pow.suwalskiego,wybitny działacz litewski, inż.Jan Pojawis wygłosił odczyty o stosowaniu nawozów sztucznych.-

Do Starostwa Suwalskiego wpłynęło kilka podań od młodzieży litewskiej w sprawie zezwoleń na przedstawienia amatorskie w języku litewskim.-

4/ Żydzi.

Życie polityczne.- Rewolucja palestyńska i sprawa odrębności zapatrywań na tę kwestię była przedmiotem specjalnych zainteresowań ze strony ogółu ludności żydowskiej. Na tym tle dochodziło nawet do ostrych zatargów na zebraniach. -

Sprawa antysemityzmu obok Palestyny była kwestią, która budziła nie mniejsze zainteresowanie społeczeństwa żydowskiego. Przejawy antysemityzmu ze strony O.Z.N. lub "Służby Młodych" przyjmowane były przez żydowstwo ze szczególnym rozdrażnieniem. Prasa żydowska, omawiając antysemityzm tych ugrupowań, używała bardzo ostrych argumentów.-

W związku ze zbliżającymi się wyborami samorządowymi dało się zauważyć duże zainteresowanie tą kwestią ogółu żydowskich ugrupowań politycznych. -

Sprawa kongresu do walki o prawa żydowskie znalazła swój oddźwięk tylko na terenie Białegostoku.-

Sjoniści ogólni.- - urządzili odczyty w Wołkowysku i Wysokiem-Mazowieckiem, z których pierwszy traktował sprawy szkolnictwa hebrajskiego, zaś drugi sprawy zajść palestyńskich.-

Sjoniści rewizjoniści.- - urządzili dwa odczyty w Grodnie i Wysokiem-Mazowieckiem na temat obecnej sytuacji w Palestynie. Członkowie Bbth Trumpeldor wywołali zajścia w Grodnie z członkami organizacji sjonistycznej "Szomrija" /meld.dor.Nr.170/ i w Białymstoku na wiecu "Poalej-Sjon". Tłem zajść były odmienne zapatrywania na sprawę wypadków w Palestynie.-

B u n d .- Organizacja bundowska urządziła dwa odczyty w Białymstoku jeden na temat: "W rocznicę wybuchu wojny światowej" i drugi na temat "Znaczenie szkół dokształcających dla młodzieży pracują-

./.

102

cej".-

Na terenie Grodna organizacja bundowska mając na uwadze zbliżające się wybory samorządowe stara się wszelkimi siłami o popularność, do zdobycia której ma posłużyć jej krytyka działalności miejscowych rabinów.-

Poalej-Sjon.- - urządziła wiec w Białymstoku w związku z obecną sytuacją w Palestynie. Spokój na wiecu został zakłócony przez Sjonistów-Rewizjonistów, którzy wtargnęli do lokalu i wywołali awanturę. Zajście zostało zlikwidowane przez milicję porządkową. -

Z inicjatywy oddziału w Ostrowi-Mazowieckiej odbył się w Broku odczyt Stanisława Dubois na temat obecnej sytuacji politycznej w kraju i zagranicą.-

Cyfrowo działalność organizacyj wyżej omawianych przedstawia się następująco:

Nazwa organizacji	Zgromadzenia	Zebrania	Odczyty i obchody	Frekwencja	Rozpiętość	Jednostki org.	
						nowe	zlikwid.
Sjoniści ogólni	-	-	2	220	70-150	-	-
" rewizjoniści	-	1	3	198	18-80	-	-
B u n d	-	-	3	290	70-120	-	-
Poalej-Sjon	1	-	1	400	200-200	-	-

Życie kulturalno-oświatowe.- Działalność żydowskich organizacji kulturalno-oświatowych i młodzieżowych w m-cu sierpniu br. obrazuje następujące zestawienie:

./.

Nazwa organizacji	Zebrania	Odczyty	Obchody, przedst. i zebran.	Frekwencja	Rozpiętość	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikwidowane
Liga Pomocy Pracującym w Palestynie	-	-	6	740	120-200	-	-
Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe "Trajhajt"	-	1	-	150	-	-	-
Linas Hacedek	1	-	-	40	-	-	-
"Gemiłus-Hesed"	-	-	2	335	115-220	-	-
Stow. "Tarbut"	-	-	1	70	-	-	-
Klub Sportowy "Jutrznia"	-	-	1	30	-	-	-
"Makkabi"	-	-	8	900	70-120	-	-
"T.O.Z."	-	-	1	140	-	-	-
Tow. Sportowe "Kraft"	-	-	1	130	-	-	-

5/ N i e m c y .

D. V. V. - urządził trzy zebrania w Białymstoku, na których poruszano sprawę wzmożenia akcji organizacyjno-werbunkowej w kierunku zorganizowania wszystkich Niemców -

Oddział tej organizacji w Michałowie, pow. białostockiego urządza zebrania dyskusyjne dwa razy w tygodniu.-

-----ooOoo-----

W.D.

ZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
DZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PN.43/9/38.Tjn.

iałystok, dnia 9. październ. 1938 r.

Nr.ewid. 23

103

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

ZANOTOWANO

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr.
ewid. 1, 2, 3, 4

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.9/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

AMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D. O. K. IV.
Dnia 17 PAZ. 1938 r. Przydział
Załączników
L. dz. 10183

Za Wojewodę

/Adam Keller/
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

trzymują do wiadomości:

inisterstwo Wyznań Rel. i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
rząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" " Poleski	" 7	-	1 "
" " Nowogródzki	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
an Prokurator Sądu Apelac. w Wilnie	" 14	-	1 "
" " " " w Warszawie	" 15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	-	1 "
" " " " w Grodnie	" 17	-	1 "
" " " " w Łomży	" 18	-	1 "
" " Wydz Zam. S.O. w Suwałkach	" 19	-	1 "
Kapozytura Nr.1 Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	" 20	-	1 "
amodzielny Referat Informac. DOK.III. w Grodnie	" 21-22	-	2 "
" " " DOK.IX. w Brześciu n/B.	" 23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	" 24	-	1 "
.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	-	1 "
anowie Starostowie Powiatowi Wojew. Białostockiego	" 26-37	-	12 "
an Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	-	1 "
an Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	" 39	-	1 "
an Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	-	1 "
rchiwum	" 41-43	-	3 "
Odbito		-	43 egzem

HF

U.Z.P.
Wydział
Nr.
Białyst

104

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.43/9/38.T.

Białystok, dn.9 październ.1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.9/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

CZĘŚĆ I. Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje,ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Miesiąc wrzesień b.r. upłynął pod znakiem bardzo emocjonalnych wydarzeń politycznych, które odbiły się bardzo silnym echem na nastrojach wszystkich warstw społeczeństwa. Złożyły się na to z jednej strony wypadki na terenie międzynarodowym, a więc przede wszystkim sprawa zatargu czesko-polskiego, zakończonego przyłączeniem Śląska Zaolzańskiego do Polski, oraz niespodziewane rozwiązanie Izb Ustawodawczych i zarządzenie wyborów do parlamentu.

Na oba te wydarzenia szerokie masy zareagowały bardzo żywo i silnie. Szczególnie sprawa zatargu z Czechami pasjonowała jak najszersze sfery społeczeństwa i dostarczyła bardzo wiele cennych spostrzeżeń. W tych przełomowych chwilach dały się zauważyć przede wszystkim wielka żywotność, dynamika i wysokie poczucie obowiązku obywatelskiego, cechujące nasze społeczeństwo, oraz bardzo ważne i wielkie przywiązanie do Państwa.

Groźba wojny wywołała wprawdzie tu i ówdzie pewne objawy paniki gospodarczej, ale spowodowali to żydzi, jak się jeszcze raz p

./.

potwierdziło - luźnie z naszym Państwem związani. Natomiast zachowani się społeczeństwa polskiego z małymi tylko wyjątkami - trzeba to stwi dzić - było na ogół bez zarzutu.

Pomyślna dla nas likwidacja zatargu czesko - polskiego, przyjęta została z ogromnym entuzjazmem i oceniona przez wszystkich bez względu na zabarwienie, jako wielki sukces obecnego Rządu.

Wydarzenia międzynarodowe przygłuszyły mocno zainteresowanie wyborami, ale z drugiej strony zaostrzyły wrażliwość na wewnętrzne życie polityczne kraju, co z pewnością nie będzie bez wpływu na frekwencję wyborczą, zwłaszcza jeśli chodzi o rzesze obywateli politycznie niezaangażowanych.

Termin zbliżających się wyborów wywołał dużą ruchliwość licznych organizacyj społecznych, które pracują w kierunku wzmożenia frekwencji wyborczej, a równocześnie zabiegają o przeforsowanie swoich kandydatów. Przewodzą tej akcji oczywiście organizacje kombatanckie, zawsze wrażliwe na wszelkie przejawy życia państwowego. Zaznaczyć tu trzeba, że te głównie organizacje na apel Komendy Korpusu Zaolzańskiego w ciągu tylko kilku dni zarejestrowały n.p. w jednym mieście Białym stoku około 3 tysiące ochotników.

Akcja przedwyborcza organizacyj Kombatanckich pod przewodnictwem Wojew. Komisji Współpracy legionowo - peowiackiej prowadzo na jest w ścisłym kontakcie z O.Z.N. i stanowi w pracach obozu dużą podporę, a to choćby dlatego, że wybory zostały O.Z.N. nieprzygotowany erganizacyjnie.

Ugrupowania opozycyjne czynią usilne przygotowania do wybo rów samorządowych. Natomiast do wyborów parlamentarnych, stosownie do dyrektyw otrzymanych ze swych central - ustosunkowują się negatywnie. Trzeba jednakowoż zaznaczyć, że doły partyjne nie wszędzie wykazują solidarność i dyscyplinę organizacyjną w tym kierunku. Dało się n.p. zaobserwować przypadki, iż tak w szeregach S.N. jak S.L. jest wiele

./.

ochoty do wzięcia udziału w wyborach. W partiach opozycyjnych jeszcze ciągle daje się wyczuwać swego rodzaju wyczekiwanie na zmianę zasadniczego stanowiska w stosunku do wyborów parlamentarnych. Mówi się zakulisowo, że zmiana ta ma nastąpić na skutek rozmów, prowadzonych rzekomo w Warszawie między Rządem, a przedstawicielstwem poszczególnych ugrupowań opozycyjnych. O nadziejach przywiązywanych do tych rozmów - świadczy również zachowanie się P.P.S., które przez Związki Klasowe wzięła już pośredni udział w wyborach przez desygnowanie swoich delegatów do zgromadzeń okręgowych.

Sprawa Śląska Zaolzańskiego i zarządzenie wyborów do parlamentu aczkolwiek mocno podekscytowały działalność polskich ugrupowań politycznych - to jednak w okresie sprawozdawczym nie odnotowano żadnych bardziej charakterystycznych i ciekawych posunięć w życiu wewnętrznym poszczególnych partii.

Z działalności O.Z.N. zasługuje może na wzmiankę wzmagająca się intensywność akcji antyżydowskiej, prowadzonej przez Służbę Młodych. Stronnictwo Narodowe wyczuwając groźnego rywala i konkurenta na odcinku antyżydowskim - wykazuje z tego powodu duże zdenerwowanie i niepokój. Starsi działacze S.N. czując niebezpieczeństwo ze strony ruchu młodych O.Z.N., tkwiące w próbach kaptowania członków - przeciwstawiają się z całą energią nawiązywaniu jakichkolwiek kontaktów członków stronnictwa z O.Z.N. Kontakty te jednakowoż istnieją i żłobią rysy w strukturze S.N.

Sytuacja gospodarcza: Na odcinku miejskim zmniejszyła się cośkolwiek ilość zatrudnionych na robotach publicznych z powodu wyczerpania odpowiednich kredytów i wykończenia podjętych robót. Zmniejszenie się stanu zatrudnienia jest narazie jeszcze nieznaczne

./.

i właściwie nie daje się odczuwać.

Przemysł włókienniczy przeszedł pewien krótkotrwały wstrząs w chwili największego naprężenia w sytuacji międzynarodo wywołany paniką w sferach bankowych, które odmawiały dyskonta i przyjmowania weksli. Obecnie jednak wszystko wróciło już do normy

Na wsi niskie ceny zboża i panująca jeszcze ciągle pryszczyca są powodem dość minorowych nastrojów.

———oo0oo———

HS

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Prasa na terenie województwa składa się z kilkunastu dzienników - mutacyj przeważnie pism warszawskich. Z natury rzeczy tego rodzaju prasa musi się ograniczać do rejestracji wypadków mających lokalne znaczenie. Rozgrywające się wypadki na arenie międzynarodowej przyćmiły wagą swego znaczenia wszelkie inne sprawy, wciskając się na łamy miejscowej prasy. W miarę rozwoju naprężenia sytuacji międzynarodowej rosło zainteresowanie miejscowej prasy sprawami polityki międzynarodowej. Niemal wszystkie pisma wychodzące na terenie województwa poświęcały wiele uwagi sprawom postulatów Rządu Polskiego w stosunku do Czechosłowacji, przyczyniając się do wytwarzania przychylnych tym postulatom nastrojów społeczeństwa. Prasa prorządowa w tym przełomowym okresie czasu przyczyniała się w dużej mierze do zwalczania tak bardzo szkodliwej paniki gospodarczej. Drugim zagadnieniem, któremu prasa poświęcała wiele miejsca była sprawa rozpisania wyborów parlamentarnych. Decyzję Pana Prezydenta cała miejscowa prasa bez względu na oblicze polityczne powitała z wielkim zadowoleniem i uznaniem.

Sprawa udziału w głosowaniu i nawoływanie do tego obowiązku były przedmiotem zainteresowań prasy prorządowej. Prasa opozycyjna tymi zagadnieniami bardzo mało interesowała się, zajmując stanowisko wyczekujące.

Jeżeli chodzi o zagadnienie lokalne to prasa białoruska jak i grodzieńska poświęcały wiele uwagi sprawom antysemityzmu. Akcję antysemicką propagowała prasa prorządowa, popierając i rejestrując każde posunięcie w tej dziedzinie. Prasa natomiast opozycyjna, lewicowa zwalczała te nieomal żywiołowe prądy w społeczeń-

stwie. Na tle różnicy zdań w polemice dochodziło niejednokr nie do używania niewybrednych w formie i nieprzyzwoitych w treści epitetów po jednej i po drugiej stronie.-

2/ Powstały nowe czasopisma:

Z dniem 18 września rozpoczęło wychodzić w Grodnie czasopismo p.n."Czyn Młodych", będące organem miejscowego oddziału Związku Młodej Polski. Czasopismo to wychodzi w każdą niedzielę.-

W tymże czasie rozpoczął wychodzić w Łomży "Tygodnik Ziemi Łomżyńskiej", organ obwodu O.Z.N.

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

Z dnia 1 września 1938 roku przestało wychodzić czasopismo p. "Głos Druskienik ", którego wydawanie zostało zawieszone do nowego sezonu kuracyjnego.-

4/ Konfiskaty prasowe:

Starosta Grodzki Białostocki obłożył aresztem gazetę"Robotnik Białostocki" z dnia 8 września 1938 roku Nr.252 za artykuł p.t. "Najnówka wierna czerwonym sztandarom". Konfiskaty dokonano z art. 170 K.K.

Sąd Okręgowy w Białymstoku na posiedzeniu niejawnym w dniu 14 września b.r. zatwierdził tę konfiskatę.-

Dnia 30 września 1938 r., tenże Starosta Białostocki obłożył aresztem gazetę "Robotnik Białostocki" Nr.276 za artykuły p.t. "Agitatorzy O.Z.N. szerzą panikę, akcja dywersyjna pod pokrywką patriotyzmu" i "Pobito kilkanaście robotnic na poczcie", w którycł dopatrzył się cech przestępstwa z art.170 K.K.

Starosta Powiatowy Ostrołęcki zarządził w dniu 21.IV.1938 r. konfiskatę broszury p.t."Żydzi,Masoneria,Socjaliści i Komuniści"

która w treści swej zawierała cechy przestępstwa z art. 170 K.K.

5/ Procesy prasowe:

N e g a t y w n e.-

- - - 0 0 0 - - -

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Rozwiązanie Izb Ustawodawczych i rozpisanie wyborów znacznie ożywiło akcję O.Z.N. Na odcinku przygotowań do przyszłych wyborów do Sejmu i Senatu O.Z.N. wykazał bardzo ożywioną aktywność. Polegała ona przede wszystkim na organizowaniu zjazdów obywatelskich, na których omawiano sprawy lokalne oraz ogólnopaństwowe i urabiano grunt pod zainteresowanie ogółu społeczeństwa wyborami sejmowymi.

"Służba Młodych" i Z.M.P. wykazywały również ożywioną działalność, polegającą głównie na akcji antyżydowskiej. Akcja ta wyraziła się w bojkocie sklepów żydowskich w Grodnie oraz zamalowaniem szyldów w sklepach żydowskich i czynieniem napisów antyżydowskich na chodnikach i murach w Białymstoku. Ostrość tej akcji w wielu wypadkach przewyższała podobne wystąpienia Stronnictwa Narodowego, to też wśród wielu umiarkowanych członków O.Z.N., zwłaszcza starszej generacji, spotkała się z pewnymi zastrzeżeniami.

Przejawy akcji O.Z.N. we wrześniu b.r. w szczegółach przedstawiały się następująco:

Powiat grodzieński. Dnia 18.9.38 r. w teatrze miejskim w Grodnie odbyło się zebranie informacyjne członków i sympatyków O.Z.N. Przemawiali delegaci z Warszawy: Tadeusz Żenczykowski i Jan Żułek. Przemówienia swe poświęcili oni omówieniu obecnej sytuacji w Państwie i za granicą, podkreślając konieczność podnoszenia potencjału obronności Państwa, oraz wyrazili pogląd, że do ciał ustawodawczych winni z nowych wyborów wejść ludzie O.Z. Obecnych na zebraniu było około 500 osób.-

108

Dnia 25.9.38 r. odbyło się w Grodnie zgromadzenie, urządzone przez Związek Młodej Polski. Przemawiał Henryk Puziewicz, delegat z Warszawy, który podkreślał konieczność przeciwstawienia jednolitego frontu narodowego - folksfrontowi. Obecnych na zgromadzeniu było około 400 osób.

Powiat łomżyński. Dnia 11.9.38 r. odbyło się w Łomży posiedzenie Rady Obwodowej O.Z.N. przy udziale 16 osób. Na posiedzeniu tym wybrano prezydium Rady. Przewodniczącym został Wojciech Marszałek, wiceprzewodniczącymi - Stanisław Sleszyński i Franciszek Wasążnik, sekretarzem - Stefan Wójtowicz, skarbnikiem - dr Marian Rogowski.

Dnia 25.9.38 r. odbyło się w Łomży zebranie obywatelskie przy udziale około 300 osób, zwołane przez O.Z.N. Omawiano sprawy kulturalno-oświatowe oraz gospodarcze.

Powiat ostrołęcki.

Dnia 25.9.38 r. we wsi Zbójna odbyło się zebranie porozumiewawcze działaczy społecznych, zwołane przez O.Z.N. W zebraniu wzięło udział około 120 osób.

Dnia 27.9.38 r. odbyło się w Ostrołęce zebranie przedwyborcze, zorganizowane przez O.Z.N. Obecnych na zebraniu było 20 osób.

Powiat suwalski. Dnia 25.9.38 r. odbył się w Suwałkach zjazd powiatowy Z.M.P. przy udziale około 240 osób. Omawiano sprawy organizacyjne.

Powiat wołkowyski. Dnia 26.9.38 r. odbyło się w Wołkowysku zebranie członków O.Z.N. przy udziale 40 osób. Omawiano sprawy organizacyjne.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N. we wrześniu zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie.

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki ganizacyjn	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlik
Grodzieński	2	900	400-500	-			-	
Łomżyński	1	300	-	1	16			
Ostrołęcki	-	-	-	3	155	20-120	1	
Suwálski	-	-	-	1	240	-	-	
Wołkowyski	-	-	-	1	40			
Razem	3	1200	300-500	6	411	16-240	1	

2/ Stronnictwo Narodowe.

Na początku września br. Stronnictwo Narodowe czyniło usiła przygotowania do wyborów samorządowych. Rozwiązanie ciał ustawodawczych skierowało działalność tego stronnictwa częściowo w innym kierunku, mianowicie - zbojkotowaniu wyborów do Sejmu i Senatu. Na zebraniach partyjnych działacze S.N. oświadczają, że ponieważ wybory do Izb Ustawodawczych odbędą się na podstawie starej ordynacji wyborczej, więc nie ma wcale szans, by kandydaci S.N. przeszli na posłów, a więc i iść do urny wyborczej nie ma po co. Natomiast do wyborów samorządowych S.N. czyni energiczne przygotowania i żywi nadzieje, że przeprowadzi tam wielu swoich zwolenników.

Żywy niepokój w sferach kierowniczych S.N. wywołała akcja antyżydowska, zapoczątkowana przez "Służbę Młodych", O.Z.N. i Z.M.P. Akcja ta odciągnęła już pewną liczbę członków, zwłaszcza młodzieży, z szeregów Stronnictwa Narodowego. Secesjoniści zgłosili akces do "Służby Młodych".

Szczegóły działalności Stronnictwa Narodowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 4 września br. odbyło się w Augustowie posiedzenie Rady Powiatowej Str.Nar. przy udziale 36 osób. Przemawiał delegat Zarządu Główn. Str.Nar. - Belke - robotnik z Łodzi. Poruszał on wyłącznie sprawę przyszłych wyborów samorządowych i zalecał pilne przestudiowanie ustawy wyborczej, aby "nie dać się oszukać w czasie wyborów".

Tegoż dnia Belke urządził w Augustowie zgromadzenie publiczne w lokalu przy udziale około 100 osób. W wygłoszonym na zgromadzeniu tym przemówieniu Belke oświadczył, że statystyki urzędowe mylnie wykazują, iż jest w Polsce tylko pół miliona bezrobotnych, gdy w istocie - łącznie z bezrobotnymi na wsi - jest ich około 7 milionów. Nadmienił, iż program Str.Ludowego co do podziału ziemi wśród bezrobotnych na wsi - jest nierealny, gdyż ziemi tej zbraknie na obdzielenie wszystkich potrzebujących. Natomiast sprawę tę rozwiązać może dodatnio jedynie Str.Narodowe przez wyrugowanie żydów zarówno z drobnych warsztatów, jak i wielkich zakładów przemysłowych i umieszczenie tam nadwyżki ludności ze wsi.

Miasto Białystok. Zarząd Okręgowy S.N. w Białymstoku ma obecnie wiele kłopotu z Zarządem Powiatowym S.N. w Bielsku-Podlaskim. Reaktywowany bowiem od paru miesięcy zarząd ten niezadowolony jest z działalności Zarządu Okręgowego S.N. w Białymstoku i nie chce z tej racji podlegać mu organizacyjnie. Po dyrektywy zwraca się on bezpośrednio do Zarządu Głównego w Warszawie. W związku z takim stanem rzeczy Zarząd Okr.S.N. w Białymstoku wystosował w dniu 6.9.br. pismo do Zarządu Głównego z prośbą o powzięcie decyzji w tej sprawie.

W odpowiedzi na powyższe Zarząd Główny nadmienił, że dla zlikwidowania wynikłego zatargu przysłana zostanie w najbliższym czasie specjalna komisja z Warszawy. Komisja ta dotychczas nie przybyła.

Powiat białostocki. Dnia 29.9.38 r. odbyło się w Zabłudowie zgromadzenie publiczne w sali Straży Ogniowej przy udziale około 250 osób. Dłuższe przemówienie na tym zgromadzeniu wygłosił ks.Ostrowski - prezes Zarządu Okr.S.N. w Białymstoku. Mówca scharakteryzował obecną światową sytuację polityczną, podkreślił szkodliwość żydów dla Polski, wezwał do bojkotu handlu żydowskiego i zaznaczył, że polepszenie bytu w Polsce nastąpi z chwilą objęcia rządów w kraju przez Stronnictwo Narodowe.

W sprawie wyborów do Sejmu i Senatu mówca oświadczył, że Stronnictwo Narodowe nie pójdzie do tych wyborów, natomiast weźmie udział w wyborach samorządowych.

Po ks.Ostrowskim zabrał głos student Lutostański z Białegostoku, omawiając historię ruchu narodowego i wykazując różnice, zachodzące między S.N. a O.Z.N.

Powiat Wielski. Dnia 29.9.38 r. w Siemiatyczach odbyło się zgromadzenie S.N. przy udziale około 2.500 osób. Przemawiał ks. Duda-Dziewierz, proboszcz ze Strabli. Mówca podkreślił konieczność walki z komunizmem i wzywał do bojkotu ekonomicznego żydów przy unikaniu jednak wywoływania ekscesów.

Powiat grodzieński. Dnia 11.IX.1938 r. odbyło się w Grodnie zebranie członków Str.Nar. w liczbie 22 osób. Przemówienia do zebranych wygłosili: Jan Balsewicz - sekretarz zarządu pow. S.N. i Olgierd Daniłowicz - prezes tego zarządu. Balsewicz w przemówieniu swym uzasadniał i nawoływał do przeprowadzenia w wyborach samorządowych jak największej liczby członków S.N.,

110

a poza tym poddał krytyce O.Z.N. zaznaczając, że organizacja ta jedynie otumania społeczeństwo. Adw. Daniłowicz, nawiązując do prowadzonej przez Z.M.P. akcji antyżydowskiej, podkreślił, że akcja to potrwa tylko do listopada, czyli do czasu przeprowadzenia wyborów do ciał samorządowych, oraz że akcja ta ma wykazać społeczeństwu, iż i sfery rządzące Państwem również są nastawione antyżydowsko.- Ma to na celu jednak - jak zaznaczył mówca - pozyskanie głosów dla O.Z.N. przy przyszłych wyborach samorządowych. Następnie dodał mówca, że akcja antyżydowska OZN jest nieszczera i nie wyda pożądanych owoców, gdyż w kwesti żydowskiej należy uczynić stanowczy krok, podobnie jak to postąpiły już Niemcy i Włochy.

W końcu poinformował mówca, że w dniu 2 października br. odbędzie się w Grodnie poświęcenie sztandaru zarządu pow. S.N. i dekorowanie "mieczykami Chrobrego" zasłużonych członków S.N. oraz że na uroczystość tę ma przybyć prezes Zarządu Głównego - Kowalski.

Powiat łomżyński. P.O. prezesa zarządu powiatowego Str.Narodowego w Łomży, ks.Antoni Kochański, zrzekł się zajmowanego stanowiska w S.N. Decyzję tę ks.Kochański miał powziąć na skutek nacisku biskupa Łukomskiego z Łomży oraz z obawy przed utratą stanowiska prefekta w szkołach powszechnych na terenie gminy Puchały. Nowy prezes omawianego zarządu powiatowego nie został jeszcze obrany.

Powiat szczuczyński. Dnia 11.9.38 r. w Rajgrodzie odbyło się zgromadzenie publiczne Str.Nar. przy udziale około 800 osób. W dniu tym w Rajgrodzie był doroczny odpust.

Na zgromadzeniu wygłosił przemówienie kierownik organizacyjny Str.Nar. z Grajewa, Kazimierz Gapski, który nawoływał do zwalczania żydo-komuny oraz do organizowania się w szeregach Str.Na-

rodowego. Krytykując O.Z.N. mówca zaznaczył, że organizacja ta współdziała z masonerią i nic dobrego nie można się po niej spodziewać. Przebieg zgromadzenia spokojny.

Tegoż dnia, w godzinach wieczornych, odbyło się w Rajgrodzie w świetlicy K.S.M., zebranie organizacyjne Str.Nar. przy udziale kilku księży. W wyniku zebrania założono w Rajgrodzie koło Str.Nar. i wybrano zarząd tego koła.

Powiat wysoko-mazowiecki: Zarząd rejonowy Stronnictwa Narodowego w Czyżewie znalazł się ostatnio w trudnych warunkach finansowych, gdyż składki członkowskie napływają na ogół słabo. Dla zysilenia swych funduszów wspomniany zarząd zwrócił się pisemnie do zamożniejszych sympatyków S.N. w swym rejonie z prośbą o zaofiarowanie pewnej kwoty na cele Stronnictwa Narodowego.

Dnia 3.9.38 r. we wsi Łapy-Dębowina, gminy Poświętno, odbyło się zebranie członków miejscowego koła Str.Nar. w liczbie 35 osób. Przemawiał Jan Pogorzelski, który, nawołując do jednoczenia się pod sztandarami Str.Narodowego, zaznaczył, że nie należy się bać "byle jakiego stupajki, gdyż wkrótce dzieci ich będą myć podłogi u żydów".

Dodał, że urzędnicy dokonywują nadużyć, jak np. b.wojewoda Kirtiklis, b.starosta Robakiewicz i inni. W końcu poddał krytyce akcję malowania płotów i dekorowania żydów Krzyżami Zasługi.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Stronnictwo Narodowe we wrześniu zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:-

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	100	-	3	93	22 -36	-	-
Białostocki	1	250	-	-	-	-	-	-
Bielski	1	2500	-	-	-	-	-	-
Grodzieński	-	-	-	3	42	5 - 22	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	108	-	-	-
Ostrowski	-	-	-	5	135	10 -70	-	-
Szczuczyński	1	800	-	1	16	-	1	-
Wysoko-mazow.	-	-	-	11	450	20 -120	-	-
Razem:	4	3650	100-2500	24	844	5 - 120	1	

3/ Stronnictwo Ludowe.

Działalność Stronnictwa Ludowego w okresie sprawozdawczym nie wykraczała poza ramy normalnej akcji. Rozwiązanie Izb Ustawodawczyi znalazło wyraz w licznych komentarzach, jak się ustosunkować do przyszłych wyborów. Większość członków S.L. wypowiada się za bezwzględnym zbojkotowaniem tych wyborów.

Jeśli natomiast chodzi o wybory samorządowe, to ogół członków S.L. stoi na stanowisku, że należy wziąć wydatny udział w akcji wyborczej. "strajku chłopskim" na ogół mało kto wspominał.

Szczegóły działalności Stronnictwa Ludowego we wrześniu br. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 18 września rb. odbyło się w Raczkach zgromadzenie publiczne w lokalu zamkniętym, przy udziale

około 250 osób. Przemawiał Antoni Trochim, który, zaznaczywszy na wstępie, że chłop jest pokrzywdzony, oświadczył, iż Stronnictw Ludowe weźmie gremialnie udział w wyborach samorządowych, natomia co do udziału ludowców w wyborach do Izb Ustawodawczych, to zade cyduje o tym N.K.W. Str. Ludowego.

Powiat łomżyński. Na posiedzeniu Zarządu Powiatowego Stronnictwa Ludowego w Łomży w dniu 23.9.38 r. wybrano delegatów na kongres Str.Ludowego do Warszawy. Delegatami tymi zostali: Aleksander Kołodziejski - wiceprezes Zarządu Pow. Str.Lud. i Antoni Olszewski. Obaj ci delegaci mają wyruszyć do Warszawy rowerami.

Powiat suwalski. Zarząd Powiatowy Stronnictwa Ludowego w Suwałkach zamierzał w dniu 4 września br. urządzić zgromadzenie pub liczne we wsi Kaletnik, gminy Sejwy. W miejscowości tej w dniu ty odbył się doroczny odpust. Zezwolenie ze Starostw na zgromadze nie uzyskano. Na zgromadzenie przybyło jednak tak mało osób, że przewodniczący zrezygnował z urządzenia wiecu.

Dnia 4.9.38 r. we wsi Malinówka, gminy Wólka, odbyło się zebranie członków Str.Lud. przy udziale 30 osób. Omawiano sprawę zakupienia Mszy św. za poległych chłopów w wojnie polsko-bolszewickiej i w wypadkach w Małopolsce w roku 1937. Nabożeństwo to odprawił za opłatą 20 zł proboszcz parafii w Bakałarzewie, lecz nie zgodził się ogłosić z ambony o tym nabożeństwie.

Dnia 11.9.38 r. we wsi Kuków odbyła się konferencja powiatowa S.L. przy udziale 30 członków. Przemawiali: Piotr Trochym - sekretarz pow.S.L. i Piotr Moczułajtys - I wiceprezes Zarządu Pow S.L. w Suwałkach. Obaj mówcy, składając sprawozdanie z konferencji wojewódzkiej S.L., odbytej w dniu 21 sierpnia r.b. w Grodnie, zaznaczyli, że wszyscy delegaci domagali się wykonania uchwał Kongresu Krakowskiego i zbojkotowania wyborów samorządowych. Następ

43

112

nie podkreślili mówcy, że obecnie wszyscy coraz bardziej liczą się z chłopami i zabiegają o ich względy, mimo, iż chłopi nie posiadają jeszcze władzy w Polsce, a którą niedługo zdobędą. Zaznaczyli, że chłop z nikim nie pójdzie na żadne układy, ale będzie dążył do tego, by Polska była ludowa i by budować ją "na zdrowych podwalinach chłopskich, a nie na zbutwiałych endeckich czy sanacyjnych".

Nadto Trochym odczytał kilka odcinków z broszury "Strajki chłopskie" i zalecał, aby każde koło S.L. posiadało taką broszurkę.

W końcu zebrania uchwalono m.in. zarządzić zbiórkę składek w gotówce lub w naturze na wynajęcie lokalu pod sekretariat powiatowy S.L. w Suwałkach, wybrać na prezesa honorowego S.L. powiatu suwalskiego ks.Panasia, w dniu 11 listopada br. wziąć gremialny udział ze sztandarami w obchodzie Święta Niepodległości, nabywać broszury "Strajki chłopskie", oraz być gotowymi do wykonania uchwał Kongresu Krakowskiego.

Dnia 20.9.38 r. we wsi Nowa-Wieś, gminy Wólka, odbyło się zebranie członków miejscowego koła Stronnictwa Ludowego. Obecnych na zebraniu było 14 osób. Na wstępie omawiano sprawę zebrania pieniędzy na koszta podróży delegatów na Kongres Stronnictwa Ludowego, mający się odbyć dnia 9 października br. w Warszawie. Następnie prezes pomienionego koła S.L., Stanisław Chartuniewicz, oświadczył, że udający się na Kongres delegaci winni wysunąć tam żądanie obniżki cen wytworów monopolowych, a podniesienia cen płodów rolnych. Poruszając sprawę wyborów samorządowych, Chartuniewicz podkreślił, że samorządy muszą być opanowane przez Stronnictwo Ludowe i że zbliża się czas, kiedy Stronnictwo to weźmie górę i będzie rządzić, a wówczas byt chłopów ulegnie poprawie.

Powiat wołkowyski. Dnia 18.9.br. we wsi Ososzniki, gminy Ł odbyło się zebranie organizacyjne S.L. pod przewodnictwem Władysława Pragi - wiceprezesa Zarządu Wojewódzkiego Stronnictwa Ludowego w Białymstoku i przy udziale około 200 osób miejscowej ludności. W wyniku tego zebrania zorganizowano koło Stronnictwa Ludowego w Ososzynkach i wybrano zarząd. Prezesem koła został Włodzimierz Sucko, sekretarzem - Bazyli Sestun, sympatyk KPZB, skarbnikiem - Jan Kozak, który w 1933 r. należał do KZM ZB. Na członków koła zapisało się 9 członków, z których 3 są sympatykami KPZB.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Stronnictwo Ludowe we wrześniu br zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw
Augustowski	1	250	-	-	-	-	-	-
Grodzieński	-	-	-	1	12	-	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	12	-	-	-
Suwalski	-	-	-	3	74	14-30	-	-
Wołkowyski	1	200	-	-	-	-	1	
Razem	2	450	200-250	5	98	12-30	1	

4/ Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Akcja PPS.CKW we wrześniu br. była bardziej ożywiona, niż w poprzednim okresie. Powodem uaktywnienia tej partii było w znacznej mierze rozwiązanie Izb Ustawodawczych i rozpisanie nowych wy-

113

borów. W sprawie udziału w akcji wyborczej miejscowe ogniwa PPS nie zajęły jeszcze zdecydowanego stanowiska.

Przeważają jednak tendencje za wzięciem udziału w wyborach. O powyższym świadczyłby bodaj choćby ten fakt, że PPS przez związki klasowe zamierza wysłać swoich delegatów do zgromadzeń okręgowych.

Szczegóły działalności PPS.CKW w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Miasto Białystok. Dnia 16.9.38 r. odbyło się w Białymstoku posiedzenie członków PPS, przy udziale 30 osób. Na posiedzeniu tym wygłosił przemówienie Tomasz Kapitułka, który scharakteryzował sytuację polityczną w Państwie po rozwiązaniu Izb Ustawodawczych. Mówca między innymi dowodził, że Sejm i Senat zostały rozwiązane na skutek wyraźnej i zdecydowanej postawy mas robotniczych i chłopskich. Oceniając obecną sytuację polityczną, Kapitułka podkreślił, że O.Z.N. prześciga się w licytacji ze Stronnictwem Narodowym i O.N.R., pragnąc wykazać, że ma obliczę wyraźnie narodowe i potrafi skonsolidować społeczeństwo.

Drugie posiedzenie członków PPS.CKW w Białymstoku odbyło się dnia 19.9.38 r. przy udziale 20 osób. Przemawiał Kapitułka, który nadmienił, że w sprawie udziału w wyborach do Sejmu i Senatu OKR w Białymstoku nie otrzymał jeszcze dyrektyw z Centrali. Następnie zaznaczył mówca, że w obchodzie XX-lecia odzyskania Niepodległości PPS i klasowe związki zawodowe wezmą gremialny udział.

Powiat bielski. Dnia 4.9.38 r. w Hajnówce odbyło się zgromadzenie publiczne PPS. Przy udziale około 400 osób. Przemawiali kolejno: 1/ delegat z Warszawy, Stanisław Gajewski, który podkreślał, że robotnicy i chłopi winni nie dopuścić do faszyzmu

w Polsce; 2/Jan Pater z Hajnówki, który wywodził, że z robotnikami prowadzona jest nieuczciwa walka i jako przykład - przytoczył, że w czasie ostatniego strajku na kolejkach leśnych w Białowieży miejscowi nauczyciele - Mer i Drożyński, miast uczyć dzieci, pracowali nad załamaniem strajku i rozbiciem jedności robotniczej; 3/ Leonard Michałowski z Hajnówki, - który zarzucał klerowi dążność do rozbicia solidarności robotniczej i 4/ Adam Mironiuk, który udawadniał, że TUR nie prowadzi bynajmniej roboty wywrotowej, o którą posądzają go niesłusznie władze.

Na zakończenie Mironiuk odczytał rezolucję, domagającą się rozwiązania Izb Ustawodawczych i rozpisania nowych wyborów na podstawie pięcio-przymiotnikowego prawa głosowania.

Dnia 25 września 38r. oddział TUR urządził w Hajnówce akademię, przy której przemawiały: Maria Paterowa i Helena Pilichowska-delegatka z Warszawy. Obie mówczynie krytykowały ordynację wyborczą do Sejmu i Senatu i zapowiedziały wstrzymanie się PPS.CKw. od udziału w akcji wyborczej. Obecnych na akademii było 400 osób.

Powiat grodzieński. W związku z "Miesiącem Młodzieży Socjalistycznej", dnia 11.9.38r. w teatrze miejskim w Grodnie odbyło się zgromadzenie publiczne, urządzone przez miejscowy OKR,PPS.

Na zgromadzeniu tym, jako pierwszy wygłosił przemówienie Stanisław Łatkowski - delegat z Warszawy. Mówca, nawołując do walki z faszyzmem dowodził, że warstwa robotnicza nie może uważać Niemców za swego sojusznika, jak czynią to "dygnitarze, siedzący u steru Rządu", Niemcy bowiem wspólnie z Włochami pragną wywołać nową światową zawieruchę wojenną. Następnie zaznaczył, Łatkowski, że wbrew optymistycznym komunikatom urzędowym bezrobo-

cie w Polsce stale powiększa się, oraz że młodzież robotnicza i chłopska pozbawiona jest możności kształcenia się z powodu braku środków materialnych. W końcu zaznaczył, że polepszenie bytu robotnika i chłopa może nastąpić jedynie przy rządach robotniczo-chłopskich.

Drugim z kolei mówcą był Dymitr Oniszczyk - sekretarz miejscowego TUR. Mówca ten podjął krytyce postępowanie ZMP w związku z ~~jej~~ akcją antyżydowską, prowadzoną przez tę organizację.

Ostatnim mówcą był Stanisław Koszkowski - prezes OKR.PPS w Grodnie. Nadmienił on, że "starzy łajdacy z BBWR" starali się wszelkimi siłami nie dopuścić do zorganizowania omawianego zgromadzenia, jednak się im to nie udało.

Na zakończenie zgromadzenia odśpiewano: "Krew naszą ciągle leją kaci".

Obecnych na zgromadzeniu było około 700 osób, w tym 60% stanowili żydzi. Nastrój wśród zgromadzonych był podniecony. Przebieg spokojny.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez PPS.CKW we wrześniu zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białystok m.		-		2	50	20-30	-	-
Bielski	2	800	400-400		-		-	-
Grodzieński	1	700	-	-	-	-	-	-
Razem:	3	1500	400-700	2	50	20-30		

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

W dniach 3-5 września b.r. przebywał w os. Myszyniec ks. bi. Łomżyński dr Łukomski, wizytując kościół i parafię.-

W dniu 4 września b.r. biskup dwukrotnie przemawiał do ludu wyrażając zadowolenie i radość, że ludność tak licznie przystęp do katolickich organizacyj pod wpływem oddziaływania miejscowyc kapłanów, których ks. biskup zalecał słuchać, gdyż na katolicko-ligijnych organizacjach śmiało może być oparta Polska, jako na mocnym fundamencie. W uroczystościach brało udział około 1.000 5 września b.r. biskup w towarzystwie asysty wyjechał o godz.17 do wsi Wykrat dla zlustrowania świetlicy K.S.M..-

Wieczorem ks.biskup odjechał ze wsi Wykrot samochodem do Łomży.

W dniach 17 i 18 września ks.Arcybiskup Metropolita Wileński ks.Romuald Jałbrzykowski odwiedził powiaty białostocki i sokólski z powodu sprowadzenia relikwii św.Abdrzeja Boboli do Starosielc oraz odbywającego się we Korycinie Kongresu dekanalnego III zakonu Św.Franciszka. Uroczystość sprowadzenia relikwii była połączona z poświęceniem fundamentów nowej świątyni w Starosielcach, wznoszonej ku czci św.Andrzeja Boboli.-

Równocześnie na terenie powiatu augustowskiego szereg parafi urządziło uroczyste akademie ku czci Matki Boskiej.-

W dniu 25 września w Augustowie staraniem duchowieństwa wygł szony został referat na temat "Komunizm a religia i prywatna wła ność".-

Wśród czynnie zaangażowanych w Stronnictwie Narodowym księ daje się obserwować akcja w kierunku powstrzymywania ludności od brania udziału w wyborach do Sejmu

111

Agitację taką rozpoczął ks.Jan Ostrowski ze Złotorii, prezes Okręgu Białostockiego Stronnictwa Narodowego i ks.Duda Dziewierz ze Strabli, który w tym duchu przemawiał na wiecu Stronnictwa Narodowego w Siemiatyczach, powiatu bielskiego.

Ks.Antoni Kochański z Puchał, niedawno powołany na stanowisko prezesa powiatowego Zarządu Str.Narodowego w Łomży, z tego stanowiska ustąpił ostatnio jakoby na polecenie ks. biskupa Łukomskiego.-

W dniu 4 września b.r. na zebraniu Koła Parafialnego Kat. Stow.Mężów, gdy po referacie ks.Henryka Kulbata n.t."Znaczenie katolickiego wychowania młodzieży" w dyskusji atakowano w ostrych słowach żydów i tych, co u żydów kupują, przewodniczący odebrał mówcy głos, zaznaczając, że na zebraniu Akcji Katolickiej nie można omawiać spraw politycznych.-

Na konsekrację ks.biskupa sufragana łomżyńskiego, która odbyła się w Poznaniu dn.22 września b.r., wyjeżdżali z Łomży ks.biskup Łukomski, ks.infułat Szczęsnowicz i ks.prałat Wądołowski.-

W tym samym czasie wyjeżdżała z Łomży do Częstochowy specjalnym pociągiem pielgrzymka Koła Stow.Młodzieży z orkiestrą w liczbie około 800 osób na zlot młodzieży katolickiej w Częstochowie.-

Ks. wikariusz Józef Choromański w Kolnie, pow. łomżyńskiego wszczął kampanię antyżydowską, skierowaną przeciwko nauczycielkom-żydówkom i żydowskim dzieciom w szkole powszechnej. W dniu 22 września młodzież szkolna na skutek tej kampanii niedopuściła kolegów żydów do szkoły. Dopiero interwencja kierownika szkoły załagodziła zatarg i lekcje mogły się odbyć.

2/ Wyznanie prawosławne.

Wystosowany dn. 2. IX. 1938 r. okólnik biskupa Sawy do dziekanów o zwołanie zebrań dekanalnych z udziałem świeckich nie wywołał szerszego echa wśród duchowieństwa i wiernych.-

Wskutek szybkich zarządzeń władz, które niedopuściły do powszechnego odbycia się zebrań wyborczych, tylko nieliczni dziekani zdążyli zawiadomić parafie o tych zebraniach, które jednak nigdzie się nie odbyły.-

Równocześnie ks. biskup Sawa swój okólnik odwołał.-

Konsystorz Prawosławny w Grodnie zorganizował pielgrzymkę z klasztoru w Żyrowicach przez Wołkowysk do Grodna od 28 września do 14 października. Pielgrzymka ta ma mieć charakter wyłącznie misyjny celem zwalczania bezbożnictwa.-

Obraz Matki Boskiej Żyrowickiej został przyniesiony 28. IX do Żelwy, pow. wołkowyskiego i uroczyście przyniesiony do cerkwi w tej miejscowości, po czym następnego dnia procesja z obrazem niezbyt liczna wyruszyła do Międzyrzecza, Izabelina i Wołkowyska.

Nieprzychylne nastroje w stosunku do Państwa wytwarzał wśród ludności prawosławnej Grodna ks. Sahajdakowski, który ściśle współpracuje z miejscowymi działaczami rosyjskimi. Ks. biskup Sawa zdecydował się w końcu od października zwolnić ks. Sachajdakowskiego od sprawowania obowiązków dziekana grodzieńskiego i obowiązki te przekazać ks. Andrzejowi Turowskiemu proboszczowi parafii zaniemeńskiej w Grodnie.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

W łonie Rady Kościelnej przy gminie wyznaniowej ewangelicko-augsburskiej w Białymstoku powstał zatarg na tle wydat-

116

ków zegara, który został założony na wieży kościoła ewangelickiego na mocy uchwały większości Rady Kościelnej z ks. pastorem Kraeterem na czele. Przegłosowani członkowie Rady poruszali tę sprawę na posiedzeniu Niemieckiego Związku Ludowego, uważając wydatek w wysokości 6.000 zł. na zegar za zbyteczny, zbyt obciążający jakoby biedną parafię białostocką.-

- - - - - 0 0 0 0 - - - -

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.4"9/38.T.

Białystok, dn.9 październ.1938 r.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.9/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

C Z Ę Ś Ć II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Wypadki polityki międzynarodowej były momentem budzącym wielkie zainteresowanie wszystkich społeczeństw mniejszościow Wznowienie zasady samostanowienia niewątpliwie było przyczyną podniesienia zainteresowań i nadziei na wysuwanie nowych postu tów pod adresem Państwa. Popieranie przez Rząd Polski żądań mniejszości polskiej w Czechosłowacji naogół było przyjmowane niechętnie przez mniejszości narodowe z wyjątkiem mniejszości niemieckiej. Z tym momentem łączono nadzieję na zmianę polity wewnętrznej w Państwie, wychodząc z założenia, że skoro Rząd Polski jest orędownikiem samostanowienia u sąsiadów to powini odpowiednio potraktować sprawę mniejszości i u siebie.-

Jednakże ogólnie w realizację postulatów mniejszości w ku z tym nie wierzono mimo sporadycznych pogróżek i nieofiej nych oświadczeń.-

Drugim zagadnieniem chwili są wybory parlamentarne, kt naogół jednak ze względu na ordynację wyborczą nie budzą wid go zainteresowania społeczeństw mniejszościowych. Dotychczas prawie żadne z nich nie ma jasno sprecyzowanego poglądu na t zagadnienie.-

Mniejszość rosyjska nie-zależnie od tych zagadnień za

bowana była sprawą polityki wyznaniowej rządu. Do sprawy wyborów ustosunkuje się pozytywnie w tym wypadku, gdy będzie możliwość przeforsowania choć jednego posła narodowości rosyjskiej.-

Mniejszość litewska wykazywała pewne zainteresowanie sprawom międzynarodowym, ustosunkowując się biernie do spraw wyborczych.

Podobnie rzecz się miała z mniejszością białoruską.-

Mniejszość niemiecka ze względu na stosunki między Polską a Rzeszą Niemiecką odnosiła się przychylnie do wyżej opisanych zagadnień.-

Mniejszość żydowska sympatiami była po stronie czechosłowackiej i ogólnie odnosiła się niechętnie do postulatów polskich a nawet wrogo w zależności od przekonań politycznych.-

Na sprawę udziału lub bojkotu wyborów żydzi województwa białostockiego nie posiadają jeszcze należycie skrystalizowanego poglądu, zajmując nadal stanowisko wyczekujące. Prawicowe ugrupowania oczekują na decyzję central z Warszawy, a centrale ugrupowań lewicowych oglądają się na decyzję PPS i S.L.

Do wyborów samorządów wszystkie mniejszości ustosunkowały się naogół pozytywnie.-

B. Część szczegółowa.

1/ B i a ł o r u s i n i.

Żadnej akcji zorganizowanej społecznej czy politycznej nie przejawiali. Do sprawy wyborów parlamentarnych ustosunkowują się biernie. Pojawiają się sporadyczne wypadki pojedyńczego nawoływania do bojkotu.-

Do postulatów polskich w stosunku do Czechosłowacji pokolenie starsze odniosło się biernie, natomiast pokolenie

młodsze zradykalizowane odnosiło się wrogo. Ze strony pojedyńczych działaczy pojawiały się zapowiedzi wrogich aktów w stosunku do Polski na wypadek wojny. Skomunizowane żywioły białoruskie z ewentualnym wybuchem wojny wiązały możliwość wybuchu rewolucji i oderwania się od Polski.-

2/ R o s j a n i e .

11 września odbyło się w Augustowie zebranie Rosyjskiego Komitetu Społecznego, na którym postanowiono zwrócić się do centrali o zwołanie w grudniu b.r. wszechpolskiego zjazdu.

Obecnych na zebraniu 9 osób.

Normalna działalność R.B.O. i R.O.N. w grodnie osłabła do minimum.-

Na terenie Białegostoku organizacje te nie przejawiały żadnej działalności.-

3/ L i t w i n i .

Szowinistyczni działacze litewscy na terenie powiatu grodzieńskiego skłaniali ludność do wnoszenia masowych memoriałów do władz o wyrażenie zgody na wznowienie działalności rozwiązanych stowarzyszeń. W nastrojach ogółu ludności do Państwa po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych z Litwą dotychczas nie zaszły żadne istotne zmiany. Starsze pokolenie fakt ten potraktowało przychylnie, zaś młodzież wrogo, uważając ,że do zmiany warunków doszło pod przymusem nieodpornym. Nastroje te wzmogły się znacznie w związku z zatargiem polsko-czeskim. Z wybuchem wojny wiązano nadzieje na interwencję ZSRR no i w związku z tym na możliwość przyłączenia się do Litwy.

Na tle zatargu pojawiły się rzadkie pojedyńcze zapowiedzi wrogich aktów do Państwa.-

118

Na terenie powiatu suwalskiego pojawiały się próby organizowania imprez kulturalno-oświatowych.-

4/ Żydzi.

Życie polityczne. Sprawy polityki międzynarodowej zepchnęły na dalszy plan wszelkie inne zagadnienia. Sprawie polityki Hitlera oraz w związku z tym postulatom polskim poświęcano gros zainteresowań Stosunek ogółu mniejszości jak już omówiono w części ogólnej, był przychylny dla Czechosłowacji, bo tak nakazywał interes żydostwa.-

Rozwiązanie izb parlamentarnych spotkało się z przychylnym przyjęciem społeczeństwa żydowskiego, gdyż związane są z tym faktem nadzieje na zmianę ordynacji wyborczej w kierunku demokratycznym. Jeżeli zaś chodzi o stosunek do wyborów, to naogół wszystkie ugrupowania żydowskie zajęły stanowisko wyczekujące na decyzję central.-

Narazie nadeszła wiadomość, że CK. Org. Sjonistycznej wypowiedział się za bojkotem. Udział żydów w głosowaniu możliwym byłby w wypadku pojawienia się żyda na liście kandydatów lub też filosemity. Lewicowe ugrupowania polityczne żydowskie wzięłyby udział w wyborach także w wypadku uczestniczenia PPS, na kandydata której oddałaby głosy większość żydów.-

Do wyborów samorządowych mniejszość żydowska ustosunkowała się pozytywnie, czyniąc już przygotowania w tym kierunku. Sprawą kongresu do walki o żydowskie prawa interesowały się odłamy bundowskie na terenie całego województwa.-

Sprawa palestyńska mimo wyżej omówionych wielkich wydarzeń politycznych, była przedmiotem specjalnego zainteresowania ogółu żydostwa.-

Na terenie Grodna organizacje żydowskie przystąpiły do zbiórki na F.O.N.

Sjoniści ogólni. W Ostrowi-Mazowieckiej urządzono odczyt na temat "W walce o państwo żydowskie", który wygłosił gen.sekr.Organ.Sjon. Natan Asz.

Sjoniści-Rewizjoniści. Członek CK Abraham Lipman, wygłosił w dniu 21.IX.b.r.odczyt w Sokołach,pow.wysoko-mazowieckiego na temat "Obecna sytuacja w Palestynie".-

Na ten sam temat, Lipman wygłosił odczyt w Knyszynie, pow.białostockiego dn.14.IX.b.r..-

Bund. W Grodnie i Białymstoku odbyły się zebrania poświęcone sprawom kongresu żydowskich mas pracujących do walki o ich zagrożone prawa.-

W związku z wyborami samorządowymi Bund w Grodnie postanowił prowadzić akcję popularyzacji haseł partyjnych i w tym celu przystąpiono do akcji przeciwko rabinom jako ludziom nie chcącym się uznanicm mas.

W Białymstoku urządzono w dniu 13 września powitanie działacza O.R.T., Beniamina Tabaczyńskiego, który wrócił z Ameryki. Na uroczystości wygłoszono szereg przemówień nacechowanych troską o utrzymanie stanu posiadania ludności żydowskie i jej przewarstwowienia. Sprawę walki z antysemityzmem traktowano jako walkę o socjalizm, który jedynie zdolny jest wyeliminować nienawiści rasowe.-

16 września odbyła się uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod budujący się gmach szkoły Zjednoczenia Szkół Żydowskich. Okolicznościowe przemówienia wygłoszone przez bundystów na uroczystości nosiły charakter polityczny.

W Łomży urządzono odczyt Pinchasa Gajsta n.t."Kobieta a socjalizm", oraz wiec na którym omawiano położenie gospodarczo -polityczne żydów w Polsce.-

i-Sjon ca.

Urządzono wiec w Białymstoku, na którym omawiano sprawę obecnego położenia żydów.-

W cyfrach działalność organizacyj żydowskich przedstawia się następująco:

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość	Jednostki organ. nowe	Jednostki organ. zlikw.
Sjoniści Ogólni	-	-	1	200	-	-	-
Sjoniści Rewizjon.	-	-	2	170	70 -100	-	-
B u n d	1	2	2	317	17- 120	-	-
Poalej Sjon	1	-	-	150	-	-	-

e kultural-światowe.

W życiu kulturalno-oświatowym zasługuje na wyróżnienie fakt przystąpienia do budowy szkoły przez Zjednoczenie Szkół Żydowskich w Białymstoku.-

Działalność kulturalno-oświatową organizacyj żydowskich ilustruje następujące zestawienie cyfrowe:

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, zabawy i przedst.	Frekwencja.	Rozpiętość	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw.
Zjedn.Szkół Żydow.	1	-	-	130		-	-
Hechaluc Pionier	4	-	-	100	10 -50	-	-
Liga Pomocy Prac.w Palestynie	-	-	1	120		-	-
Stow.Kult.-Ośw."Jabne"	-	1	-	40		-	-
Żyd.Stow.Kult.Ośw.Tarbut	-	-	1	80		-	-
Tow.Pop.Szt.Żyd.w Grodnie	-	-	2	700	250-450	-	-
Mizrabi	-	-	5	600	80-120	-	-
"Centos"	-	-	3	400	130-170	-	-
Gemilus Chesed	-	-	2	320	140-180	-	-
T.O.Z.	-	-	2	280	100-180	-	-
"Kraft"	-	-	1	300		-	-
"Juhunia"	-	-	1	60		-	-

5/ N i e m c y .

Niemiecki Związek Ludowy.

Na terenie Białegostoku prowadzono akcję konsolid wszystkich Niemców pod sztandarami D.V.V. W okresie sp wozdawczym rozpoczęto miesiąc propagandy. Impreza ta polega na werbowaniu członków oraz zjednywaniu prenume torów dla czasopisma "Der Deutsche Weg".-

- - - - o o o o - - - -

AD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
ział Społeczno-Polityczny

r.PN.43/10/38.Tjn.

uacyjne sprawozdanie mie
czne Nr.10 za m-c październ
1938 roku.

Nr.ewid. 16

120

TAJNE!

Do
Prokuratura Sądu Okręgowego
w BIAŁ...
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny
w Warszawie

Odbi... 21 LIST. 1938 ...
Nr. 1318/38

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach

Nr.ewid. 1,2,3,4

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.10/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

Za Wojewodę
/Adam Keller/
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

Z.20/38

...zymują do wiadomości:

...isterstwo Wyznań Rel.i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 eg
...ąd Wojewódzki Wileński	6	-	1 egz
" Poleski	7	-	1 "
" Nowogródzki	8	-	1 "
" Warszawski	9	-	1 "
" Lubelski	10	-	1 "
" Łódzki	11	-	1 "
" Tarnopolski	12	-	1 "
" Stanisławowski	13	-	1 "
...rokurator Sądu Apelac. w Wilnie	14	-	1 "
" " " w Warszawie	15	-	1 "
" " Okręgowego w Białymstoku	16	-	1 "
" " " w Grodnie	17	-	1 "
" " " w Łomży	18	-	1 "
" Wydz.Zam.S.O. w Suwałkach	19	-	1 "
...pozytura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	20	-	1 "
...odzielny Referat Informac. DOK.III. w Grodnie	21-22	-	2 "
" " DOK.IX. w Brześciu n/B.	23	-	1 "
" " DOK. I. w Warszawie	24	-	1 "
...P. "Brygada Grodno" w Grodnie	25	-	1 "
...owie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	26-37	-	12 "
...Starosta Grodzki w Białymstoku	38	-	1 "
...Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	39	-	1 "
...Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	40	-	1 "
...chiwum	41-43	-	3 "
Razem		-	43 egz.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.43/10/38.T.

Białystok, dn. 9 października 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.10/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

CZĘŚĆ I. Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Okres sprawozdawczy upłynął pod znakiem wyborów parlamentarnych i wyborów samorządowych, do których czynili przygotowania ugrupowania opozycyjne. Zainteresowanie wyborami parlamentarnymi wzrosło bardzo wydatnie po wytypowaniu kandydatów na posłów przez zgromadzenia okręgowe.

Na wzrost zainteresowania wyborami wpłynęła w dużym stopniu wyjątkowo ruchliwa akcja przedwyborcza O.Z.N. prowadzona przez poszczególnych kandydatów na posłów, oraz przez organizacje społeczne. Bardzo duże natężenie tej akcji przypadło zwłaszcza na drugą połowę okresu sprawozdawczego.

Na marginesie akcji wyborczej prowadzonej przez O.Z.N. zaznaczyć trzeba, że nie wszędzie była ona należycie zgrana i prowadzoną pod kątem interesów obozu jako całości. Uwydatniło się to bardzo jaskrawo na okręgowych zgromadzeniach wyborczych w dniu 13.X.br. Delegaci bowiem reprezentujący większości O.Z.N. mimo uprzedniego wytypowania kandydatów na

/.

posłów przez władze organizacyjne obozu, wysuwali na zgromadzeniach cały szereg innych nazwisk, co w konsekwencji powodowało rozbicie głosów i różne dysonanse.

Tak samo wiele do życzenia pozostawiała akcja przedwyborcza, a raczej agitacja i konkurencyjne chwyty niektórych kandydatów, które robiły bardzo przykre wrażenie i bynajmniej nie przyczyniały się do podniesienia prestiżu O.Z.N. oraz popularności haseł, głoszonych przez ten obóz.

Jeśli jednak chodzi o ogólną ocenę akcji przedwyborczej, prowadzonej przez O.Z.N. to trzeba zaznaczyć, że była ona bardzo intensywna i skuteczna, czego dowodem choćby bardzo wysoki procent głosujących w województwie białostockim.

Stanowisko ugrupowań opozycyjnych do wyborów parlamentarnych było negatywne. Akcję bojkotową prowadzono jednak bardzo delikatnie i ostrożnie. Dużą rolę w danym wypadku odegrało opublikowanie orzeczenia Sądu Najwyższego w sprawie bojkotu aktu wyborczego, a następnie szybka i bezwzględna akcja represyjna władz administracyjnych w stosunku do bardziej śmiałych agitatorów z opozycji.

Wspomniane wyżej momenty, a następnie duże uznanie i popularność obecnego Rządu, będące następstwem sukcesów osiągniętych przez Rząd na terenie międzynarodowym, pozwalały już z góry przewidywać, że ludność pójdzie do wyborów, mimo usilnej kontragitacji ugrupowań opozycyjnych. Nie bez głębszego znaczenia na frekwencję wyborczą stało się również pozytywne stanowisko kleru rzymsko-katolickiego, zajęte w stosunku do wyborów po znanym oświadczeniu ks.prymasa Hlonda, które zostało rozkolportowane na terenie całego województwa, po wykonaniu zamówienia specjalnego nakładu "Małego Dziennika".

/

Z tych też wszystkich względów opozycja zdając sobie sprawę z bardzo małych możliwości wpływania na wyniki wyborów parlamentarnych - skierowała całą swą energię i zainteresowanie w kierunku odpowiedniego przygotowania się do wyborów samorządowych. Nie brakowało co prawda agitacji ze strony opozycji nietylko żywym słowem, ale i drukiem, lecz akcja ulotkowa nie przybrała większych rozmiarów, wskutek natychmiastowej represji.

Z innych wydarzeń w życiu poszczególnych stronnictw politycznych zasługuje jeszcze na wzmiankę zorganizowanie kursu polityczno-społecznego przez Stronnictwo Ludowe w Białymstoku, w dniach 16 i 17.X.br. w którym wzięło udział 53 uczestników z województwa białostockiego i nowogródzkiego. W przemówieniach na kursie kładziono głównie nacisk na konieczność wprowadzenia jak największej liczby członków i sympatyków S.L. do nowych rad gromadzkich i gminnych.

W okresie sprawozdawczym zaobserwowano też bardzo ostry kryzys personalny w łonie białostockiego OKR.PPS. Do ostrych scysji doszło podczas wyboru prezydium OKR.w czasie którego grupa Kapitułki, znanego działacza socjalistycznego na terenie Białegostoku mocno zaatakowała Pietruczuka, miejscowego przywódcę PPS i redaktora "Robotnika Białostockiego". Ponieważ Pietruczuk mimo stanowczego sprzeciwu delegatów białostockich- dzięki poparciu C.K.W. w osobie Karpińskiego wszedł ponownie do władz partyjnych, spodziewany jest przeto, rozłam w łonie PPS. i ewentualnie w Klasowych Związkach Zawodowych, którego następstwa w danej chwili trudno bliżej określić. W każdym razie daje to możliwości rozbicia ruchu Klasowego, przez pozyskanie niektórych klasowców do związków chrześcijańskich i ozonowych /Z.P.Z.Z./.

/.

Sytuacja gospodarcza: W ciągu października br. ilość zatrudnionych na robotach publicznych była na ogół taka sama, jak w miesiącu poprzednim, a sytuacja na odcinku bezrobocia nie uległa zasadniczo żadnym zmianom. Dopiero nadchodzący miesiąc będzie pod tym względem bardziej kłopotliwy, gdyż prawie wszystkie roboty publiczne ze względu na warunki atmosferyczne zostaną przerwane.

W przemyśle włókienniczym i drzewnym nie zaobserwowano bardziej charakterystycznych odchyleń, czy zmian. Konjunktura w tych branżach kształtowała się analogicznie, jak i w miesiącu poprzednim.

Interwencja rządowa w sprawie skupu i cen zboża wywołała na wsi dobre wrażenie i przychylne nastroje, choć nie brak narzekań na brak dodatnich wyników tej akcji.-

HS

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Jak w poprzednim okresie sprawozdawczym naczelnym zagadnieniem, które omawiała miejscowa prasa była sprawa Czechosłowacji, tak w obecnym okresie na czoło wysunęła się sprawa wyborów parlamentarnych. Prasa prorządowa w licznych artykułach nawoływała do udziału w głosowaniu wytwarzając przychylne nastroje dla aktu wyborczego w szerokich sferach społeczeństwa polskiego. Prasa opozycyjna ograniczała się tylko do rejestrowania wypadków w ujemnym znaczeniu.-

2/ Powstały nowe czasopisma:

Dnia 21 października 1938 roku rozpoczął wychodzić w Grodnie dziennik "Grodner Żeitn" w języku żydowskim o zakresie informacyjnym.-

Z dniem 30 października rozpoczęto wydawać w Grodnie "Kurier Grodzieński", jako mutację "Kuriera Wileńskiego".-

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .

4/ Konfiskaty prasowe:

Dnia 7 października 1938 r. Starosta Powiatowy Grodzieński obłożył aresztem czasopismo "Grodner Moment" z tegoż dnia za artykuł p.t."Żydzi gawędzą" dopatrując się w treści cech przestępstwa z art.170 K.K. Sąd Okręgowy w Grodnie konfiskatę uchylił.

Dnia 11 października b.r. Starosta Grodzieński obłożył aresztem gazetę "Głos Nadniemeński" za zamieszczenie p.t."Przed decydują-

123

cą 13-ką". Konfiskata nastąpiła z art.170 K.K. Sąd konfiskatę uchylił.

Tegoż dnia Starosta Grodzieński skonfiskował gazetę "Ilustrowany Dziennik Ludowy" za art.p.t. "Pogoda dopisała, ale wiecu nie było" na podstawie art.170 K.K. Sąd konfiskatę uchylił.

Dnia 22 października b.r. Starosta Grodzieński na polecenie Prokuratora obłożył aresztem broszurę p.t. "Antysemityzm wróg Polski" z powodu cech przestępstwa z art.170 K.K.

Starosta Grodzki Białostocki obłożył aresztem gazetę "Naje Białystoker Cajtung" z dnia 25.X.1938 r. Nr.243 za artykuł p.t. "Żydowska ofiara w Sokółce" z powodu cech przestępstwa z art.170 K.K.

Dnia 26.X.1938 r. skonfiskował gazetę "Robotnik Białostocki" Nr.305 za artykuł p.t. "Pan Kowalczyk z Hajnówki kandyduje na posła" z powodu cech przestępstwa z art.170 K.K.

Dnia 30.X.b.r. Starosta Grodzieński skonfiskował gazetę "Grodner Łebn" za art. "1500 obywateli polskich odstawiono do granicy". Konfiskata nastąpiła z art.170 K.K.

Starosta Grodzki Białostocki skonfiskował "Robotnik Białostocki" z dnia 30.X.b.r. za art."Związek Młodej Polski wyświęca swój lokal", na podstawie art.170 K.K.

5/ Procesy prasowe.

N e g a t y w n e .

- - - o o o - - -

H.F.

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

W miesiącu październiku OZN wykazał się bardzo ożywioną działalnością. Jednym z głównych powodów tej dynamiki OZN były wybory parlamentarne. Na tym odcinku Obóz ujął inicjatywę w swe ręce, urządzając szereg zgromadzeń publicznych w poszczególnych powiatach. Na zgromadzeniach tych występowali z przemówieniami przeważnie upatrzeni kandydaci na posłów, którzy poruszali sprawy polityczne i społeczno-gospodarcze zarówno w skali państwowej jak i omawiali zagadnienia lokalne. Szczególnie podkreślano konieczność odżydzenia handlu, rzemiosła i przemysłu. Ludność do tego rodzaju wystąpień OZN ustosunkowała się na ogół życzliwie.-

Do atutów OZN zapisać należy pozyskanie przychylności dla Obozu wielu z pośród księży katolickich, którzy dotychczas, jeśli nie wrogo, to w każdym bądź razie obojętnie ustosunkowali się do wszelkich poczynań OZN.

Z pośród organizacji młodzieży OZN na uwagę zasługuje zorganizowanie w Białymstoku organizacji "Ruch Narodowo-Państwowy". Do organizacji tej zapisały się elementy bardziej radykalne z ONR i S.N.

Służba Młodych OZN nie wykazała się w październiku żywszą akcją.-

Natomiast Związek Młodej Polski w Grodnie rozwinął ożywioną działalność na odcinku bojkotu handlu żydowskiego, przy czym do akcji tej ZMP podchodził w sposób eksterminacyjny, zbliżony do ONR, czym przyczynił władzom bezpieczeństwa wiele kłopotu.-

Szczegóły działalności OZN w październiku przedstawi

się następująco:

Pow. augustowski. Na terenie powiatu w ciągu miesiąca października OZN zorganizował 8 przedwyborczych zgromadzeń publicznych. Zgromadzenia te odbyły się w następujących miejscowościach: Augustów, Raczki, Sopoćkinie, Bargłów, Sztabin, Białobrzegi, Jaminy i Cisewo. Przemawiali na zgromadzeniach kandydaci na posłów: Józef Ryszka, Stanisław Warakomski i Michał Pankiewicz.-

Pow. białostocki. Dnia 2.X.b.r. odbył się w Białymstoku zjazd powiatowy OZN przy udziale około 150 osób. Poruszano i omawiano na tym zjeździe różne aktualne zagadnienia, dotyczące powiatu białostockiego.-

Dnia 6.X.b.r. w os. Starosielce, odbyło się zebranie organizacyjne OZN przy udziale około 200 osób. Przemówienia wygłosili:

1/ rejent Gąsiorowski z Białegostoku - o roli i znaczeniu OZN dla Państwa;

2/ Bernacki, prezes Izby Rzemieślniczej - o konieczności spolszczenia handlu i przemysłu, oraz

3/ adw. Reinhardt z Białegostoku - o ordynacji wyborczej i potrzebie spełnienia obowiązku obywatelskiego podczas wyborów.-

Dnia 9.X.1938 r. odbył się w Białymstoku informacyjny zjazd wojewódzki, zwołany przez Radę Okręgową OZN. Obecnych na zjeździe było około 1.500 osób. Przewodniczył b. senator Terlikowski. Przemówienia wygłosili: płk. Wenda, b. poseł Łazarski, inż. Lipski - Kierownik sekretariatu Rady Wojewódzkiej OZN i b. senator Terlikowski.

Obrady Zjazdu poprzedzone były wyświetleniem w kinie "Swiat" filmu, ilustrującego wkroczenie Armii Polskiej na Śląsk Cieszyński.-

W dn. 24.X.b.r. w Goniądzu, odbyło się zgromadzenie OZN przy udziale około 200 osób. Przemawiali na tym zgro-

mażeniu kandydaci na posłów: 1/inż.Roman Lipski - o obecnym położeniu rolnictwa i o konieczności odciążenia wsi przez eksp[illegible] się ludności wiejskiej do miast i obej[illegible]wania tam placówek rzemieślniczych i handlowych z rąk żydowskich, oraz 2/ Witold Antonowicz - o sposobach podejścia do zagadnienia wypierania żydów z placówek handlowych i rzemieślniczych w miastach.-

Dnia 26.X.b.r. w Wasilkowie,odbyło się zgromadzenie publiczne,urządzone przez OZN przy udziale około 250 osób.Przemówienia wygłosili kandydaci na posłów: inż.Roman Lipski i Witold Antonowicz.-

Lipski w przemówieniu swym nakreślił ideologię i wyniki dotychczasowej pracy OZN.

Antonowicz zaś mówił na temat podniesienia polskiego stanu posiadania w miastach oraz podniesienia placówek handlowych, przemysłowych i warsztatów rzemieślniczych polskich,rozbudowy spółdzielczości na wsi i w miastach,aby tym sposobem oddziaływać na o[illegible]wadzie handlu i rzemiosła.-

Dnia 27.X.b.r. w Knyszynie,odbyło się zgromadzenie publiczne OZN przy udziale około 400 osób. Przemawiali na tym zgromadzeniu kandydaci na posłów: 1/Leon Bernacki - o podniesieniu i spolszczeniu rzemiosła, 2/ Witold Antonowicz - o konieczności tworzenia polskich placówek handlowych i 3/ inż.Roman Lipski - o reformie rolnej i podniesieniu kultury na wsi.

Pow.bielski. Na terenie powiatu OZN urządził w okresie sprawozdawczym 1 zgromadzenie publiczne pod gołym niebem i 21 zgromadzeń przedwyborczych w lokalu.-

Dnia 9.X.1938 r. na zebraniu we wsi Bujaki,gm.Drohiczyn,zorganizowano oddział gminny OZN i wybrano zarząd tego oddziału.-

Pow.grodzieński. W okresie sprawozdawczym urządzono 5 zgromadzeń

publicznych przedwyborczych. Na podkreślenie zasługuje stosunkowo liczny udział w tych zgromadzeniach ludności białoruskiej.-

O zmianie nastrojów i o przychylniejszym ustosunkowaniu się ludności do poczynań OZN świadczy zgromadzenie, zorganizowane przez Obóz dnia 9.X.b.r. w sali Teatru Miejskiego w Grodnie. Na zgromadzeniu tym mówcy charakteryzowali obecną sytuację polityczną międzynarodową, omawiali ostatnie zdobycze terytorialne Polski i nawoływali do konsolidacji społeczeństwa i gremialnego udziału w wyborach.-

Po zakończeniu zgromadzenia obecny na sali prezes miejscowej Rady Klasowych Związków Zawodowych, Stanisław Roszkowski wraz z kilkoma robotnikami wzniósł okrzyk:"Niech żyje PPS", "Precz z OZN" i zaintonował pieśń "Krew naszą długo lejją kacy". Na okrzyk i pieśń Roszkowskiego zebrani zareagowali gwizdaniem, po czym wszyscy spokojnie rozeszli się.-

Pow. łomżyński. Dnia 1.X.b.r. w sali "Domu Żołnierza" w Łomży odbyło się zgromadzenie publiczne OZN. przy udziale około 250 osób. Przewodniczył Józef Marszałek-przewodniczący Rady Obwodowej

Jako pierwszy przemawiał na zgromadzeniu prezydent m.Łomży - Jan Janicki, podkreślając znaczenie obecnej chwili dziejowej, którą przeżywamy w związku z powrotem do Polski Śląska Zaolzańskiego, i dodając, że tylko przez jednomyślność obywateli Państwo Polskie będzie należycie respektowane przez obce mocarstwa.-

Następnie wygłosili referaty na temat położenia gospodarczego powiatu łomżyńskiego Wójtowicz - inspektor oświaty pozaszkolnej i b.poseł Jabłoński, który jednak nie dokończył swego referatu ze względu na silne wzruszenie, spowodowane wiadomością o przyłączeniu Śląska Zaolzańskiego do Polski.-

Z kolei zabrał głos Wasążnik, podinspektor szkolny, który omówił działalność organizacyj społecznych na terenie powiatu łomżyńskiego.-

Referat kulturalno oświatowy wygłosił Juziński - inspektor szkolny

Przemówienie na temat polityki zagranicznej wygłosił adw.Terlikowski.-

Po przemówieniu Terlikowskiego wywiązała się dyskusja, w której zabierało głos kilka osób. Między innymi dr Czarnecki z Łomży domagał się od władz OZN sprecyzowania wyraźnego programu,gdyż tylko wówczas podąży za nim szeroki ogół społeczeństwa. Stolnicki z Zawad zauważył, że nie widzi wyraźnego programu OZN, adw. Muszycki z Zambrowa podkreślił konieczność podniesienia powiatu łomżyńskiego pod względem kulturalno-oświatowym i gospodarczym, aby imponował on Polakom,zamieszkałym za kordonem granicznym i wzbudził w nich silną dążność do powrotu do Macierzy.-

Zgromadzenie zakończono apelem Janickiego i Komatowskiego, właścicieli maj.Janczewo, do konsolidacji społeczeństwa w szeregach OZN.

Poza tym na terenie pow.łomżyńskiego OZN urządził 20 zgromadzeń przedwyborczych.-

Pow. ostrołęcki. Na terenie powiatu OZN w okresie sprawozdawczym zorganizował 57 przedwyborczych zgromadzeń publicznych.-

Powiat ostrowski. Rada Obwodowa OZN w Ostrowi-Mazowieckiej urządziła w okresie sprawozdawczym 12 zgromadzeń przedwyborczych. Frekwencja na tych zgromadzeniach wynosiła od 100 do 600 osób.

Pow. suwalski. Dnia 2.X.b.r. odbył się w Suwałkach powiatowy międzyorganizacyjny zjazd obywatelski,zorganizowany przez OZN.Na zjazd ten przybył płk.Siciński-delegat sztabu OZN.Udział w zjeździe wzięło około 150 osób.Omawiano sprawy kulturalno-oświatowe i gospodarcze,pow.suwalskiego.-

W wolnych wnioskach jeden z obecnych na zjeździe,Dorochowicz zarzucił posłowi-Michałowi Łazarskiemu,że mimo 3 krotnej kadencji - nic dla miejscowego społeczeństwa niezrobił. W odpowiedzi

126

na ten zarzut Łazarski oświadczył, że co było tylko w jego mocy, to wszystko uczynił, a nawet zabierał głos w Sejmie. Zaznaczył również, że we wszystkich prawie organizacjach są masoni. Na powyższe twierdzenie Łazarskiego odnośnie masonów obecny na zjeździe Leon Michlewicz członek Str. Nar. odrzekł, iż w S.N. masonów nie ma.-

Na zakończenie zjazdu prezesi poszczególnych organizacyj oświadczyli, iż przystępują do współpracy z OZN.

Nadto na terenie powiatu suwalskiego odbyło się 6 zgromadzeń przedwyborczych, zwołanych przez OZN.-

Pow. szczuczyński. Zgromadzenia przedwyborcze, urządzone przez OZN, odbyły się w następujących miejscowościach: dn. 12 i 25.X.-w Grajewie i dn. 31.X.-w Rajgrodzie.

Pow. wołkowyski. Na terenie powiatu OZN zorganizował 15 przedwyborczych zgromadzeń publicznych.

Pow. wysoko-mazowiecki. W okresie sprawozdawczym OZN na terenie pow. wysoko-mazow. rozwinął ożywioną akcję przedwyborczą, która wyraziła się w 4 zgromadzeniach publicznych. Charakterystycznym jest, że na zgromadzeniach tych było wielu członków Str. Narodowego.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez OZN w październiku zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja roz. ciąg.	nowe	zlikw.
Augustowski	8	2300	200-300	3	42	8-20	-	-
Białostocki	9	3450	150-1500	4	75	15-22	1	-
Bielski	22	4300	60-500	-	-		1	-
Grodzieński	5	3000	300-1000	-	-		-	-
Łomżyński	21	4000	25-400	-	-		-	-
Ostrołęcki	57	4000	20-350	-	-		-	-
Ostrowski	12	3500	100-600	-	-		-	-
Suwalski	7	700	50-150	-	-		-	-
Szczuczyński	3	600	100-250	-	-		-	-
Wołkowyski	15	3700	36-700	-	-		-	-
Wysoko-Maz.	4	570	50-250	1	28		-	-
	163	30220	20-1500	8	145	8-22	2	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Miesiąc październik upłynął dla Str.Nar.pod znakiem intensywnych przygotowań do wyborów ~~parlamentarnych~~ samorządowych przy równoczesnym negowaniu wyborów parlamentarnych.-

Dla lepszego uświadomienia swych członków o znaczeniu wyborów samorządowych i płynących stąd korzyści oraz o technice samych wyborów. Str.Narodowe urządziło w okresie sprawozdawczym w większości powiatów specjalne jedno lub dwudniowe kursy samorządowe.Kursy takie odbywały się przy udziale delegatów z Warszawy.-

Wyraźnej akcji przeciw udziałowi ludności w wyborach parlamentarnych Str.Nar.nie prowadziło z uwagi na konsekwencje wynikające z art.156 K.K.,niemniej jednak działacze tego stronnictwa przy każdej sposobności podkreślali,że stronnictwo udziału w wyborach nie bierze.Prowadzona była poza tym domokrążna agitacja za bojkotowaniem wyborów do Sejmu.-

Stan finansowy Str.Nar.ulega stałemu pogorszeniu,sprawdzianem czego jest rozesłanie przez Zarząd Główny do wszystkich zarządów powiatowych na terenie województwa okólnika,polecającego przeprowadzenie jednorazowej nadzwyczajnej zbiórki pieniędzy na rzecz Centrali. Zbiórka ta,jak dotychczas,szła dość opornie - uzbierano bowiem tylko niewielkie kwoty.-

Szczegóły działalności Str.Nar.w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski: Rada Powiatowa Str.Nar. w Augustowie urządziła w październiku trzy zebrania swych członków.
Na pierwszym zebraniu,odbytym w dn.2.X.b.r. przy udziale 25 osób, wygłosił przemówienie sekretarz Rady,Eugeniusz Chadaj,który,omawiając sprawę Śląska Zaolzańskiego zaznaczył,że już w latach 1918-1920 Roman Dmowski domagał się od Anglii przyznania Śląska Zaolzańskiego Polsce, zaś ówczesnemu Rządowi polskiemu zalecał bronić tej ziemi

127

kraju z bronią w ręku. Zabiegi te nie znalazły jednak oddźwięku. Później zaś nastąpiła wyprawa kijowska, która pogrzebała narazie sprawę przyłączenia do Polski Śląska Zaolzańskiego.-

Następnie wywodził Chadaj, iż dobrze się stało, że Śląsk ten odebrano Czechom bez wojny, lecz jest źle, że odbyło się to przy pomocy Niemiec, które wcześniej czy później będą usiłowały zabrać Polsce Górny Śląsk i Pomorze. Dodał, że Polska winna szukać innych sprzymierzeńców, niż Niemcy.-

Na zakończenie posiedzenia Chadaj poruszał sprawy wyborcze do izb ustawodawczych i do samorządów, podkreślając, że w wyborach parlamentarnych Str.Nar.udziału nie bierze.-

Następnie zebranie odbyło się w dniu 9.X.b.r.przy udziale około 60 osób.- Omawiano sprawy organizacyjne.-

Wreszcie na zebraniu Rady Powiatowej Str.Nar.w dniu 30.X.b.r. Eugeniusz Chadaj zwrócił się z apelem do kierowników kół StrNar. by przeprowadzili oni zbiórkę kartofli na rzecz niezamożnych członków stronnictwa.Kartofle te mają być dostarczone do Augustowa, do dyspozycji Chadaja.-

Powiat białostocki: Dnia 16.X.b.r. w Surażu, odbyło się zebranie członków Str.Nar.w liczbie około 100 osób.Przemówienie do zebranych wygłosił Bernard Wojda z Białegostoku. Mówca zaznaczył, że żydzi są wrogo nastawieni w stosunku do Polski i dlatego należy ich zwalczać ale nie biciem, lecz bojkotem ekonomicznym. Poruszając sprawy wyborcze, Wojda podkreślił, że należy wziąć jak najliczniejszy udział w wyborach samorządowych, natomiast do wyborów parlamentarnych S. nie pójdzie. Zebranie zakończono odśpiewaniem "Hymnu Młodych".-

Dnia 22.X.b.r.odbył się w Białymstoku kurs samorządowy, prowadzony przez Karola Wierczaka z Warszawy. Obecnych na kursie było 27 osób. Prelegent omawiał techniczną stronę wyborów do samorządu terytorialnego. O wyborach parlamentarnych zaś jedynie napomknął, że Str.Nar.udziału w nich nie bierze.-

Powiat bielski: Dnia 4.X.b.r. w Bóckach, odbyło się zgromadzenie publiczne Str.Nar. przy udziale około 900 osób. Przemawiał ks.Duda-Dziewierz, proboszcz ze Strubli. Mówca, charakteryzując konflikt z Czechosłowacją, pochwalał posunięcia Rządu w sprawie Śląska Zaolzańskiego. Poruszając kwestię żydowską, ks.Duda-Dziewierz oświadczył, że żydów, jako szkodliwych dla Państwa, należy wypędzić, lecz nie biciem a bojkotem ekonomicznym.-

Dnia 23.X.b.r. w Ciechanowcu, na odprawie kierowników obwodów Str.Nar. Ciechanowiec, Klukowo, Boguty i Nur postanowiono zaostrzyć akcję bojkotową handlu żydowskiego w czasie od 1 do 6 listopada br.

Powiat grodzieński: Dnia 2.X.b.r. odbyło się w Grodnie poświęcenie proporca miejscowego Zarządu Powiatowego Str.Nar. Proporzec do kościoła przywieziono dorożką, gdyż Starosta Powiatowy zakazał urządzenia pochodu. Po poświęceniu proporca członkowie Str.Nar. udali się pojedyńczo do lokalu stronnictwa, gdzie odbyło się zebranie, na którym wygłosili przemówienia: Zieliński-delegat Zarządu Okręgowego Str.Nar. z Białegostoku, Jan Balsewicz-sekretarz zarządu powiatowego Str.Nar. w Grodnie i adw. Olgierd Daniłowicz-prezes tego zarządu. Po przemówieniach nastąpiła dekoracja 30 członków S.N. "mieczykami Chrobrego". Obecnych na zebraniu było około 100 osób.

Dnia 9.X.b.r. w os. Indura odbyło się zebranie członków miejscowego koła Str.Nar. Przemawiał sekretarz Zarządu Pow. Str.Nar. z Grodna - Jan Balsewicz, który zaznaczył, że winniśmy się cieszyć z przyłączenia do Polski Śląska Zaolzańskiego, a jednocześnie winno nasuwać nas troską to, że Niemcy znacznie wzrosły wpotędze i że wcześniej czy później będą one próbowały rozprawić się z Polską, by odebrać Śląsk i Pomorze. Dodał, że obecnie Polska winna utrzymywać dobre stosunki z Czechosłowacją. Zakończył Balsewicz swe przemówienie nadmienieniem, że Str.Nar. nie idzie do wyborów parlamentarnych.-

128

Powiat łomżyński. Dnia 16.X.b.r. odbyła się w Łomży odprawa kierowników kół Str.Nar.z terenu powiatu łomżyńskiego.Obecnych było 36 osób.Przemawiał delegat Zarządu Okr.Str.Nar. z Warszawy,Leon Najmrodzki na temat techniki wyborczej do samorządu terytorialnego.

Dnia 25.X.b.r. ks.Antoni Kochański pełniący w dalszym ciągu obowiązki prezesa zarządu powiatowego Str.Nar.w Łomży odbył naradę z kierownikiem organizacyjnym tego zarządu, Janem Strzeleckim. Ks.Kochański między innymi zwrócił Strzeleckiemu uwagę,by nie wydawał żadnych okólników w sprawie wyborów i w sprawach organizacyjnych, gdyż okólniki te są przejmowane przez policję i nie odnoszą właściwego skutku. Natomiast wszelkie zarządzenia winny być przekazywane ustnie kierownikom obwodów Str.Nar., lub przez specjalnych kurierów. Wydawanie w ten sposób zarządzeń nosi pozory konspiracji, a przez to wytwarza większe zainteresowanie i poczucie solidarności wśród członków Str.Nar.

Powiat ostrołęcki: Dnia 16.X.b.r.w sali Domu Katolickiego w Ostrołęce odbył się kurs samorządowy, zorganizowany przez Stronnictwo Narodowe.-Kurs ten prowadził delegat Zarządu Okręgowego Str.Nar. z Warszawy, Roman-Wincenty Daniec. Prelegent wywodził, że należy gruntownie przygotować się do wyborów samorządowych, w których musi odnieść zwycięstwo Stronnictwo Narodowe i że już teraz należy upatrzyć odpowiednich kandydatów do samorządu z pośród członków Str.Nar.Winni to być ludzie uczciwi,cieszący się ogólnym zaufaniem.Następnie Daniec poddał ostrej krytyce zbytnią uległość pracowników samorządowych w stosunku do starostów i dodał, że ci radni,którzy występują nawet w słusznych kwestiach,ale nie po myśli starosty- są często narażani z tego powodu na szykany.-

Na zapytanie jednego z uczestników kursu,jak członkowie S.N. mają się ustosunkować do wyborów parlamentarnych Daniec oświadczył,że Str.Nar.,Str.Lud. i PPS udziału w wyborach nie biorą.

Obecnych na kursie było około 60 osób.-

Powiat ostrowski: W dniach 22 i 23.X.b.r. odbył się w Ostrowi-l Mazow. kurs samorządowy Str.Nar. W pierwszym dniu udział w kursie wzięło 23 osoby, a w drugim dniu - 59 osób. Referaty wygłosili: Jan Pisarski z Czyżewa, pow.wysoko-mazow. i Krężel - delegat z Warszawy.-

powiat szczuczyński: Dnia 30.X.b.r. w Grajewie odbyło się zebranie delegatów poszczególnych kół Str.Nar.z powiatu szczuczyńskiego. Referat na temat wyborów samorządowych wygłosił Kazimierz Gapski - instruktor powiatowy Str.Nar., który zaznaczył,że w wyborach tych Str.Nar. odniesie zwycięstwo.-

Powiat wysoko-mazowiecki: Naterenie powiatu urządzono dwa jednodniowe kursy samorządowe: dnia 16.X. - w Czyżewie przy udziale około 50 osób i dnia 23.X. - w Wysokiem-Mazowieckiem przy udziale około 80 osób. Na kursie w Czyżewie prowadził wykłady Orszagh - delegat Zarz.Okr. Str.Nar. w Warszawie, a w Wysokiem-Mazow. - miejscowy działacz Str.Nar., Jan Pogorzelski,oraz delegat z Warszawy.-

Ruch organizacyjny,oraz ilość odbytych przez Str.Nar.w październiku b.r.zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat:	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		5	156	25 - 60	-	-
Białostocki	-	-		4	190	27 -100	-	-
Bielski	1	900		3	75	20 - 30	-	-
Grodzieński	-	-		3	140	15 -100	-	-
Łomżyński	-	-		2	85	36 - 50	-	-
Ostrołęcki	-	-		1	60		-	-
Ostrowski	-	-		5	153	4 - 59	-	-
Sokólski	-	-		1	20		-	-
Szczuczyński	-	-		5	142	10- 30	-	-
Wysoko-Maz.	-	-		9	325	10 -80	-	-
	1	900		38	1346	4 -100	-	-

129

3. Stronnictwo Ludowe. 129

Na początku okresu sprawozdawczego silnym bodźcem w działalności Str.Lud.było przygotowanie do Kongresu Warszawskiego tego stronnictwa,który odbył się w dniu 9 października b.r. Przy wybieraniu delegatów na Kongres do Warszawy "doły" partyjne domagały się od swych delegatów,aby zażądali oni w Warszawie w stanowczej formie zrealizowania uchwał Kongresu Krakowskiego.

Po Kongresie Warszawskim zaś kursowały wśród członków Str.Lu wersje, że przed Kongresem tym wzywany był Rataj do Pana Marszałk Smigłego-Rydza na konferencję. Pan Marszałek miał zapewnić Rataja, że postulaty polityczne Stronnictwa Ludowego będą uwzględnione w najbliższej przyszłości, oraz że nowy Sejm będzie krótkotrwały i po uchwaleniu budżetu i nowej ordynacji wyborczej zostanie rozwiązany. Przy uchwalaniu zaś nowej ordynacji wyborczej będą brane pod uwagę tezy Str.Ludowego. Z tych względów czynniki kierownicze Str.Lud. zdecydowały odroczyć decyzję ogłoszenia "strajku chłopskiego".-

Wybory do samorządu terytorialnego silnie zaprzątały umysły działaczy Str.Lud. W Białymstoku w dniach 16 i 17.X.b.r. Zarząd Wojewódzki Str.Lud.zorganizował specjalne kursy samorządowe,na które przybyło ogółem 53 delegatów, w tym kilkunastu z terenu województwa nowogródzkiego.-

Dla odpowiedniego przygotowania ludności do wyborów samorządowych, Zarząd Wojewódzki Str.Lud.w Białymstoku nosi się z zamiarem na okres tych wyborów delegować do poszczególnych powiatów instruktorów Str.Lud., rekrutujących się z innych terenów województwa. Władze Str.Lud.wychodzą z założenia,że instruktor taki w obcym środowisku pracuje intensywniej i z lepszymi wynikami,niż na terenie własnym,gdzie spotyka się często z niechęcią i ~~zawistością~~ zawiścią nawet wśród członków Str.Lud.,którzy nierzadko hamują

128

robotę takiego instruktora.-

Do wyborów parlamentarnych Str. Lud. ustosunkowało się wybitni negatywnie.-

Przejawy akcji Str. Lud. w październiku b. r. w szczegółach prz stawiały się następująco:

Pow. augustowski: Na zebraniu członków Str. Lud. we wsi Ginowicze w dniu 11. X. wybrano delegatów na kurs samorządowy do Białegostoku. Następnie zaś w dniu 23. X. b. r. odbyło się w tej miejscowości ponow zebranie, na którym delegaci ci zdawali sprawozdanie ze wspomnian go kursu samorządowego, odbytego w dniach 16 i 17 października b. w Białymstoku.-

Powiat białostocki: Dnia 6. X. b. r. odbyło się w Białymstoku posie nie zarządu powiatowego Str. Lud. Na posiedzeniu tym wybrano Jakuba Antoniuka w charakterze delegata na Kongres Str. Lud. w Warszawi

Następnie postanowiono zwołać na dzień 13 listopada b. r. zjaz powiatowy Str. Lud. i poświęcić w dniu tym sztandar zarządu pow ato wego Str. Lud., przy czym uchwalono zaprosić na tę uroczystość ks. Panasia.-

W trakcie dyskusji nad terminem zwołania tego zjazdu powia wego Jan Ostaszewski - wiceprezes zarządu powiatowego Str. Lud. nął wniosek, aby termin ten wyznaczono na dzień 6 listopada b. r., c li na dzień głosowania do Sejmu. Wniosek ten jednak upadł z uwagi na wyjaśnienia Dominika Łosia, Władysława Pragi i innych działaczy stronnictwa, którzy nadmienili, że zwołanie w dniu 6 listopada zja byłoby wprawdzie demonstracją antyrządową, wskutek wyjazd działacz do Białegostoku na zjazd pozbawiłby Str. Lud. możności obserwacji w terenie przebiegu głosowania do Sejmu.-

W dniach 16 i 17. X. b. r. odbył się w Białymstoku kurs samorz dowy Str. Lud. na kurs ten przybyło ogółem 53 działaczy tego stron ctwa z terenu województw białostockiego i nowogródzkiego. Wykłado

mi byli: adw. Stefan Korboński, Wyszykowski i Mikołajczyk z Warszawy, oraz adw. Łazuk i Władysław Praga - z Białegostoku.- Szczegółowe sprawozdanie z omawianego kursu przesłano Min.Spr.Wewn. dn.21.X.38 r. za Nr.PN.I-1-c-21/38.

Powiat grodzieński: Dnia 6.X. we wsi Piłownia,gm.Berszty,zorganizowano koło Str.Lud. Prezesem tego koła został Stanisław Uczkiewicz,a sekretarzem-Jan Buńko,obaj wyznania prawosławnego,narodowości białoruskiej.Na członków zapisało się 10 osób.Wszyscy członkowie koła są również narodowości białoruskiej.-

Powiat łomżyński: Dnia 30.X.b.r.odbył się w Łomży zjazd powiatowy prezesów kół i wybitniejszych działaczy Str.Lud. Na zjeździe tym wybrano nowy zarząd powiatowy stronnictwa w następującym składzie: prezes-adwokat Stefan Korboński,z mieszkały w Warszawie,I wiceprezes-Feliks Szymański,rolnik,II wiceprezes-Aleksander Kołodziejski sekretarz-Józef Konert,skarbnik - Józef Dryżba.-

Powiat suwalski: Na dzień 16.X.b.r. Str.Lud.zapowiedziało w Suwałkach zgromadzenie publiczne.Dowiedziawszy się jednak o konieczności podpisania ostrzeżenia,że na zgromadzeniu tym nie wolno będzie agitować za bojkotem wyborów parlamentarnych,-organizatorzy zrezygnowali z urządzenia zgromadzenia.-

Urządzili natomiast zebranie członków Str.Lud. przy udziale około 45 osób. Na zebraniu tym powzięto rezolucję niebrania udziału w głosowaniu do Sejmu i Senatu. Przeciwko autorom tej rezolucji wszczęto dochodzenie.

Powiat wołkowyski: Dnia 23.X.38 r.we wsi Huta,gm.Łysków zorganizowano koło Str.Lud. Na członków zapisało się 12 osób.Wszyscy członkowie są wyznania prawosławnego,narodowości białoruskiej.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud.w październiku b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	likw.
Augustowski	-	-		3	88	15 -50	1	
Białostocki	-	-		2	65	12 -53	-	
Grodzieński	-	-		2	40	20 -20	1	
Łomżyński	-	-		1	20		-	
Suwalski	-	-		1	45		-	
Wołkowyski	-	-		3	57	15- 25	1	
	-	-		12	315	15- 53	3	

4. Polska Partia Socjalistyczna - CKW.

Na czoło działalności PPS w okresie sprawozdawczym wysunęła się okręgowa konferencja robotnicza, odbyta w Białymstoku w dniu 5.X.38 r. oraz wybory nowego OKR PPS w Białymstoku.

W łonie OKR w Białymstoku od pewnego czasu trwały silne tarcia. Chodziło głównie o osobę przewodniczącego OKR Pietruczuka, któremu zarzucano, iż rządzi w OKR po dyktatorsku, nie zasięgając rad innych członków OKR i nie zwołując posiedzeń. Na tle wynikłych tarć ustąpili z prezydium OKR Marciniak i Żongołłowicz, tak że OKR został całkiem zdekompletowany.-

Do prezydium nowego OKR wszedł jednak ponownie Pietruczuk, ale tym razem w charakterze skarbnika. Wywołało to silne niezadowolenie wśród członków PPS w Białymstoku. Wskutek tego niezadowolenia może dojść do rozłamu w PPS na terenie białostockim.-

Działacze partii stale głosili, że PPS udziału w wyborach nie weźmie co nie przeszkodziło jednak, że klasowe Związki Zawodowe, pozostające pod wpływami PPS, w wielu wypadkach wzięły udział za pośrednictwem swych delegatów w wyborze kandydatów na posłów.-

Poszczególne komórki organizacyjne w okresie sprawozdawczym poczęły czynić przygotowania do obchodu 20-lecia Niepodległości Polski.-

Szczegóły działalności PPS w okresie sprawozdawczym przed-

131

stawiały się następująco:

Miasto Białystok: Dnia 3.X.b.r. na zebraniu członków Miejscowego Komitetu Robotniczego PPS w Białymstoku wybrano nowy zarząd MKR w składzie następującym: przewodniczący-Tomasz Kapitułka, wiceprzewodniczący-Jan Marciniak, skarbnik-Mikołaj Kapacyn-, sekretarz-Karol Zaorski, ~~skarbnik-Mikołaj~~ zast. sekretarza -Kazimierz Kwieciński i gospodarz -Stanisław Talipski.-

Z inicjatywy PPS OKW dnia 5.X.38 r. odbyła się w Białymstoku konferencja robotnicza przy udziale około 160 przedstawicieli PPS, Bundu i Klasowych Związków Zawodowych, oraz dwóch delegatów Unii Związków Pracowników Umysłowych.-

Nakonferencję tę zaproszone było również Str. Ludowe, które jednak delegata swego nie wysłało.-

Przewodniczył Tomasz Kapitułka-przewodniczący MKR PPS w Białymstoku i on też wygłosił na wstępie dłuższe przemówienie, w którym powitał z uznaniem przyłączenie Śląska Zaolzańskiego do Polski, uznał za objaw dodatni rozwiązanie Izb Ustwodawczych, zastrzegając równocześnie, że świat pracy nie widzi możności wzięcia udziału w wyborach do parlamentu, ponieważ odbędą się one na podstawie poprzedniej ordynacji wyborczej, wezwał do wzięcia udziału w obchodzie 20-lecia Niepodległości, omówił stosunek warstwy robotniczej do F.O.N., wypowiedział się za amnestią dla więźniów i emigrantów politycznych oraz poddał ostrej krytyce ZSRR.
Mówiąc o konieczności podniesienia siły obronnej kraju, Kapitułka zaznaczył, że PPS gotowa jest poprzeć akcję społeczną FON, z tym jednak, że winna być prowadzona ścisła kontrola funduszów i że do tej kontroli winni być dopuszczeni przedstawiciele robotników. Część przemówienia Kapitułki, odnosząca się do krytyki ZSRR, usiłowała zakłócić grupa komunistów.-

Drugim mówcą był przedstawiciel "Bundu", Szoel Goldman, który

rozwijając wywody Kapitułki, oświadczył, że proletariat żydowski w przeciwieństwie do burżuazji żydowskiej stanowi organiczną część klasy robotniczej całej Polski i z jej walką i zwycięstwem wiąże swoje nadzieje i losy. Następnie mówca zastrzegł się, by żydowskie masy pracujące stanowiły w stosunku do Polski grupę pozapaństwową, o odrębnych lub zgoła wrogich zamiarach i dążeniach politycznych. Poddawszy z kolei krytyce warstwy posiadające oraz antysemityzm, podkreślił mówca, że proletariat żydowski na równi z proletariatem polskim brał udział w walce o Niepodległość, a więc stanowi on integralną część ludności Państwa Polskiego. W końcu oświadczył Goldman, że w sprawie obchodu 20-lecia Niepodległości "Bund" całkowicie solidarytuje się z całym polskim światem pracy.-

Po przemówieniu Goldmana wywiązała się dyskusja, w której pierwsza zabrała głos Rejzla Gurwicz, wypowiadając się ze bezwzględnym bojkotem wyborów parlamentarnych oraz podkreślając, że robotnik nie powinien dać ani grosza na FON, dopóki nie zostaną powołane do życia komitety robotnicze, na których barkach spocznie całkowita odpowiedzialność za obronę kraju. W końcu Gurwicz ostro wystąpiła przeciwko części przemówienia Kapitułki, krytykującego ZSRR i nadmieniła, że ZSRR jest jedynym państwem, gdzie rządzi prawdziwa demokracja.-

Po Rejzli Gurwicz zabrała głos Mera Adin, która wysuwała podobne tezy jak i Gurwicz. Przemówienia swego jednak nie dokończyła, gdyż przewodniczący konferencji odebrał jej głos.-

Komunistom ostro replikowali Kapitułka, Goldman i Wake, dowodząc, że twierdzeniom o prawdziwej demokracji w ZSRR przeczą tam fakty szalonego terroru, którego ofiarą padają najwybitniejsze osobistości. Odnośnie poruszonych kwestii mniejszości narodowych-oświadczył Kapitułka, że Polska nie potrzebuje niczyich rad i nie chce, by obce agentury brały pod skrzydła opiekuńcze nasze mniej-

132

szości narodowe, gdyż PPS widzi w nich swoich braci i wspólnie walczy o ich postulaty.

Po dyskusji uchwalono rezolucje w sprawie obchodu 20-lecia Niepodległości Polski, FON oraz amnestii i skasowania M.O.

Przeciwko wspomnianej wyżej Rejzli Gurwicz wszczęto dochodzenie, gdyż przemówienie jej zawierało cechy przestępstwa.-

Dnia 30.X.b.r. odbyła się w Białymstoku konferencja okręgowa PPS przy udziale delegatów MKR,podległych białostockiemu OKR. Na konferencji tej złożono sprawozdanie z działalności OKR, oraz wybrano nowy skład osobowy tego OKR. W wyniku tych wyborów przewodniczącym został Jan Marciniak, sekretarzem-Ryszard Sokół,oraz skarbnikiem i administratorem "Robotnika Białostockiego"- Mikołaj Pietruczuk /dotychczasowy przewodniczący OKR/. Członkami OKR zostali:Jan Pater,Wiktor Wiśniewski,Leopold Godlewski i delegat z Siemiatycz, którego wskaże tamtejszy MKR.Komisję Rewizyjną stanowią:Karol Zaorski,Franciszek Mirek i Paterowa.-

Łomża: Na posiedzeniu OKS PPS w Łomży w dniu 30.X.b.r. zawiązono w czynnościach sekretarza tego OKR Jana Jaworskiego,za przywłaszczenie składek organizacyjnych,przeznaczonych do wysłania do CKW PPS.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez PPS CKW w październiku b.r.zebrań-ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenie		Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białystok-M.	-	-	4	200	10-160	-	-
Bielsk-Podl.	-	-	1	8		-	-
Łomżyński	-	-	1	7		-	-
	-	-	6	215	7-160	-	-

- - - - o o o o - - - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

Doniosła rola duchowieństwa rzymskokatolickiego w życiu społeczno-politycznym województwa zaznaczyła się jaskrawo w miesiącu sprawozdawczym w związku z akcją przedwyborczą do ciał parlamentarnych.-

Akcja bojkotowania wyborów znalazła pośrednią sankcję w przebiegłych dyrektywach ks.biskupa Łukomskiego, który jakoby polecił księżom zająć stanowisko, uzależnione od postawy większości parafian do wyborów, by nie tracić wpływów.-

Stanowisko ks.biskupa Łukomskiego było zgodne z wywodami,ogłoszonymi w "Przeglądzie Powszechnym" przez ks.T.Kosibowskiego, znanego publicystę jezuickiego. Należy podkreślić, że wywody ks.Kosibowskiego w sprawie udziału w wyborach, były rozpowszechniane w odbitkach wśród szerokich mas przez ~~stronnictwo~~ Stronnictwo Narodowe.

Dwulicowa taktyka ks.biskupa Łukomskiego spowodowała, że miał jakoby zwracać się do Kurii Biskupiej w Płocku z prośbą o wywarcie presji na ks.Jana Trzaskomę proboszcza w Baranowie,pow.makowskiego, aby nie brał udziału w zebraniach wyborczych,urządzanych na terenie powiatu ostrołęckiego. Ks.Trzaskoma bowiem na zebraniu w Dylewie dn.11.X.b.r. zachęcał obecnych do wzięcia gremialnego udziału w wyborach,powołując się na wezwanie ks.Kardynała Hlonda.-

Obawa przed odpowiedzialnością sądową powstrzymywała księży, pozostających pod wpływami Str.Nar., od jawnych wystąpień bojkotowania wyborów.-

W rozmowach tylko poufnych zaznaczali swe stanowisko bojkotu ks.Antoni Kochański z Puchał i ks.Telesfor Podbielski na terenie pow. łomżyńskiego.-

Natężenie pow.ostrołęckiego dwulicowe kazanie wygłosił dn.1.I 1938 r.ks.Stanisław Twardowski,przybyły z Warszawy do Kadzidła.

133

Oświadczył on m.in.:"Obecnie dzieją się wielkie wydarzenia polityczne i przemiany,lecz księżom o tym mówić nie wolno. Wiem, że myśli Wasze są takie same jak i moje.Nie słuchajcie różnych,którzy do Was jeżdżą i wygłaszają przemówienia,gdyż oni robią to dla kariery,odznaczeń i stanowisk. Jeżeli nie jesteście zdecydowani, przyjdźcie do Kościoła i ukląknijcie przed Najświętszym Sakramentem,pomódlcie się, a On was uświadomi lub zwróćcie się do swego proboszcza który wam poradzi i wskaże co czynić".-

Kazanie to zostało zrozumiane przez obecnych jako zamaskowane wezwanie do bojkotowania wyborów.-

Ks.Jan Duda-Dziewiesz,proboszcz w Strabli,pow.bielskiego, pomimo przynależności do Str.Nar.,zabiegał o wybranie go na delegata do zgromadzenia okręgowego z zamiarem kandydowania na posła.Gdy nie został wybrany na delegata, ks.Duda-Dziewiesz,zaczął głosić wśród zaufanych,że lepiej w dniu głosowania do Sejmu upić się i siedzieć w domu niż głosować.-

Ks.Jan Ostrowski,proboszcz w Złotorii, choć rozwinął w charakterze prezesa Okręgu Białostockiego Str.Nar. akcję bojkotowania wyborów, prowadził ją jednak w sposób konspiracyjny, by uniknąć pociągnięcia do odpowiedzialności sądowej.-

Ks.Bolesław Kostro,proboszcz w Nurze,pow.ostrowskiego na zebraniu członków Stowarzyszeń Katolickich dn.23.X.b.r.poruszył między innymi sprawę wyborów, oświadczając, że księża jako osoby duchowne i apolityczne, żadnej działalności w związku z wyborami prowadzić nie będą i udziału w wyborach nie wezmą, również i członkowie stowarzyszeń katolickich w wyborach udziału nie powinni wziąć. Na żądanie bliższych wyjaśnień ks.Kostro powiedział:"ja tu nie nakazuje, ażebyście nie głosowali,jak kto chce niech robi".

Ks.Jan Kunicki,proboszcz w Indurze,pow. ńskiego,oświadczył również, że Stow.Katolickie jako organizacje polityczne żadne

akcji przedwyborczej prowadzić nie mogą. Następnie jednak ks.Kunicki dopomógł do urządzenia zgromadzenia przedwyborczego.

Ks.Benedykt Borkowski,proboszcz parafii w Czemienicy,pow. wołkowyskiego podczas kazania dn.30.X.b.r. wyraził się:"Pokazali nam kandydatów na posłów,lecz nie wiadomo,czy oni w Boga wierzą". Według otrzymanych informacyj ks.Borkowski doradzał zaufanym swym, aby nie głosowali do Sejmu.-

Ks.wikary Władysław Michaluk z Janowa brał udział w poufnych posiedzeniach przedwyborczych Str.Nar. w Sokółce.

Na tle tych nielicznych wystąpień części duchowieństwa katolickiego,występującego mniej lub więcej otwarcie przeciwko wyborom,podkreślić należy udział aktywny poszczególnych księży w akcji wyborczej.-

W powiecie ostrołęckim:

Ks.Tomasz Kulesza,proboszcz w Piskach,ogłosił dn.23.X.b.r.z ambony,żeby wszyscy parafianie wzięli udział w głosowaniu do Sejmu

Ks.Kanonik Edmund Walter,dziekan i proboszcz ostrołęcki,oświadczył Staroście Powiatowemu, że z ambony nie będzie wzywać ludności do głosowania, natomiast poprze akcję wyborczą na zebraniach Stowarzyszeń Akcji Katolickiej.-

Na terenie powiatu łomżyńskiego pozytywnie do wyborów ustosunkowali się: ks.Stanisław Cudnik,proboszcz w Lemanie i ks.Witold Supiński,proboszcz w Nowogrodzie.-

W powiecie wysoko-mazowieckim:

Ks.Marian Dąbrowski,proboszcz w Hodyszewie z ambony pouczał, że należy spełnić obowiązek obywatelski podczas wyborów.-

Ks.Adolf Kraszewski,proboszcz w Jabłoni-Kościelnej,brał udział w zebraniach przedwyborczych i podkreślał konieczność udziału w wyborach.-

Ks.Roch Modzelewski,proboszcz w Piekutach,również z ambony nawoływał do głosowania.-

Ks.Henryk Bagiński,proboszcz w Łapach,prowadził na zebraniach gromadzkich akcję na rzecz poszczególnych kandydatów do Sejmu.Ks. Antoni Szwaluk,proboszcz w Kuźnicy doradzał ludności pójście do urn wyborczych.

Na terenie powiatu suwalskiego czynny udział w akcji wyborczej brali: 1/ks.Antoni Warakomski,proboszcz w Wiżajnach, 2/ks.wikary Brzozowski w Filipowie 3/ks.Jan Florek proboszcz w Krasnopolu,4/ks. Stanisław Pedro,rektor seminarium mniejszego w Sejnach i 5/ ks. Mikołaj Mieszko,proboszcz w Monkiniach.-

W powiecie białostockim w akcji wyborczej współdziałali: 1/ Ks.Adam Ostrowski,świeżo przybyły proboszcz w Zabłudowie, 2/ks. Józef Dowgiałło,proboszcz w Mońkach, 3/ks.Józef Wołejko,proboszcz w Turośli-Kościelnej, 4/ks.Walerian Sześciuk,proboszcz w Uhowie, 6/ ks.Stanisław Mikulski,proboszcz w Trzciannem, 7/ks.Maksymilian Sarosiek,proboszcz w Goniądzu i 8/ Ks.Bronisław Siepak,rektor w Gródku.-

Na terenie powiatu wołkowyskiego odznaczył się chlubnie ks. Jan Iwać,proboszcz w Łyskowie,który wzywał ludność z ambony, by wzięła udział w wyborach. Ponadto ks.Edward Ciechanowski,proboszcz w Szydłowicach oraz ks.Marek Burak,proboszcz w Mścibowie-wyjaśniali parafianom,że należy głosować.

Na terenie powiatu bielskiego zaznaczył się dodatnio ks. Dymitrowicz Kazimierz,proboszcz w Winnej,który wezwał z ambony ludność,by wzięła gremialnie udział w wyborach.-

W powiecie szczuczyńskim czynny udział w akcji wyborczej zamanifestował ks.Józef Radwański,proboszcz w Rajgrodzie.-

Do zgromadzeń okręgowych wyborczych zostali wybrani na delegatów następujący księża katoliccy:

1/ Ks.Jan Florek z Krasnopola 2/ ks.Mikołaj Mieszko z Mon-

kiń, 3/ ks.Stanisław Pałło z Sejn i 4/ ks.Edmund Walter z Ostrołęki. Z innych objawów ruchu religijnego na podkreślenie zasługują szereg uroczystości, urządzonych we wszystkich parafiach katolickich ku czci Chrystusa Króla dnia 30 października b.r.

Oprócz procesyj odbywały się powszechnie w miastach uroczyste akademie z referatami odpowiednimi. W Suwałkach referat taki nosił tytuł: "Poznanie i wykonanie uchwał Polskiego Synodu Plenarnego - szczytem posłannictwa polskiego katolicyzmu."

W Wysokiem-Mazowieckiem w pochodzie-procesji urządzonej z tego powodu wzięła udział organizacja Str.Nar.w mundurach z proporcem. Miejscowy prezes Akcji Katolickiej złożył z tego powodu pisemne zobowiązanie, że na przyszłość podobne wystąpienia nie powtórzą.

Charakterystyczny objaw był notowany w Łomży wzwiązku z odzyskaniem Śląska Zaolzańskiego.

Podczas ,gdy dnia 9.X.b.r. odbyło się w kościele garnizonowym nabożeństwo dziękczynne z tego powodu z podniosłym kazaniem ks.Walerego Szubzdy o potrzebie zjednoczenia narodowego, takież nabożeństwo w Katadrze zostało odprawione dopiero następnego dnia i bez kazania.

Dnia 23.X.w Łomży był obchodzony "Dzień Misyjny", zorganizowany przez Dyrektora Diecezjalnego Papieskiego Dzieła Rozkrzewienia Wiary. Po nabożeństwie w kościele katedralnym odbył się w "Domu Katolickim" poranek misyjny z udziałem około 360 osób, wieczorem zaś akademia przy udziale około 400 osób. Na akademii tej mówcy podkreślali między innymi, że "nasze ziemie wschodnie - to prawdziwie kraj misyjny. Chodzi o to aby my, katolicy w te poganiające i bezbożnictwem zawiane dusze prawosławne, tchnęli nowe życie religijne, jednocząc ich z zawsze żywym, świętym i jedynie prawdziwym Kościołem Chrystusowym".

W dniu 31.X.b.r. na zebraniu Akcji Katolickiej w Grajewie ks. dziekan Andrzej Gawędzki złożył sprawozdanie z kwesty, jaką przeprowadził w Ameryce na rzecz odnowienia miejscowego kościoła. Zebrana

kwota 3.000 zł okazała się niewystarczającą na ten cel, to też ks. Gawędzki zaprojektował, aby parafianie opodatkowali się po 6 zł. rocznie od rodziny, aby zebrać tą drogą potrzebną sumę 20.000 złotych. Po długich debatach zebrani propozycję ks. Gawędzkiego zaakceptowali pod warunkiem rozłożenia opodatkowania na 2 raty. Ponadto zebranie naradzało się nad sprawą zadłużenia domu parafialnego, w wysokości 80.000 zł. Uchwalono prosić biskupa ordynariusza o pomoc.-

2. Wyznanie prawosławne.

Najdonioślejszym wydarzeniem w życiu wyznania prawosławnego była pielgrzymka, która wyruszywszy z Żyrowiec, powiatu słonimskiego z cudownym obrazem Matki Boskiej Żyrowickiej, początkowo koleją do Zelwy, pow. wołkowyskiego, w pierwszych dniach października odbyła dalszą drogę pieszo z duchowieństwem prawosławnym na czele przez Zelwę, Międzyrzecz, Izabelin, Wołkowysk, Kołłątaje, Roś, Wołpę, Łunnę, Gudziewicze, Massalany, Olekszyce, Indurę, Opciówkę do Grodna. Wszędzie po drodze procesja odwiedzała cerkwie i była witana przez duchowieństwo miejscowe w asyście wiernych.- Udział osób, biorących udział w procesji tej zmieniał się - w granicach od 50 do 200 osób.

Po dwu-tygodniowym marszu pielgrzymka przybyła dn. 12.X. do Grodna, gdzie ją na przedmieściu powitał ks. biskup Sawa w otoczeniu duchowieństwa i poprowadził do klasztoru żeńskiego. Następnego dnia do Grodna przybył ks. biskup Krzemieniecki, Aleksy. Wziął on udział z biskupem Sawą w przeniesieniu uroczystym obraza Matki Boskiej Żyrowickiej z Klasztoru Żeńskiego do Soboru Katedralnego przy udziale 1000 osób wiernych. Uroczystości, związane z przenoszeniem obrazu kolejno do wszystkich świątyń prawosławnych grodzieńskich trwały do 15.X., poczym obraz był odwieziony przez zakonników samochodem do Skidla. Ze Skidla uformowała się ponownie procesja z cudownym obrazem na czele, który został odniesiony do Czerlona, Dubno do

st.kolejowej w Kostach, skąd 19.X.zakonnicy z obrazem odjechali z powrotem do klasztoru w Żyrowicach. Wystąpień, mogących zakłócić bezpieczeństwo i spokój publiczny w czasie pielgrzymki nie było.

Pielgrzymka miała charakter ściśle misyjny. W czasie pobytu pielgrzymki na terenie powiatów wołkowyskiego i grodzieńskiego zakonnicy zebrali ponad 3.000 zł. oraz większą ilość płótna, lnu i wełny - jako ofiary na klasztor w Żyrowicach.

Dnia 6.X.b.r.odbyło się w soborze katedralnym w Grodnie uroczyste nabożeństwo dziękczynne w związku z przyłączeniem Śląska Zaolzańskiego do Polski. Nabożeństwo celebrował ks.biskup Sawa w asyście 9 księży.
Analogiczne nabożeństwa odbyły się w cerkwiach większych miast powiatów białostockiego, bielskiego, sokólskiego i wołkowyskiego i w Suwałkach.

Duchowieństwo prawosławne w okresie wyborów do Sejmu ustosunkowało się na ogół pozytywnie do akcji Obozu Zjednoczenia Narodowego. Proboszczowie odczytali we wszystkich parafiach prawosławnych odezwę Metropolity Dyonizego, nawołującego wiernych do wzięcia udziału w głosowaniu do Sejmu. Biskup Sawa wydał oficjalne zarządzenie, aby odezwa Metropolity wszędzie była odczytana.

3. Obrządek wschodnio-bizantyjski.

W związku z zajęciem Śląska Zaolzańskiego i zmianami granic Czechosłowacji zaobserwowano na terenie parafii unickiej w Fastach pow.białostockiego - pewien ferment wśród ludności, wyrażający się w żywej wymianie zdań z ludnością polską. Z rozmów tych wynika, że parafianie unicccy w Fastach podlegają oddziaływaniom nacjonalistów białoruskich o sympatjach bolszewickich. Zachodzi podejrzenie, że w oddziaływaniach tych bierze udział psalmista miejscowej parafii Obrządku wchodnio-bizantyjskiego / Bakun Aleksander - podający się za białorusina.

136

4. Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

W dniu 9.X. 1938 r. w kol.Bacieczki pod Białymstokiem posiadającą kolonię osadników niemieckich, liczącą około 80 osób, odbył się obchód dożynkowy.- Ks.pastor Kraeter z Białegostoku w mieszkaniu prywatnym odprawił nabożeństwo dziękczynne z racji ukończenia zbiorów. Po nabożeństwie odbyło się przyjęcie dla gości z Białegostoku, których było około 100 osób, przeważnie rzeźnicy i rzemieślnicy-niemcy.-

W dniu 30.X.b.r. w Supraślu, pow.białostockiego w miejscowym kościele ewangelicko-augsburskim odbyło się zebranie parafialne, na które przybył pastor Kraeter z Białegostoku.-

Na zebraniu była omawiana kwestia zaciągnięcia pożyczki u Konsystorza Ewang.-Augsburskiego w Warszawie w kwocie 2.000 zł. na remont domu parafialnego. Ponadto postanowiono zaciągnąć dalszą pożyczkę w wysokości 1.000 zł. na budowę sali parafialnej i mieszkanie dla kantora, ponieważ zgromadzone na ten cel oszczędności w kwocie 3.780 zł. nie wystarczą. Obecnych 48 osób.-

---oooo---

TAJNE!

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.43/10/38.T.

Białystok, dn.9 listopada 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.10/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Wypadki na arenie polityki międzynarodowej a szczególnie renowacja zasady samostanowienia narodów, były przedmiotem zainteresowań mniejszości narodowych. Zasada ta budziła pewne nadzieje na zmianę kierunku politycznego wewnątrz Państwa.
Stąd płynęły sporadyczne wprawdzie wypadki podnoszenia aktualności zasady samostanowienia przez pojedyńczych przedstawicieli mniejszości białoruskiej.-

Sprawa budząca niemniejsze zainteresowanie mniejszości narodowych były wybory do ciał ustawodawczych, a ściślej mówiąc kwestia ustosunkowania się do aktu wyborczego.-

Mniejszość litewska przejawiała duże zainteresowanie w sprawie zatargu polsko-czeskiego, wiązać z tym zagadnieniem nadzieje na zewindykacje na terenie Wileńszczyzny. Do wyborów parlamentarnych ustosunkowano się negatywnie zgodnie z zarządzeniami władz organizacyjnych, lecz w praktyce zarządzenia te zawisły raczej w powietrzu.-

Mniejszość białoruska naogół ustosunkowywała się biernie do tych zagadnień. Jednostki natomiast zradykalizowane pod względem społeczno-politycznym podniosły w sporadycznych wypadkach sprawę samostanowienia.-

Mniejszość rosyjska nie przywiązywała wielkich zainteresowań do spraw międzynarodowej polityki, interesując się natomiast sprawami polityki wewnętrznej, a w pierwszym rzędzie toczącymi się pracami nad unormowaniem stosunku cerkwi prawosławnej do Państwa. Do wyborów parlamentarnych odnoszono się pozytywnie.-

Mniejszość niemiecka zajęta była dalszą konsolidacją. Do wyborów parlementarnych odnosiła się pozytywnie.-

Mniejszość żydowska w okresie sprawozdawczym całość swych zainteresowań skupiała na rewolucji palestyńskiej i przyszłości tego kraju. Sprawą wyborów parlamentarnych mniejszość żydowska mniej się interesowała. Więcej uwagi skupiano na rozwijającym się coraz bardziej antysemityzmie. Jeżeli chodzi o stosunek do wyborów parlamentarnych to mniejszość żydowska miała bardzo zróżniczkowane poglądy w zależności od przynależności partyjnej.-

Wybory samorządowe były traktowane pozytywnie i z dużym zainteresowaniem przez wszystkie mniejszości narodowe.-

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i .

Żadnej akcji zorganizowanej politycznie ze strony tej mniejszości nie notowano. Do sprawy wyborów parlamentarnych Białorusini ustosunkowali się naogół biernie. Jednostki skomunizowane nawoływały do bojkotu, lecz bez większego znaczenia.-

2/ R o s j a n i e

Dnia 22.X.b.r. w Grodnie odbyło się zebranie członkó Ros.T-wa Dobr. przy obecności 42 osób. Na zebraniu dokonano wyboru władz. Szczegóły w meldunku dziennym z dnia 26.X.193 Nr.224. Dnia 30.X.b.r. odbyło się zebranie, na którym odczy no odezwę prezesa Zarządu Głównego w sprawie udziału w wybo rach.-

Na terenie Grodna mniejszość rosyjska prowadziła ost kampanię przeciwko Stow.Polaków Wyznania Prawosławnego.-

3/ L i t w i n i

Działacze litewscy na terenie powiatu suwalskiego spi li nazwiska dawnych partyzantów litewskich oraz zwolenników ruchu separatystycznego. Akcja ta, której cel nie jest zna inspirowana jest przez czynniki kowieńskie.-

W związku z przyłączeniem Śląska Zaolzańskiego wśród ludności litewskiej kursowały wersje o mającym nastąpić pr łączeniu do Litwy Wilna i okolic. Do czasu wypowiedzenia wojny mają być rzekomo organizowane bandy dywersyjne, któr by miały rozpocząć walkę z polskimi osadnikami i t.p. W związku z tym rozchodziły się także pogłoski o obsadzeni granicy przez oddziały szaulisów i t.p.

Księża litewscy z powiatu grodzieńskiego Butkiewicz i Czaglis przystąpili do organizowania młodzieży katolickie o czym doniesiono meldunkiem dziennym Nr.227 z dnia.29.X. Dzień 9.X.1938 r. minął bez żadnego zainteresowania ludno

4/ N i e m c y

Dnia 2.X.b.r. w Białymstoku/ w lokalu własnym odbył się wieczór to

138

ski, na którym członkowie Niemieckiego Związku Ludowego odegrali sztukę sceniczną p.t."Człowiek, który stracił ojczyznę" i wygłosili kilka deklamacyj w języku niemieckim. Obecnych było około 200 osób tak członków Związku, jak i zaproszonych gości. Dochód w sumie 62 zł. przeznaczony został na wydatki związane ze zorganizowaniem zjazdu w Łodzi.-

W dniu 5.X.b.r. nowy kierownik organizacyjny Tyczkowski, uczył w lokalu Związku deklamacyj i pieśni, które miejscowy oddział ma śpiewać w czasie zjazdu.-

Dnia 9.X.b.r. pastor białostocki Kraster razem z radą kościelną urządził doroczne dożynki Niemców w kolonii Bacieczki, pow. białostockiego. Na dożynki złożyło się nabożeństwo i kazanie, odprawione przez pastora Kraetzma, po czym odbyło się przyjęcie zaproszonych gości. Chór "Concordia" odśpiewał kilka pieśni religijnych.

Dnia 12.X.b.r. w lokalu związkowym odbyło się zebranie członków w liczbie około 50. Tyczkowski zachęcał obecnych, aby licznie przybyli na zabawę, jaka ma być urządzona w dniu 22.X.b.r. Na zebraniu tym podał do wiadomości obecnym wynik z miesiąca werbowania prenumeratorów gazety "Deutsche Weg". Na prenumeratorów zwerbowano 31 osób. Administracja gazety za pracę przyznała premię w postaci bezpłatnej prenumeraty przez jeden kwartał.-

W dniu 22.X.b.r. w sali Linas-Hacedek odbyła się zabawa ludowa niemiecka, zorganizowana przez Niemiecki Związek Ludowy. Na zabawę przybyło około 250 osób. Zaproszeni na zabawę miejscowi pastorowie i członkowie "Jugend-Bundu" na zabawę nie przybyli. Nieprzybycie członków wspomnianej organizacji uważane jest jako brak solidarności w życiu społeczeństwa niemieckiego.-

Dnia 26.X.b.r. w lokalu Niemieckiego Związku Ludowego odbyła się zbiórka członków: obecnych było około 40 osób. Instruktor Tyczkowski apelował do zebranych, aby dołożyli wszelkich starań,

by należycie reprezentowali się na zjeździe w Łodzi, gdzie będą występowali ze swoim chórem. Następnie odbyły się próby pieśni i deklamacji, mające charakter patriotyczny. Obliczone to jest na to, aby u młodzieży narodowości niemieckiej rozwinąć intensywną działalność, budzić poczucie narodowe i uświadomienie przynależności do jednego wielkiego narodu niemieckiego.-

Na terenie powiatu suwalskiego nie notowano jakiejkolwiek zorganizowanej akcji niemieckiej.-

Dnia 9.X.1938 r. pastor Aleksander Jehnke w Wiżajnach, zdecydowany wróg polskości odprawił nabożeństwo w języku polskim na intencję odzyskania Śląska Zaolzańskiego.-

Pastor Kentzer z Wielkiej-Laproci, pow. ostrowskiego zwrócił się do Mielkego, ref. szkol. "Deutsche Vereinigung w Bydgoszczy z prośbą o nadesłanie książek niemieckich, czytanek i elementarzy dla dzieci niemieckich jego parafii.-

5/ Żydzi.

Sjoniści-ogólni.

Dz. Rozenberg, członek Centralnego Komitetu Organizacji Sjonistycznej urządził w Sejnach i Suwałkach dwa odczyty na temat sytuacji Palestyny.-

Z inicjatywy Organizacji Sjonistycznej w Bielsku-Podlaskim urządzono odczyt w sprawie Palestyny.-

Dnia 11.X. odbyło się walne zebranie członków Organ. Sjon. w Białymstoku, na którym Izaak Szwalbe wygłosił odczyt p.t. "Obecna sytuacja w Palestynie, a organizacja Sjonistyczna w Polsce i zagranicą".-

N.O.S.

Dnia 11.X.b.r. w Białymstoku odbyła się uroczystość poświęcenia sztandaru organizacji "Brith Hachail" z udziałem komendanta głównego inż. Szeshina. W przemówieniach podnoszono konieczność walki zbrojnej o Palestynę.-

Dnia 26.X.b.r. w Grodnie odbyło się zebranie członków i O.S. poświęcone sprawom Palestyny, oraz stosunku do organizacji Makabi.-

Dnia 18.X.b.r. urządzono odczyt w Sokołach, pow. wysoko-mazowieckiego na temat odbudowy Palestyny. Dnia 22.X.b.r. podobny odczyt urządzono w Czyżewie, pow. wysoko-mazowieckiego.-

Dnia 1.X. b.r. w Białymstoku urządzono odczyt na temat młodzieżowo-wychowawczy.-

Dnia 5.X.b.r. odbyło się zebranie członków Bundu w Grodnie, na którym postanowiono wzmóc akcję popularyzacyjną organizacji.-

Podobne kwestie omawiano na zebraniu w dniu 9.X.b.r.

Dnia 29.X.b.r. w Grodnie urządzono zebranie dyskusyjne poświęcone pamięci zmarłych działaczy/20/.-

Dnia 29.X.b.r. urządzono w Grodnie wiec protestacyjny przeciwko rządowi angielskiemu za dwulicową politykę w Palestynie.-

Dnia 12.X.b.r. w Łomży wygłoszono odczyt na temat polityki angielskiej w Palestynie.-

Cyfrowo działalność żydowskich organizacyj politycznych ilustruje następujące zestawienie:

organizacji.	zgromadzenia.	zebrania	odczyty i obchody	Frekwencja.	Rozpiętość od	do	Jednostki nowe	zlikwid.
ja sjonist.	-	-	5	408	70	-148	-	-
rgesjon.	-	1	3	520	40	-200	-	-
j-Sjon	-	3	1	180	20	- 70	-	-
	1	-	1	310	80	-250	-	-

Działalność kulturalno-oświatową organizacyj żydowskich okazuje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, zabawy i przedst.	Frekwencja.	Rozpiętość od do	Jednost nowe
Makkabi	2	-	3	406	56-200	-
Zjednoczenie Szkół Żydowskich	1	-	1	170	70-100	-
Cukunft	1	-	1	110	50-60	-
"Hapoel"	-	-	4	300	40-120	-
"Tarbut "	-	-	2	280	120-160	-
T-wo Popier. Żyd. Sztuki Scen. w Grodnie	-	-	4	1300	222-300	-
"Kraft"	-	-	2	210	100-110	-
"Gem`łus Chesed"	-	-	1	160		-
Zw. Żyd. Uczest. Walk o Niepodl.	-	-	1	80		-
"Jaf"	1	-	-	30		-
T.O.Z.	-	-	1	150		-

-- o o o --

H.F.

za

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/112/38.Tjn.

Białystok, dnia 9 grudnia 1938 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.11 za m-c listopad 1938 roku.

Nr.ewid.....

23

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

ZANOTOWANO
20.XII 38 km

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D. O. K. IX.
Dnia 18 GRUD. 1938
Załączników
Nr.ewid. 1. 2. 3. 4.
1 dz. 13479

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.11/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Za Wojewodę

/Adam Keller/
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel. i Ośw.Publ.	Nr.5	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	1 "
" " Poleski	" 7	1 "
" " Nowogródzki	" 8	1 "
" " Warszawski	" 9	1 "
" " Lubelski	" 10	1
" " Łódzki	" 11	1
" " Tarnopolski	" 12	1 "
" " Stanisławowski	" 13	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelac. w Wilnie	" 14	1 "
" " " w Warszawie	" 15	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	1 "
" " " " w Grodnie	" 17	1 "
" " " " w Łomży	" 18	1 "
" " Wydz.Zam.S.O. w Suwałkach	" 19	1 "
Ekspozytura Nr.1.Oddz.II.Sztabu Gł. w Wilnie	" 20	1 "
Samodzielny Referat Informac. DOK.III.w Grodnie	" 21-22	2 "
" " " DOK. IX.w Brześciu n/B.	" 23	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	" 24	1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	" 26-37	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	1 "
Pan Komendant Wojewódzki Pol.Państw.w Białymstoku	39	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	1 "
Archiwum	" 41-43	3 "
Odbito -		43 egzempl.

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/11/38.T.

Białystok, dn.9 grudnia 1938 r.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.9/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Najważniejszym ewenementem politycznym w listopadzie b.r. były oczywiście wybory do parlamentu.-

Zainteresowanie wyborami było stosunkowo bardzo duże. Swiadczy o tym choćby frekwencja wyborcza, wynosząca 67.3% w województwie białostockim, które pod tym względem zajęło jedno z pierwszych miejsc.-

Niespodziewanie duży udział głosujących zaskoczył opozycje a zwłaszcza Stron.Narodowe, które usiłując zbagatelizować zwycięstwo O.Z.N. i Rządu - rozsiewało wersje, że zwycięstwo to przypisać raczej należy różnym "cudom wyborczym" i nie traktować go jako odźwierciedlenie rzeczywistych nastrojów nurtujących wśród ludności.-

Trzeba jednakowoż zaznaczyć, że mimo bardzo silnej kontragitacji stronnictw opozycyjnych, ludność odnosiła się z dużymi zastrzeżeniami do negatywnego stanowiska zajętego w sprawie wyborów przez sztaby partyjne. To też nie należały do rzadkości przypadki, że nawet znani w terenie działacze ugrupowań opozycyjnych brali udział w głosowaniu.-

Wyniki wyborów komentowane są powszechnie jako zwycięstwo Rządu no i O.Z.N.

Wybrani posłowie i senatorowie jako ludzie przeważnie nowi i z czystą kartą - przyjęci zostali przez ogół wyborców życzliwie i bez jakichkolwiek zastrzeżeń.-

Sensację lokalną wywołał fakt, że czołowy działacz O.Z.N. na województwo białostockie, b.senator Konstanty Terlikowski nie uzyskał mandatu ani poselskiego, ani senatorskiego. Wydarzenie to różnie jest komentowane, tak przez członków O.Z.N. jak i opozycje, dając okazje do różnych niezdrowych domysłów i plotek.-

Drugim zagadnieniem dookoła którego skupiała się i skupia uwaga i zainteresowanie kół politycznych to sprawa wyborów samorządowych.-

Opozycja zaniepokojona pomyślnymi dla O.Z.N. wynikami wyborów parlamentarnych -usiłuje obecnie powetować straty i podnieść swój prestiż przez wybory do samorządu terytorialnego.-

Centrale ugrupowań opozycyjnych zasypują terenowe komórki organizacyjne różnego rodzaju bibułą, instrukcjami i t.d. nakazującymi prowadzenie intensywnej akcji przedwyborczej i wprowadzenie do rad gminnych jak najwięcej osób z pośród swoich członków.-

Stronnictwo Narodowe wysunęło oczywiście jako hasło naczelne sprawę odżydzenia miast przez samorząd posiadający oblicze wyraźnie narodowe. Trzeba objektywnie zaznaczyć, że tego rodzaju podejście do wyborów samorządowych chwyta. Pewne grupy ludności o niezdecydowanych poglądach, które poparły O.Z.N. przy wyborach parlamentarnych - obecnie zdradzają niedwuznacznie chęć poparcia kandydatów Str.Nar.

Duże szanse mają jednak i listy kompromisowe, wysuwane w porozumieniu z O.Z.N. W niektórych powiatach, zwłaszcza wschodnich, z przytłaczającej większości gromad wysunięto n.p. wyłącznie listy kompromisowe po 1 na gromadę.-

Z innych wydarzeń listopadowych zasługują na uwagę obchody 20-lecia Niepodległości, obchodzone we wszystkich większych ośrodkach bardzo uroczyście, przy udziale wojska, organizacyj społecznych, młodzieży szkolnej, oraz szerokich rzesz społeczeństwa. Pewien dysonans w ogólnych nastrojach wywołały jedynie obchody w dniu 20.XI. urządzone osobno w tym roku przez PPS wespół z Bundem i Związkami Zawodowymi.-

Sytuacja gospodarcza - W ciągu listopada nastąpił dość znaczny wzrost bezrobocia na skutek przerwania robót publicznych z powodu wyczerpania odpowiednich kredytów.-

Przypadające w listopadzie zakończenie sezonu w przemyśle włókienniczym przyczyniło się również do wzrostu liczby bezrobotnych. Prowadzona intensywnie akcja zbiórkowa na pomoc zimową i b.życzliwe stanowisko ogółu ludności do tej akcji - dają pewne nadzieje ulżenia doli bezrobotnych w okresie zimowym.-

Na odcinku rolniczym nie zaobserwowano bardziej charakterystycznych zmian. Utrzymywała się na ogół koniunktura z poprzedniego miesiąca.-

- - - - o o o o - - - -

142

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Podobnie jak w ubiegłym okresie sprawozdawczym prasa prorządowa obdarzała największym zainteresowaniem sprawę wyborów parlamentarnych. Prasa opozycyjna sprawami tymi nie interesowała się. Pomiędzy obydwoma odłamami prasy toczyła się walka polityczna płynąca przeważnie z nieporozumień i porachunków osobistych, zwłaszcza, że obie strony nie są bez grzechu. Walka ta przybierała ostre formy, używano przeciwko sobie nie wybrednych w formie i treści epitetów.-

2/ Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

Z dniem 16 listopada 1938 roku przestał wychodzić "Kurier Grodzieński".-

4/ Konfiskaty prasowe:

Podaną w poprzednim sprawozdaniu konfiskatę broszury "Antysemityzm wróg Polski" - Sąd Okręgowy w Grodnie zatwierdził.

Również Sąd uchylił konfiskaty z poprzedniego okresu sprawozdawczego czasopism: "Robotnik Białostocki" Nr.305 i 309, oraz "Grodner Łebn" konfiskatę zaś czasopisma "Naje Białystoker Cajtung" Nr.243 Sąd zatwierdził.-

Dnia 15 listopada, Starosta Powiatowy Grodzieński skonfiskował gazetę "Kurier Grodzieński" Nr.16 z dnia 15 listopada. Sąd Okręgowy w Grodnie konfiskatę uchylił.-

Tegoż dnia Starosta Grodzieński skonfiskował gazetę "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 groszy" Nr.315 z dnia 15.XI.1938 r. Sąd konfiskatę uchylił.-

Dnia 30 listopada b.r. Starosta Powiatowy Łomżyński obłożył aresztem "Kalendarz Narodowca", na podstawie art.170 K.K. za artykuł Jerzego Giertycha p.t. " O drogi naprawy dla Polski".-

5/ Procesy prasowe:

Dnia 18 lipca b.r. Starosta Grodzieński zajął czasopismo "Ilustrowany Dziennik Ludowy" za umieszczenie art. p.t. "Siedliska ciemnoty". Sąd konfiskatę zatwierdził, a Prokurator wystąpił z aktem oskarżenia przeciwko redaktorowi Dymitrowi Oniszczykowi z art.173 K.K. Dnia 7.XI.b.r. odbyła się rozprawa karna przeciwko Okinczykowi, który został skazany na 6 miesięcy więzienia z zawieszeniem wykonania kary na okres 3 lat.-

- - - - o o o o - - - -

143

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Szczególnie nasiloną działalność wykazał Obóz Zjednoczenia N Narodowego w pierwszej połowie okresu sprawozdawczego, a ściślej - w czasie bezpośrednio przed wyborami do Sejmu. Akcja O.Z.N. ześrodkowywała się głównie na urządzaniu w terenie zebrań i zgromadzeń, na których mówcy uzasadniali potrzebę pójścia do urny wyborczej oraz charakteryzowali program O.Z.N.

Wywody mówców spotykały się na ogół z życzliwym przyjęciem słuchaczy, a w niektórych poruszanych kwestiach, jak sprawa żydowska - nawet z entuzjazmem.-

Z inicjatywy O.Z.N. urządzone były uroczyste obchody 20-lecia odzyskania Niepodległości.-

Po wyborach parlamentarnych działalność O.Z.N. w terenie nieco osłabła.-

Szczegółowe zestawienie urządzonych przez O.Z.N.w listopadzie zgromadzeń i zebrań podaje poniższa tablica:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		10	70	5-25	-	-
Białystok-M.	1	700		-	-		-	-
Białostocki	12	3500	30-500	-	-		-	-
Bielski	16	1900	60-300	-	-		-	-
Łomżyński	8	2700	100-1000	-	-		-	-
Ostrołęcki	22	1380	15-150	-	-		-	-
Ostrowski	-	-		1	60		-	-
Suwalski	11	1430	18-400	-	-		-	-
Szczuczyński	6	1480	130-500	-	-		-	-
Wołkowyski	8	1400	150-250	-	-		-	-
Wysoko-Maz.	9	1500	50-200	-	-		-	-
O g ó ł e m:	93	15990	15-1000	11	130	5-60	-	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Działalność Str.Nar. w listopadzie była bardzo ożywiona. Złożyły się na to wybory parlamentarne oraz zapowiedziane wybory samorządowe. O ile wybory do Sejmu Str.Narodowe usiłowało zbagatelizować i próbowało wszelkimi siłami odciągnąć swych członków od udziału w nich, o tyle do wyborów samorządowych przywiązywało wielką wagę i wszystkie wysiłki kierowało ku przeprowadzeniu w nich jaknajwiększej liczby swych zwolenników. Dla głębszego uświadomienia ludności o potrzebie wzięcia czynnego udziału w wyborach samorządowych, jak również dla dokładniejszego zaznajomienia się z ustawami samorządowymi - Str.Nar. urządziło szereg specjalnych kursów.-

Znaczny udział głosujących do Sejmu wpłynął deprymująco na Str.Nar., którego kierownictwo, pragnąc zbagatelizować zwycięstwo O.Z.N., przypisywało wygraną Obozu różnym "cudom" wyborczym, poparciu przez żydów, sfałszowaniu oświadczenia Prymasa ks.Hlonda ogłoszonego w "Małym Dzienniku".-

Zarządzona jednorazowa nadzwyczajna danina na rzecz Zarządu Głównego Str.Nar. dała dotychczas nikłe wyniki.-

Szczegóły działalności Stronnictwa Narodowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 27 listopada b.r. odbyło się w Augustowie zebranie członków Stronnictwa Narodowego przy udziale 34 osób. Do zebranych wygłosił przemówienie sekretarz Zarządu Powiatowego Str.Nar. w Augustowie, Eugeniusz Chadaj, nawołując do wytężonej pracy dla odniesienia zwycięstwa przez Str.Nar. w wyborach samorządowych. Następnie Chadaj omawiał sytuację polityczną, podkreślając, że czynniki rządowe popełniają kardynalny błąd przez pod-

144

porządkowywanie polskiej polityki zagranicznej zachciankom Hitlera. Dodał, że spowodować to może oderwanie od Polski Małopolski Wschodniej.-

Białystok-Miasto. Dnia 13.XI.b.r. odbyło się w Białymstoku zebranie członków miejscowego koła grodzkiego Str.Nar. przy udziale 52 osób. Omawiano sprawę przyszłych wyborów samorządowych, przy czym postanowiono zorganizować specjalne kursy dla instruktorów, którzy następnie wysłani będą na teren wiejski dla prowadzenia odpowiedniej propagandy wyborczej do samorządu terytorialnego.-

Kursy te odbyły się w dniach 15, 16 i 17 listopada. Egzamin złożyło 10 osób.-

Dnia 24 listopada b.r.odbyło się w Białymstoku posiedzenie miejscowej Rady Okręgowej Str.Nar. Z ramienia Zarządu Głównego S.N. był na tym posiedzeniu mgr Jerzy Ptakowski, który wygłosił referat polityczny na temat obecnych stosunków w Państwie. Poza tym omawiano szereg spraw organizacyjnych, a między innymi sprawę zbliżających się wyborów samorządowych.-

Nadto Rada Okręgowa zaakceptowała wniosek ks.Jana Ostrowskiego - prezesa Zarz.Okręgowego - w przedmiocie zwołania do Białegostoku zjazdu wiejskiego w dniu 15 stycznia 1939 r.

Powiat bielski. Dnia 13.XI.b.r. w Ciechanowcu odbyło się zebranie członków Str.Nar. z terenu gmin:Ciechanowiec, Klukowo, Nur i Boguty. Obecnych było około 50 osób. Przemówienia wygłosili: 1/ delegat Zarz.Okr. Str.Nar.z Warszawy - Orszagh, na temat sytuacji międzynarodowej, oraz 2/ adw.Marian Jursz z Czyżewa, pow. wysoko-mazow. - o programie i zamierzeniach Str.Nar.Nadto Jursz wezwał do udziału w wyborach do samorządu, oraz do kontroli samej akcji wyborczej.-

Powiat grodzieński. Dnia 13.XI.b.r. odbyło się w Grodnie zebranie członków Str.Nar. przy udziale 20 osób. Na zebraniu tym dłuższe przemówienie wygłosił prezes miejscowego zarządu powiatowego Str.Nar. - adw. Olgierd Daniłowicz, który na wstępie omówił sytuację, jaka się wytworzyła dla żydów w Niemczech po zabójstwie von Ratha. Przechodząc następnie do omawiania spraw polskich, mówca zaznaczył, że dla narodowców- jest obojętne/ Kto wybrany został na posła do Sejmu, gdyż wszyscy posłowie reprezentują grupę sanacyjną, do której narodowcy ustosunkowani są negatywnie. Nadmienił przy tym Daniłowicz, że właściwa walka wyborcza rozegrała się tylko w Wilnie, gdzie żydzi dopomogli O.Z.N. do wybrania gen.Skwarczyńskiego, wtedy gdy głosy polskie padły na gen.Żeligowskiego.-

W końcu podkreślił adw.Daniłowicz, że prawdziwa walka wyborcza odbędzie się w wyborach samorządowych, z których Str. Narodowe musi wyjść zwycięsko.-

Dnia 25.XI.b.r. odbyło się w Grodnie posiedzenie Zarządu Powiatowego Str.Nar., na którym sekretarz tego zarządu, Jan Balsewicz złożył sprawozdanie z obrad Rady Okręgowej Str.Nar. w Białymstoku w dniu 24.XI.b.r. Następnie Balsewicz zaznaczył, że Niemcy po przyłączeniu Austrii i Sudetów, skierują obecnie swe dążenia do zajęcia korytarza gdańskiego. Omawiając żydowską kwestię/ mówca nadmienił, że Anglia i Ameryka żywo zajmują się sprawą wynalezienia terenów dla emigrantów - Żydów z Niemiec, natomiast nic nie wspominają o żydach z Polski. W końcu wezwał Balsewicz do jaknajczynniejszego udziału członków Str.Nar.w wyborach samorządowych.-

Powiat łomżyński. Dnia 20.XI.b.r. w Zambrowie odbyło się zebranie członków Str.Nar.przy udziale około 60 osób.-

Dłuższe przemówienie do zebranych wygłosił Jan Strzelecki

141

kierownik organizacyjny Str.Nar.w Łomży. Omówiwszy na wstępie sprawę wydalania żydów z Niemiec, nawoływał on do bojkotu handlu żydowskiego, lecz bez uciekania się do terroru w jakiejkolwiek bądź postaci, a tylko drogą uświadamiania ludności, by w ten sposób wzmóc nienawiść w stosunku do żydów, spowodować przygnębienie u ludności żydowskiej i pokazać emigrantom żydom z Niemiec, że nie ma dla nich miejsca w Polsce. Poza tym nawoływał Strzelecki do wzięcia czynnego udziału w wyborach samorządowych, gdyż - jak zaznaczył - przez zwycięstwo w tych wyborach Str.Nar. będzie mogło uzyskać wpływy na bieg spraw państwowych.-

Następny mówca, Stanisław Wojkowski, prezes "Pracy Polskiej" w Łomży, będąc podchmielony, nic konkretnego nie powiedział, a w pewnych miejscach przemówienie jego miał posmak humorystyczny.-

Ostatnim mówcą był Skrzeczyński, który nawoływał do popierania handlu polskiego, a bojkotu-żydowskiego.-

Powiat ostrołęcki. Dnia 20.XI.b.r. w Myszyńcu miejscowy ks.Miklaszewicz zebrał około 600 osób z zamiarem urządzenia zgromadzenia Str.Nar. w Domu Parafialnym przy udziale członków zarządu powiatowego Str.Nar. z Ostrołęki, dra Józefa Psarskiego i Juliana Zalewskiego. Ponieważ na zgromadzenie to nie było zezwolenia władz administracyjnych, więc policja nie dopuściła do odbycia się go. Wówczas ks.Miklaszewicz polecił zebranym udać się na cmentarz kościelny, gdzie wygłosił do nich przemówienie nacechowane demagogią. Zaznaczyl on, że gdy inne państwa wypędzają żydów to Polska przyjmuje ich u siebie, dzieje się zaś tak dlatego, że Warszawa przepełniona jest "judeomasonerią". Nadmieniwszy, że na księży spada obowiązek obrony wia-

ry katolickiej przed żydami, podkreślił, że jeżeli wkrótce nie nastąpi zmiana stosunku sfer rządzących do ludności katolickiej, to"siłą zwalczać będziemy tych zdrajców,co nam stoją na przeszkodzie". W końcu wzywał ks.Miklaszewicza do bojkotu handlu żydowskiego.-

Po przemówieniu ks.Miklaszewicza zabrał głos inny duchowny, ks.Kłoskowski,króty,wspomniawszy na wstępie o zachowaniu się żydów podczas inwazji bolszewickiejw 1920 r., zaznaczył, że żydzi bezwzględnie muszą opuścić Polskę. Wezwawszy zaś do bojkotu handlu żydowskiego, wymusił na zebranych złożenie krótkiego ślubowania,że nie będą kupować w sklepach żydowskich.-

Przebieg zebrania spokojny.-

Powiat szczuczyński. Dnia 20.XI.b.r. odbyło się w Grajewie zebranie członków Str.Nar. przy udziale około 40 osób.Przemawiał Kazimierz Gapski,instruktor powiatowy,informując zebranych o przepisach wyborczych do samorządu.Następnie zaznaczył Gapski, że obóz prorządowy, by obsadzić stanowiska w samorządach swoimi ludźmi, potworzył różne organizacje polityczne,jak Zw.Młodej Wsi, Związek Strzelecki, Związek Młodej Polski i inne,które mają stanowić przeciwwagę dla Stronnictwa Narodowego w zbliżających się wyborach samorządowych.-

Po tym zebraniu odbyło się drugie zebranie wyłącznie zaufanych członków, podczas którego doszło do wzajemnych oskarżeń o bezczynność lub o złą taktykę działalności. Dla naprawienia tych stosunków postanowiono zwołać na dzień 27 listopada b.r. nowe zebranie. Ale i w tym dniu nie doszło jednak między zebranymi do porozumienia i nie dokonano zapowiedzianego wyboru kandydatów na radnych do samorządu.-

Powiat wołkowyski. Dotychczasowy prezes Zarz.Pow. Str.Nar.na po-

146

146

wiat wołkowyski, ks.Marek Burak ustąpił ze swego stanowiska, a na jego miejsce mianowany został Słanarz, płk.w stanie spoczynku ze Słonima.-

Należy przypuszczać, że zmiana ta wpłynie na uaktywnienie działalności Str.Nar.na terenie pow.wołkowyskiego.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Na terenie powiatu odbyło się szereg zebrań członkowskich Str.Nar. Na zebraniach tych analizowano ustawę samorządową i zachęcano członków do jaknajliczniejszego udziału w wyborach samorządowych.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Nar. w listopadzie 1938 r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozc.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		4	95	6-35	-	-
Białystok-M.	-	-		2	80	30-50	-	-
Białostocki	-	-		2	28	9-19	-	-
Bielski	-	-		5	150	5-50	-	-
Grodzieński	-	-		5	90	15-30	-	-
Łomżyński	-	-		2	90	30-60	-	-
Ostrołęcki	-	-		1	600		-	-
Ostrowski	-	-		1	20		-	-
Suwalski	-	-		1	7		-	-
Szczuczyński	-	-		2	55	15-40	-	-
Wysoko-Mazow.	-	-		8	310	10-100	-	-
O g ó ł e m	-	-		33	1525	5-600	-	-

3. Stronnictwo Ludowe.

Pierwszą połowę okresu sprawozdawczego znamionowała bardzo ożywiona działalność Str.Lud. Pozostawało to w związku z wyborami parlamentarnymi, do których Str.Lud. ustosunkowało się negatywnie, usiłując je zbojkotować.-

Wynik wyborów parlamentarnych wpłynął deprymująco na członków Str.Lud. Skutkiem czego na niektórych terenach w szeregach

146

stronnictwa zrodziła się niewiara we własne siły. Szerzył się tam pogląd, że rząd obecny jest dość silny, by mogły osłabić go demagogiczne frazesy przywódców stronnictwa. Niezależnie od powyższego, wśród członków Str.Lud.na terenie pow.białostockiego krążyły wersje, że w łonie N.K.W. zyskują ostatnio na sile poglądy o konieczności porozumienia się ze Str.Narodowym,jako bardziej aktywnym i prężnym, a poza tym mającym znaczne wpływy na wsi. Współpracę bowiem Str.Lud. z PPS.-zdaniem wielu działaczy Str.Lud.-nie daje tych korzyści,jakie były oczekiwane.-

Podobnie jak Str.Narodowe,kładzie silny nacisk na wybory samorządowe również i Str.Ludowe,spodziewając się pozytywnych dla siebie wyników. Dla odpowiedniego przygotowania ludności do tych wyborów, Str.Lud. urządziło szereg kursów samorządowych dla swych członków. Na urządzanych przez stronnictwo to zebraniach uzasadniana jest konieczność jaknajwiększego udziału ludności w wyborach samorządowych.-

Szczegóły działalności Str.Ludowego w listopadzie b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 13.XI.b.r. we wsi Racicze,gm.Hołynka,odbył się jednodniowy kurs polityczno-samorządowy,zorganizowany przez zarząd koła gminnego Stronnictwa Ludowego w Ginowiczach. Obecnych na kursie było około 70 osób z okolicznych wsi. Wykładowcami byli: Władysław Praga, wiceprezes i kierownik Sekretariatu Zarz.Wojewódzkiego S.L. w Białymstoku, oraz Bronisław Makarewicz-prezes Zarz.Powiatowego Str.Lud. w Grodnie.

Makarewicz w przemówieniu swym scharakteryzował cel i znaczenie tego kursu oraz nawoływał do jednoczenia się ludności wiejskiej w szeregach Str.Lud.

Przemówienie zaś Pragi streszczało się w następującym:

147

147

O.Z.N. w wyborach do Sejmu nie odniósł oczekiwanego zwycięstw gdyż ogół ludności, a zwłaszcza ludowcy, wybory te zbojkotowali, w wyniku czego w głosowaniu wzięło przeciętnie udział około 40% wyborców. Nowoobrany Sejm będzie istnieć najwyżej sześć miesięcy ponieważ już obecnie zarysowują się różnice poglądów na politykę wewnętrzną pomiędzy Panem Prezydentem Rzeczypospolitej a Premierem gen.Sławoj-Składkowskim i Wicepremierem Kwiatkowskim. Różnic te muszą doprowadzić do rozwiązania Izb Ustawodawczych i rozpisania nowych wyborów, a wówczas Stronnictwo Ludowe odniesie zwycięstwo. W Polsce rządzi obecnie ukryta dyktatura i Państwo kroczy w swej polityce wewnętrznej i zewnętrznej śladem hitlerowskich Niemiec. W roku 1939 musi nastąpić w Polsce przewrót i możliwym jest, że obejdzie się on bez przelewu krwi, ale odbyć się musi.

W końcu swego przemówienia Praga pouczał zebranych o technice wyborczej do samorządu terytorialnego.-

Powiat białostocki. Dnia 10.XI.b.r. odbyło się w Białymstoku posiedzenie Zarządu Powiatowego Str.Ludowego. Na posiedzeniu tym postanowiono urządzić w najbliższym czasie szereg jednodniowych kursów samorządowych w poszczególnych miejscowościach powiatu białostockiego. Na kursach tych wykładowcami mają być Dominik Łoś -prezes Zarz.Pow.Str.Lud.,oraz Władysław Praga-viceprezes i kierownik sekretariatu Zarz.Wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku.-

Dnia 13.XI.b.r. we wsi Rusota,gm.Hoża odbyło się zebranie gminne wybitniejszych działaczy ludowych.Przewodniczył prezes Zarządu Pow.Str.Lud. w Grodnie,Bronisław Makarewicz.Obecnych było 20 osób.Przemawiał Władysław Praga z Białegostoku na temat akcji wyborczej do samorządu terytorialnego.Prelegent nawoływał do wytężonej akcji dla opanowania przez ludowców rad gromadzkich, a następnie gminnych.-

147

Dnia 27.XI.b.r. odbyło się w Grodnie zebranie wy tniejszych członków Str.Lud. z powiatów augustowskiego i grodzieńskiego. Obecnych na zebraniu było 14 osób. Przemówienie wygłosił Bronisław Makarewicz - prezes Zarządu Powiatowego Str.Lud. w Grodnie. Mówca, zachęcając zebranych do wytężonej pracy wyborczej do samorządu, zaznaczył, że w niedalekiej przyszłości zostanie ogłoszona amnestia i Wincenty Witos wróci do Polski, gdzie stanie na czele Stronnictwa Ludowego.

Powiat łomżyński. Dnia 25.XI.b.r. odbyła się w Łomży powiatowa konferencja Str.Lud. przy udziale kierownika Sekretariatu Zarz. Woj.Str.Lud. w Białymstoku - Władysława Pragi. Na konferencji tej uchwalono złożyć własne listy Str.Lud. w wyborach do Rad Gromadzkich w tych miejscowościach, gdzie stronnictwo to posiada większość wpływów, natomiast w innych miejscowościach - wejść w kompromis bądź z O.Z.N., bądź ze Stronnictwem Narodowym.-

Powiat suwalski. Dnia 13.XI.b.r. we wsi Malinówka, gm.Wólka, odbyło się zebranie członków miejscowego koła Str.Lud. przy udziale 13 osób. Na zebraniu tym przemawiali: Piotr Trochym-sekretarz Zarządu Powiatowego Str.Lud. w Suwałkach i Józef Bukuniewicz-prezes tego zarządu. Trochym pouczał o sposobie przeprowadzenia wyborów do samorządu terytorialnego, Bokuniewicz zaś nawoływał do składania ofiar na rzecz biednych i bezrobotnych.-

Dnia 20.XI.b.r. we wsi i gm.Kuków odbyło się zebranie członków miejscowego koła Str.Lud.,przy udziale 9 osób. Przemawiał Adam Orchowski,miejscowy działacz,który poddał krytyce posunięcia Pana Ministra Wyzn.Rel.i Ośw.Publ. Natomiast dodatnio wyrażał się o Panu Ministrze Roln.i Ref.Roln.,podnosząc jego stanowczość, w przeprowadzaniu reformy rolnej.-

Dnia 25.XI.b.r. odbyło się w Suwałkach posiedzenie miej-

148

148

sowego Zarządu Powiatowego Str.Lud. Na posiedzeniu tym postanowiono, że w każdej gminie członkowie Str.Lud. winni na własną rękę prowadzić akcję wyborczą do samorządu terytorialnego, gdyż instruktorzy wysyłani nie będą z braku na ten cel funduszów.-

Poza tym zarzucono prezesowi Zarządu Powiatowego, Józefowi Bukoniewiczowi brak zainteresowania życiem stronnictwa. Kilku z pośród obecnych domagało się nawet usunięcia jego z prezesury. W rezultacie postanowiono udzielić Bokuniewiczowi nagany.-

Powiat wołkowyski. W listopadzie b.r. na terenie powiatu wołkowyskiego zorganizowano 4 nowe koła Str.Lud. Do kół tych należy ludność prawosławna, narodowości białoruskiej. Wielu z pośród członków nowozorganizowanych kół są zwolennikami komunizmu.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str. Ludowe w listopadzie 1938 r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjn	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		3	90	10-70	2	-
Białostocki	-	-		1	10		-	-
Grodzieński	-	-		2	34	14-20	-	-
Łomżyński	-	-		1	15		-	-
Suwałski	-	-		6	117	9-36	-	-
Wołkowyski	-	-		5	86	9-25	4	-
O g ó ł e m :	-	-		18	352	9-70	6	-

4. Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Na czoło działalności PPS. w listopadzie b.r. wysunęły się obchody 20-lecia odzyskania Niepodległości. Urządzone one zostały w Augustowie, Białymstoku, Grodnie i Krynkach, pow. grodzieńskiego, Łomży, Suwałkach i w Łapach, pow. wysoko-mazowieckiego.-

W okręgach o znacznym odsetku robotników PPS wszczęła usilną agitację za udziałem w wyborach samorządowych dla przeprowadzenia do samorządu kandydatów robotniczych.-

Niesnaski w łonie partii w Białymstoku trwają w dalszym ciągu. Niezadowolony z wyniku wyborów do egzekutywy OKR, zarząd białostockiego MKR podał się do dymisji. Krok ten MKR jest dalszym etapem walki partyjnej, jaką prowadzi Kapitułka z Pietruczukiem o pierwszeństwo w partii.-

Szczegóły działalności PPS w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Obchody 20-lecia Niepodległości:

A u g u s t ó w. Na obchód, który odbył się 20.XI.38 r. złożyło się zgromadzenie i pochód. Przemówienia kolejno wygłosili: Karol Klejs-przewodniczący miejscowej organizacji PPS, Stanisław Niemyski-delegat CKK PPS i Antoni Trochim-kierownik sekretariatu powiatowego Str. Lud. w Augustowie.-

Klejs dowodził, że jedynie PPS pamięta o bojownikach o Niepodległość, i że do takich bojowników przede wszystkim należą pierwszy Prezydent Rzeczypowpolitej, Gabryel Narutowicz oraz Ignacy Daszyński, którzy całe życie poświęcili dla Polski.-

Niemyski zaś pobieżnie scharakteryzował zasługi PPS w walkach o Niepodległość Polski, podkreślając, że walkę tę z zaborcami prowadziła wyłącznie PPS, która w roku 1914 pod wodzą Marszałka Józefa Piłsudskiego zorganizowała Legiony, dając tym początek Armii

Polskiej. Dodał, że w szeregach dzisiejszego O.Z.N. jest wielu zasłużonych bojowników o wolność Polski, którzy dawniej byli członkami PPS., a dziś znajdują się po drugiej stronie bariery. W końcu zaznaczył, że w szeregach PPS pozostało jednak wielu jeszcze bojowników, którzy w każdej chwili gotowi są wystąpić w szrankach PPS w obronie wywalczonej niepodległości.-

Trochim wywodził, że w Polsce dzieje się krzywda klasie robotniczej i chłopskiej i chociaż endecja nędzę chłopa przypisuje żydom, lecz to niejest ścisłe, gdyż wydalenie żydów z Polski dałoby odprężenie na wsi najwyżej na lat 7, bowiem w tym czasie przyrost ludności całkowicie zapełni lukę po wydalonych żydach. Mówca podkreślił, że dla poprawy bytu chłopa należy rozparcelować majątki pomiędzy małorolnych i bezrolnych, sytuację zaś robotników miejskich można naprawić przez wywłaszczenie i upaństwowienie zakładów przemysłowych. W końcu Trochim dodał, że podczas gdy różni dygnitarze otrzymują bardzo wysokie pobory, to z drugiej strony szeroki ogół inteligencji pracującej przymiera głodem.-

Obecnych na obchodzie było około 700 osób.-

B i a ł y s t o k . Na obchodzie 20-lecia Niepodległości złożyła się akademia, urządzona dn.20.XI.38 r. przez MKR PPS w sali teatru "Palace". Obecnych na akademii było około 650 osób. Przeważał element żydowski. Członkowie organizacji "Cukunft" wystąpili w mundurach partyjnych. Akademia rozpoczęła się odegraniem hymnu "Cukunftu" i "Czerwonego Sztandaru".-

Następnie wygłosił przemówienie przedstawiciel CKW PPS - Benkiel, kreśląc rolę PPS w walkach o Niepodległość. Kiedy mówca uzasadniał decyzje PPS wzięcia czynnego udziału w walkach w roku 1920 z najazdem bolszewickim, na sali dało się słyszeć tupanie nogami. Bankiel zakończył swe przemówienie wezwaniem do przeciw-

stawienia się faszyzmowi.

Drugi mówca, przedstawiciel Bundu w Białymstoku, Szoel Goldman, wywodził, że w okresie walk o Niepodległość sztandary Bundu nigdy nie splamiły się zdradą interesów robotnika polskiego i że w tej walce krew bundzistów lała się na równi z krwią Okrzei i innych. W końcu Goldman podkreślił z naciskiem, że proletariat żydowski jest ściśle związany z proletariatem polskim i nigdy nie może być uważany za grupę pozapaństwową. Przemówienie swe zakończył Goldman okrzykiem "Niech żyje Polska Socjalistyczna".-

W prezydium zasiadał przedstawiciel Str. Lud.-Władysław Praga, wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego. Głosu jednak nie zabierał.-

Po wygłoszeniu przez członków TUR kilku deklamacyj i odśpiewaniu piosenek robotniczych, akademię rozwiązano. W czasie rozchodzenia się ~~zaintonowano~~ zaintonowano hymn białoruski "Ad wieku my spali".. Śpiew tego hymnu zagłuszyła orkiestra, grająca hymn "Cukunftu".-

Na sali nie było ani jednego sztandaru o barwach narodowych. Nie odegrano również hymnu państwowego. Z balkonów zwieszało około 20 czerwonych sztandarów, trzymanych przez młodzież żydowską.-

G r o d n o. Obchód zorganizowała w dniu 20.XI.b.r. miejscowa Rada Klasowych Związków Zawodowych. Wzięło udział w obchodzie około 1500 osób. Większość wśród uczestników obchodu stanowili żydzi.-

W Knyszkach na obchodzie było około 300 osób.-

Ł o m ż a. Obchód urządził w dn. 20.XI.38 r. Komitet Polski Pracującej, w skład którego weszli przedstawiciele PPS, ZZZ, S.L. i Bundu. Na obchód ten złożyło się zgromadzenie publiczne, zwołane w sali kina "Mirage". W prezydium zasiadali: Przewodniczący MKR - Stefan Mokrzycki, prezes Bundu-Posesorski, sekretarz ZZZ-Brackawski oraz Aleksander Kołodziejski-członek Stronnictwa Ludowego.-

150

Przemówienia wygłosili:Mokrzyński, Symcha Mośkowicz /Bund/, We Wojciech Surdyń /Z.Z.Rob.Roln./ i Kazimierz Grudziński /PPS/. Mówcy podnosili ofiarność chłopów i robotników w walce o Niepodległość Polski, oraz zasługi Rządu Lubelskiego dla spraw robotniczych i chłopskich, a zarazem ostro krytykowali ustroje faszystowskie. Nadto przedstawiciel ZZZ-Bracławski wezwał zebranych do udziału w wyborach do Rady Miejskiej w Łomży.Na zakończenie zgromadzenia odśpiewano "Czerwony Sztandar" i "Gdy naród do boju wystąpił z orężem".-

Projektowany pochód do mogiły powstańców nie odbył się z powodu zmiany trasy przez starostwo. Na zmianę tę członkowie Komitetu Obchodu nie zgodzili się i pochód odwołali.-

W zgromadzeniu wzięło udział około 500 osób.-

S u w a ł k i . Obchód odbył się dnia 27 listopada b.r.,urządzony staraniem miejscowej organizacji PPS oraz TUR. Polegał on na akademii, na której obecnych było około 80 osób. Przemówienia wygłosili miejscowi działacze PPS: Władysław Sawicki i Wacław Cichucki. Podczas przemówień odczytano "manifest" rządu lubelskiego z roku 1918.Akademię zakończono odśpiewaniem "Czerwonego Sztandaru" i "Na barykady".-

Ł a p y , pow.wysoko-mazowiecki. Na obchód złożyła się akademia, urządzona w dniu 20.XI.38 r.przy udziale około 250 osób. Przemówienia wygłosili miejscowi działacze PPS oraz delegat CKW.-

Poza obchodami 20-lecia Niepodległości,działalność PPS wyraziła się jeszcze w następującym:

B i a ł y s t o k . Dnia 11-go b.m. odbyło się w Białymstoku zebranie b.członków egzekutywy Miejscowego Komitetu Robotniczego i członków OKR.Przewodniczył Tomasz Kapitułka,który wyszczególnił powody, dla których członkowie egzekutywy MKR w Białymsto-

ku podali się do dymisji. Następnie Kapitułka zaproponował, aby wybrana została nowa egzekutywa MKR w osobach członków OKR: Marciniaka, Sokoła i Pietruczuka. Zaproponowani przez Kapitułkę kandydaci nie zgodzili się na przyjęcie stanowisk w MKR. Wobec wytworzonej sytuacji postanowiono przekazać protokólarnie kasę i inwentarz skarbnikowi OKR-u - Pietruczukowi. Przewodniczący OKR - Marciniak usiłował wpłynąć na członków MKR, aby cofnęli swą dymisję. Po wywodach jednak Kapitułka oświadczył, że przyznaje rację MKR, bowiem stanowisko OKR i przedstawiciela CKW PPS - Karpińskiego na konferencji Okręgowej w dniu 30.X.b.r. było nietaktowne i krzywdzące MKR - Białystok.-

Z kolei Kapitułka omówił sprawę urządzenia obchodu 20-lecia odzyskania Niepodległości, przy czym zaproponował on, by imprezie tej nadać czysto partyjny charakter, w miarę możności bez udziału mas żydowskich, gdyż dotychczas wszystkie obchody, urządzane przez PPS w Białymstoku, miały obliczе wybitnie żydowskie, a to z uwagi na to, że wśród ludności chrześcijańskiej niewielu jest sympatyków PPS, a natomiast żydzi licznie obsyłają imprezy PPS. Dodał Kapitułka, że jest to szczególnie ważne w okresie przedwyborczym do ciał samorządowych, kiedy trzeba udokumentować polskość PPS.-

Powiat bielski. W Hajnówce odbyły się dwa zgromadzenia przedwyborcze do samorządu, zorganizowane przez MKR. W zgromadzeniu w dniu 20.XI.b.r. wzięło udział 400 osób, a w zgromadzeniu w dniu 27.XI.b.r. - 450 osób. Przemówienia wygłosili miejscowe działacze PPS., nawołując do udziału w wyborach samorządowych.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez PPS CKW w listopadzie zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

117.

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlik
Augustowski	1	700		1	12		-	-
Białystok-M.	1	650		-	-		-	-
Bielski	2	850	400-450	-	-		-	-
Grodzieński	2	1800	300-1500	-	-		-	-
Łomżyński	1	500		-	-		-	-
Suwalski	1	80		-	-		-	-
Wysoko-Maz.	1	250		-	-		-	-
O g ó ł e m:	9	4830	80-1500	1	12		-	-

- - - - - - o o o o o o - - - - - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymsko-katolickie.

W związku z obchodem 20 rocznicy odzyskania niepodległości zostały zauważone następujące fakty wśród duchowieństwa:

Ks. Jan Kunicki, proboszcz w Indurze, pow. grodzieńskiego w dniu 11 listopada odprawił tylko ciche nabożeństwo i wstrzymał się od wygłoszenia okolicznościowego kazania.

Ks. Cezary Trzeciak, wikariusz w Krynkach, odmówił Związkowi Strzeleckiemu poświęcenia płyty na grobie nieznanego żołnierza w dniu 11 listopada pod pozorem, że brak przy grobie osobnego krzyża, chociaż na płycie był wyryty krzyż.

Ks. Marian Wądołowski, proboszcz w Mostach, krytykując w kazaniu przebieg akademii w rocznicę Niepodległości oświadczył między innymi, że "Strzelcy i członkowie ochotniczej straży pożarnej są trupami śmierdzącymi, których w kościele widzi się tylko w czasie świąt narodowych". Wymieniony ksiądz został pociągnięty do odpowiedzialności karnej z art. 127 K.K. za znieważenie armii polskiej i rozpowszechnianie fałszywych wiadomości podczas kazań, uprzednio wygłaszanych.

Ks. Jan Siemaszkiewicz, proboszcz w Jałówce, pow. wołkowyskiego, w dniu 11 listopada zatrudniał przy budowie stodoły przy plebanii kilku robotników, co wywołało powszechne oburzenie miejscowego społeczeństwa.

Ks. Józef Kartanowicz, proboszcz drugiej parafii w Jałówce, w dniu 11 listopada nie odprawił nabożeństwa uroczystego, tylko codzienne o godz. 6 rano, po czym kościół zamknął, wysyłając robotników do pracy w polu.

./.

112

Poza tymi wyjątkami we wszystkich kościołach odbyły się dnia 11 listopada uroczyste nabożeństwa dla uczczenia rocznicy Niepodległości. W szczególności na terenie powiatu grodzieńskiego patriotyczne kazania okolicznościowe wygłosili: dziekan grodzieński ks. Jaroszewicz Albin, ks. Nikodem Pachołko, proboszcz w Żaniewiczach, ks. Żytkiewicz Jan - proboszcz w Kwasówce, ks. Józef Sawicki, proboszcz w Zdzięciole, ks. Wincenty Romanowski, proboszcz w Porzeczu i ks. Wołejko Bolesław, proboszcz w Druskienikach.

Dnia 8 listopada przybył do Łomży ks. biskup sufragan Tadeusz Zakrzewski, i został uroczyście powitany przemówieniem ks. biskupa Łukomskiego w asyście Kapituły i miejscowego duchowieństwa.

Dnia 13 listopada odbyły się we wszystkich parafiach uroczystości ku czci Św. Stanisława Kostki. Wobec imienin ks. biskupa Łukomskiego w Łomży, w tym dniu była zorganizowana specjalna akademia, w której wzięło udział około 700 osób.

W dniach 21 i 22 listopada bawili w Łomży jako goście ks. biskupa Łukomskiego: arcybiskup Jałbrzykowski z Wilna i ks. biskup Bukraba z Pińska, którzy przybyli na konferencję w związku z przyszłym Synodem Prowincjonalnym.

Dnia 23. XI. nastąpiła w Domu Katolickim w Łomży inauguracja Kursu Wyższej Kultury Religijnej, zorganizowanego przez Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej. Pierwszy wykład wygłosił ks. Dr Kłapkowski na temat "Znaczenie i moc uchwał I polskiego Synodu Plenarnego.

W Suwałkach dnia 16 listopada zorganizował ks. Eugeniusz Grodzki kurs "przodowników społecznych" - dla wykształcenia przyszłych kierowników stowarzyszeń katolickich.

W dniu 27 listopada w Sejnach, pow. suwalskiego ks. prałat Rogiński, dyrektor Akcji Katolickiej zainicjował powstanie Wyższego

./.

Kursu Katolickiego.

Co do działalności politycznej duchowieństwa, to zanoto wać należy, że ks.Czesław Łupiński, wikary parafii w Graj stał się propagatorem nietylko haseł Stronnictwa Narodowego lecz i zostało jemu powierzone przechowywanie sztandaru Powiatowego Zarządu tego stronnictwa.

Ks.Miklaszewicz Stanisław w Łomży zamierzał odbyć zebr nie Str.Narodowego w ~~Ostrożnie~~ Myszyńcu dnia 20 listopada pod pozor akademii kupców chrześcijańskich. Wobec tego, że nie uzysk pozwolenia na akademię, zebranie zostało zorganizowane na cmentarzu i odbyło się pod przewodnictwem ks.wikarego Eug sza Kłoskowskiego. Obaj księża wymienieni wygłosili przem nia, podburzające przeciwko żydom.

Ks.Marek Burak, proboszcz w Mścibowie, pow.wołkowyski ustąpił ze stanowiska prezesa Zarządu Pow. Str.Narodowego Zapewne pozostaje to w związku z ustosunkowaniem się loja ks.Marka Buraka do wyborów do ciał ustawodawczych.

Ks.Jan Ostrowski, proboszcz w Złotorji jako prezes okręgu Białostockiego Stronnictwa Narodowego rozciągnął c ne działalność w związku z wyborami samorządowymi, lecz z łym powodzeniem, gdyż zwołane przez niego w dniu 18 listo zebranie informacyjne do Tykocina, pow.wysoko-mazowieckie było bezlieczne.

Ks.Czesław Żebrowski, wikary w Przechodach, pow.szc skiego odprawił 27 listopada nabożeństwo żałobne za społ narodowców, poległych w walce z żydami w niepodległej Po Ks.Żebrowski nawoływał w kazaniu do zdecydowanej walki z

./.

153

2. Wyznanie prawosławne.

W Konsystorzu Prawosławnym w Grodnie wakujące stanowisko urzędnika po usunięciu Aleksandra Switycza zajął Sergiusz Jakimiec. Równocześnie z funduszów własnych ks.biskup Sawa zaangażował niejakiego Koszulskiego z Równego, który ma być mężem zaufania Metropolii.

Konsystorz Grodzieński znajduje się pod wrażeniem wizyty biskupa Sawy w Departamencie Wyznań w Warszawie oraz przygotowań końcowych do wprowadzenia w życie nowego statutu Cerkwi prawosławnej w Polsce.

Z okazji rocznicy 20-lecia Niepodległości były odprawione 11 listopada uroczyste nabożeństwo z kazaniem polskim w katedrze prawosławnej w Grodnie oraz w innych cerkwiach województwa białostockiego.

3. S e k t y .

Dnia 27 listopada we wsi Łyski, pow.białostockiego odbyła się uroczystość weselna według obrządku baptystów, na którą złożyły się modlitwy, śpiewy, pieśni religijne i odczytanie Ewangelii Św.przez kaznodzieję zboru baptystów w Białymstoku Gabriela Bołtniewa. Analogiczne uroczystości odbyły się tegoż dnia i we wsi Baciuty, tegoż powiatu.-

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.43/11/38.T.

Białystok, dnia 9 grudnia 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.11/38.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Podnoszona w ubiegłych okresach sprawozdawczych zasada samostanowienia przez mniejszości narodowe w bieżącym okresie sprawozdawczym nie wypływała na powierzchnię życia politycznego. W ogóle sprawom międzynarodowym mniejszości narodowe zbytniego zainteresowania nie okazywały z wyjątkiem żydów, których zelektryzowały zarządzenia Rzeszy Niemieckiej, Włoch i Rumunii oraz Litwinów, którzy interesowali się sprawą normalizacji stosunków polsko-litewskich. Z normalizacją stosunków polsko-litewskich mniejszość litewska wiązała nadzieję na odbudowę stowarzyszeń, rozwiązanych przez władze.

Wyborami samorządowymi najwięcej interesowała się mniejszość litewska, która w sposób zorganizowany przystąpiła do składania własnych list. Inne mniejszości narodowe zorganizowanej akcji wyborczej nie prowadziły.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Na terenie powiatu grodzieńskiego obserwowano pewne przejawy akcji nacjonalistycznej na terenie spółdzielczym. Spółdzielnie białoruskie ogniskują tam w swych ramach życie kulturalno-

154

-oświatowe przez prenumeratę czasopism białoruskich chętnie czytanych przez członków.-

Odźwierciedla do pewnego stopnia nastroje tej mniejszości odezwa ujawniona dnia 2 listopada b.r. na drodze Łunna-Gudziewicze, powiatu grodzieńskiego /Meldunek dzienny Nr.231 z dnia 4. XI.1938 r./ Autor odezwy nawołuje do usunięcia "mazurów" z ziemi białoruskiej i t.p.

W sprawie wyborów samorządowych zorganizowanej akcji białoruskiej nie obserwowano. W sprawie tej prowadzono akcję pod sztandarem KPZB, lecz bez szczególniejszego znaczenia.

Na terenie powiatu grodzieńskiego kolportowano czasopisma białoruskie jak np."Szlach Moładz:", "Białoruski Front", "Chrześcijańska Dumka" i "Samopomoc ".-

2. Rosjanie.

Dnia 19 listopada b.r. odbyło się zebranie R.B.O., na którym nastąpiła reorganizacja zarządu. Na skutek przesunięć w łonie zarządu prezesem został Bielajew Aleksy a sekretarzem Siedlarewicz Mikołaj - wybitni szowiniści rosyjscy. Na zebraniu postanowiono urządzić akademię z okazji 950-lecia chrztu Rusi.-

Dnia 27 listopada b.r. odbyło się zebranie oddziału Ros. Komitetu Społ. w Augustowie , na którym wybrano delegata do głównego patronatu przy centrali organizacji.-

R.B.O. w Grodnie prowadził walkę z Polakami prawosławnymi wskutek czego kilka osób wystąpiło ze stow.Polaków Prawosławnych.

3. Litwini.

Dnia 1 listopada b.r. w Puńsku,pow.suwalskiego, grupa szowinistów litewskich śpiewała na cmentarzu hymn litewski. Z inicjatywy b.nauczyciela "Rytas" Piotra Wiaczlisa na terenie

powiatu grodzieńskiego zbierano podpisy na petycji do P.Prezyd
w sprawie zmiany warunków bytowania mniejszości litewskiej. Me
nek dzienny Nr.239 z dnia 16.XI.1938 roku.-

Dnia 20 listopada b.r. wybitny działacz litewski na ter
nie powiatu suwalskiego Jan Pojawis wygłosił w Sejnach odczyt
gospodarczy. Meldunek Nr.244 z 22.XI.1938 roku.-

Działacze litewscy prowadzą ożywioną akcję wyborczą, z
szając litewskie listy radnych. Akcja ta nosi cechy inspiracji
z góry i jest zorganizowana.-

4. N i em c y .

Dnia 6 listopada odbyło się zebranie członków N.Zw.Lud
w Białymstoku przy udziale 60 osób, na którym złożono sprawoz
nie z przebiegu zjazdu w Łodzi.-

Dnia 9 listopada b.r. odbyło się zebranie członków Nie
mieckiego Zw.Ludowego w Białymstoku z okazji rocznicy objęcia
władzy przez Hitlera. Obecnych było 65 osób. Na zebraniu wygł
szono okolicznościowe przemówienia. Na zebraniu tym poruszono
również sprawę udziału członków N.Zw.Lud. w obchodzie święta
podległości. W rezultacie udziału w obchodzie nie brano.-

Dnia 16 listopada b.r. odbyło się zebranie na którym
szono odczyt o życiu Andersa Hofera, bohatera z czasów napol
skich. Obecnych 30 osób.-

Dnia 23 listopada b.r.na zebraniu N.Zw.Lud. omawiano
sunek do rady kościelnej i imprez przez nią organizowanych.
Obecnych 50 osób.-

Dnia 27 listopada b.r. odbyło się doroczne walne ze
N.Zw.Lud., na którym postanowiono władze oddziału pozostawić
dotychczasowym składzie. Na zebraniu był przedstawiciel zar
głównego Kurt Repke. Obecnych było 88 osób.

115

5. Ukraińcy.

Dnia 13 listopada b.r. U.K.C. w Białymstoku urządził odczyt o ukraińskim poecie Kotlarewskim.-

Obecnych na odczycie było 14 osób.

Dnia 21 listopada urządzono odczyt z okazji powstania ukraińskiego w 1921 roku.-

6. Żydzi.

a/ Życie polityczne.

Centralnym zagadnieniem politycznym mniejszości żydowskiej w okresie sprawozdawczym było zabójstwo von Ratha i konsekwencje tego czynu w Rzeszy Niemieckiej wszystkie ugrupowania polityczne zgodnie wystąpiły w proteście p-ko polityce III Rzeszy, urządzając zgromadzenia protestacyjne. Wypadki na terenie międzynarodowym zepchnęły na dalszy plan zagadnienia wewnętrzne tak, że sprawa wyborów nie budziła zbyt wielkiego zainteresowania.-

Z inicjatywy "Cukunftu" w Łomży urządzono zebranie na cmentarzu dla uczczenia pamięci zmarłych bundystów.-

W podobnym celu odbyło się zebranie organizacyj bundowskich w Grodnie dnia 2 listopada b.r.

Dnia 19 listopada b.r. z inicjatywy Bundu odbył się wiec protestacyjny p-ko Niemcom. Obecnych około 400 osób. Meldunek dzienny Nr.245 z dnia 23.XI.38 r.

Dnia 22 listopada podobny wiec urządzono w Białymstoku, na którym było około 1000 osób. Meldunek dzienny Nr.247 z dnia 25.XI.1938 roku.-

Dnia 27 listopada odbyło się zebranie zarządu Bundu w Grodnie, na którym poddano ostrej krytyce dekret prasowy.

Dnia 27.XI.w Długosiodle, powiatu ostrowskiego urządzo odczyt na temat obecnej sytuacji żydostwa.-

N.O.S. Dnia 1 listopada urządziła wiec w sprawie rewolucji p lestyńskiej. Obecnych około 900 osób /Meldunek dzienny Nr.2 z 4.XI.1938 r./.-

Dnia 27 listopada urządzono wiec w Suwałkach w sprawi prześladowań żydów w Niemczech. Na wiecu wypowiadano się za emigracją z Polski, podkreślając przychylne stanowisko Rząd olskiego w sprawie Palestyny. Obecnych około 200 osób.-

Dnia 26 listopada odbył się wiec w Łomży, na którym domagano się terenów emigracyjnych. Obecnych około 400 osób /Meldunek dzienny Nr.250 z 29.XI.1938 r.

Sjoniści ogólni. Dnia 27 listopada urządzono odczyt w Suwałkach na temat odbudowy Palestyny. Obecnych około 700 osób.-

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostk organiza nowe	zli
Bund	2	1	3	1522	12	1000	-	-
N. O. S.	3	-	-	-	200	900	-	-
Sjoniści Ogólni	1	-	-	700	0	700	-	-

b/ Prasa.

Prasa żydowska ograniczała się do rejestrowania wszelk przejawów antysemityzmu na terenie województwa. Poza tym omawiało b.szeroko ostatnie wypadki antyżydowskie na terenie Niemiec. Do sprawy emigracji z Polski ustosunkowywała się n gatywnie.-

156

c/ Życie kulturalno-oświatowe.

Życie kulturalno oświatowe obrazują zestawienie

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody zabawy i przedst.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw.
Tarbut	2	1	3	452	50	80	-	-
T-wo Pop. Sztuki Scen. Żyd. w Grodnie	-	-	3	1100	300	400	-	-
Makabi	3	2	5	1170	60	110	-	-
Kraft	-	-	2	220	80	140	-	-
Gemiłus Hesed	-	-	1	-			-	-
Jabne	-	-	1	100			-	-
Kultur Liga	1	1	1	135	15	70	-	-

d/ Życie gospodarcze.

W życiu gospodarczym żadne szczególniejsze zmiany nie zaszły.-

Odbyły się zebrania różnych instatucji gospodarczych, na których zapadły uchwały o pomocy dla uchodźców z Niemiec.

Stan posiadania żydów wskutek polonizacji handlu prawie nie uległ zmianom. Na tym tle notowano wypadki samoobrony żydów przez podwyższanie czynszu za wynajem lokalów pod polskie instytucje handlowo-przemysłowe.-

e/ R ó ż n e.

W okresie sprawozdawczym obserwowano ożywioną akcję charytatywną polegającą na zbiórce pieniędzy, żywności i odzieży na rzecz uchodźców z Niemiec. Akcja zbiórkowa na ten cel przyniosła poważne sumy pieniężne. Datki na ten cel składali wszy-

scy żydzi bez różnicy przekonań politycznych.

Obserwowano wprost żywiołowy pęd do zakładania komitetów pomocy we wszystkich nawet najmniejszych ośrodkach żydowskich.-

- - - o o o o - - -

157

ZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI

Nr.PN.43/12/38 Tjn.

tuacyjne sprawozdanie mie-
ięczne Nr.12 za m-c grudzień
38 roku.-

BIAŁYSTOK, dnia 9 stycznia 1939 r.

Nr. ewid. 23

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr.ewid.

1, 2, 3, 4

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.12/38.Tjn.

/o ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY M.S.W.
Dnia 31 STYC 1939 r. Przydział
Załączników
L. dz. 1374

Za Wojewodę

/Adam Keller/
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

ZANOTOWANO
4/I 39. Nr.

trzymują do wiadomości:

nisterstwo Wyznań Rel.i Ośw.Publ.	Nr.	5	-	1 egz.
ąd Wojewód ki Wileński	"	6	-	1 "
" Poleski	"	7	-	1 "
" Nowogródzki	"	8	-	1 "
" Warszawski	"	9	-	1 "
" Lubelski	"	10	-	1 "
" Łódzki	"	11	-	1 "
" Tarnopolski	"	12	-	1 "
" Stanisławowski	"	13	-	1 "
n Prokurator Sądu Apelac. w Wilnie	"	14	-	1 "
" " " w Warszawie	"	15	-	1 "
" " Okręgowego w Białymstoku	"	16	-	1 "
" " " w Grodnie	"	17	-	1 "
" " " w Łomży	"	18	-	1 "
" Wydz.Zam.S.Okr. w Suwałkach	"	19	-	1 "
spozytura Nr.1.Oddz.II.Sztabu Gł. w Wilnie	"	20	-	1 "
odzielny Referat Informac.DOK.III.w Grodnie	"	21-22	-	2 "
" " " DOK. IX.w Brześciu n/B.	"	23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	"	24	-	1 "
D.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	"	25	-	1 "
owie Starostowie Powiatowi wojew.białostockiego	"	26-37	-	12 "
n Starosta Grodzki w Białymstoku	"	38	-	1 "
n Komendant Wojewódzki Pol.Państw.w Białymstoku	"	39	-	1 "
n Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	"	40	-	1 "
rchiwum	"	41-43	-	3 "
Odbito		-	-	43 egzem

H.P.

118

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.43/12/38.Tjn.

Białystok, dnia 9.I.1939 roku.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.12/38

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W ciągu grudnia ub.r. nie zaobserwowano bardziej charakterystycznych momentów w nastrojach ludności. Sukcesy Polski i nasza pozycja na terenie międzynarodowym - zjednywują coraz więcej sympatii i uznania dla Rządu, budzą wiarę we własne siły i stwarzają dobre samopoczucie wśród szerokich rzesz ludności.-

Z wydarzeń lokalnych absorbowały bardziej opinię wybory samorządowe i akcja polszczenia handlu.-

Wybory do rad gromadzkich na terenie całego województwa białostockiego odbyły się w dniach między 11 a 15 grudnia. Ogółem w 4.468 gromadach.-

Zainteresowanie wyborami było stosunkowo dość duże, gdyż średnia frekwencja w powiatach wynosiła od 55% /w powiecie bielskim/ do 88%/w powiecie wysoko-mazowieckim/.-

Oblicze polityczne nowowybranych rad gromadzkich przedstawia się o tyle ciekawie, że żadne z ugrupowań politycznych nie uzyskało takich wyników, które wykazywałyby jakieś większe wpływy stronnictw politycznych na wsi.- Z istniejących bowiem i działających na terenie województwa czterech większych ugrupowań O.Z.N. zdobył-3.1% mandatów, Str.Narodowe - 7.8%, Str.Ludowe - 3.6%, a PPS - 0.2% mandatów.-

Największy odsetek przypada na t.zw. bezpartyjnych - prorządowych, gdyż wynosi 41.9%, oraz bezpartyjnych wynoszący 19.1%.

W niektórych powiatach grupy radnych bezpartyjnych wraz z radnymi deklarującymi się za O.Z.N. lub sympatyzującymi z O.Z.N. - stanowią około 70%. Przy umiejętnym podejściu właściwych czynników element ten może zadecydować o kierunku i wynikach pracy w samorządzie terytorialnym.-

Trzeba tu bowiem jeszcze zaznaczyć, że ludność wiejska poszła na ogół do wyborów pod znakiem rzeczowego nastawienia, z myślą o poprawie gospodarki samorządowej i wiążącej się z nią poprawie warunków bytowania wsi.-

W wynikach wyborczych do obecnych rad gromadzkich możnaby się w pewnej mierze dopatrywać zwycięstwa haseł O.Z.N. jakie rzucone zostały przez ten obóz w przeddzień wyborów samorządowych. Zaniedbania organizacyjne spowodowały jednak, że mimo zwycięstwa haseł nie zdobył O.Z.N. efektów realnych. O.Z.N. bowiem po wyborach do ciał ustawodawczych cierpi na kryzys na stanowisku prezesa Okręgu i brak ludzi w terenie co paraliżuje całą robotę organizacyjną i nie pozwoliło na dołożenie starań, by wygrać dla siebie także i wybory samorządowe.-

Z innych wydarzeń i przejawów działalności poszczególnych ugrupowań politycznych zasługuje jeszcze na wzmiankę akcja - narazie deklaratywna tylko - za polszczeniem handlu, prowadzona dość intensywnie w okresie przedsiąteczny przez O.Z.N./Związek Młodej Polski/ i Stronnictwo Narodowe.-

Równoległa akcja O.Z.N. i Str.Nar. na odcinku polszczenia i handlu i wzajemne licytowania się na płaszczyźnie rozwiązywania kwestii żydowskiej wytrącają powoli, ale coraz wyraźniej, efektowne argumenty Str.Narodowemu, które jeszcze do niedawna uważało je za wyłączny swój monopol.-

159

P.P.S. w Białymstoku zaabsorbowana była w dalszym ciągu personalnymi rozgrywkami wewnętrznymi/sprawa o kierownictwo Pietruczuka czy Kapitułki/. Aktualną była również nadal sprawa podziału pracy między bezrobotnych i zmianowych, która niewątpliwie wywoła secesje zmianowych i utworzenie się nowego związku pod egidą frakcji rew. P.P.S.- W wyborach do rady miejskiej w Białymstoku postanowiono - ale tylko formalnie - iść ze związkami zawodowymi, ale bez Bundu. W rzeczywistości ciche rozmowy z Bundem są prowadzone. Aby uniemożliwić ewentualne napady bojówek Str.Nar. i O.Z.N.- postanowiono zorganizować "Akcję socjalistyczną", dla której potrzebne fundusze mają dostarczyć związki zawodowe.-

W ruchu komunistycznym nie nastąpiła jeszcze oczekiwana przez komunistów decyzja o wznowienie działalności, choć są pewne symptomy, że nastąpi to wkrótce.-

Z ważniejszych likwidacji należy wymienić aresztowanie 15. XII.1938 r. i osadzenie w więzieniu grupy wybitniejszych 9 działaczów komunistycznych w Rajsku.-

Sytuacja gospodarcza. - W ciągu grudnia ilość bezrobotnych uległa dalszemu wzrostowi, a to na skutek zupełnego prawie przerwania robót publicznych z powodu silnych mrozów. W okresie tym rozwinęły ożywioną działalność Komitety pomocy zimowej wśród bezrobotnych.-

W przemyśle włókienniczym uruchomienie zespołów w grudniu wynosiło około 75%, podczas gdy w listopadzie dochodziło jeszcze do 100%. Spadek uruchomienia w tym okresie uważać można za zjawisko normalne, związane z zakończeniem sezonu.-

W roku 1937 uruchomienie zespołów przędzalniczych w grudniu wynosiło również tylko 75%.-

Jeżeli chodzi o eksport, to sezon eksportowy zakończył się już prawie całkowicie. Obecnie przemysłowcy przygotowują się już

do przyszłej kampanii eksportowej, która się w krótce rozpocznie.- Na rynku wewnętrznym sezon jest całkowicie zakończony. Utargi spadły do zera.-

Na odcinku rolniczym poważniejszych zmian nie zaobserwowano. Utrzymała się na ogół koniunktura z poprzedniego okresu.

---- o o o ----

160

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Regionalna prasa polska ograniczała się przeważnie do akcji kronikarskiej z życia województwa. Z zagadnień regionalnych zasługujących na podkreślenie poruszanych przrz prasę lewicową w Białymstoku i Grodnie była sprawa pomocy zimowej. Prasa lewicowa bowiem stała na stanowisku bezpłatnej pomocy z wykluczeniem obowiązku odprawowania otrzymanych zapiłków.
Na marginesie pogrzebu zabitego przez Czechów żołnierza Ozjasza Storcha, organy miejscowych komórek organizacyjnych P.P.S. atakowały antysemityzm wyrażając pogląd, że armia jest przeciwna antysemityzmowi, co wynikało z przemówienia pułkownika Kordcja na pogrzebie. Poza tym prasa prowadziła między sobą walkę na tle różnic ideologicznych.-

2/ Powstały nowe czasopisma.

Z dniem 23 grudnia 1938 r. zgłoszono wydawnictwo czasopisma "Przegląd Demokratyczny" w Białymstoku, lecz dotychczas zupełnie nie ukazało się to czasopismo.-

Z dniem 1 stycznia 1939 r. rozpoczął wychodzić w Wysokiem-Mazowieckiem miesięcznik p.t."Głos Powiatu Wysoko-Mazowieckiego

3/ Przestały wychodzić czasopisma.

N e g a t y w n e .

4/ Konfiskaty prasowe:

Dnia 4 grudnia 1938 roku, Starosta Powiatowy Grodzieński skonfiskował gazetę "Grodner Echo" Nr.4 za artykuł p.t."Tajemnicze strzały na ulicy Piaskowej", zawierający cechy przestępstwa z

z art.170 K.K.

Dnia 11 grudnia 1938 roku obłożono aresztem Nr.45 tego czasopisma za art.p.t. "Huligani napadali na magistra Jałow i spedytora Bokowicza" zawierający cechy przestępstwa z ar 170 K.K.

Tegoż dnia uległ konfiskacie "Grodmer Moment" Nr.282 z artykuł p.t."Na szeregu ulicach pobici zostali przechodnie" zawierający cechy przestępstwa z art.170 K.K.

Dnia 11 grudnia 1938 r., Starosta Grodzieński skonfisk gazetę "Ilustrowany Dziennik Ludowy" Nr.352 za artykuł p.t. "Czy temu nie można zapobiec", zawierający cechy przestępst z art.170 K.K.

5/ Procesy prasowe:

N e g a t y w n e .-

- - - - o o o o - - - -

161

B. Polski legalny ruch polityczny.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Po wyborach parlamentarnych tempo życia politycznego wszystkich ugrupowań, a w tej liczbie i O.Z.N.-uległo osłabieniu. O ile na odcinku ściśle politycznym nastąpił pewien zastój, o tyle O.Z.N. ożywił swą akcję w dziedzinie życia społecznego i gospodarczego. Na polu społecznym O.Z.N. zmierzał do kumulacji działalności poszczególnych stowarzyszeń społecznych. W życiu gospodarczym prowadził akcję unarodowienia handlu, rzemiosła i przemysłu w Państwie. W tym celu był współorganizatorem "Dnia kupca polskiego", urządzał zgromadzenia, na których nawoływano do bojkotu gospodarczego żydów a popierania handlu i rzemiosła polskiego.

Związek Młodej Polski prowadził ożywioną akcję pikietowania sklepów żydowskich, zwłaszcza na terenie Grodna, a następnie - Suwałk. W akcji swej Z. M. P. zdystansował Str.Narodowe, a nawet O.N.R.

Szczegóły działalności O.Z.N. w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Białystok-miasto. Dnia 18 grudnia ub.r.odbyło się w Białymstoku zgromadzenie obywatelskie, zwołane staraniem Obozu Zjednoczenia Narodowego. Na zgromadzeniu tym wygłosili przemówienia: senator Michał Łazarski, Goździk-przedstawiciel miejscowego rzemiosła oraz Jędrychowski-prezes Rady Obwodowej O.Z.N. w Białymstoku. Mówcy nawoływali do bojkotu handlu żydowskiego a czynienia zakupów wyłącznie w sklepach polskich. Kładli przy tym nacisk, że nie należy wywoływać żadnych awantur, lecz tylko omijać sklepy żydowskie co konsekwencji podkopie handel żydowski i żydzi zmuszeni będą e[illegible] z Pol[illegible] Na zakończenie zebrania uchwalono rezolucję

domagającą się ograniczenia żydów w prawach obywatelskich. Obecnych na zgromadzeniu było około 500 osób.-

Powiat bielski: Dnia 29.XII.38 r.kierownik placówki OZN. w Ciechanowcu, Paweł Wojtkowski zarządził bojkot handlu żydowskiego. W dniu tym w czasie targu pikietowało sklepy żydowskie 10 osób, między którymi było kilku członków Str.Nar. Bojkot odbywał się spokojnie. Nadto wydano tam odezwę wzywającą do popierania handlu polskiego.

Powiat łomżyński: Dnia 15 grudnia 38 r.z inicjatywy O.Z.N.odbyło się w Łomży zebranie przedstawicieli polskich organizacji społecznych, zawodowych, kupieckich i rzemieślniczych dla zorganizowania bojkotu gospodarczego żydów i przeprowadzenia wszystkich zakupów świątecznych wyłącznie u polskich kupców i rzemieślników. W zebraniu wzięło udział około 40 osób. Przewodniczył przewodniczący Rady Obwodowej O.Z.N. w Łomży, Wojciech Marszałek. Po obszernej dyskusji postanowiono, że przede wszystkim kupcy i rzemieślnicy polscy nie będą wcale nabywać jakichkolwiek towarów u żydów, przestrzegać, by żydzi nie handlowali w święta i niedziele, zaś O.Z.N. przeprowadzi akcję propagandową za bojkotem handlu i rzemiosła żydowskiego po wsiach, oraz rozpowszechni ulotki antyżydowskie w Łomży i na prowincji w okresie wzmożonego handlu przedświątecznego.

Niektórzy z pośród obecnych na zebraniu kupców domagali się wystawienia pikiet przed sklepami żydowskimi, większość jednak nie zgodziła się na to.-

Powiat ostrowski: Dnia 2 grudnia 1938 r. w lokalu Urzędu Gminnego w Zarębach-Kościelnych odbyło się zebranie członków i sympatyków O.Z.N. przy obecności 20 osób. Referat o celach i zadaniach tej organizacji wygłosił Karpiński Wacław-urzędnik samorządowy.

Powiat suwalski: Dnia 4.XII.38 r.odbył się w Suwałkach kurs samorządowy, zorganizowany przez O.Z.N. Udział w kursie wzięło 50

członków O.Z.N. Jednym z wykładowców był poseł Michał Pankiewicz.-

Powiat szczuczyński: Dnia 29 grudnia 1938 r. w Grajewie odbyło się zebranie poselskie O.Z.N. przy udziale około 150 osób. Referaty polityczny i gospodarczy wygłosili: senator Michał Łazarski oraz posłowie Witold Antonowicz i Roman Lipski.-

Powiat ostrowsko-mazowiecki: Dnia 7.XII.1938 r. w Łapach, odbyło się zebranie prezesów prorządowych organizacji społecznych, oraz Akcji Katolickiej. Po obszernej dyskusji postanowiono:

1. Przystąpić do akcji nad młodzieżą i wszcząć kroki w celu utworzenia w Łapach gimnazjum,

2. skoordynować prace nad wychowaniem obywatelskim oraz P.W. i W.F.,

3. wydawać kosztem wszystkich organizacyj miesięczny biuletyn informacyjny.-

Dnia 16 grudnia ub.r. odbyło się w Wysokiem-Mazow. zebranie przy udziale około 25 osób, poświęcone akcji bojkotu gospodarczego żydów. W wyniku obrad postanowiono, że miejscowe organizacje społeczne i kupieckie delegują po kilku ludzi, którzy w czasie targów i jarmarków będą mieli za zadanie uświadamiać ludność miejską i wiejską o konieczności czynienia zakupów w sklepach polskich.-

Nadto przewodniczący zebrania, a zarazem przewodniczący Rady Obwodowej O.Z.N. w Wysokiem-Mazow., Kazimierz Tyszko wysunął projekt utworzenia w tym mieście hurtowni chrześcijańskiej. Pieniądze zaś na ten cel miałyby być zebrane z 25-złotowych udziałów. Projekt ten nie został jednak przez zebranych aprobowany.-

ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez O.Z.N. w grudniu 1938 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zest nie:

Powiat.	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organiz	
	ilość	Frekwencja ogólna rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna rozciągł.		nowe	zli
Białostocki	1	500	1	15		1	-
Łomżyński	-	-	1	40		-	-
Ostrowski	-	-	1	20		-	-
Suwalski	-	-	1	50		-	-
Szczuczyński	-	-	1	150		-	-
Wysoko-Mazow.	-	-	2	45	20 - 25	-	-
Razem:	1	500	7	320	15 - 150	1	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Działalność Str.Narodowego, na początku okresu sprawozdawczego słaba, ożywiła się nieco w okresie przedświątecznym w związku z akcją bojkotu gospodarczego żydów. Akcja ta nie wypadła jednak tak, jak było zamierzone. Powodem zaś tego - był poprostu brak ludzi do pikietowania sklepów żydowskich, co się szczególnie jaskrawo rzucało w oczy w Białymstoku. Na terenie powiatu wysoko-mazowieckiego adw.Marian Jursz - kierownik wschodnio-mazowieckiego rejonu Str.Narodowego próbował organizować specjalne bojówki dla rozbijania straganów żydowskich, ale i to nie wydało pożądanych owoców. Wyczuwało się bowiem wszędzie pewną apatię wśród członków Str.Narodowego. Na nastroje takie wśród narodowców wpłynęła w niemałym stopniu działalność O.Z.N., zmierzająca do unarodowienia handlu, rzemiosła i przemysłu, oraz akcja bojkotowa, handlu żydowskiego prowadzona przez Związek Młodej

Polski.-

Widząc słaby efekt swej akcji bojkotowej, Str.Narodowe próbowało nadać jej nowe kształty. Mianowicie, pikietowanie sklepów żydowskich miało być zaniechane, a natomiast - wprowadzona obserwacja osób, które czynią zakupy w sklepach żydowskich. Z osób tych miano sporządzać karykatury dla wywieszenia ich następnie na placach publicznych, a nadto - ogłaszać nazwiska tych osób w prasie narodowej. Nowe te formy bojkotu nie były na razie stosowane w całej rozciągłości.-

Zarząd Okr. Str. Nar. w Białymstoku zapowiedział na dzień 15 stycznia b.r., a następnie przesunięty na dzień 22 stycznia zjazd okręgowy działaczy wiejskich Str.Nar. do Białegostoku. Na zjazd ten mają przybyć członkowie Zarządu Głównego Str.Nar. z adw. Kowalskim na czele.-

Szczegóły działalności Str. Narodowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski:

Dnia 4.XII.38 r. odbyło się w osadzie Raczki zgromadzenie Str.Nar. przy udziale około 100 osób. Przemówienia wygłosili: apl.adwokacki-Antoni Warzyński i Piotr Stawecki-instruktor powiatowy Str.Nar. Obaj mówcy poddali ostrej krytyce były BBWR, dowodząc, że w obozie tym rej wodzili żydzi. Omawiając wybory parlamentarne, podkreślili, że w pośród narodowców nikt do Sejmu nie wszedł, oraz że szef O.Z.N. - gen. Skwarczyński, wybrany został w przeważnej mierze głosami żydowskimi.-

Omawiając następnie sprawy gospodarcze, mówcy podkreślili, że zawdzięczając akcji Str.Nar. stan rzeczy w dziedzinie gospodarczej uległ znacznej poprawie, oraz, że pod wpływem Str.Nar. Rząd wprowadził już znaczne ograniczenia poli-

czne i gospodarcze żydów i ostatnio nawiązał przyjazne stosunki z ZSRR, gdyż przekonał się, że dotychczasowa współpraca z Niemcami była błędna, bowiem Niemcy byli i pozostaną wrogami Polski.-

Powiat białostocki.

Na zebraniu członków koła grodzkiego Str.Nar. w Białymstoku w dniu 4.XII.1938 r. przy udziale około 30 osób, omawiano sprawy, związane z przyszłymi wyborami do Rady Miejskiej, oraz scharakteryzowano sytuację polityczną, jako wytworzyła się w związku po zajęciu przez Niemców Sudetów.-

Dnia 19 grudnia 38 r. w Wasilkowie odbyło się zebranie komitetu wyborczego Str.Nar., na którym postanowiono wszcząć akcję przygotowawczą wśród ludności polskiej w związku z wyborami do Rady Miejskiej, przy czym ustalono, że środki finansowe na akcję wyborczą mają być zebrane z imprez, które stronnictwo zamierza urządzać.-

Powiat bielski.

Dnia 4.XII.38 r. odbyło się w Ciechanowcu zebranie kierowników kół Str.Nar. z terenu gmin Ciechanowiec, Klimkowo i Boguty. Obecnych było około 50 osób. Na zebraniu tym postanowiono wszcząć ścisły bojkot handlu żydowskiego, przy czym forma bojkotu ma być inna, niż dotychczas. Mianowicie: pikietowanie sklepów żydowskich ma być zniesione, jako bezowocne. Natomiast na każdy targ winien przybyć z każdej wsi jeden obserwator, którego zadaniem będzie notować nazwiska znajomych idących po zakupy do żydów. Taki spis obserwator ma dostarczyć później do Zarządu Obwodowego Str.Nar., który zaangażuje malarza-karykaturzystę dla sporządzenia karykatury kupującego z dopiskiem "Ta świnia kupuje u żyda". Rysunek taki ma być nalepiany na domu kupującego oraz gdzieś w miejscu publicznym, np. pod kościołem. Jeżeli ktoś po raz drugi będzie

zanotowany, że nabywa towary u żydów, to wówczas nazwisko jego ogłoszone zostanie na łamach "Tygodnika Politycznego" i "Samoobrony" Narodu. Następnie czasopisma te będą kolportowane w miejscu zamieszkiwania napiętnowanego.-

Powiat grodzieński.

Dnia 4 grudnia 1938 r. odbyło się w Grodnie zebranie członków Str.Nar. przy udziale 12 osób. Przemawiał Jan Balsewicz sekretarz miejscowego zarz.pow. Str.Nar.- o ustosunkowaniu się Rzeszy Niemieckiej do żydów. Zaznaczył przy tym mówca, że Niemcy użyli w stosunku do Polski podstępu, wysyłając w zamkniętych wagonach zamiast towaru - żydów. Rząd Polski przyjął ich i rozmieścił po różnych miastach.

Dnia 18 grudnia 38 r. Str.Nar. urządziło w Grodnie zgromadzenie przy udziale około 100 osób. Przemawiali: prezes Zarz. Pow. Str.Nar. w Grodnie - adw. Olgierd Daniłowicz oraz sekretarz tego zarządu - Jan Balsewicz. Obaj mówcy podkreślali potrzebę energicznego bojkotu gospodarczego żydów, a popierania handlu i rzemiosła polskiego. Nadmieniali przy tym mówcy, że O.Z.N. mimo rozpoczętej obecnie pozornej akcji antyżydowskiej - sprawy tej nie rozwiąże, uczynić zaś to może jedynie rząd narodowy.-

Powiat suwalski.

Na terenie pow.suwalskiego rozwinął ostatnio ożywioną akcję instruktor powiatowy Str.Nar.,Piotr Stawecki. Urządził on kilka zebrań członkowskich, na których wygłosił przemówienia, jak następuje:

Dnia 11.XII.38 r. we wsi Pomorze przy udziale około 30 osób, gdzie nawoływał do bojkotu handlu żydowskiego, oraz pochwalał postępowanie Hitlera w odniesieniu do żydów, zaznaczając przy tym, że i w Polsce należałoby również pozbawić żydów wszel-

kich przywilejów i praw politycznych.-

W dniu 30 grudnia 38 r. we wsi Wołownia i dn.31.XII.38 r. we wsi Leszczewo gdzie poddał krytyce O.Z.N., zarzucając mu, że nic nowego nie stworzył, a tylko przejął niektóre hasła od Str.Nar. Omawiając sprawę wyborów samorządowych, Stawecki nadmienił, że w wyborach tych Str.Nar. winno zdobyć możliwie najwięcej mandatów, by za pośrednictwem samorządu mieć następnie wpływ na ogólną politykę Państwa. Dodał przy tym, że podczas wyborów do parlamentu działy się nadużycia.-

Na zakończenie przemówień, wzywał do bojkotu handlu żydowskiego.-

Powiat wysoko-mazowiecki.

Na terenie pow.wysoko-mazowieckiego w grudniu 1938 r.Str.Nar. nie prowadziło wydatniejszej akcji organizacyjnej,kierując swe wysiłki na propagandę wyborczą do rad gromadzkich,oraz na akcję bojkotu gospodarczego żydów. Jedna i druga akcja nie przyniosła wybitniejszych sukcesów i nie znalazła głębszego oddźwięku.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Nar.w grudniu 1938 r.zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	100		-	-		-	-
Białostocki	-	-		2	47	17-30	-	-
Bielski	-	-		2	80	30-50	-	-
Grodzieński	1	100		1	12		-	-
Łomżyński	-	-		2	67	7-60	-	-
Suwalski	-	-		4	61	7-30	-	-
Szczuczyński	-	-		2	80	20-60	-	-
Wysoko-Mazow.	-	-		9	420	15-70	-	-
R a z e m:	2	200		22	767	7-70	-	-

3. Stronnictwo Ludowe. 165

165

Centralnym punktem zainteresowań i zabiegów Str.Ludowego w okresie sprawozdawczym były wybory samorządowe. Na tym odcinku rozwinęło ono dość ożywioną akcję, zmierzającą do pozyskania jak największej liczby mandatów.-

Innym sprawom poświęcono mniej uwagi.-

Dla skonsolidowania ruchu ludowego na terenie województwa, Zarząd Wojewódzki Str.Lud. zwołał na dzień 8 stycznia 1939 r. do Białegostoku zjazd prezesów wszystkich zarządów powiatowych stronnictwa z terenu województwa białostockiego i nowogródzkiego.-

Na zjeździe tym poza sprawami organizacyjnymi ma być omawiana między innymi kwestia popularyzacji hasła odnośnie powrotu do kraju Wincentego Witosa i uwolnienia go od winy i kary.-

Poza tym na terenie powiatu wołkowyskiego rozwinął ożywioną akcję organizacyjną zwolniony niedawno z więzienia instruktor Str.Ludowego,Edward Szczepański. Do organizowanych przezeń nowych kół stronnictwa wchodzi sporo elementów komunizujących.

Szczegóły działalności Str.Ludowego w grudniu 1938 r. przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski.

Dnia 31 grudnia 1938 r.urządzono we wsi Ginowicze wspólny opłatek dla działaczy Str.Ludowego. W imprezie tej wzięło udział około 70 osób z terenu gminy Hołynka i Lipsk,pow. augustowskiego.Dłuższe przemówienie wygłosił prezes Zarządu Powiatowego Str.Lud.w Grodnie - Bronisław Makarewicz, który,mówiąc o zasługach Wincentego Witosa,zaznaczył,że jak Chrystus wiele zdziałał dla ludzkości, tak Witos wiele uczynił dla ludu wiejskiego. Następnie oświadczył Makarewicz,że Witos wkrótce wróci

do Polski, oraz że dnia 15 stycznia b.r. odbędzie się w Warszawie ogólne krajowy zjazd delegatów Str.Ludowego. Przemówienie swe zakończył Wakarewicz okrzykiem na cześć Witosa.-

Po przemówieniach odbyły się deklamacje i śpiewy.-

Pow. suwalski.

Dnia 28.XII.38 r.we wsi Klepedka,gm.Wiżajny odbyło się zebranie 27-miu członków Str.Lud. Przewodniczył prezes koła gminnego August Kalchert.Zebranie to zwołane zostało dla ustalenia listy kandydatów na radnych gminnych. Listy tej jednak nie sformowano gdyż na zebraniu było nieobecnych wielu z tych,których kandydatury wysuwano na radnych gminnych. W związku z powyższym Kalchert oświadczył, że osobiście ustali kandydatów na radnych gminnych. Poza tym wezwał Kalchert do składki po 20 gr. od osoby na koszty związane z wyborami samorządowymi.Zebrani złożyli na ten cel zł gr.40.-

Powiat wołkowyski.

Na zebraniu członków Str.Lud.w dniu 8.XII.38 r.w Wołkowysku brano nowy zarząd powiatowy,w skład którego weszli: prezes-Józef Grodzki z zawodu rolnik,wyzn.rzymkat.,wiceprezes-Jan Kozak,rolnik wyzn.prawosł.,II-wiceprezes-Bazyli Swistun,rolnik,prawosł.,sekretarz-Jan Janowicz,wyzn.prawosł.,skarbnik-Józef Masiuk-wyzn.rzymkat.-

W okresie sprawozdawczym instruktor powiatowy Str.Ludowego Edward Szczepański zorganizował na terenie pow.wołkowyskiego 3 nowe koła Str.Lud.w następujących miejscowościach:Wielka-Wieś,Hrud i Kuziewicze.-

Ruch organizacyjny,oraz ilość odbytych przez Stronnictwo Ludowe w grudniu 1938 roku zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

166

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid
Augustowski	-	-		4	100	10-70	2	-
Suwalski	-	-		1	27		-	-
Wołkowyski	-	-		4	110	15-40	3	-
R a z e m:	-	-		9	237	15-70	5	-

4. Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Działalność PPS. w okresie sprawozdawczym skupiała się głównie w Białymstoku i polegała ona na zajmowaniu się sprawami wyborów do miejscowej Rady Miejskiej, jak również zagadnieniem podziału pracy pomiędzy bezrobotnych i zmianowych robotników. Tarcia wewnętrzne i rozgrywki trwały w dalszym ciągu.-

Szczegóły działalności PPS.w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Dnia 3 grudnia 1938 r. odbyła się w Białymstoku konferencja między przedstawicielami OKR-PPS i prezydium OK ZZ. W konferencji tej wzięli udział: Adam Walczak z zarządu głównego Zw.Zaw.Włókniarzy w Łodzi,oraz Zdanowski z Centralnej Komisji Zw.Zaw. w Warszawie. Przedmiotem konferencji była sprawa zwolnienia Mikołaja Pietruczuka ze stanowiska sekretarza okręgowej komisji Zw.Zaw. w Białymstoku. Konkretnych postanowień w tej sprawie nie powzięto i ma być ona ponownie przedmiotem obrad w połowie stycznia b.r.

Na zebraniu członków Miejscowego Komitetu Robotniczego PPS w dniu 16.XII.38 r.w Białymstoku dłuższe przemówienie wygłosił Tomasz Kapitułka,zaznaczając na wstępie,że od chwili podania się egzekutywy MKR w Białymstoku do dymisji,Okręgowy Ko-

mitet Robotniczy PPS nic nie robi, a członkowie partii całkiem zobojętnieli dla spraw partyjnych. Bezczynność ta OKR - jak podkreślił dalej Kapitułka-przemawia za tym,że Komitet ten nie jest zdolny do jakiejkolwiek czynnej akcji i dlatego członkowie egzekutywy OKR-Mikołaj Pietruczuk,Ryszard Sokół i inni,winni ustąpić. W związku z tym przemówieniem zebrani postanowili uznać OKR w Białymstoku za nieczynny i w żadnym wypadku nie współpracować z Pietruczukiem. W sprawach zaś partyjnych porozumiewać się bezpośrednio z CKW.-

Następnie Kapitułka zdał sprawozdanie z konferencji mężów zaufania PPS i OK ZZ. w Białymstoku w sprawie wyborów domiejscowej Rady Miejskiej. Mówca nadmienił,że do wyborów tych PPS idzie samodzielnie,bez udziału Bundu.-

Dnia 27 grudnia 38 r. odbyło się w Białymstoku posiedzenie MKR PPS. Omawiano plan pracy w związku z wyborami do Rady Miejskiej. Postanowiono w tej sprawie zorganizować odczyty informacyjne dla ludności o zamierzeniach radnych socjalistycznych w przyszłej Radzie Miejskiej. Poza tym uchwalono powołać do życia przy MKR w Białymstoku wydział młodzieży dla rozwinięcia agitacji socjalistycznej , w kołach młodzieży i wciągnięcia jej do akcji propagandowej w okresie wyborów do Rady Miejskiej w Białymstoku.-

Nadto postanowiono utworzyć specjalną milicję dla zabezpieczenia się przed ewentualnymi atakami ze strony Str.Narodowego lub O.Z.N.

Ilość odbytych przez PPS CKW w grudniu 1938 roku zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

167

powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rosciągł.	nowe	zlikwid.
Białystok	-	-		3	40	8-20	-	-

- - - - o o o o - - - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymsko-katolickie.

W obchodach, związanych z Dniem Kupca Polskiego 8.XII.1938 r duchowieństwo brało wydatny udział.-

W Łomży na akademii w sali Domu Katolickiego obecny był ks.biskup Łukomski i sekretarz gen.Akcji Katolickiej.-

W powiecie ostrołęckim podczas obchodu tego na akademii w Gow worowie przemawiał ks.Marian Smoleński, podnosząc potrzebę zorgani zowania planowej akcji w celu spokojnego wyrugowania żydów z handlu i przemysłu w Polsce.-

W Starym-Dylewie, gm.Kadzidło,pow.ostrołęckiego, ks.proboszcz Gerwel dokonał poświęcenia nowego budynku miejscowej mleczarni i wygłosił kazanie, nawiązujące do haseł Dnia Kupca Polskiego.-

Na akademii w związku z Dniem Kupca Polskiego przemawiał ks. dziekan dr Grunwald. W Białymstoku na akademii, zorganizowanej przez Stow.Kupców Polskich w porozumieniu z O.Z.N. między innymi wygłosił przemówienie ks.dziekan Aleksander Chodyko, nawołując do popierania handlu polskiego. W ostrowi-Mazowieckiej analogiczne przemówienie wygłosił ks.proboszcz Ciesielski.-

5.XII.38 r. W Domu Katolickim w Suwałkach zakończył się kurs "Przodowników społecznych" Stow.Młodzieży Katolickiej, zainicjowany przez sekretarza Stow.Mł.Katol.,ks.Eugeniusza Grodzkiego.- W Grodnie w sali parafialnej przy kościele O.O.Franciszkanów odbywały się z inicjatywy przeora konwiktu ks.Leduchowskiego zorganizowany przez Str.Nar. zebrania publiczne w dniach 4 i 18 grudnia, poświęcone zagadnieniom zwalczania wpływu żydowskiego w handlu i przemyśle polskim.-

19 grudnia ub.r. zostały zorganizowane 4 oddziały Litewskiej Akcji

Katolickiej w Marcinkańcach i Kabelach pow.grodzieńskiego przy współudziale księży proboszczów litwinów - Zenona Butkiewicza i Franciszka Czaglisa. Koła Str.Nar. otrzymały instrukcję od prezesa Okręgu Białostockiego Str.Nar. ks.Jana Ostrowskiego, aby starały się opanować Katolickie Stow.Młodzieży Męskiej i Żeńskiej przy parafii farnej w Białymstoku.-

Ks. Henryk Kulbat, notariusz Kurii Diecezjalnej w Łomży,będący zarazem wiceprezesem "Pracy Polskiej" wziął udział dn.14 grudnia 1938 r. w odprawie kierowników kół i obwodów Str.Nar. w Łomży w związku z wyborami do rad gromadzkich.-

Dnia 20 grudnia ub.r. złożył wizyty m.in. ks.biskupowi Łukomskiemu i ks.Antoniemu Roszkowskiemu, redaktorowi "Sprawy Katolickiej" przybyły do Łomży prezes Zarządu Okręg.Str.Nar. z Warszawy.

Dnia 21.XII.ub.r.zostały zakończone przed świętami wykłady na kursie Wyższej Kultury Religijnej. Wykłady te odbywały się 2 razy tygodniowo, od dnia otwarcia kursu /23 listopada 1938 r./ wygłoszono 17 odczytów.-

Ks. Czesław Łupiński, wikary w Grajewie brał udział w konferencji specjalnej członków pow.zarządu Str.Nar. dnia 11 grudnia w sprawie wyborów gromadzkich i po konferencji podejmował uczestników u siebie herbatką.-

Komenda Obwodu Straży Granicznej "Łomża" zwróciła uwagę na szkodliwą działalność ks.Józefa Pęskiego,proboszcza w Nadźwiadnej pow.szczuczyńskiego oraz ks.Józefa Choromańskiego,wikarego w Kolnie,pow.łomżyńskiego.-

Ks. Józef Pęski prowadzi agitację przeciwko Związkowi Strzeleckiemu oraz udziałowi młodzieży szkolnej w świętach narodowych. Ks.Józef Choromański podczas kazań nawoływał ojców i matki, aby nie posyłali swe dzieci na zbiórki i ćwiczenia, organizowane przez Komendy P.W. Analogiczną akcję prowadzi ks.Choromański na

terenie Kat.Stow.Młodzieży.-

Dnia 20.XII.ub.r. zmarł w Łachowie ks.proboszcz Andrzej Pęski, zasłużony działacz, odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.-

Dnia 18.XII.ub.r. podczas otwarcia Uniwersytetu Niedzielnego w Grajewie, przemawiał w duchu patrjotycznym ks.dziekan Andrzej Gawędzki, powołany na stanowisko prezesa Miejscowego Koła Związku Zachodniego.-

Ks.Roch Modzelewski, proboszcz w Piekutach, pow.wysoko-mazow., podczas kazania dn.26.XII.ub.r. występował przeciwko "krętackiej" liście przy wyborach do rady gromadzkiej, grożąc, że jeżeli kto z kandydatów podpisze deklarację, to go opublikuje z ambony.-

Ks.Władysław Szepietowski, proboszcz w Grabowie, pow.szczuczyńskiego, zwołał na dzień 31.XII.38 r.zebranie członków i sympatyków Str.Nar.w sprawie wyborów do rad gromadzkich i na zebraniu tym polecał wybierać narodowców i dobrych katolików. Dnia 28.XII.38 r. wyjechał z Zabłudowa do Grodna dotychczasowy prefekt ks.Kazimierz Szypiło, na jego miejsce nowy prefekt dotychczas nie przybył.-

Ks.dziekan Józef Borowski, ~~dziekan~~ podczas wizytacji parafii w Strabli czynił wymówki ks.proboszczowi Duda-Dziewiaszowi, że starał się zostać posłem na Sejm, przez co wykazał, że nie jest prawdziwym narodowcem.-

W dniu 18.XII.38 r.na Kursie Wyższej Kultury Religijnej w Suwałkach wygłosił wykład ks.Ptaszyński z Łomży, n.t. "Promieniowanie chrystianizmu na imperium Rzymskie".

2. Wyznanie prawosławne.

Dnia 4.XII.38 r.w cerkwi prawosławnej w Wołkowysku odbyło się zebranie parafialne przy udziale 300 osób pod przewodnictwem ks. dziekana Włodzimierza Chomicza. Na zebraniu omówiono sprawy, związane z utrzymaniem w porządku cmentarza prawosławnego i wyłoniono w tym celu specjalny komitet.-

Dnia 7.XII.38 r.odbyła się w Grodnie inauguracja Prawosławnego Instytutu ~~Prawosławnego~~ Naukowo-Wydawniczego. W zebraniu wzięli udział ks.biskup Sawa wraz z nowowyświęconymi biskupami Mateuszem i Tymoteuszem,przedstawiciele władz cywilnych i wojskowych. Zwracała uwagę obecność licznego duchowieństwa wojskowego oraz młodych księży,przybyłych z całej diecezji.-

W obradach wzięli udział oprócz księży prawosławnych,mjr Wysłouch z DOK.III.,prof.Wysłouch z Instytutu Badań Europy Wschodniej z Wilna oraz Wacław Studnicki,dyr.archiwum państwowego w Wilnie. Prace Instytutu zaznaczyły się już w terenie i ożywiły działalność Stowarzyszeń Polaków Prawosławnych w Grodnie i Białymstoku.-

Prokurator w Grodnie prowadzi dochodzenie w sprawie zebrania, rzekomo z polecenia Konsystorza Prawosławnego, z b.cerkwi w Grzybowszczyźnie,pow.kolskiego,przez zakonnika Samojlika Serafima oraz ks proboszcza Antoniego Sosicza w Krynkach - dwóch obrazów i tabernakulum,które następnie zostały umieszczone w kaplicy prawosławnej w Grzybowszczyźnie. Zabranie przedmiotów kultu nastąpiło w związku z przekazaniem b.cerkwi Kościołowi Rzymsko-Katolickiemu.-

Ks.dziekan Sahajdakowski odmówił dn.16.XII.ub.r.zezwolenia wprowadzenia do cerkwi w Grodnie zwłok kaprala Pieraguta,który zabił się w czasie katastrofy lotniczej w Warszawie. Ks.Sahajdakowski przy tym oświadczył,że dla Polaków w cerkwi nie ma miejsca,gdyż należą do tych którzy zwalczają język rosyjski.-

Podczas ostatniego kazania,które wygłosił ks.Sahajdakowski dn.30.XII.38 r.,oświadczył on m.in.:"Chcesz mieć spokój,szykuj się do wojny i to nie takiej jaką prowadzi żołnierz na froncie,lecz do takiej jaką my tu musimy prowadzić z Judaszem,sprzedawcą Chrystusa,który przyczynił się do sprzedania naszej wiary prawosławnej i do przeniesienia mnie z Grodna". Ostatnie słowa odnoszą się do biskupa Sawy.-

Dnia 31.XII.ub.r.ks.Sahajdakowski opuścił Grodno,aby udać się na stanowisko proboszcza w Krzemieńcu.-

W okresie swego pobytu w Grodnie ks.Sahajdakowski przyczynił się do niebezpiecznego zaognienia szowinizmu rosyjskiego wśród miejscowych prawosławnych i w duchu tym oddziaływał na Konsystorze Prawosławny w Grodnie.-

3. Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Wobec ciężkiej choroby proboszcza parafii ks.pastora Plamscha i katastrofalnego położenia finansów tej parafii,objęcie administracji parafialnej przez ks.kapelana Karola Masserschmidta uzdrowiło stosunki parafialne w Grodnie i dało przewagę miejscowym ewangelikom-Polakom. Zadłużenie parafii w Grodnie wynosi około 6.000 zł.Zaległość tę/przeważnie podatki/ nowa administracja parafii zobowiązała się spłacić w ciągu 3 lat po 200 zł.miesięcznie.-

Ks.pastor Kraeter w Białymstoku,nie mogąc w drodze polubownej uzyskać odwołania notatki, kwestionującej jego lojalności państwową, a umieszczonej w miesięczniku "Jutrzenka",wydawanym przez ks.rzymkatol. Abramowicza w Białymstoku,oświadczył,że przeciwko redakcji wystąpi na drogę sądową.-

Na zebraniu Niem.Zw.Ludowego w Białymstoku organizacja miejscowej parafii ewang.augsb."Weiss",wygłosił odczyt,w którym porównał położenie Niemców w Polsce z dawną sytuacją Niemców Sudeckich. Na zakończenie prelegent nawoływał do konsolidacji niemców w Polsce i wypowiedział się przeciwko małżeństwom mieszanym, gdyż podowuje to spolszczenie dzieci.-

4. Wyznanie ewangelicko-reformowane.

Ks. superintendenta Piotra Gorodziszcza,kierownika Misji Barbikańskiej oraz proboszcza parafii ewangelicko-refor.w Białymstoku,zaatakował w specjalnej broszurze pracownik Misji w Brześciu n/Bug., Grynberg,przedstawiając ks.Gorodziszcza jako człowieka pozbawionego zasad moralnych. Pod presją władz nadzorczych ks.Gorodziszcz oświadczył,że wystąpi przeciw autorowi broszury na drogę sądową.-

170

Misjonarz Szwedko Se giusz opuścił w grudniu placówkę misyjną ewang.-reform. w Konnej, pow. wołkowyskiego i wyjechał do Wilna. Do Konnej dojeżdża z Izabelina ks. Jan Kurnatowski, który równocześnie obsługuje i placówkę w Podbołocie, wobec zawieszenia w czynnościach ks. dziekana Janika.-

- - - o o o o - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.43/12/38 T.

Białystok, dnia 9 stycz.1938r.

TAJNE !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.12/38.T.

/z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe

A. Część ogólna

Aktualizowa jesienią roku ubiegłego zasada samostanowienia narodów podnoszona była jeszcze i w bieżącym okresie sprawozdawczym przez przedstawicieli poszczególnych mniejszości narodowych. Wypadki powoływania się na tą zasadę miały miejsce wśród mniejszości białoruskiej i litewskiej, lecz nie wiązano już z nimi wielkich nadziei tak jak w ubiegłych okresach sprawozdawczych.-

Prześladowania żydów w Niemczech były przedmiotem szczególnych zainteresowań mniejszości żydowskiej, która w związku z tym prowadziła na szeroko zakrojoną skalę akcję pomocy materialnej uchodźcom żydowskim.

Projekty ustawodawcze posła Stocha i interpelacja szefa OZN. wywołały olbrzymie zainteresowanie mniejszości żydowskiej bez różnicy przekonań politycznych. Były one przyczyną także i pewnego przygnębienia w sferach żydowskich. Po otrzeźwieniu nastąpiła reakcja, jednak była ona różna w zależności od przekonań politycznych. Najagresywniej występuje lewica żydowska, przeciwna wszelkim pomysłom emigracyjnym, stojąca na gruncie całkowitego równouprawnienia obywa-

171

teli. Sprawa Palestyny dominowała ponad innymi zagadnieniamina ulicy żydowskiej, naturalnie w sferach prawicowych. Duże zainteresowanie wzbudził projekt konferencji okrągłego stołu w Londynie, lecz zbytnich nadziei nie wiązano z tą konferencją. -

Dalsza normalizacja stosunków polsko-litewskich była przedmiotem dużych zainteresowań mniejszości litewskiej, która z tym zagadnieniem wiąże nadzieje na polepszenie politycznych warunków bytowania w Polsce.-

Poza tym mniejszościm narodowe nieokazywały zbytniego zainteresowania zagadnieniom międzynarodowym. Wybory samorządowe były przedmiotem zainteresowań ogółu mniejszości narodowych.-

B. Część szczegółowa .

1/ Białorusini

Zorganizowanej akcji białoruskiej na terenie województwa nie notowano, Mimo że były sporadyczne wypadki przejawów życia nacjonalno-białoruskiego. Kolportowano legalną prasę białoruską, wychodzącą w Wilnie przeważnie za pośrednictwem spółdzielni białoruskich. Sołtys wsi Honczary, pow.wołkowyskiego Aleksander Ławrencik na zebraniu, zwołanym przez kierownika szkoły, podniósł konieczność powstania szkolnictwa białoruskiego w Polsce. Szczegóły w meld.dzien z dnia 5.I.1939r.Nr.4/39,-

W sprawie wyborów samorządowych zorganizowanej akcji białoruskiej nie notowano z wyjątkiem akcji KZB., noszącej cechy zorganizowania. Akcja ta jednak była bardzo słaba i nie przyniosła prawie żadnych rezultatów.-

./.

2/ Ukraińcy

Dnia 18 grudnia 1938r.odbyło się zebranie białostockiego oddziału U.K.C., poświęcone sprawie 950-lecia chrztu Rusi. Obecnych było 9 osób.

3/ Rosjanie

Na terenie Grodna i Białegostoku,miejscowi starostowie przeprowadzili kontrolę działalności stowarzyszeń rosyjskich,w stosunku do których zostaną zastosowane represje. Fakt ten wywołał duże wrażenie wśród mniejszości rosyjskiej. -

Kolonia rosyjska w Grodnie w okresie sprawozdawczym zaabsorbowana była żegnaniem jednego z najwybitniejszych swych przedstawicieli, ks.Ananiusza Sahajdakowskiego, który od dłuższego już czasu, wygłaszając "pożegnalne kazania", wprowadzał w szeregi swych zwolenników pierwiastki nienawiści do polskości i Państwa. Szczególnie ostatnie mowy pożegnalne ks.Sahajdakowskiego wywołały wysoki stan wzburzenia. Antypolska działalność tego duchownego, wyłamującego się także z pod dyscypliny duchownej w związku z ostrym atakowaniem swego bezpośredniego przełożonego biskupa Sawy,przyniosła wielkie szkody dla procesów asymilacyjnych. Ostateczne jednak usunięcie jego z Grodna winno się przyczynić do uspokojenia umysłów i naprawy wyrządzonych szkód.-

Dekret Pana Prezydenta Rz.P.o stosunku Państwa do Kościoła prawosławnego spotkał się z ujemną oceną Rosjan, którzy uważają go za podstawę do całkowitej eliminacji wpływów rosyjskich z Cerkwi. -

Dnia 4 grudnia ub.r.odbyło się w Augustowie zebranie Rosyjskiego Komitetu Społecznego przy udziale 9-ciu osób. Szczegóły w meld. dziennym Nr.256 z dnia 6 grudnia 1938r.-

./.

Instytut Prawosławny w Grodnie rozpoczął już akcję wydawniczą.

4/ L i t w i n i .

W powiecie grodzieńskim zorganizowano cztery oddziały Litewskiej Akcji Katolickiej: w Marcinkańcach i Kobelach. -

Na terenie powiatu suwalskiego przedstawiciele mniejszości litewskiej składali podania do władz administracyjnych w sprawie zezwoleń na inprezy rozrywkowe. Negatywne stanowisko władz spotkało się z niezadowoleniem, które wiązane jest z poprawą stosunków polsko-litewskich, nieprzynoszącą jednak ludności litewskiej spodziewanych korzyści.-

5/ N i e m c y

Akcja przywódców niemieckich w Białymstoku szła w okresie sprawozdawczym w kierunku konsolidacji wszystkich Niemców pod sztandarami Niem.Zw.Ludowego.-

W związku ze zbliżającymi się wyborami do Rady Miejskiej w Białymstoku zorganizowani Niemcy białostoccy zamierzają wystąpić z własną listą. Zdaniem instruktora organizacyjnego N.Z.L. Tyschkowskiego, Niemcy mają całkowitą szansę uzyskania jednego mandatu.-

Dnia 4 grudnia ub.r.odbyło się zebranie N.Z.L.w Białymstoku przy udziale około 70 osób, na którym instruktor organizacyjny Tyschkowski nawoływał do organizowania wszystkich Niemców, aby w ten sposób stworzyć silną organizację, mogącą należycie walczyć o swe prawa.-

Na zebraniu w dniu 11 grudnia ub.r. członek organizacji Weiss, organista białostockiej parafii ewangelickiej, występywał przeciwko

./.

rozbiciu Niemców w Polsce, stawiając za wzór Niemców sudeckich, którzy, dzięki wytrwałości i wierności zasadom swej organizacji, uzyskali połączenie z ojczyzną. Całkowite zorganizowanie Niemców w Białymstoku, zdaniem mówcy, konieczne jest i dla zapobieżenia wynaradawianiu się, gdyż większość dzieci niemieckich mówi po polsku nie znając zupełnie języka niemieckiego. Obecnych było około 100 osób.-

Na zebraniu w dniu 18 grudnia ub.r.Mitzner Gertruda nawoływała do obchodu świąt Bożego Narodzenia w duchu niemieckim i śpiewania wyłącznie niemieckich kolend. Obecnych było około 60 osób.-

6/ Żydzi.

a/życie polityczne:

W okresie sprawozdawczym mniejszość żydowska przede wszystkim zajmowała się organizowaniem pomocy uchodźcom żydowskim z Niemiec. Inne aktualne zagadnienia żydowskie nie mniej absorbowały społeczeństwo żydowskie, lecz nie były kwestią palącą. Sprawa Palestyny i emigracji były szeroko omawiane i dyskutowane w sferach żydowskich z różnym - rzecz jasna - zależnym od programu politycznego podejściem do tych zagadnień. Organizacje sjonistyczne poświęcały tym zagadnieniom dużo uwagi, natomiast socjalistyczne zapoznawały je zupełnie. Życie polityczne mniejszości żydowskiej zewnętrznie objawiało się jak następuje:

Bund. Dnia 3 grudnia ub.r.organizacja budowska w Grodnie urządziła akademię z okazji rocznicy śmierci Michalewicza Benisza, działacza Bundu.-

Tegoż dnia urządzono akademię żałobną w Białymstoku z inicjaty

./.

wy miejscowych działaczy bundowskich dla uczczenia pamięci Borucha Czarnego. -

Dnia 10 grudnia r.ub.urządzono w Białymstoku odczyt o Dawidze Bergielsonie, literacie żydowskich Z.S.R.R. Obecnych na zebraniu było około 200 osób z przewagą elementu skomunizowanego. Przewodniczący zebrania podkreślił, że działalnością literacją Bergielsona zainteresowano się dlatego, iż ona jest całkowicie związana z życiem i walką proletariatu żydowskiego. -

Dnia 17 grudnia r.ub.w Łomży odbyło się zebranie, poświęcone pamięci zmarłego dnia 11 grudnia r.ub.w Wilnie literata żydowskiego Arona Marka. -

Dnia 21 grudnia r.ub.z inicjatywy Bundu w Grodnie urządzono akademię ku czci poety Lejby Najdusa. Obecnych było około 250 osób. Podczas przemówień jeden z mówców wystąpił przeciwko ideom eleminacji żydów z Polski, oświadczając, że nikt nie zdoła ich zniszczyć.

Dnia 30 grudnia ubr.w Łomży urządzono odczyt na temat:"Syndykalizm i jego rozwój". Obecnych było około 50 osób, w tym i członkowie ZZZ., którzy zabierali głos w dyskusji.-

Dnia 31 grudnia ubr.odbyło się walne zebranie organizacji Bund w Łomży.-

Dnia 30 grudnia ubr.na zebraniu członków Bundu w Grodnie Szmul Gurwicz wygłosił referat o sytuacji politycznej świata i Polski. Organizacja bundowska w Grodnie przystąpiła do organizacji samopomocy lekarskiej i prawnej.-

Obserwacje działalności Bundu wykazują, że organizacja wykorzystywuje każdą okazję np. i akademie żałobne, by dać znać społeczeństwu o swym istnieniu i popularyzować przy tym swój program. Akcja tej organizacji skierowana jest przede wszystkim na zwalczanie naturalnych prądów emigracyjnych wśród ludności żydow-

skiej. -

N.O.S.- Dnia 11 grudnia ubr.zwołano do Białgostoku regionalną konferencję w sprawie Kongresu żydów zamieszkałych w Europie Wschodniej. W konferencji wzięli udział delegaci władz organizacyjnych z Warszawy i Londynu.-

Dnia 23 grudnia ubr.w Suwałkach urządzono odczyt na temat: "Geneza i przejawy antysemityzmu". Prelegent Salomon Skulski podkreślił, że antysemityzm jest zjawiskiem naturalnym, wynikającym z opanowania niektórych dziedzin życia gospodarczego przez żydów. Zdaniem jego żydzi najskuteczniej mogą walczyć z antysemityzmem przez stworzenie własnego państwa, w którym winna się zaleźć większość żydowstwa.-

Organizacja Syjonistaczna.- Dnia 3 grudnia ubr.w Augustowie urządzono odczyt na tematy palestyńskie. Podczas dyskusji podnoszono konieczność odbudowy Palestyny jako naturalnego ośrodka emigracyjnego. Obecnych na odczycie było około 500 osób.-

Tegoż dnia w Jeziorach, pow.grodzieńskiego odbył się wiec w sprawie Palestyny, w którym brało udział około 300 osób. Na wiecu między innymi podnoszono także i konieczność emigracji, ale tylko do Palestyny. -

Dnia 2 grudnia ubr.w Łomży odbyło się zebranie, poświęcone działalności "Komisji Palestyńskiej".-

Dnia 10 grudnia ubr.w Bielsku-Podlaskim urządzono odczyt na temat: "Jedna droga do emigracji - Palestyna", na którym było około 700 obecnych.-

Dnia 17 grudnia ubr.urządzono w Łomży odczyt na tematy palestyńskie,do wysłuchania którego zebrano się 250 żydów, lecz na skutek awantur Rewizjonistów zebranie nie doszło do skutku.-

Tegoż dnia urządzono odczyt w Ostrowi-Mazowieckiej na temat: "Palestyna a młodzież żydowska" oraz w Wołkowysku na temat: "Syjoniści w chwili obecnej".-

Dnia 23 grudnia ubł.odbyło się w Grodnie zebranie, poświęcone funduszowi "Keren Kajemeth le'Israel".-

Dnia 30 grudnia ubr.w Suwałkach odbyło się zebranie dyskusyjne na temat"Ulica żydowska w 1938r." W dyskusji przeważała opinia konieczności odbudowy Palestyny i emigracji do niej. Padały także i głosy przeciwne.-

Cyfrowo działalność żydowskich organizacji politycznych przedstawiała się następująco:

Nazwa organizacji	Zgromadzenia	Zebrania	Odczyty i obchody	Frekwencja	Rozpiętość		Jednostki organizacyjne	
					od	do	nowe	zlikwidow
B u n d	-	2	6	770	20	250	-	-
N.O.S.	-	1	1	140	40	100	-	-
Sjoniści ogólni	2	2	6	2445	55	700	-	-

b/ p r a s a :

Miejscowa prasa żydowska zajmowała się przede wszystkim rejestrowaniem wszelkich przejawów antysemityzmu.-

Projekty ustawodawcze posła Stocha oraz interpelacja szefa OZN były przedmiotem szczególnego zainteresowania prasy żydowskiej, doszukującej się w tym gwałcenia Konstytucji i t.p.-

W sprawie pomocy uchodźcom żydowskim prasa żydowska prowadziła specjalną kampanię, wzywającą do udziału w akcji zbiórkowej wszyst-

./.

kich żydów.-

Przygotowywanie budżetów gmin wyznaniowych było obdarzane wielkim zainteresowaniem prasy, która propagowała pogląd, iż gminy wyznaniowe winne się stać instytucjami szeroko pojętego samorządu narodowościowego. Polityka władz administracyjnych w tej dziedzinie była przedmiotem specjalnej krytyki.-

Prożydowskie wystąpienia socjalistycznej prasy polskiej były specjalnie rozdmuchiwane przez prasę żydowską, usiłującą tworzyć z nich głos większości Narodu Polskiego.-

Emigracjonizm nie cieszył się uznaniem miejscowej prasy żydowskiej.-

c/ życie gospodarcze:

W związku z akcją polonizacji handlu, żydowskie instytucje bankowe w Grodnie wyasygnowały większe sumy pieniężne dla umożliwienia konkurencji kupcom żydowskim. Bojkot handlu jest bardzo uciążliwy dla interesów żydowskich, w związku z czym sfery kupiectwa żydowskiego w Grodnie wyrażały pogląd, iż pożądane raczej byłyby ekscesy antyżydowskie, gdyż przyniosłyby w konsekwencji wyrównanie strat przez żydowstwo amerykańskie.-

Dnia 4 grudnia ubr.w lokalu Zw.Kupców w Białymstoku przedstawiciel centrali Sztelman wygłosił odczyt o obecnym położeniu kupiectwa żydowskiego w Polsce.-

Kasy "Gemilus Chesed" otrzymały pieniądze od instytucyj amerykańskich na udzielanie pożyczek drobnemu kupiectwu i rzemiosłu na pomoc przy wykupywaniu patentów.-

W Brańsku pow.bielskiego zorganizowano oddział "Centralnego

./.

Związku Rzemiosła i Drobnych Przemysłowców", do którego przystąpiło 44 osób.-

d/ życie zawodowe:

Bundowskie związki zawodowe w Grodnie poparły inicjatywy Bundu w sprawie zorganizowania samopomocy lekarskiej i prawnej.-

Związki zawodowe żydowskie prowadzą akcję zbiórkową na rzecz uchodźców żydowskich. Na terenie Grodna prowadzone są pertraktacje z chrześcijańskimi związkami klasowymi w sprawie poparcia tej akcji.

Dnia 3 grudnia ubr. oddział Związku Zawodowego Robotników Przem. Odzieżowego w Ostrołęce zwołał wiec protestacyjny w sprawie prześladowań żydów w Niemczech. Wiec rozwiązała policja wobec awantury, wywołanej przez członków Poalej-Sjon.-

e/ życie kulturalno-oświatowe:

Z dniem 3 grudnia ubr. Zjednoczone Szkół Żydowskich w Bielsku zorganizowało kursy dokształcające, na których wykładowcami są nauczyciele miejscowych szkół żydowskich. Niektóre wykłady cechują tendencje komunizujące.-

Cyfrowo życie kulturalno-oświatowe przedstawia się następująco

Nazwa organizacji	Zebrania	Odczyty	Obchody zabawy i przedstawien.	Frekwencja	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikwid.
"Tarbut"	2	2	10	1510	50	200	-	-
"Frajhajt"	-	-	1	20	-	-	-	-
"Kultur Liga"	1	-	2	200	50	100	-	-
"Jabne"	-	-	1	120	-	-	-	-
"Makkabi"	1	1	4	660	40	150	-	-
"Hechaluc Pioner"	1	-	1	74	24	50	-	-
"Kraff"	-	-	2	260	120	140	-	-
Zjednoczenie Szkół Żydowskich	-	-	2	520	220	300	-	-
"J a f"	-	1	-	250	-	-	-	-

f/ R ó ż n e :

Dnia 11 grudnia ubr. w lokalu gminy wyznaniowej w Białymstoku urządzono akademię żałobną z okazji zabójstwa studentów żydowskich we Lwowie. Szczegóły w meldunku dziennym Nr.261 z dnia 13 grudnia 1928r.i 268 z dnia 21 grudnia 1938 roku.-

Ogół społeczeństwa żydowskiego prowadzi szeroko zakrojoną akcję zbiórkową na pomoc uchodźcom żydowskim z Niemiec. Dla umożliwienia pozostania w Polsce dzieciom uchodźców pojawiły się tendencje do adoptowania ich przez bogate rodziny żydowskie /Informacje zupełnie niesprawdzone, ale publikowane były także przez prasę polską/. We wszystkich ośrodkach życia żydowskiego powstały komitety pomocy uchodźcom.-

Dnia 26 grudnia ubr.w Białymstoku odbyła się wojewódzka konferencka przedstawicieli komitetów. Szczegóły w meld.dzien.Nr.273 z dnia 28 grudnia 1938 roku.-

4 PAŃSTWOWE WIELKIE ARCHIWUM